T.C

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARİDE BİÇİMİN GÖRSEL ETKİSİ : TASARIMCI HEDEFİ VE KULLANICI ÜZERİNDEN BİR ARAŞTIRMA

Mimar Mukaddes ÇIRAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

Konya, 2008

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidPDF.com

T.C

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARİDE BİÇİMİN GÖRSEL ETKİSİ: TASARIMCI HEDEFİ VE KULLANICI ÜZERİNDEN BİR ARAŞTIRMA

MUKADDES ÇIRAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

Bu tez 07.10.2008 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından **oybirliği /** oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof.Dr.Kerim ÇINAR
(Üye)

Yrd.Doç.Dr.Mustafa İNCESAKAL
(Üye)

Yrd.Doç.Dr.Dicle AYDIN
(Tez Danışmanı)

This document was created using SOLID CONVERTER PDF
To remove this message, purchase the product at www.SolidPDF.com

ÖNSÖZ

‘Mimaride Görsel Etki: Biçim Özelliğinin Örnekler Üzerinden Analizi’ başlıklı bu çalışma SEL-ÜN. Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalına Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.

Yüksek lisans tez danışmanlığımı üstlenerek çalışmalarımda beni yönlendiren ve sadece bilimsel çalışma ortamında değil her zaman her konuda bana verdiği destek ve yüreğimde hissettiğim dostluğuyla Sayın tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Dicle Aydın’a sonsuz ve gönülden teşekkürlerimi sunuyorum.

Manevi ablacığım Sayın Neşe Zayim’e özellikle SPSS ve bilgisayar konusundaki yardımlarından dolayı çok teşekkür ediyorum.

Çalışmalarım sırasında her an desteğini ve sıcaklığını hissettiğim, maddi manevi yanımda olan sevgili aileme en içten sevgi ve saygılarımla teşekkür ediyorum.

Her konuda yanımda olan ve çalışmalarımda beni yalnız bırakmayan değerli dostlarım ve arkadaşlarıma, araştırmalarım sırasında vermiş oldukları desteklerden dolayı sonsuz teşekkürler…

Mukaddes ÇIRAK

This document was created using SOLID CONVERTER PDF
To remove this message, purchase the product at www.SolidPDF.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ……..….II
İÇİNDEKİLER……..…III
ÖZET…….....V
ABSTRACT…….…..…V I
ŞEKİLLER DİZİNİ…….…….VII
TABLOLAR DİZİNİ…….…….VIII
GRAFİKLER DİZİNİ…….…….....IX
RESİMLER DİZİNİ……X
1.GİRİŞ……..…….……1
1.1.Çalışma Konusunun Belirlenmesi…….....…..……. ……2
1.2.Çalışmanın Amacı, Önemi ve Kapsamı.……...……3
1.3.Çalışmanın Yöntemi……...…..4
2.KAYNAK ARAŞTIRMASI……..…..6
3.MİMARİ TASARIM VE MEKAN…...……..……. ……...11
3.1.Mimari Tasarım…… ……...11
3.2.Tasarım Sürecinin bileşenleri…… ……13
3.2.1.Tasarımcı psikolojisi ve zihinsel yaklaşımları …… ……15
3.2.2.Tasarımda süreç stratejileri ya klaşımları…….…… .……18
3.2.3.Süreç organizasyonları yaklaşımları…… …….21
3.2.4.Tasarımda süreç strüktürleri yaklaşımları……....22
3.3.Mekan Kavramı ……..…… ……...…23
3.4.Bölüm Değerlendirmesi…… ……..25
4.MİMARİDE GÖRSEL ETKİ…… ……26
4.1.Görsel Etki Kavramı ve Çeşitleri…….…..…….…….…….....26
4.1.1.Mekanın görsel algısı…….…..…… …….33
4.1.2.Mimaride görsel etki ve özellikleri…… ……. 34
4.2.Görsel Etki Unsuru Olarak Biçim ve Biçimsel Analiz…… ……...40
4.2.1.Geometrik form…… ……47
4.2.2.Serbest form…… ……56

This document was created using SOLID CONVERTER PDF
To remove this message, purchase the product at www.SolidPDF.com

4.2.3.Görsel düzen……60
4.3.Anlamsal Değerlendirme Çalışmaları…… ……70
4.4.Biçimsel Etki ve Anlamları……78
4.5.Bölüm Değerlendirmesi……..86
5. MİMARLIKTA BİÇİM ÖZELLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ,
ALAN ÇALIŞMASI……..…… ……. 91
5.1.Kullanılan Teknik ve Sıfatların Seçimi……..…….91
5.2.Yapıların Seçimi…….....93
5.3.Anket Çalışmasının Uygulanması…… .95
5.3.1. Güvenilirlik analizi…….……..……..96
5.3.2. Regresyon Analizi…… ……...…96
5.4 Çalışma Kapsamında Ele Alınan Binalara İlişkin Analizler ve Bulgular ……..……..97
5.4.1 Antalya Sabancı Kongre ve Ticaret Merkezi (Cam Piramit) ……..…….……97
5.4.2 112 Acil Çağrı Merkezi……..……..103
5.4.3 Antalya Mimarlar Odası……..109
5.4.4 Erciyes Yapı Market……115
5.4.5 ASAT……121
5.5 Bulguların değerlendirmesi…..……127
6.SONUÇLAR …… ……..131
KAYNAKLAR…… …….....135

This document was created using SOLID CONVERTER PDF
To remove this message, purchase the product at www.SolidPDF.com

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

MİMARİDE BİÇİMİN GÖRSEL ETKİSİ:
TASARIMCI HEDEFİ VE KULLANICI ÜZERİNDEN BİR ARAŞTIRMA

Mukaddes ÇIRAK

Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman : Yrd.Doç.Dr.Dicle AYDIN
2008, 143 Sayfa
Jüri : Yrd.Doç.Dr.Dicle AYDIN
Prof.Dr.Kerim ÇINAR
Yrd.Doç.Dr.Mustafa İNCESAKAL

Bu çalışma, estetik ve görsel değerlendirme için mimari tasarımda rol oynayan görsel özelliklerin belirlenmesi, bu özellikler arasında yer alan "biçim"in kullanıcı (Görsel) üzerinde bıraktığı etkinin tasarımcının hedefi ile karşılaştırılarak ortaya konulması hedeflenmiştir. Alan çalışmasında Antalya ilindeki mimari yapılar üzerinden sahip oldukları biçimsel farklılıkları nedeniyle en çok bilindiği ve dikkat çektiği düşünülen, ayrıca yakın çevresinden yapı iki cephesinin algılanabilir olması kriteriyle 5 yapı belirlenmiştir. Bu doğrultuda seçilen yapılar; Antalya Sabancı Kongre ve Ticaret Merkezi, 112 Acil Çağrı Merkezi, Antalya Mimarlar Odası Antalya Şubesi Binası, Erciyes Yapı Market, ASAT Genel Müdürlüğü yapılarıdır. Çalışma, seçilen beş binanın tasarımcı(sı/ları)nı, 50 mimar, 50 diğer meslek gruplarından oluşan kullanıcıyı kapsamaktadır. Alan çalışmasında üç aşamadan oluşan bir süreç benimsenmiştir. İlk aşamada binanın tasarımcı veya tasarımcılarıyla mail aracılığıyla ya da sözlü olarak görüşülmüş, mimar ve diğer meslek gruplarına yöneltilen sorular görüşme yoluyla aktarılmıştır. Tasarımcıların tasarladıkları binalarla kullanıcılarda bırakmak istedikleri görsel etki belirlenmiş, ikinci aşamada ise mimarlara ve ardından diğer meslek gruplarına anket sorularını cevaplandırmaları istenmiştir. Son aşama ise değerlendirme aşaması olmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen sonuçlar aşağıda sıralanmıştır.

—Asal biçimler diğer biçimsel kompozisyonlara göre daha kolay algılanmakta ve güçlü etki oluşturduğu görüşünü desteklemektedir. Cam piramit örneğinde piramit formun yalın ve dengeli kullanımı bu yönde yapılan çalışmaları destekler mahiyettedir.

—Araştırma kapsamında seçilen yapılar geometrik biçimselliğe sahip yapılardır. Bu anlamda kare, üçgen ve daireden türeyen biçimselliğe sahip geometrik formlardır. Elde edilen etki sonuçları kare, üçgen ve daire kullanımının getirdiği etkisel görüş çalışmalarını desteklemektedir. Dolayısıyla bina biçiminin kullanıcı üzerinde bıraktığı görsel etki seçilen biçim ve biçimsel düzen açısından değerlendirilmekte ve bu yönde etki tanımlamaları oluşturulmak istenmektedir.

—Tasarımcının biçimsel olarak kullanıcı üzerinde bırakmak istediği görsel etki ile kullanıcı algısı arasında çok belirgin farklılıklar olmamakla birlikte tasarımcının istediği yönde etkiler oluşturulduğu söylenebilmektedir.

—Binayı görsel olarak algılayan mimar kullanıcılar ile diğer meslek grupları arasında algısal farklar olduğu gözlenmiştir. Bu durum tasarım konusunda eğitim almış olan mimar kullanıcıların tasarımı çok boyutlu olarak ele almasından kaynak landığı söylenebilmektedir.

—Binayı görsel olarak algılayan kullanıcılar arasında cinsiyete bağlı algısal farklılık olduğu gözlenmemiştir.

Anahtar kelimeler: tasarım ve biçim, görsellik, görsel etki, biçimsel etki, kullanıcı algısı

This document was created using SOLID CONVERTER PDF
To remove this message, purchase the product at www.SolidPDF.com

ABSTRACT

Master Thesis

VISUAL EFFECTS OF FORM IN ARCHITECTURE:
A RESEARCH ABOUT DESIGNER GOALS AND USERS PERCEPTION

Mukaddes ÇIRAK

Selcuk University
Institute of Natural and Applied Sciences
Science of Architecture

Advisor: Asst.Prof.Dr.Dicle AYDIN

2008, 143 pages

Grand Jury: Asist.Prof.Dr.Dicle AYDIN
Prof.Dr.Kerim ÇINAR
Asist.Prof.Dr.Mustafa İNCESAKAL

Aims of this researches are to define the visual properties which has a role in architectural design for esthetics and visual evaluation and to put forth the properties of "form" effects on users (visual) by comparing with designers goals. In execution part of this research five building selected in Antalya because thinking of visual effectiveness with their different form and also they can be perceive easily by near spaces with two views. So they are; Sabancı Congress and Trade Center of Antalya, 112 Emergency Call Center, Chamber of Architecture in Antalya, Erciyes Structure Market, ASAT General Center buildings. So that researches contains of users that they are designers of this five buildings, 50 architects and also 50 other sector workers. In execution part there is a process which has three stages. In the first stage there was a face to face or mail meeting with designer or designers of this five buildings and mentioned the questions that they asked in inquiry to architects and other sector workers. In the second stage after the defining visual effects of these buildings by means of designers goals on users, there were a polling on architects and other sector workers. So last stage became evaluation stage. After all these researches and execution general results have been summarized as like this;

—Basic forms have been perceived more easily than other form compositions so it supports the opinions about basic forms have strong visual effects. This opinion is experienced in Sabancı congress and trade center form research by means of using simple and well balanced.
—All selected buildings have a geometric form. So they are in a form of square, circle and triangle and their reproduced forms. The inquiry results have been supported the opinions about these formal effects results by means of visual effect researches before. So visual effects of form of buildings have been defined according to the selected form and form configurations and also their effects.
—Even if the inquiry has not got same results with designers goals, there are no big differences between designer goals and user perception by means of forms, the results have been showed that they are in the way of the desingners goals.
—According to the inquiry results there were big perceptional differences between architects and other sector workers. It makes us to think that it can be probably because of the design and art educations which architects have.
—The inquiry have been showed that there are no big differences between male and female perception.

Keywords: Design and Form, Visualism, Visual Effects, Formal Effects, User perception

This document was created using SOLID CONVERTER PDF
To remove this message, purchase the product at www.SolidPDF.com

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 3.1. Mimari tasarım karikatürü, Steinberg……. ……..……...12

Şekil 3.2. Tümdengelim stratejisinde Ana kurgu ve sonrasındaki detaylandırma …….....18

Şekil 3.3. Tümevarım Strateji sinde detaydan bütüne ulaşım…… ……... ……19

Şekil 3.4. Bir ağacın yemek masasını, yemek mekanını ve masanın mekan içindeki yönlendirmesi ……..20

Şekil 4.1 Etki…….27

Şekil 4.2 Görsel değerlendirmede etki tepki süreci ……...……28

Şekil 4.3 Etki-Tepki İlişkisi……..…….29

Şekil 4.4 Erkman'a göre görsel organizasyon ilkeleri ……..…….30

Şekil 4.5 Görsel iletişim süreci……..……31

Şekil 4.6. Yazılı anlatımla oluşturulmuş görsellik.yazı kullanılarak çekilmek istenen dikkat……..…31

Şekil 4.7 Fotoğrafçılık amaçlı oluşturulmuş bir photoshop çalışması……..…...31

Şekil 4.8 Heykel sanatında görsellik. Harmandalı oynayan efe……..…..32

Şekil 4.9 Resim sanatında görsellik……..…32

Şekil 4.10 Makyaj yapılarak oluşturulmuş estetik görünüm…… ……....32

Şekil 4.11 Görsel özellikler……38

Şekil 4.12 Birtakım elemanların bir araya gelerek biçim oluşturması ……...……...40

Şekil 4.13 Mimari bütün ve insan ilişkisi ……....…41

Şekil 4.14 Biçim-şekil ayrımı……..…….....43

Şekil 4.15 Formun temel elemanları ……...…..…44

Şekil 4.16 Mekansal etki yaratan kompozisyon ögeleri …….…..... 45

Şekil 4.17 Düzenli ve Düzensiz Biçimler ……..……...46

Şekil 4.18 Asal şekiller……..……47

Şekil 4.19 Asal şekiller ve asal formlar ……..……48

Şekil 4.20 Asal şekiller ve onlardan elde edilen a sal formlar……..……...…48

Şekil 4.21 Asal formlara uygulanan işlemler ……..……...49

Şekil 4.22 Tahıl deposu, Claude-Nicholas Ledoux……..…….50

Şekil 4.23 Le Corbusier'in Biçim Üzerine Yorumu…….. .50

Şekil 4.24 P.Eisenman'ın Ev III'e ait biçimsel oluşum aşamaları ve cephe görünümü……..…..51

Şekil 4.25 Stiny evinin tasarlanmasında belli başlı aşamalar ……...…...52

Şekil 4.26 Şampanya evi, Ledoux……..……..53

Şekil 4.27 American Telefon ve Telgraf Binası, Philip Johnson…….……...54

Şekil 4.28. Mario Botta'nın Casa Rotonda yapısı……...…….55

Şekil 4.29 Yelkenlilerden esinlenilmiş Sidney Opera Binası,J.Utzon ……...……57

Şekil 4.30 Berlin'de bir konut, Zaha Hadid……..……57

Şekil 4.31 Geometrik biçim ve onun serbest biçimsel ifadesi ,Los Angeles F ilarmoni Binası……...…….59

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidPDF.com

Şekil 4.32 Mekansal Organizasyon……..……61
Şekil 4.33 Unesco Yapısı, Lecorbusier……..……...65
Şekil 4.34 Richards Tıp Merkezi……..…….65
Şekil 4.35 Tokyo Sanat Galerisi, Botta……..……...65
Şekil 4.36 Splato Trinite Kilisesi……..……65
Şekil 4.37 Doğal malzemelerle oluşturulmuş barınak……..…66
Şekil 4.38 Ronchamp Şapeli ve yapılan benzetmeler……...……67
Şekil 4.39 Teknoloji Enstitüsü Yurdu, Aalto……..…67
Şekil 4.40 Chicago Tribüne gazetesi için önerilen biçimsel tasarımlar, Benzetmeler ……..……..69
Şekil 4.41 Ağır ve kalıcı yapı……..……...79
Şekil 4.42 Hafif ve değişken yapı……..……...79

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa No

Tablo 3.1 Tasarlama işlemi …… ……...……13
Tablo 3.2 Algı ve öğrenme biçimleri……...…15
Tablo 3.3 Tasarımcı yaklaşımları……..……...16
Tablo 3.4 Düşünme biçimleri……..…….17
Tablo 4.1 Anlam-Tepki ilişkisi……...…….37
Tablo 4.2 Görsel özelliklerin adlandırılması ……...……..37
Tablo 4.3.Biçimin oluşumuna etki eden düzen ve düzenlemeler ……...…….60
Tablo 4.4 Doğu Karadeniz yöresel mimarisi……..……..66
Tablo 4.5 Birincil duygu ve davranışlar……..……71
Tablo 4.6 Sanoff (1968)'un bir çalışmasında elde edilmiş faktör grupları……..…….. 72
Tablo 4.7 Danford ve Willems (1975) in oluşturduğu anlamsal Farklılıklar Ölçeği ……...72
Tablo 4.8 Hershberger (1972)'in oluşturduğu yapıların sözlü anlatımlarının beş farklı araştırmacı tarafından bulunan çözümlemeleri ……..……...73
Tablo 4.9 Küller (1975)'in çevre algılaması için önerdiği faktör grupları ……...…….74
Tablo 4.10 Seaton ve Collins (1972)'in oluşturduğu altı araştırmacının çevresel betimleyicilerine ilişkin faktör yapıları ……..…..…….75
Tablo 4.11 İmamoğlu (1979)'nun önerdiği anlamsal farklılıklar ölçeği ……..….76
Tablo 4.12 Hershberger (1972)'in kullandığı Mimari çevrenin anlamını ölçmede kullanılan anlamsal ölçek……..76
Tablo 4.13 Yapının cephe karakterinin insanda uyandırdığı etkiye dair yapılan bir çalışmada seçilen sıfat grupları ve anlamsal farklılaşma ölçeği…… 77
Tablo 4.14 Ching'in asal şekil yorumu……...80
Tablo 4.15 Mimaride asal şekil yorumu……..……...81
Tablo 4.16 Biçimsel düzenlemeler ve onların duygusal etkileri ……..……..85
Tablo 4.17 Geometrik ve serbest form……..……..87

This document was created using SOLID CONVERTER PDF
To remove this message, purchase the product at www.SolidPDF.com

Tablo 4.18 Mimaride biçim oluşumuna etki eden görsel düzenler ler……...……88
Tablo 4.19 Biçime bağlı etki araştırmaları ……..……..90
Tablo 5.1 Beşli likert ölçeğin aralık genişliği ……..…….92
Tablo 5.2 Biçime Bağlı Görsel Değerlendirmede Kullanılan sıfat grupları ve seçim nedenleri…….…...92
Tablo 5.3. Binalar ve katılımcı grubuna ilişkin regresyon değerleri ……..96
Tablo 5.4 Cam Piramit, geometrik nitelikleri ve tasarımcısının görüşleri……...…….97
Tablo 5.5 Gruplamaya göre katılımcıların Cam Piramit için frekans değerleri ……98
Tablo 5.6 Gruplamaya göre katılımcıların Cam Piramit için frekans değerler i……99
Tablo 5.7 Cam Piramit ki kare t est sonucu……..……...100
Tablo 5.8 Katılımcıların cam Piramit için ortalama değerleri ……100
Tablo 5.9 112 Acil Çağrı Merkezi geometrik nitelikleri ve tasarımcısının görüşleri……..103
Tablo 5.10 Gruplamaya göre katılımc ıların 112 Acil Çağrı Merkezi için frekans değerleri ……..104
Tablo 5.11 Gruplamaya göre katılımcıların Cam 112 Acil Çağrı Merkezi için frekans değerleri ……..105
Tablo 5.12 112 Acil Çağrı Merkezi ki kare test sonucu……...106
Tablo 5.13 Katılımcıların 112 Acil Çağrı Merkezi için ortalama değerleri ……106
Tablo 5.14 Antalya Mimarlar Odası geometrik nitelikleri ve tasarımcısının görüşleri……...…109
Tablo 5.15 Gruplamaya göre katılımcıların Mimarlar Odası için frekans değerleri …….. 110
Tablo 5.16 Gruplamaya göre katılımcıların Mimarlar odası için frekans değerleri ……111
Tablo 5.17 Antalya Mimarlar Odası ki kare test sonucu……..112
Tablo 5.18 Katılımcıların Mimarlar Odası için ortalama değerleri ……112
Tablo 5.19 Erciyes Yapı Market geometrik nitelikleri ve tasarımcısının görüşleri……..115
Tablo 5.20 Gruplamaya göre katılımcıların Erciyes Yapı Market için frekans değerleri ……...116
Tablo 5.21 Gruplamaya göre katılımcıların Erciyes Yapı Market için frekans değerleri ……..117
Tablo 5.22 Erciyes Yapı Market ki kare test sonucu……...118
Tablo 5.23 Katılımcıların Erciyes Yapı Market için ortalama değerleri ……118
Tablo 5.24 ASAT geometrik nitelikleri ve tasarımcısının görüşleri……121
Tablo 5.25 Gruplamaya göre katılımcıla rın ASAT için frekans değerleri……..122
Tablo 5.26 Gruplamaya göre katılımcıların ASAT için frekans değerleri ……123
Tablo 5.27 ASAT ki kare test sonucu… ……..124
Tablo 5.28 Katılımcıların ASAT için ortalama değerleri ……...124

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 5.1 Cam Piramit ortalama değer grafikleri …….……10 1
Grafik 5.2 Cam Piramit için katılımcıların ortalama değerleri ……102
Grafik 5.3 112 Acil Çağrı Merkezi ortalama değer grafikleri ……107
Grafik 5.4 112 Acil Çağrı Merkezi için katılımcıların ortalama değerleri ……108
Grafik 5.5 Antalya Mimarlar Odası ortalama değer grafikleri ……..113
Grafik 5.6 Mimarlar Odası için katılımcıların ortalama değerleri ……114
Grafik 5.7 Erciyes Yapı Market ortalama değer grafikleri…… ……..….119

This document was created using SOLID CONVERTER PDF
To remove this message, purchase the product at www.SolidPDF.com

Grafik 5.8 Erciyes Yapı Market için katılım cıların ortalama değerleri……. ……120
Grafik 5.9 ASAT ortalama değer grafikleri…… ……... 125
Grafik 5.10 ASAT için katılımcıl arın ortalama değerleri…… ……..126

RESİMLER

Sayfa No

Resim 3.1. Brunei sultanına ait altın kaplama uçak ……..……24
Resim 3.2 Pershing meydanı, Los Angeles, California……..……..2 4
Resim.4.1 Görsel bir senaryo……..……..……26
Resim 4.2 Bora Bora Pearl Beach,Polinezya ……...……..……35
Resim 4.3 Sidney Opera Binası, J.Utzon……..……..……57
Resim 4.4 Abu Dhabi Gösteri Sanatları Merkezi… ……..……..58
Resim 4.5 Tuvalet formlu konut, Sim Jae-duck, Kore……..……..58
Resim 4.6 Massachusetts Teknoloji Enstitüsü , F. Gehry, ABD……..……58
Resim 4.7 IAC İnteraktif genel merkezi, F. Gehry, ABD…….. ……..58
Resim 4.8 Geleneksel Safranbolu evi ……..……..60
Resim 4.9 Geleneksel Japon konut mimarisi ……..……..60
Resim 4.10 Tac Mahal, Hindistan …… 62
Resim 4.11 Max Planck Moleküler Hücre Biyolojisi ve Genetik Enstitüsü, Dersden, Almanya……62
Resim 4.12 Kuala Lumpur Uluslararası Havaalanı, Malezya……...63
Resim 4.13 Ayasofya Müzesi, İstanbul……..……..……63
Resim 4.14 AYKOSAN Atölyeleri, İstanbul…… ……..……64
Resim 4.15 İglo……..……66
Resim 4.16 TWA Binası,……..……..……67
Resim 4.17 Ayakkabı onarım dükkanı (Shoe repair shop), California ……..……68
Resim 4.18 Parthenon ve Parthenon'un taklidi olarak Lincoln Anıtı……..……68
Resim 4.19 Rokko Konutları, Japonya……..……..……..68
Resim 4.20 Tokyo Üniversitesi Merkez Avlusu…….....81
Resim 4.21 Spiral Apartman,Tel Aviv… ……..……...82
Resim 4.22 TBMM Cami, Ankara……82
Resim 4.23 Wilkinson evi , Portland,Oregon-USA……..82
Resim 4.24 Mikerinos Piramitleri- Mısır……..……83
Resim 4.25 Eyfel Kulesi, Fransa……..……83
Resim 4.26 Royal Bale Okulu Köprüsü, Londra…..……83
Resim 4.27 Fiera di Milano, Milano ……..……..83
Resim 4.28 The Beehive (Kovan) Culver City,Kaliforniya ……..……84
Resim 4.29 Singapur sanat merkezi……..84
Resim 4.30 Casa Battlo, Katalan, İspanya ……85
Resim 4.31 J-Pop Kafe,Tokyo ……..…85

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidPDF.com

This document was created using SOLID CONVERTER PDF
To remove this message, purchase the product at www.SolidPDF.com

1-GİRİŞ

İnsan biyolojik, sosyolojik ve psikolojik eylem ve ihtiyaçları ile çevre içinde yer almaktadır. Çevre ise fiziksel, simgesel ve kozmik özellikleriyle insanın içinde yaşayacağı ortamı barındıran bir özelliğe sahip olarak devamlı insanla iletişim ve dolayısıyla etkileşim kurmaktadır.

İnsanlar çevreyle iletişimlerinde ilk olarak gördükleri üzerinden bir değerlendirme yoluna başvurur. İnsan için çevreyi algılama ve değerlendirmede en güvenilir duyu görme duyusu olmuştur. Bu fenomen antik yunandan bugüne zihinlere yerleşmiştir. Aristoteles; 'tüm duyuların sadece görme duyusuna güvendiğini ve diğer tüm duyular içinde önceliği görmeye verdiğini' belirtmiştir. Görülenin sahip olduğu özellikler bu noktada bakan kişi üzerinde yapmış olduğu etkiye göre değerlendirilir. Başka bir değişle bakan kişi üzerinde oluşan etki görülenin sahip olduğu özelliklerden kaynaklanmaktadır. Bu durumda çevremizde gördüğümüz her şeye dair bir etkiden söz edebiliriz. Bununla birlikte her etkinin aynı değere sahip olduğu söylenemez. Bunun nedenini araştırmacılar görsel elemanların sahip olduğu özellikler ve bu özelliklerde meydana gelen değişikler olarak dile getirmektedirler. Dolayısıyla diyebiliriz ki; elemanların görsel özelikleri onun oluşturduğu görsel etkide önem taşımaktadır.

Görsel kültürün egemenliğindeki bu yeni yüzyılda göz merkezli (ocularcentism) toplumların oluştuğu (Parsa, 2007) ve hızla gelişen teknoloji ile görselliğin daha da önem kazandığı göz önüne alınırsa insanoğlunun görselliğe verdiği önem daha da iyi anlaşılacaktır.

Günümüzde pek çok alanda olduğu gibi tasarımda da görsellik önemsenmektedir. Özellikle de mimarlık gibi geniş anlamda tasarımlar sunan bir alanda bunun göz ardı edileceği düşünülemez. Mimarlık, zaman ve mekân içinde yaşamı düzene sokma gereksinimiyle gelişerek günümüze kadar çeşitli boyutlarda ele alınmayı gerekli kılmıştır. Yaşamsal, sosyal, kültürel, fiziksel, sanatsal, ekonomik boyut…gibi.

Özellikle duygu ve düşüncelere hitap etmesi bakımından mimarlığın sanatsal boyutu görselliği esas almaktadır. Hatta mimarlığın babası olarak nitelenen ve mimaride değerlendirme ölçütlerinin günümüzde hala pek az değişiklikle geçerliliğini sürdürdüğü Vitrivius'a göre de görsellik bu anlamda önemlidir. Vitrivius'un 'Venustas' yani güzellik olarak belirttiği ve günümüzde 'Sembolik ve Estetik değerler' şeklinde nitelendirdiğimiz aslında mimaride görsel etkinliği oluşturma istemidir.

1.1.Çalışma Konusunun Belirlenmesi

Görsellik mimarinin değerlendirme ölçütlerinden biri olarak estetiklik çerçevesinde değerlendirilmekte ve bu anlamda mimaride aranan özelliklerden biri olarak yer almaktadır. Biçim genel anlamda görselliğin değerlendirilmesinde ilk ele alınan, ilk nitelenen özellik olmaktadır. Mimaride de adlandırmalar genel anlamda biçim üzerinden yapılmaktadır. Barok mimarisi, modern mimari, dekonstrüktivizm…gibi. Bununla birlikte mimaride biçim olmadan diğer özelliklerin varlığından bahsetmek mümkün olmayacaktır. Çünkü mimari bir biçimleniş olmadan diğer özelliklerin tek başlarına mimari bir oluşum içinde yer alamayacağı aşikârdır. Dolayısıyla biçim görsel etkide en önemli özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Biçime bağlı analizler onun görsel niteliğinin ortaya konulabilmesi açısından gereklidir. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar sonucu bazı araştırmacılar biçime bağlı bazı özelliklerin anlam ve etkileri üzerinde durmaktadırlar. Bu anlam ve etkiler üzerine yapılan çalışmalar mimaride oluşturulan ve oluşturulmak istenen etkiler açısından tasarımcıya tasarım aşamasında önemli veriler sağlamaktadır. Her tasarım ürününde olduğu gibi mimari tasarımlarda da 'kullanıcı' (hem görsel anlamda hem de fiziksel anlamda yapıyı kullanan insanlar olarak ele alınmaktadır) istek ve memnuniyetinin en uygun ve mükemmel şekilde karşılanabilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla yapılan araştırmaların bugüne kadar yapılan tasarımlar üzerinden yapılmasının, mevcut biçimsel yapıların etkileri üzerinden bir değerlendirilme getirilmesinin, yeni tasarımların oluşturulmasında kaynak ve bu anlamda örnek olarak etkisi büyük olmaktadır.

Tasarımcı kullanıcı üzerinde bırakmak istediği etkiye tasarımda benimseyeceği biçim ve biçimsel düzen üzerinden karar verebilmektedir. Bu anlamda genelde kabul gören görüşleri tasarımda kullanmakta ve değerlendirme çabası içinde olmaktadır.

1.2.Çalışmanın Amacı , Önemi ve Kapsamı

Bu çalışma, mimarın tasarımında görsel etki olarak hedeflediği ile kullanıcının algısı arasında analiz yaparak değerlendirme sonucunu biçim üzerinden ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Alt amaç olarak seçilen yapıların biçimsel özellikleri ile kullanıcı üzerinde bıraktığı etkilerin belirlenmesi ve daha önce yapılan çalışmalarla karşılaştırılmasıdır. Bu anlamda alan çalışmasında biçimin kullanıcı (Görsel) üzerinde bıraktığı etkinin tasarımcının hedefi ile karşılaştırılarak ortaya konulması hedeflenmiştir. Çalışma ile;

-bina biçiminin kullanıcı üzerinde bıraktığı görsel etki nedir?

-tasarımcının biçimsel olarak kullanıcı üzerinde bırakmak istediği görsel etki ile kullanıcı algısı arasında fark var mıdır?

-binayı görsel olarak algılayan mimar kullanıcılar ile diğer meslek grupları arasında algısal farklar var mıdır?

- binayı görsel olarak algılayan kullanıcılar arasında cinsiyete bağlı algısal farklar var mıdır?

Sorularına cevap aranmıştır, bu bağlamda çalışma kapsamında görsel etkiyi oluşturan biçim, oran, malzeme, renk, ışık… gibi özellikler araştırmacıların bu yönde çalışmalarına zemin hazırlamakta ve her geçen gün yeni tasarımlarla değişen, gelişen çevrelerin yorumlanmasını kolaylaştırmaktadırlar. Çalışma kapsamında mimarideki görsel etkide biçim özelliği ele alınmış, biçim özelliğine ilişkin olarak form ve mimarideki biçimsel yaklaşım kavramlarına değinilmiştir.

İlk olarak mimaride tasarım konusunun ele alınarak görsel ürün oluşmadan önce mimari tasarımda ne gibi süreçlerin söz konusu olduğuna ve mekan kavramına değinilecektir. Bu durum mimari tasarımın oluşmasında tasarıma yaklaşım, isten etki ve sonuç ürün bakımından önemli olmaktadır. Sonrasında görsel etkinin ve mimaride değerlendirilmesine ilişkin tanımlamalara yer verilmektedir. Bugüne kadar bu konuya değinmiş felsefi, psikolojik ve estetik değerlendirmeler başta olmak üzere mimari alanda

çalışılmış eserlerin mimariyi görsellik açısından ele alışlarında görsel etkiyi ne şekilde önemsediklerine ve görselliğin sonuçlarının ne şekilde sonuçlandığına yönelik literatüre dayalı bir çalışma oluşturulmakta ve bu çerçevede örneklere yer verilmektedir. Çeşitli araştırmacıların elde ettikleri veriler doğrultusunda, seçilen özellik olarak 'Biçim' özelliğine dayalı bir analiz ve biçimsel anlam ve etkilerinin değerlendirilmesine yer verilmektedir.

Biçimsellik her tasarımda farklı etkiler oluşturabilmektedir. Bu etkilerin ölçüsü gerek görsel gerekse fiziksel kullanıcılar açısından, akılda kalıcılıkları açısından değerlendirilebilmektedir. Mimaride görsel etkinin biçim üzerinden araştırılmasına yönelik olarak yapılan bu çalışmada alan çalışması olarak Antalya ilindeki mimari yapılar üzerinden sahip oldukları biçimsel farklılıkları nedeniyle en çok bilindiği ve dikkat çektiği düşünülen 5 yapının belirlenmesi uygun görülmektedir. Araştırma kapsamında seçilen yapıların biçim ve biçimsel düzenlemelerinin ilk görsel iletişimde etki bırakması, Antalya kentinde konum olarak algılanan alanlarda yer alması ve kullanıcılarının kamu kesimine ait olması seçimde etken olmuştur.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Araştırma kapsamında öncelikle kavramsal altyapıya yönelik olarak betimsel çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda kaynak olarak bugüne kadar yapılmış mimari tasarım, görsel etki, algı, biçim, form, estetik, görsellik gibi çok çeşitli kaynaklara yer verilmiştir. Alan çalışmasında ise anket yönteminden yararlanılmıştır.

Çalışma konusunun belirlenmesi ile literatür araştırmasından elde edilen bilgilerle betimlemeler yapılmış, mimari mekan, tasarım süreci, mimaride görsel etki, görsel etkiyi oluşturan unsurlar ve biçim öğesi ele alınmıştır. Biçim öğesinin analizinde kullanılan anket; fiziksel çevrenin görsel niteliklerini belirlemede kullanılan fiziksel, çağrışımsal ve algısal faktörler olarak duygusal farklılaşma ölçekleri doğrultusunda hazırlanmış sözlü anlatım tekniklerinden oluşmakta ve bu anlamda çalışma kapsamında benimsenen araştırma yöntemi olmaktadır. Tasarımcının ulaşmak istediği hedefler de belirtilerek anket sonuçlarıyla karşılaştırmaya yönelik bir değerlendirme söz konusu olmaktadır. Bu çerçevede oluşturulan anket soruları Antalya il merkezinde çalışan 50 mimar ve diğer meslek grubundan olan 50 kişiye uygulanmıştır. Katılımcıların mimar ve farklı gruplar

olarak seçilmesi değerlendirme ve algılamada farklı sonuçlara ulaşmamızı sağlayabileceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Anket neticesinde istatistiğe dayalı bir sonuç oluşturulmak istenmiştir. Bu kapsamda SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programından yararlanılmıştır. Kullanılan teknik ve sıfat seçimleri doğrultusunda araştırmada sıralı likert ölçek kullanılmış ve buna bağlı parametrik olmayan test koşulları dikkate alınmıştır. Elde edilen verilerin güvenilirlik analizleri yapılmış ve ortalama değerler üzerinden, regresyon ve ki kare (Chi-square) sonuçları değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamında yapılabilecek anketin daha sağlıklı değerlendirmeler getireceği düşüncesiyle yapıların kolay tanımlanabilir yapılar olarak seçilmesi düşünülmüştür. Tek tip yapı araştırmasından ziyade tamamen görselliğin ön planda tutulmasının bir göstergesi olması açısından çeşitli fonksiyonlarda hizmet veren yapıların seçilmesi, binaların Antalya kent merkezinde olması, katılımcıların seçilen binaları sadece dıştan olsa algılamış olmaları, binaların yakın çevrelerinden algılanabilir olmaları da diğer seçim kriterleri olmuştur. Bu anlamda;

Antalya Sabancı Kongre ve Ticaret Merkezi (Cam Piramit): Çok amaçlı salon olarak hizmet vermekte, fuar ve kongre merkezi olarak kullanılmaktadır.
112 Acil Çağrı Merkezi: Yardım, talep ve ihbarların tek bir merkezden koordine edildiği hizmet yapısıdır.
Antalya Mimarlar odası: Mimarların örgütlendiği ve mimari çalışmalarının koordine edildiği hizmet yapısıdır.
Erciyes Yapı Market: Yapı market alışveriş merkezi olarak hizmet vermektedir.
ASAT: Antalya su ve atık su idaresi olarak hizmet vermektedir

Katılımcıların anket değerlendirmesinde seçilen binaları biçimsel ve bütünsel olarak algılayabildikleri, seçilen yapıların görselliğini sadece biçimsel açıdan değerlendirdikleri kabul edilmiştir.

2.KAYNAK ARAŞTIRMASI

Çalışmanın arka planını belirlemede yararlanılan kaynaklar incelendiğinde Mimaride görsellik ve görselliğin algılanması ile ilgili yapılmış çalışmalar ve Mimari tasarımda biçim ile ilgili yapılmış çalışmalar olmak üzere iki başlıkta toplanabildiği görülmüştür. Bu tez çalışması kapsamında görsellik anlamında yararlanılan başlıca kaynaklar alfabetik sıra ile aşağıda belirtilmiştir.

Aydınlı (1986) 'Mekansal Değerlendirmede Algısal Yargılara Dayalı Bir Model' başlıklı doktora tezinde insan –çevre ilişkisini Algı Psikolojisi kapsamında ele alan bir çalışma olarak duyguların tasarım sürecindeki etkinliğini vurgulamakta,duygusal olarak yüklenmiş bir fiziksel uyarıcının kullanıcı üzerinde yarattığı mekansal etkinin değerlendirilmesine yönelik kavramsal bir model önerilmektedir.

Aydınlı (1992) 'Mimarlıkta Görsel Analiz' başlıklı kitabında kişinin baktığını görebilmesi,hissederek algılayabilmesi ve gördüğü hakkında düşünebilmesi ve değerlendirme yapabilmesi için farklı bakış açılarına göre çeşitli analiz yöntemleri geliştirilmiştir. Bu çalışmayla bu konuya ilişkin görüşler ve yaklaşımlar örneklerle irdelenmektedir.

Aydınlı (1993) 'Mimarlıkta Estetik Değerler' adlı eserinde bir binanın yada çevrenin zevk veren özellikleri nelerdir?, mimarlığın amacından,hedeflerinden ne tür bir estetik deneyim çıkartılabilir?, Tad alma duyusu nedir?, Mimarlıkta tad alma duyusunu yönlendiren kurallar var mıdır? Gibi sorulara yanıt olabilecek bazı kavramlar, gerek algılama, kavrama tad alma ve yargılama gibi duyuşsal ve zihinsel olgulara yönelik değerler; gerekse estetik deneyimin objenin kendine özgü belirgin karakteristiğini ortaya koyan mesaj değerleri bağlamında tartışılmaktadır.

Çellek (2003) 'Resimde Kompozisyon' adlı yazısında temel sanat eğitiminde görsel eğitimi esas alarak görsel anlamda kompozisyonun sağlanmasına yönelik görsel analiz ve algılamaya değinmekte, görsel tasarım ilkeleri, organizasyon ilkeleri, görsel ögeler, zıtlık, egemenlik, denge, ritim, şekil –zemin anlatımları üzerinde durmaktadır.

Erkarslan (1990) 'Fotoğraf Sanatında Algılama ve Görsel Dilin Kullanımı' başlıklı yüksek lisans tezinde görme olgusunun oluşma biçimine ve görsel sanatlarda temel bir eksiklik olarak görülen görsel dilin kullanımına bağlı olarak duygu ve düşüncelerin dışa vurulmasında,uyulması öngörülen genel kurallara değinilmektedir.

Erkman (1973) 'Mimaride Etki ve Görsel İdrak İlişkileri' adlı doktora tezinde insan ve mimari bütün arasındaki ilişkilerin, idrak ve idraki etkileyen etkenler açısından incelenmesi ile, bu ilişkilerin açıklanmasında yararlı olabilecek bazı aydınlatıcı sonuçların belirlenmesine çalışmaktadır. Çalışmamız itibariyle Erkman'ın edindiği bu sonuçlar görsel etkide rol oynayan özelliklerin belirlenmesinde temel kriterlerden biri olmaktadır.

Ertürk (1984) ‘Mimari Mekanın Algılanması Üzerine Deneysel Bir Çalışma’ başlıklı doktora tezinde insanın çevresiyle kurduğu algılama ilişkisi bütün boyutlarıyla araştırılarak, çevre algısında değişen ve değişmeyen yanların yer aldığı algılama düzeylerinin saptanması yönünde kuramsal ve deneysel olarak iki aşamada ele alınan bir çalışma özelliğine sahiptir.

Kısacık (1999) ‘Mimari Tasarım Sürecinde Yaratıcılığın Yeri’ adlı yüksek lisans çalışmasında algı, bellek ve imge kavramlarının mimari tasarım süreci yaratıcılığındaki etkisi üzerine tasarım sürecinde akılcı-sezgisel tartışmalarında bilinmeyeni ve akıldışı olanı keşfedip bulan sezgiselliği anlama sorununu geleneksel bilim mantığı dışındaki yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirmektedir.

Parsa (2007) ‘İmgenin Gücü Görsel Kültürün Yükselişi’ başlıklı yazısında insanlığın başlangıcından bu yana her çağın kendine özgü bir dille ifade edildiği üzere imgeyi konu alarak söz ,yazı,yazılı dil (edebi anlatım) ve teknolojinin hızla gelişimine paralel olarak hareketli görüntü anlatımları(sinema ,Televizyon…vb.) ile gelişen ve gelişmeye devam eden süreci ve sürecin kazandırdıklarını konu alan bir araştırma yapmıştır.

Turgay (2003) ‘Mekan Tasarımının Oluşumunda Biçim-İçerik Etkileşimine Görsel Değerler Açısından Bir Yaklaşım’ başlıklı yüksek lisans tezinde mekanın fiziksel biçimden varolduğu kadar ,toplumun sosyo-kültürel yapısından kaynaklanan değerler,kodlar ve simgelerle anlam kazandığına değinmektedir. Mekana anlam ve kimlik kazandıran öğelerin biçimlemeye katkılarını anlamak açısından kurgulanmış bir çalışma niteliğindedir.

Ustaömeroğlu (1998) ‘Mimari Analiz için Temel Tasarım Öge ve İlkelerinin Kullanımı ile Oluşturulan Estetik Ağırlıklı bir Yöntem Araştırması’ isimli doktora tezinde mimari tasarım sürecinin analiz aşamasında estetik ağırlıklı bir yöntem önerisi sunmaktadır. Çalışmamız itibarıyla estetik açıdan tasarım ögelerinin kullanımı bakımından önemli bir çalışmadır.

Yılmaz (2004) ‘Mimari Mekanda Görsel Algı ve Manipülasyon İlişkilerinin İrdelenmesi’ başlıklı yüksek lisans tezinde mimarın tasarladığı mimari mekanlar ile insan üzerinde ne şekilde manipülatif etkiler kurabileceği irdelenerek, bu etkilerin nasıl ve hangi yollarla oluşturulabileceğin saptanılması doğrultusunda mekanın görsel algısını sorgulanmaktadır. Çalışmamız itibariyle mimari mekanların oluşturduğu duygusal etkiyi değerlendiren önemli çalışmalardan biridir.

Görsellik ve görsel algıya ilişkin olarak Gestalt algı teorisini çok kapsamlı bir şekilde ele alındığı internet sayfasından (1) yararlanılmıştır

Bu araştırmaya biçimsel araştırmalar kapsamında kaynak olarak değerlendirilebilecek başlıca çalışmalar ise yine alfabetik sıra ile ;

Aksoy (1975) 'Mimarlıkta Tasarım İletim Denetim' adlı eseri mimar –yapı-kullanıcı ilişkisi üzerine bir model oluşturması kapsamında yapılmış bir çalışma olarak Mimarlıkta tasarım ,iletim ve denetim problemleri üzerinde durmaktadır. Çalışmamız bakımından özellikle mimarlıkta iletim anlamında özne- nesne arasındaki ilişkilere değinerek işaretler üzerinde durmaktadır.

Ataç (2006) 'Mimari Biçimlenişte Yorum' başlıklı yüksek lisans çalışmasında mimarlık eyleminin sonuç ürünü olan biçimi tanımlamak,oluşumuna etki eden nedenleri ve verileri değerlendirmektedir. Elde edilen veriler sonunda oluşan biçim, yararsal, simgesel ve anlamsal özellikler içerir. Bu bakımdan çalışmamız açısından önemlidir. Bu özellikleri biçimi çözümleyerek açıklamak; tanımlama, oluşturulma ve çözümleme basamaklarında elde edilen verilerle mimari biçimlenişleri yorumlamaktır

Aytem (2005) 'Mimari Mekanda Renk Form ve Doku Değişkenlerinin Algılanması' başlıklı yüksek lisans tezinde renk, form ve doku gibi değişkenler göz önüne alınarak insanların ne tür özelliklere sahip çevrelerde kendilerini rahat hissedebilecekleri hangi koşullarda memnuniyet duygusunun oluşabileceğini kullanıcı açısından algısal-duygusal etkinliği çerçevesinde değerlendirilmektedir. Formun görsel etkideki önemi açısından çalışmamıza veri oluşturmaktadır.

Balkan (1996) 'Mimari tasarımda Biçime Bağlı davranışlar' adlı doktora çalışmasında mimari eğitimden kesitler alınarak mimari tasarım sürencin farklı boyutlara sahip olduğunu ve bunun tasarımcının kişisel eğilim ve tercihlerine bağımlı olarak değiştiğini vurgulamakta, tasarlama faaliyetini birtakım sınırlı kalıplar ve bunun karşıtı olarak düşünsel tasarım ile karşılaştırmaktadır. Biçimin iki farklı biçimde de oluşumuna bağlı olarak sahip olduğu etkiyi açıklamak adına çalışmamıza veri oluşturmaktadır.

Bayazıt (1994) 'Endüstri Ürünleri ve Mimarlıkta Tasarlama metodlarına Giriş' adlı eserinde tasarlamanın bazı temel kavramları üzerinde durularak tasarımın kişisel ve örgütsel yönlerine ağırlık verilmektedir.Tasarlama metotlarının temellendirilişi, tasarım yönetimi, karar verme olgusu, ürün yaşam döngüsü, tasarlama teori ve metotları,tasarlama süreci, tasarım stratejileri, tasarlama strüktürü ve problemler, bilgi toplama ve işleme konusu, ürün şartnamesi hazırlama ve performans ile tasarım probleminin çözümü ve çözüme yardımcı teknikler yaratma ile ilgili konulara değinilmektedir.

Ching (2004) 'Mimarlık Biçim Mekan Düzen' adlı eserinde biçim ve mekanın birbirleri ile ilişkilendirilme ve organize edilme yolları üzerinde durmaktadır. Formu ve mekanı oluşturan bütün kavramlardan bahsederek bunları önce çizimlerle belirtmiş sonrasında örneklerle desteklemiştir. Bu şekilde mimari tasarımın temel elemanları ve ilkelerinin insanlık tarihinin akışı boyunca kendilerini ortaya koyma yollarını örneklerle açıklamaktadır.

Denel (1981) 'Temel Tasarım ve Yaratıcılık' adlı eserinde temel tasarım çabası içinde yaratıcılığı geliştirmede çeşitli yöntemleri incelemekte ve bunun mimarlık eğitiminde mutlak bir yeri olduğu vurgulanmaktadır. Bir temel tasarım yöntemi geliştirilmekte ve yaratıcılık bu yöntemin değişkeni olarak belirtilmektedir.Çalışmamız itibariyle temel tasarım prensipleri ve yaratıcılığın getirdiği biçimselliğin yorumu açısından kaynak oluşturmaktadır.

Köse (2002) 'Mimar ve Yapısı : Özne ve Nesne Etkileşimlerinin Doğası' başlıklı yüksek lisans çalışmasında mimarın kendi bireysel değerlerinin eserleri aracılığıyla yansıtıldığını ortaya koymak sınamak amacıyla yapı karakteri ile mimarın kendi karakteri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Çalışmamız itibariyle tasarlanmak istenen ve sonuç ürünün etkileri açısından bir örnek teşkil etmekte ve bu anlamda oluşturulmuş anlamsal farklılaşma ölçeğine zemin oluşturmaktadır.

Kurtçu (1999) 'Mimari kütlede biçimleniş Faktörleri' başlıklı yüksek lisans tezinde insan ve mimari çevre ilişkisinde aracı nesne konumunda olan kütlenin biçimlenişini etkileyen faktörler değerlendirilmektedir.

Onat (1991) 'Mimarlık Form ve Geometri' adlı eserinde geometrinin üç boyutlu asal formlarını kullanarak ve bunları işleyerek mimari form üretmedeki temel teknikleri ve yaklaşımları, belirli bir sistematik içinde tanıtmakta ve örneklemektedir.

Paker (1992) 'Mimari Tasarımda Biçim Grameri: Metro İstasyon Tasarımı' başlıklı yüksek lisans tezinde tasarım ürününün oluşturulmasında mevcut objeler için sözlük-gramer-dil ilişkisi kurarak, tasarım sürecine katkıda bulunacak bir yapay akıl program modeli önermektedir.

Tavşan (2000) 'Mimari form analizi için bir yöntem araştırması: Çağdaş mimarlık akımlarına bağlı son dönem müze yapılarınsa uygulanması' başlıklı doktora tezinde mimari formun üç boyutlu geometrik ayrışımından hareketle formu görselleştirmeye yönelik bir yöntem araştırması sunularak biçimi element ve parçalarla tanımlayan ve bu parçalara hangi işlem ve ilkelerin uygulandığını Gestalt ve temel tasarım teorileri ile irdeleyerek geometrik düzenlerin belirlenmesini hedef almaktadır.

Turgay (2003) 'Mekan Tasarımının Oluşumunda Biçim-İçerik Etkileşimine Görsel Değerler Açısından Bir Yaklaşım' başlıklı yüksek lisans tezinde mekanın fiziksel biçimden varolduğu kadar, toplumun sosyo-kültürel yapısından kaynaklanan değerler, kodlar ve simgelerle anlam kazandığına değinilmektedir. Mekana anlam ve kimlik kazandıran öğelerin biçimlemeye katkılarını anlamak açısından kurgulanmış bir çalışmadır.

Turuthan (1987) 'Tasarlama Faaliyeti ve Tasarımcı Nitelikleri Üzerine Bir İnceleme' adlı doktora çalışmasında tasarlama faaliyetini gerek tasarımcı olmayan kişinin içinde yaşadığı ortamı algılaması ve bu yolla kendisini geliştirmesi gerekse de çevrenin bir öğrenme kaynağı olarak özelliklerinin ortaya koyulabilmesi için mimari çevrenin algılanması üzerinde durmaktadır.

Tunalı (2002) ‘Tasarım Felsefesine Giriş’ adlı eserinde doğaya alternatif varlık olarak sanat ve sanat dünyasının yanında yine bir tasarım varlığı olan endüstri ürünleri ve teknik dünyasının felsefi açıdan değerlendirilmesi üzerine hazırlanmış bir çalışmadır.

Usta (1994) ‘Anadolu Türk Mimarlığında Form Analizi’ başlıklı doktora tezinde mimari form ve form kompozisyonlarının geometrik dizimsel özellikler açısından üç boyutlu analizi ele alınarak bu analiz için bir yöntem önerilmekte ve bu yöntemle sınırları belirlenmiş bir alandan seçilen formların analizi yapılmaktadır.

Uraz (1993) ‘Tasarlama Düşünme Biçimlendirme’ adlı eserinde tasarlamayı zihinsel bir süreç ve bir biçimlendirme faaliyeti olarak ele almakta, tasarlamanın düşünce ve biçimlendirme boyutlarındaki çeşitlilikleri değerlendirilmektedir. Tasarlamanın ne olduğu, tasarlamaya nereden ve nasıl başlanacağı konusu üzerinde durularak, farklı tasarım deneyimleri (yaklaşımları) tanıtılmaktadır.

Ünügür (1989) ‘Bina Tasarımının Temel İlkeleri’ adlı eserinde mimari tasarım sorunları içinde özellikli konumu nedeniyle bina tasarımı ve onun temel ilkeleri üzerinde durmaktadır. Genel mimari tasarım uzamı içinde bina ölçeğinde yoğunlaşarak tasarımda bir ilkeler bütünü oluşturacak yaklaşımları içermektedir.

Yakan (1999) ‘Mimari form Oluşumuna Etki Eden Girdiler ve Tarihsel Süreç İçinde Form Olgusunun İrdelenmesi’ başlıklı yüksek lisans tezinde tarihsel süreç içerisinde mimari eserlerin tasarımda etken olarak taşıdıkları değerler açısından formlar irdelenmektedir. Olagelmiş tasarımların biçimsel etkileri açısından çalışmamız itibariyle önemlidir.

Zevi (1990) ‘Mimariyi Görmeyi öğrenmek’ adlı eserinde mimarinin belli başlı ögesi olarak mekan üzerinde durmakta, dönemler eve akımlara göre ölçü, oran, hareket, zıtlık vb. açısından mekanı tartışmaktadır. Bununla birlikte mimarinin felsefi, dini, bilimsel, teknik açıdan yorumlamasını yaparak psiko-fizyolojik yorumlar getirmektedir. Yatay, düşey, doğru, eğri, helikoidal çizgilerin kullanımıyla oluşturulan binanın nasıl algılandığına; küp, daire, elips gibi biçimlerin izleyene nasıl etkiler yaptığına değinmektedir. Geleneksel ve estetik bilimcilerin mimari düzenlemelerinin birlik, zıtlık, simetri, denge, oran, karakter, ölçü vb. olduklarına değinerek örneklerle açıklamaktadır.

3. MİMARİ TASARIM VE MEKAN

Mimari tasarım ve mekan kavramları tasarımın başka bir deyişle sonuç ürünün oluşumunda tasarımcının ele aldığı temel kavramlar olması itibariyle önemlidir. Tasarımcılar ihtiyaç ve isteklere en uygun biçimde tasarımlar oluşturmak zorunluluğundadırlar. Öyle ki; bir tasarımın arka planında oluşturulan veya oluşturulmak istenen düşüncenin sonuç ürüne en uygun biçimde yansıtılması tasarımın başarılı olup olmamasıyla doğru orantılı olmaktadır. Mimari tasarımlarda kullanıcının ihtiyacı olan mekan da bu anlamda değer kazanmaktadır.

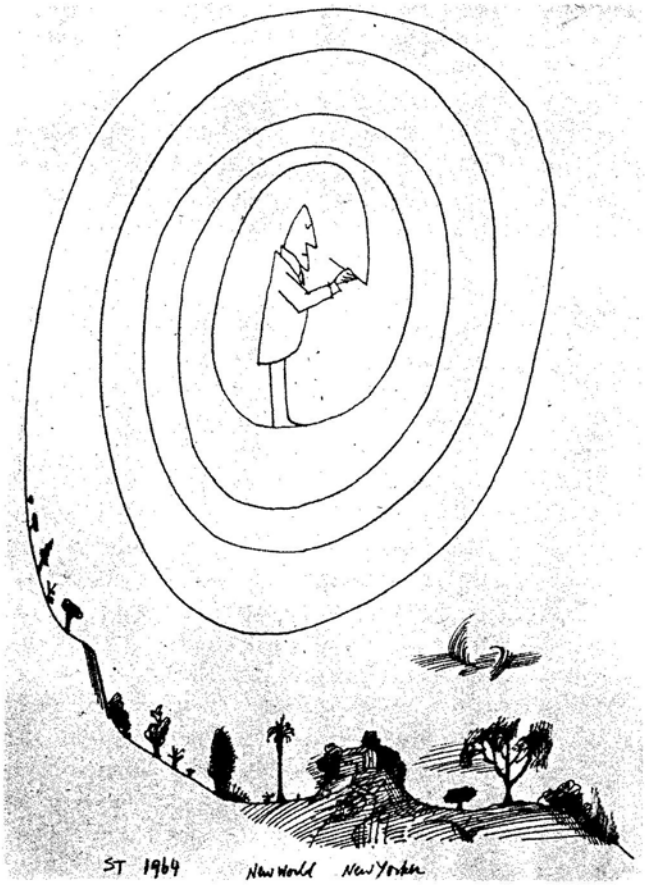
Bu bölümde mimari tasarım kavramı, tasarım sürecini oluşturan bileşenler ve tasarım sonucu olarak kabul edilen mekan kavramları ele alınmaktadır. Tez kapsamında değerlendirilmek istenen mimari tasarımın biçime bağlı görsel analizinin yapılabilmesi açısından bu kavramların değerlendirilmesi gerekmektedir.

3.1.Mimari Tasarım

'Mimari kendini kütle ve mekanlar ve bunların boyutlar ,oranlar, ışık oyunlar , ritim , renkler, yapı elemanlarının bağlantı ve ayrımlarında gösterir.' F.FUEG

Erdem Aksoy (1975), H.Höfler ve L.Kandel'e dayanarak tasarlamayı "tasarlayıcının belirli değer sistemlerine bağlı olarak iki veya üç boyutlu ortamlarda somut bileşenlerin seçimi ve düzenlemesi işlemleri" şeklinde tanımlamaktadır. Dolayısıyla "tasarım" da tasarlama sonu oluşan biçimsel ifade olarak tanımlanabilir. Bu durumda tasarımcı mimar 'yeni biçimler önerisi ile bir estetikçi, görevlere uygun mekanlar önerisi ile bir örgütleyici, fiziksel ve mekansal çevreyi değiştiren kararları ile bir reformcu ve çevre planlayıcısı sorumluluklarını yüklenmektedir'(Aksoy, 1975).

Avustralyalı mimar A.Schwanzer bir mimari yapıyı ‘dört duvar ve başımızın üzerinde bir damdan daha fazla olan şey’ diye tanımlar. Bu daha fazla olan şey sanatsal, sosyolojik antropolojik, ekonomik, tarihsel ve kültürel bir yapıyı ifade eder. Daha yalın bir ifadeyle ‘mimari yapı bir tasarım varlığıdır’ (Tunalı, 2002). Tasarım ise bir stratejiyi gerektirir. Bu strateji kapsamında, ne?– niçin?- nasıl? sorularının cevapları aranır (Keçecioğlu, 1998). Her bütünün görünen bir biçimi ve bu görünüşü düzenleyen örgütlenme yapısı bulunduğu bilinmektedir. Mimari tasarımda kullanıcı için tasarlanmak istenen (nesne) ve ne için tasarlanacağı (gereksinimler) bellidir. Bu anlamda tasarım, nasıl olacağı ile daha çok ilgilidir (Ersoy,1992). Dolayısıyla mimari tasarım süreci bir çeşit problem bilmecesini en akılcı yönde çözme biçimi olarak ele alınabilir (Şekil 3.1). Turuthan (1987), mimari tasarımın nasıl olacağı konusunda değerlendirme yaparken makine ve moda tasarımlarının bir sentezi olarak belirttiği mimari tasarımı bir amaca yönelik, hem sistemli, hem karmaşık, hem matematiksel, hem akılcı, hem de imgesel bulmaktadır. Mimari tasarımlarda bu bakımdan tasarım sürecinin iyi değerlendirilmesi gerekmektedir.

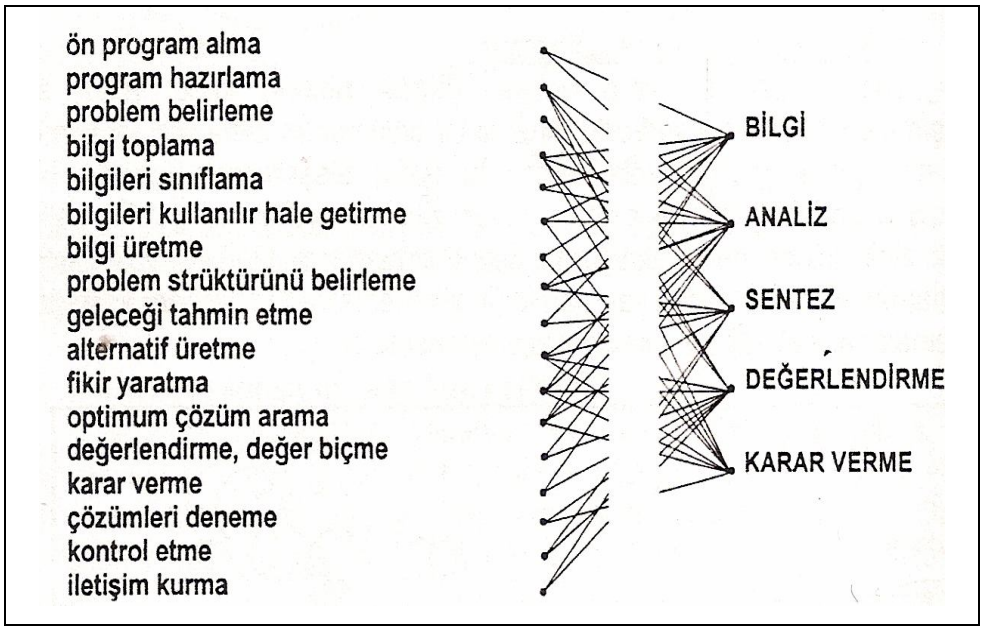
Sarmal, 1964, Steinberg

Şekil 3.1. Mimari tasarım karikatürü, Steinberg, (Balkan, 1996)

3.2.Tasarım Sürecinin Bileşenleri

Tasarlama süreci, tasarlama eylemi sırasında kullanılan teknik ve araçlardan kurulu eylem düzenine denilmektedir (Bayazıt,1994). Tasarlama süreci tasarım probleminin ortaya çıkmasından tamamlanmasına kadar olan süreci kapsar. Başka bir deyişle soyut zihinsel işlemlerden somut fiziksel sonuçlara giden bir dizi süreçtir. Tasarım araştırmacılarının birbirine benzer fakat değişik şekillerde açıkladıkları yaklaşımlarda Bilgi–Analiz-Sentez-Değerlendirme-Karar verme temel işlemler olmaktadır (Bayazıt,1994). Tablo 3.1 Süreklilik ve kendi içinde geri dönüşümlü olan tasarım sürecinde yer alan adımların alt açılımlarını göstermekte süreçlerdeki eylemleri tanımlamaktadır. Fikir yaratma, bilgi toplama eylemlerinin tasarım sürecinin her adımında yer aldığı görülmektedir.

Tablo 3.1.Tasarlama işlemi, (Bayazıt, 1994)

Doğru tasarım girdileri kullanarak doğru tasarımlara ulaşmak için bilimsel yöntemlerden yararlanmakla beraber çeşitli ve karmaşık bir yapıda olması sebebiyle tek ve doğrusal bir yaklaşım kullanılarak açıklanamayacağı ortadadır. Aslında tamamen zihinsel bir etkinlik ve düşünme biçimi olan tasarım bu anlamda problem çözmekten çok problem tanımlama olarak ele alınabilmektedir.

Onat (2006) tasarım süreci ile ilgili olarak tasarıma nasıl başlanacağına yönelik bazı değerlendirmelerde bulunmaktadır. Bu anlamda;

- Tasarıma, tüm düşünme, sezme/ hissetme ve düşünme gücüyle yoğunlaşarak, zihinsel ve duygusal olarak kilitlenmek, bir bakıma onunla bütünleşmek gerekmektedir

- Tasarıma yoğun biçimde yönelebilmek için öncelikle tasarımı etkileyebilecek ve tasarımdan etkilenecek tüm unsurlara duyarlı olmak; onları nesnel, öznel ve tinsel yönlerini ve ağırlıklarını keşfetmek gerekmektedir.

- Benzer çalışma ve deneyimlerden yararlanmak gerekmektedir.

- Tasarımın dayandırılabileceği düşünsel/ kavramsal bir altyapı oluşturmak amacıyla korunacak, geliştirilecek ve yeniden sağlanacak değerlere karar vermek gerekmektedir. Bu değerler tasarım konusundan, mimari programdan, çevreden, yatırımcı, kullanıcı ve tasarımcıdan kaynaklanmaktadır (Onat, 2006).

Tasarım sürecini anlayabilmek için tasarım süreci bileşenlerinin iyi değerlendirilmesi gerekir. Tasarım sürecinin bileşenlerini dört farklı yaklaşımla açıklayan Yıldırım (2004) Tasarım içi süreçler bağlamında bunları;

-Tasarımcı psikolojisi ve zihinsel yaklaşımları,
-Tasarımda süreç stratejileri yaklaşımları,
-Tasarımda süreç strüktürleri yaklaşımları,
-Süreç organizasyonları yaklaşımları olarak sıralamaktadır.

Bu sıralama genel anlamda bir yapının yada diğer bir ifadeyle biçimsel bir mimarinin oluşabilmesi için gerekli olan tasarım süreci safhasını belirli başlıklar adı altında toplayarak daha kolay açıklanabilmesini sağlamaktadır.

3.2.1.Tasarımcı psikolojisi ve zihinsel yaklaşımları

Algı psikolojisi, toplum psikolojisi, psikanaliz, beyin fonksiyonları, zeka, öğrenme ve düşünme gibi konuların tasarlamayı etkilediği bilinmektedir. Gestalt algı psikolojisi bu alanda en önemli algı psikolojisi çalışmalarından biri olarak nitelenmektedir ki bu konu çalışmamız dahilinde ileride daha geniş bir şekilde ele alınacaktır.
Uraz (1993) Cross ve Nathenson (1981) 'ın çalışmasını referans göstererek dört grup algı ve öğrenme biçimini belirtmektedir. Bunlar;

Aşamalı/Bütüncü (Serial/Wholistic),
Atak/Dikkatli (İmpulsive/Reflective),
Genişleyen/Daralan (Divergent/Convergent),
Alandan bağımsız/Alana bağımlı (Field independent/Field dependent)

düşünme biçimleri olarak belirtmiştir. Bunlar kısaca Tablo 3.2 deki gibi nitelendirilmektedirler;

Tablo 3.2 Algı ve öğrenme biçimleri

Aşamalı/Bütüncü	Yöntembilimciler tasarımın birindeki kararın diğerine girdi olarak katıldığı bir dizi adımdan oluştuğunu ortaya koymuş ve buradan yola çıkarak parçadan bütüne adım adım giden, analizlerden sentezlere ulaşan bir model belirtmişlerdir. Diğer taraftan tasarım probleminin ilk çözüm ve sentez ile başlayan bir analiz çalışması olduğu öne sürülmekte böylelikle bütünden hareket eden sonrasında bu bütün aracılığıyla sorunların çözümüne, analizlere giren bir model üzerinde çalışmışlardır
Atak/Dikkatli	Atak kararların oluşturduğu ani ve çabuk ilk çözümlerin değerlendirilmesi aslında dikkatli yani bunlardan en doğru olanı seçmeyi gerektirmektedir. Önemli olan tasarımcının nerede atak nerede dikkatli olacağını bilmesidir
Genişleyen/Daralan	Tasarımcı gerek başlangıçtaki ilk çözümü biçimlendirirken ve gerekse bütün süreç boyunca her durum için olabilirlikleri değerlendirirken düşüncelerini genişletecek sonrasında bunlar içinden seçim yaparken tek sonuca varmak adına düşüncelerini daraltacaktır
Alandan Bağımsız/ Alana Bağımlı	Tasarımcı birden fazla ilk çözümler oluştururken alandan bağımsız algılamalar yoluyla bunlardan en etkin olanını saptamaya çalışmakta kimi zaman da uygun sonuca kolayca varabilmek için gerektiğinde alana bağımlı olarak konuya bakmaya,daralan bir düşünce tarzıyla tek sonuca ulaşmaya çalışacaktır

Tasarımcının tasarımına ilişkin yapılan bu nitelemeler tasarımcının yaklaşımı ve tasarıma bakış açısına dayalı olarak yapılmakta tasarımcının süreçte gösterdiği tutum yada tutumlar bu başlıklar altında belirtilmiş olmaktadır.Yine bu anlamda yapılmış bir çalışma olarak Bayazıt (1994) tasarımcının kişiliğine bağlı olarak tasarlama eyleminde sergilediği yaklaşımlar kısaca Tablo 3.3'deki şekilde özetlenebilir.

Tablo 3.3 Tasarımcı yaklaşımları

Dağılan yaklaşım	fikir aramanın, çözüm alternatiflerinin ve her türlü olasılık göz önüne alınmaktadır. Öyle ki amaçlar değişken ve geçici, problem sınırları tanımlanmamıştır. Araştırmaların amacı destekleyen piyasa, tüketici, üretici, vb. duyarlılığını analiz etmektir
Daralan yaklaşım	problemler belirlendikten sonra, değişkenler belirlenip, problemler parçalarına ayrıştırılmaya ve belirsizlikler ortadan kaldırılmaya çalışılır
Atılgan yaklaşım	tasarımcı karşılaşılan ilk çözümün üzerine atlayıp, onu en iyi kabul eder
Düşünceli yaklaşım	farklı çözümler karşılaştırılıp sonuca emin olunanla sonuca varılır
Alandan bağımsız yaklaşım	tasarımcı yaptığı tasarımları çevresinin etkisinde kalmadan bağımsız olarak yürütmektedir
Alana bağımlı yaklaşım	doğal ve yapma çevre tasarımcının tasarımları üzerinde belirleyici olmaktadır
Dizgeci yaklaşım	adım adım doğrusal bir biçimde ilerleyiş vardır. Bir noktanın tamamen aydınlanmasına bağlı olarak diğerine geçiş vardır
Bütüncü yaklaşım	mantıksal olarak çok gerekli olmasa da kendilerine belirli olguları hatırlatan bilgiler toplanmaktadır
Değişimci yaklaşım	daima değişime açık yenilikçi bir tutum içinde oluş söz konusudur
Durağan yaklaşım	değişikliği kolay kabul etmeyen, çevrede kalıcı unsurlar oluşturmaya yönelik bir tutum söz konusu olmaktadır
Sağduyulu yaklaşım	kişisel disiplin ve çevreye duyarlı bir tutum içinde dünyanın olumlu bir görünüşünü canlandırma yönelik tasarım faaliyeti söz konusudur
Dinamik yaklaşım	çevreleri tarafından devamlı bir şekillendirme içinde olarak kendi görüş açı ve perspektiflerini genişletme çabası söz konusudur
Temkinli yaklaşım	yaşamda tek bir bütünlük oluşturmaya yönelik çeşitli veri analizleri ile bütünsel bir tutum söz konusudur
Hevesli yaklaşım	her adımı uygulayarak ve yaparak bütüne ulaşma söz konusudur

Yapılan değerlendirmelerin her biri tasarımcının tasarım sürecinde takındığı tutum ve davranışların bir sistematiğini oluşturulmaya yönelik yapılmaktadır. Tasarımcıların bu anlamda tek bir yaklaşımla tasarım felsefesi oluşturabileceği gibi tasarımın çeşitli evrelerinde farklı yaklaşımlarla tasarımı değerlendirebileceği de bir diğer olasılıktır. Bu tasarımcının sadece o tasarım için değil genel anlamda yaptığı tüm tasarımları kaplayıcı bir özellik oluşturabilmektedir. Bu anlamda R.Meier, P. Eisenman, C. Gwathmey ve S. Hall New York'ta yıkılan ikiz kulelerin yerine yapılacak bir proje için sundukları raporlarda şöyle bir açıklama yapmaktadırlar. "Biz tasarımı, yerleşim ve program konusunda titiz bir araştırmayla başlayan ve sorun-çözüm ilişkisinin sanata dönüşmesiyle sonuçlanan bir keşfetme süreci olarak görüyoruz" (Onat, 2006).

Erdem Aksoy ise kara kutu olarak adlandırdığı tasarım sürecini sezgilerle belirlenen duraklar, geriye dönüşler olarak değerlendirmekte ve başlangıçtaki bilgi girdilerinden tasarım sonucuna ulaşıldığına değinmekte böylece tasarım verilerinin geri beslemeler ile geliştiğini belirtmektedir (Aksoy,1987). Aksoy'un bu düşüncesi tasarıma bütüncü, değişimci ve sağduyulu bir yaklaşım olarak baktığının bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Yıldırım (2004), N.Ayıran (1978)'a dayandırdığı düşünme biçimlerinin nitelikleri incelediğinde bu yaklaşımları; bilinç ve mantığa ağırlık veren tümevarımcı 'Algoritmik Yaklaşım', bilinçaltı ve duygulara ağırlık veren Tümdengelimci 'Sezgisel Yaklaşım' olarak değerlendirildiğini belirtmektedir. Süreç esnasında tasarımcı her iki düşünme biçimine farklı zamanlarda ağırlık verebilmektedir. Bu yaklaşım tekniklerinin kullandığı metodlar Bayazıt(1994)'ın tanımlamalarıyla Tablo 3.4 deki şekilde belirtilebilmektedir.

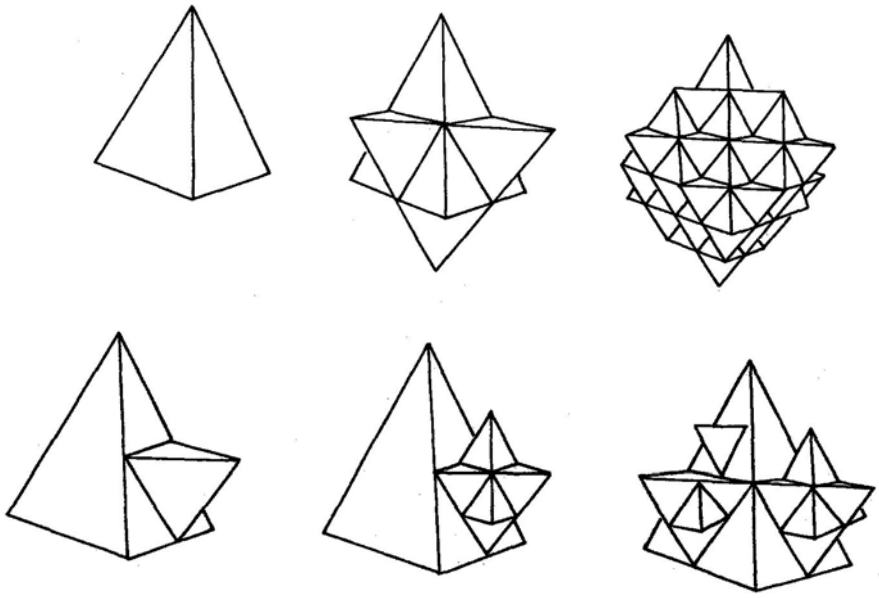
Tablo 3.4 Düşünme biçimleri

Algoritmik Yaklaşım	Morfolojik metot	Tasarım probleminin çözümünde çeşitliliği artırıp, yaratıcılığa yardımcı olabilecek tekniklerin geliştirilmesi söz konusudur. Özetle ; -Ulaşmak istenen durum ve problemler bir şekilde tanımlanmalı -Problemi ortaya çıkaran ve özünü etkileyen değişkenlerin tam bir listesi çıkarılır. -Her değişkenin alabileceği durumlar belirtilir
	Karar alanları	Tasarım problemi için üretilen alt çözümler arasında, birbirine uyan çözümlerin belirlenmesi yoluyla tüm tasarıma ulaşılmaktadır. Böylelikle alt çözümler karar bölgelerini oluşturmaktadır. Karar bölgeleri için birbirine uyan alternatiflerden uyumlu olanlar seçilmek suretiyle tasarım oluşturulmaktadır
Sezgisel Yaklaşım	Beyin Fırtınası	Tasarım probleminin çözümü için yeni fikirlerin grup halinde yada tek başlarına ortaya çıkarılmasına dayanmaktadır. Ortaya atılan fikirlerin uygulanıp uygulanmaması, değerli yada değersiz oluşunun bir önemi yoktur. Önemli olan çok sayıda fikir ortaya koyarak yeni fikirlerin oluşmasına yardımcı olmaktır
	Sinektik metodu	Tasarım probleminde özellikle sentez aşamasında yeni bir şey ortaya koymakta yada problemleri farklı bir bakış açısıyla görmektedir ki bunu bir benzetme sistemi ile yapmaktadır.Bu benzetmelerde mecazlara başvurulması metodun diğer belirleyicisi olmaktadır

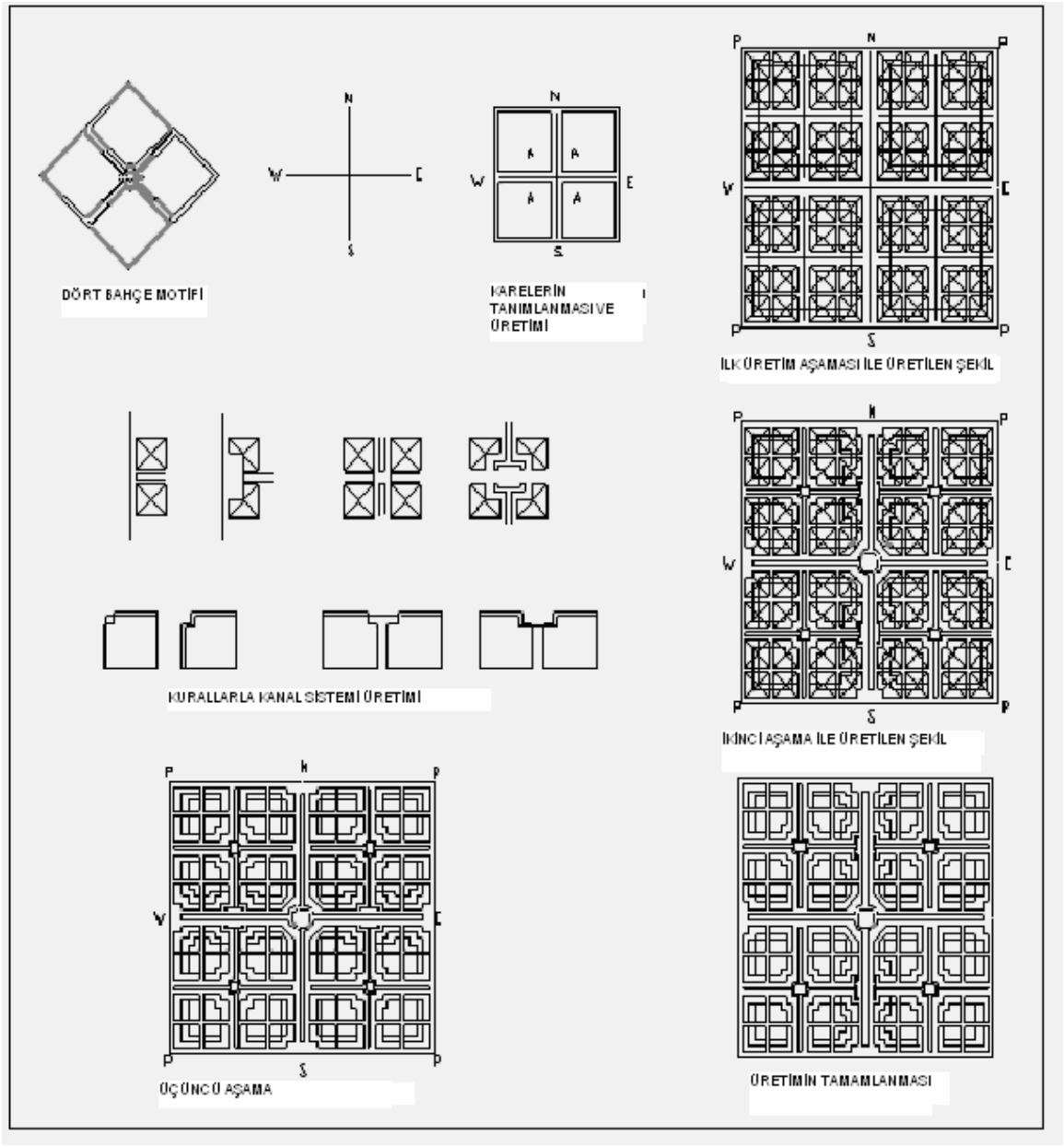
Tüm düşünme türlerinin iki zıt yönü üzerinde durulduğu görülmektedir. Tasarımcı, süreç içerisinde tüm bunları gerektiği öçlüde kullanmak suretiyle süreci kontrol etmektedir. Ertürk (1981) belirli niteliklerin ağırlıkta olduğu kişisel özelliklerden bahseder. Mesela yaratıcı olarak tanımlanan kimselerin imgesel ve genişleyen düşünme yeteneklerinin ağır basması gibi. Fakat tasarımcı düşünmede önemli olan zihinsel işlemleri karşıtlarıyla bir arada kullanarak dengelemektir (Turuthan,1987).

3.2.2.Tasarımda süreç stratejileri yaklaşımları

Tasarım süreci stratejileri olarak Tümevarım ve Tümdengelim stratejilerinden bahsedilmektedir. Tümdengelimde, bütünden parçaya ulaşım (Şekil 3.2); Tümevarımda ise, parçada bütüne ulaşım (Şekil 3.3) söz konusudur. Başka bir deyişle Tümevarım: tek tek olaylar üzerinde gözlemler yapıp, parçaların birleştirerek bir senteze götürülmesi; Tümdengelim ise genel kuralların mantıkla düşünülerek ele alındıktan sonra, kısmi çözümlere gidilmesi yani bir ürünün nasıl görüneceği ve tasarlanacağı konusunda genel kuralları belirledikten sonra parçaların tasarlanmasına çalışmaktır (Bayazıt, 1994). Bununla birlikte genel mantık kuramları içerisinde yalnız tümdengelimci veya tümevarımcı stratejilerin tek başlarına yeterli olamayacağını belirten Yıldırım (2004) ise 'Olasılıklı Eksik Tümevarım' (Inductio Incompleta) yaklaşımlarının önerildiğini belirtmektedir (Yıldırım, 2004).

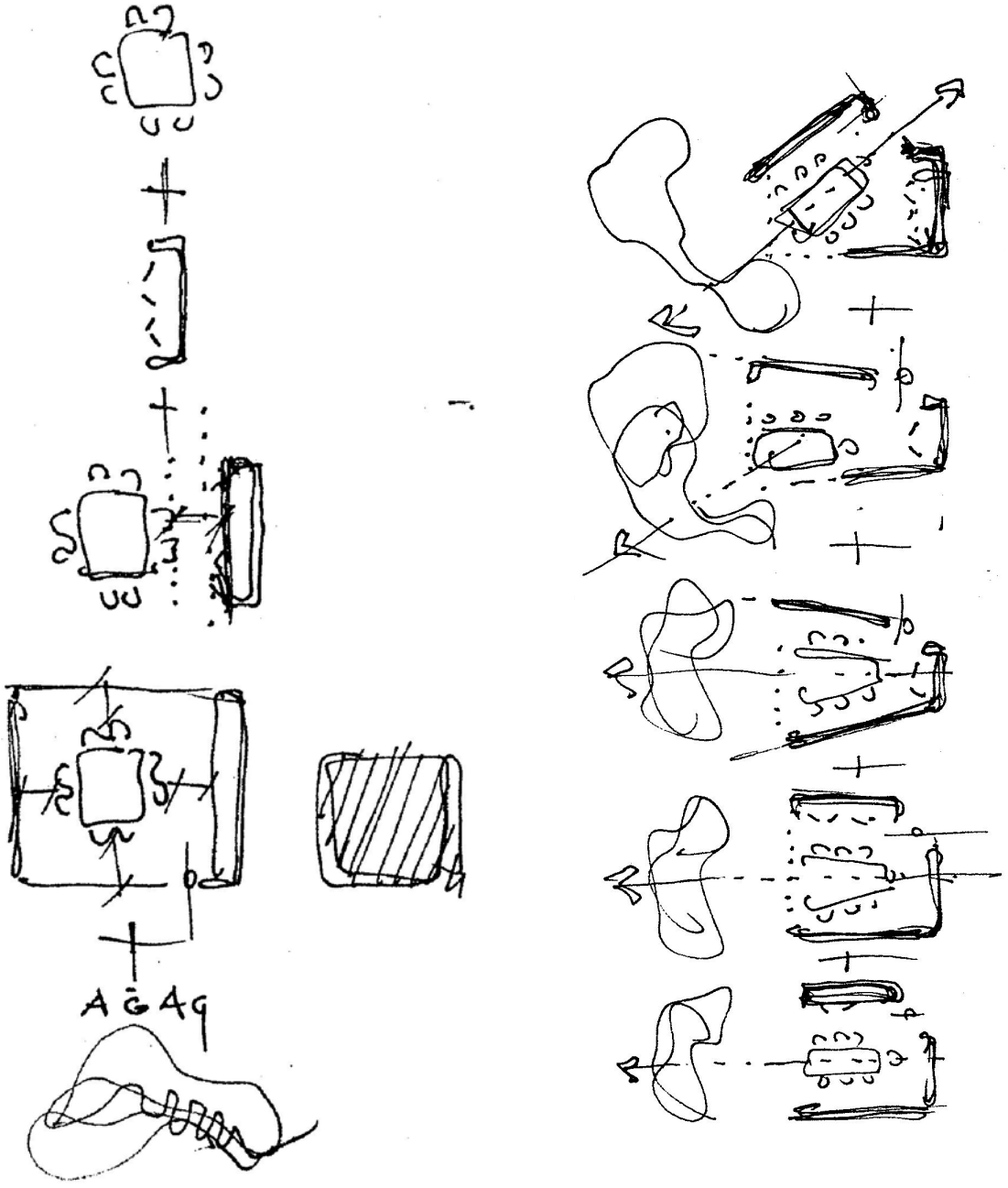
Şekil 3.2.Tümdengelim stratejisinde Ana kurgu ve sonrasındaki detaylandırma (Düzel,1993)

Şekil.3.3.Tümevarım Stratejisinde detaydan bütüne ulaşım (Düzel,1993'den alınarak yeniden çizilmiştir.)

Bu stratejilerin haricinde insanoğlunun yalnızca kurallara bağlı olarak tasarımlar oluşturmayacağı, hafızasındaki benzer çözümlerle bağ kurarak tasarım sonucuna ulaşabileceği düşüncesinden yola çıkarak değerlendiren Düzel (1993) "Durum Tabanlı Çıkarsama" olarak adlandırdığı yeni bir stratejiden bahsetmektedir. Balkan (1996) ise bu süreci kurallara bağlı yollardan tasarım oluşturulması ve düşünceye bağlı yollardan tasarım oluşturulması şeklinde ele almıştır. Kurallara bağlı yollardan tasarım oluşturma sürecinde tasarım kurallarının, ölçülerinin, mimari akımların göz önünde

bulundurulduğuna değinirken, düşünceye bağlı yollardan tasarım oluşturulmasında tamamen tasarımcının içindeki düşüncenin belirli teorik bilgilere dayandırılmadan tasarıma dönüştürülmesinden bahsetmektedir. Öyle ki mekandaki bir ağacın varlığının ve konumunun tasarımı düşünmeye yönlendirebileceğini örneklemektedir (Şekil 3.4).

Şekil 3.4.Bir ağacın yemek masasını, yemek mekanını ve masanın mekan içindeki yönlendirmesi (Balkan,1996)

3.2.3.Süreç organizasyonları yaklaşımları

Tasarlamada tasarıma veri sağlayan organizasyon bileşenleri başta Tasarımcı (uzman) mimar olmak üzere, bütünleyici tasarımcılar (mühendislik disiplinleri, peyzaj pazarlamacılar), kullanıcı, işletmeci, yatırımcı, destekleyici (Finansman sağlayıcılar), üretici (Yapımcı, alt yapımcılar), kamu (Yasal, yönetsel çevre, yasalar, şartnameler, standartlar) şeklinde sıralanmaktadır (Yıldırım, 2004). Bu bileşenlerin mimari biçim ile ilişkisi biçimin hayata geçirilmesinde belirleyici roller üstlenmelerinden kaynaklanmaktadır. Bir tasarımın uygulama sürecine geçilmesinden önce tasarım süreciyle deneyimlenen farklı süreçler de mevcuttur. Mimari projeyle birlikte, statik, tesisat projelerinin hazırlanması, yatırımcının talepleri…vb.

Geleneksel yöntemlerle çalışılan dönemlerde tasarımın ancak belli bir aşamasından sonra devreye girebilen mühendislik disiplinleri ve peyzaj pazarlamacılar, teknolojik imkanların sunduğu hızlı, kolay, zaman ve mekana bağlı kalınmayan iletişim olanakları sayesinde proje üretim sürecinin başından itibaren tasarımın içinde mimar ile birlikte yer alabilmektedir. Tüm bu süreç içerisinde finansman sağlayıcı ve yapımcı grupların istek ve talepleri kamunun öngördüğü sınırlar çerçevesinde yürütülmektedir.

Cengiz Bektaş'ın Uğur Tanyeli ile yaptığı bir söyleşide verdiği cevap bu konuyu özetler mahiyettedir;

> " *- Mimarlık bireysel yaratıcılığa dayanan bir eylem midir?*
> *- Hayır, değil, bence öyle değil. Örneğin bir kişinin- görüyorum arkadaşlarımda- planını koymuş önüne, buna elbise giydirmeye çalışıyor. O zaman da Paris terzisi gibi davranıyor. Yani temelde, toplumun temel verilerini yorumlayarak ulaştığı bir çözüm değil bu. Yani doğrudan doğruya maskeyle biçem arama çabasına kadar varıyor. Bir müzik yapıtı yalnızca iyi bir orkestra şefiyle icra edilemiyor. Solistin de, kemanın da bir yeri var icrada. Bu bir takım çalışması yüzde yüz".* ('Cengiz Bektaş',2001)

3.2.4.Tasarımda süreç strüktürleri yaklaşımları

Süreç strüktürü kavramı binanın biçimini oluşturacak temel grafik kararın belirginleştirilmesi olarak kullanılmaktadır. Bu noktada gerek tümevarım gerekse tümdengelimde geometrik ve organik strüktür olmak üzere iki farklı strüktür karşımıza çıkmaktadır (Ünügür, 1989). Geometrik strüktürde geometrik bir bütünü ele alarak, geometri ilkelerinin tasarım sürecinde kullanılması; organik strüktürde ise organik bir bütünü ele alıp, organizmanın-organlaşmanın ilkelerinin tasarım sürecinde kullanılması söz konusu olmaktadır.

Geometrik strüktür mimari tasarımda düzenli geometrik formları kullanan strüktür yaklaşımıdır. Geometrik strüktürde oluşturulan süreçlerde 'Kanonik' yani tamamen standartlardan, belirlenmiş ölçü ve kurallardan hareket ederek tasarıma ulaşma süreci (Bayazıt, 1994) gibi tümevarımcı stratejinin yanında, 'ikonik' biçimlendirme gibi tümdengelimci stratejilerin de seçilebildiği bilinmektedir (Yıldırım, 2004).

'Organ' bir bütünsel sistem içinde üst amaca hizmet eden alt eleman olarak tanımlanmaktadır. Organik strüktürde ise binanın yapısal ve işlevsel elemanlarını bütün bir organizmanın organları kabul ederek, her işlevsel mekan biriminin veya birbirini bütünleyen mekan gruplarının gerektirdiği işleve uygun biçimi alması şeklinde tanımlanabilir (Ünügür, 1989). Organik strüktür yaklaşımının gerek 'tümevarımcı' bina alt elemanlarının mekanların işlevlerine uygun biçimlenişi ve kompozisyonu şeklinde, gerekse 'tümdengelimci' stratejilerde, benzeşimler aramak gibi bina tümel formuna bütünsel yaklaşım şeklinde kullanılabilirliği olasıdır.

Çalışmamız itibariyle özellikle tasarım sürecindeki strüktürel seçimler, strüktüre bağlı değerlendirmeler biçim konusu altında daha açık bir şekilde ele alınacaktır.

Tasarlama sürecinde, biçimlendirme stratejileri, süreç strüktürleri ile tasarımcı düşünme biçimleri arasında yakın ilişki olduğu gözlenmektedir. Sezgisel yaratıcı düşünce ile, tümdengelimci problem çözme stratejisi; algoritmik düşünce ile, tümevarımcı strateji arasında bağlar görülmektedir. Tasarlama sürecinde bu açılımlardan hangisinin öncül olarak seçileceğini, her tasarım sorunsalının kendine özgü veri seti belirlemektedir (Yıldırım, 2004).

3.3.Mekan Kavramı

Bir amaç, bir eylem, bir gereksinime cevap vermesi amacıyla doğal çevrede oluşturulan sınır olarak genel anlamda ifade edilebilecek olan mekan kavramı Hasol (1993) tarafından "insanı çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli olan boşluk olarak tanımlanmakta dolayısıyla mekan yaratmak da geniş anlamdaki doğadan veya peyzaj mekanından bir bölümü sınırlamak" şeklinde nitelenmektedir. Ching (2004) ise Mimarlık Biçim Mekan ve Düzen adlı kitabında mekanı şu şekilde tanımlar;

> "*Mekan sürekli olarak varlığımızı sarıp sarmalar, mekansal hacim boyunca hareket eder, biçim ve nesneleri görür, sesleri duyar, esintiyi hisseder ve bahçede açan çiçeklerin kokusunu alırız. Mekan ahşap ve taş gibi maddesel bir özdür. Ancak doğası itibariyle biçimsizdir. Onun görsel biçimi, ışık kalitesi, boyutları ve ölçeği tamamen toplam biçimin elemanları tarafından tanımlanan sınırlarına bağlıdır. Mekan kavranıp çevrelendikçe ve bir kalıba sokulup biçimsel elemanlar tarafından düzenlendikçe mimarlık varlık kazanır*"

Mekan özellikleri üzerine şu nitelemeler getirilmektedir:

- Mekan, tüm eylemlerin yer aldığı bir sahne, araç, gereç gibidir.
- Mekan, varlıkların birbirine göre olan konumlarının kurduğu ilişkiler bütünüdür.
- Mekan, çevrenin yaşanan, algılanan çok boyutlu bir görünümüdür.
- Mekan, davranışların kuvvetli bir biçimde işaretlenmesidir.
- Mekan, yaşamı kapsar ve yaşamdan ayrı düşünülemez.

(Yılmaz, 2004).

Mekanın fiziksel özelliklerinden söz edilebileceği gibi mekanın içindeki alanlardan ve simgeselliğinden de söz edilebilir. Bu ise görsel anlamda mekanı değerlendirme ve değerlendirme sonucunda elde edilen yargılar neticesi olarak ele alınmaktadır. Bu doğrultuda mimaride çeşitli mekan tiplerinden söz etmek mümkündür. Fakat bu konu

çalışmamızın yönü itibariyle daha çok iç ve dış mekanlar üzerinden bir değerlendirme şeklinde ele alınacaktır.

Belirli gereksinimlerin yerine getirilebilmesi için gereken işlere cevap verebilecek mekanların yaratılması mimari biçimlendirmenin temel amacı olmuştur (Kurtçu,1999). Bu anlamda mimaride mekanlar belirli bir yada birkaç etkinliği ve/veya objeleri içinde barındırmak üzere oluşturulurlar. Fakat bu mimari yapının sadece iç mekanı ile yaşanabilir olmasının değil aynı zamanda kütlesi ile dış mekanı belirlediğinin de bir göstergesidir. Bu sebepten dolayı fonksiyon, mekan, iç ve dış çevrelerin incelenmesi yarar sağlamaktadır.

Resim 3.1 İç mekan oluşumu-Brunei sultanına ait altın kaplama uçak[1]

Resim 3.2 Açık alanda dış mekan oluşumu, Pershing meydanı, Los Angeles, California[2]

[1] www.funnycoolstuff.com
[2] www.legorretalegorreta.com

3.4.Bölüm Değerlendirmesi

Tasarım, biçimsel bir ifade olarak mimaride, strüktürel ve teknik değerler, fonksiyonel değerler, sembolik ve estetik değerler göz önüne alınarak oluşturulmaktadır. Bu bakımdan tasarım süreci birtakım değerlendirmeler yaklaşımlar ve bunlar sonucunda elde edilen çalışmaları kapsamaktadır. Bu süreçte tasarım psikolojisi ve zihinsel yaklaşımları açısından tasarımcının tasarım kabiliyeti, hayal gücü, düşünce tarzının algoritmik yada sezgisel açıdan değerlendirilmektedir. Tasarımcı etkinliğinin önemli bir yönü olarak değerlendirilebilecek zihinsel davranışlar doğrudan tasarım biçimiyle ve biçimin oluşmasına sebep olan mimarın kendi üslubu ile ilişkilendirilmelidir. Bu noktada tasarım süreci stratejisi olarak tümdengelim, tümevarım metotları ve bunların birlikte dengeli bir şekilde kullanımının getirebileceği stratejiden bahsedilmektedir. Tasarımcı bu durumda tasarlama faaliyeti içinde tasarlanmak istenene ve kendi bakış açısına bağlı olarak seçimler yapmaktadır. Bu durum alan çalışmasında, incelenen yapıların tasarımcılarının, tasarıma yaklaşım tarzı ve ele alış biçimleri bakımından önem kazanmaktadır.

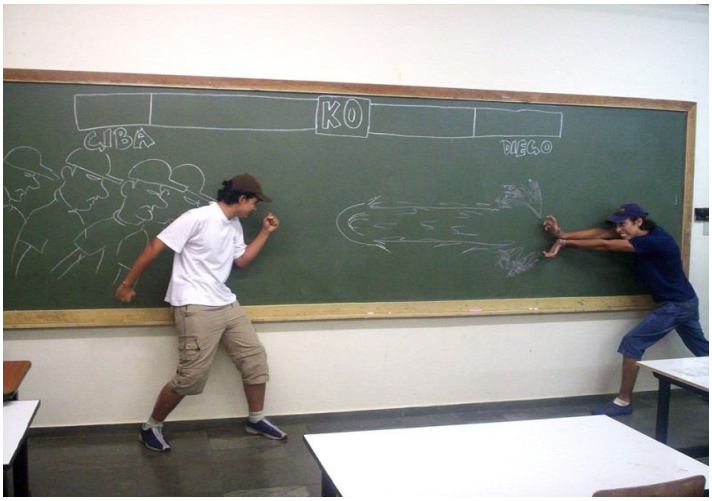
Tasarım sürecinde strüktürel olarak yapılan seçimler yapının genel biçiminin adlandırılmasında da önemli olduğu vurgulanmıştı. Bu anlamda strüktürleri açısından geometrik veya organik strüktürel seçimler olarak değerlendirilen bu strüktürel seçimlerin biri yada her ikisi veya karma yada kaotik bir kurgu olarak tasarımlara yansıyabilmesi tasarım biçimi açısından mümkün olabilmektedir. Bu durum biçime bağlı görsellik bakımından biçim başlığı altında ayrıca değerlendirilecektir. Alan çalışmasında ise tasarımcıların yapmış oldukları strüktürel seçimlerin açıklanması tasarım sürecinde biçimsel kararın nasıl ve ne yönde oluşturulduğuna dair veriler elde edilmesini sağlayacaktır. Dolayısıyla tasarım süreci tasarımcının ortaya koyduğu biçimsel kurgunun açıklanabilmesi açısından gerekli olmaktadır. Mimari biçimlendirmenin temel amacının belirli gereksinimlere cevap verebilmek olduğu göz önüne alınırsa mimarinin temeli mekan kavramıyla özdeşleşmektedir. Dolayısıyla mimaride tasarlama işlemi aslında yeni mekanlar oluşturmaya yönelik çalışmalardır ve mimarinin görselliği de bu anlamda gereksinimler seti içinde yer almaktadır. Bu anlamda görsel kullanıcılar için biçimsel bütünü değerlendirebilme açısından dış mekanın önem kazandığı düşünülmektedir. Alan çalışmasında da bu sebepten dış mekan çerçevesinde yapı görselliği ele alınmaktadır.

4. MİMARİDE GÖRSEL ETKİ

Mimaride görsel etki konusunun ele alındığı bu bölümde gördüğümüz mimari ürünlerin etkilerine değinilerek, bu etkiyi oluşturan biçim unsurunun özelliklerini aktarmak amaçlanmıştır. Mimari ürünler biçimsel özellikleriyle kullanıcıların algılarıyla ilişkili olarak belirli etkilere sahip olmaktadır. Bu bölümde görsel etki kavramı, görsel etki çeşitleri, mekana bağlı görsel algı ve mimaride görsel etki oluşumu ve özellikleri üzerinde durulacaktır. Mimaride görsel etki oluşturan özellikler ortaya konularak seçilen örneklerin incelenmesinde kullanılacak strüktür belirlenmeye çalışılmıştır.

4.1.Görsel Etki Kavramı ve Çeşitleri

Etki kavramı; fiziksel anlamda; 'Birtakım sonuçlar, tepkiler, olaylar yada görüngüler ortaya çıkaran neden'[1], güncel anlamıyla ise 'bir kimse veya nesnenin başka bir kişi veya bir şey üzerindeki gücü, tesir; bir kimse üzerinde bırakılan izlenim'[2] şeklinde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla önemli olan 'görülen' dir. Bu anlamda gerçekte olmasa bile görünüme bağlı olarak başka bir deyişle bir durum, olay oluyormuş gibi göstererek de birtakım sonuçlar etkiler elde edilebilmektedir (Resim 4.1). Görsel etki üzerine estetik, psikoloji, sosyoloji gibi insani bilimler çalışma alanı oluşturmaktadırlar.

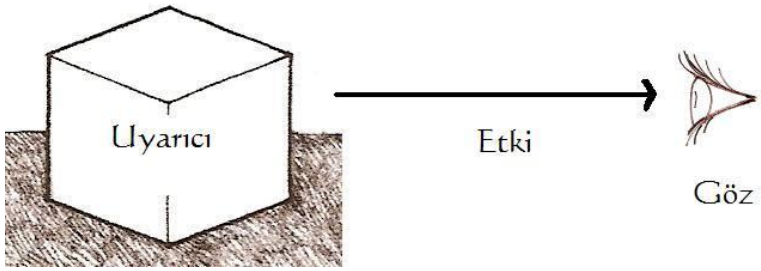
Resim.4.1,Görsel bir senaryo [3]

[1] Tanım Türk Dil Kurumunun http://tdkterim.gov.tr adresinden alınmıştır.

[2] Tanım Türk Dil Kurumunun http://www.tdk.gov.tr adresinden alınmıştır.

[3] Resim yazarın arşivinden alınmıştır.

Çevremizdeki her şeyin sahip olduğu bir enerji düzeyi mevcuttur ve çevreden gelen uyarıcılar duyu organlarına enerji biçiminde ulaşırlar (Erkman, 1973). Bu anlamda görsel olarak çevremizde gördüğümüz her şeyin bir uyarıcı nitelik taşıdığından söz edilebilir (Şekil 4.1). Yani görsel olarak algıladığımız her şeyin bir etkisi mevcuttur. Bu enerjinin, dolayısıyla uyarıcıların insan üzerindeki etkisi, insanın uyarıcıyı algılaması ve sonuç olarak verdiği tepkinin boyutu nispetinde ölçülebilir. Bu değerlendirmenin neticesinde görsel etkinin fazlalığı başka bir deyişle uyarıcıların kaynağının görsel etkinliğinin yoğunluğu kapsamında görsel değeri anlaşılabilir.

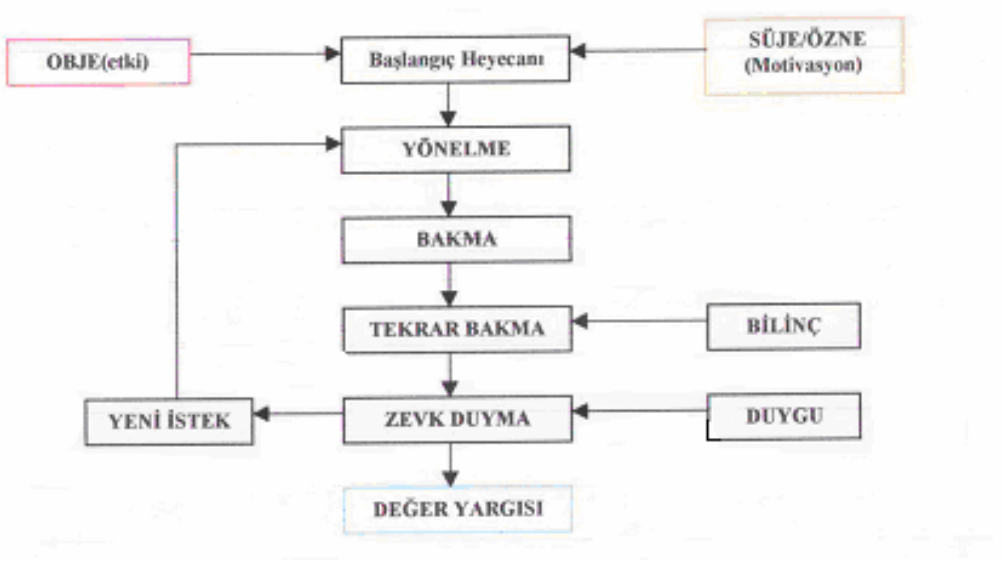
Şekil 4.1 Etki

Uyarıcıların uyarım kaynağı olması veya bilgi kaynağı olması birbirinden farklı durumlardır. Görsel uyarıcıların hem uyarım kaynağı hem de bilgi kaynağı olmasından söz edilebilir. Şöyle ki; Gördüğümüz bir pastadan en basit anlamda pastanın şekli, ne içerdiği gibi bilgiler alabiliriz, bununla birlikte pastayı görmek insanda açlık duygusunu oluşturmak kapsamında uyarım kaynağı olarak da uyarıcı olabilir. Dolayısıyla çevremizde gördüğümüz her nesnenin yada bütün olarak değerlendirilmesi kapsamında içinde barındırdığı tüm donanımlarla birlikte çevre yada mekanın etkisi mevcuttur.

Görsel uyarıcılar ve onun taşıdığı mesajlar görsel etkinin derecesinde önemli rol oynar. Görsel uyarıcıların taşıdığı mesajların yenilik, farklılık, önceden görülmemişlik gibi değerler taşıması görsel etkinin derecesini yani etkinliğini artırır. Smith (1974) çevreden gelen uyarılmalara yönelik insan beyninin tercihlerini yabancı kültürlere ait formlar, şaşalı ve renkli karmaşıklık, belirgin tek yada iki öğeli ritim, büyüklük ve antik semboller, alışılmışlık ve alışılmışın dışındalık olarak belirtmektedir (Turuthan,1987).

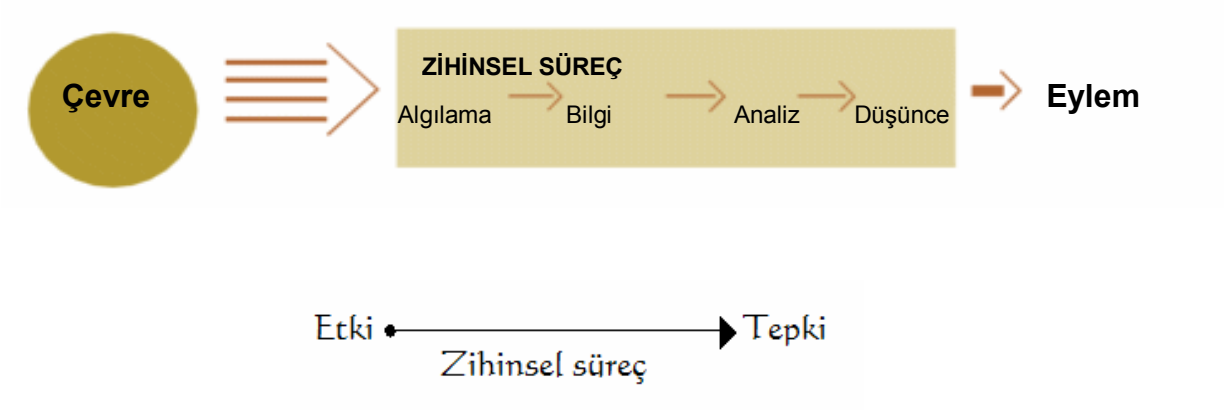
Bütün algılamaların %80 ile %90'ının görmeyle gerçekleştiğine bakılırsa (Yılmaz 2004) algısal güç yaratan şey çevrenin veya çevre içinde görme duyumu ile bize ulaşan herhangi bir elemanın görsel uyarıcılarının yapmış olduğu etkidir. İnsan çevreyi algılar, bilgi alır, analiz yapar; soyutlama yorumlama ve yaratma süreciyle bilgiyi düşünceye, düşünceyi de eyleme dönüştürür (Sirel,1992).

Görsel özelliklerine bağlı olarak etkinlik yaratan obje kişide ilgi, zevk ve buna bağlı olarak değer yargısı başka bir değişle bir anlam oluşturmaktadır. Uraz (1993) kişide etkinlik oluşturan objeyi ilgi bakımından bakma ve tekrar bakma olarak ele almaktadır. Görsel değerlendirmede etki-tepki süreci olarak bu durum aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir (Şekil 4.2).

Şekil 4.2.Görsel değerlendirmede etki tepki süreci (Uraz, 1993)

Başka bir deyişle insan görülenin etkisine bağlı olarak zihinsel birtakım faaliyetler sonucu tepki oluşturur (Şekil 4.3). Dolayısıyla başta da belirtildiği üzere görülen şeyin insan üzerinde oluşturduğu etkiyi değerlendirmek o etki sonucu oluşacak tepkiye bağlı olmaktadır. Yani basit bir niteleme yapacak olursak görsel etki insan üzerinde çeşitli duygu ve düşünceler oluşturarak tepkiye bu anlamda davranışa dönüşebilir.

Şekil 4.3 Etki-Tepki İlişkisi

Bunların sonucunda ;

'Görsel etki, görmeyle görme duyusuyla ilgili olarak birtakım sonuçlar, tepkiler olaylar yada görüngüler ortaya çıkaran neden' olarak yada başka bir deyişle 'görme duyusu ile edinilen mesajların algılanmasını ve insanlar üzerinde birtakım sonuçlar oluşturmasını sağlayan güç, tesir' şeklinde tanımlanabilir.

Organizasyon görsel etki oluşumunda ve buna bağlı olarak algılamada önemlidir. İnsanların çevresini oluşturan şekil ve formlar organize olduklarında daha kolay algılanırlar. Organize olmamış gruplar ise kaotik bir görünüm (Erkman,1973) oluştururlar.

Çevre ölçeğinde görsel etki,mekansal bileşenler ve yüzeysel bileşenlerin çeşitli şekillerde bir araya geliş ilkeleri sonucu gerçekleşmektedir. Bu organizasyon çevrenin yapma ve doğal bileşenlerine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Temeli davranıştan ziyade insan algısı ve diğer bilme süreçleri olan ve bu anlamda biçimci kuram olarak da nitelenen Gestalt Kuramı görsel algı ile ilgilenmektedir. Organizasyon ilkelerini Gestalt psikolojisi bileşenlerin bütünlük oluşturması bakımından ele alır [1]. Gestalt kelime anlamı 'bir bütünün kendisini oluşturan parçaların algısını etkilediği'[2] olan bu kurama göre bütüne anlam veren onu oluşturan parçalar değil, parçaların bir araya geliş şekilleridir.

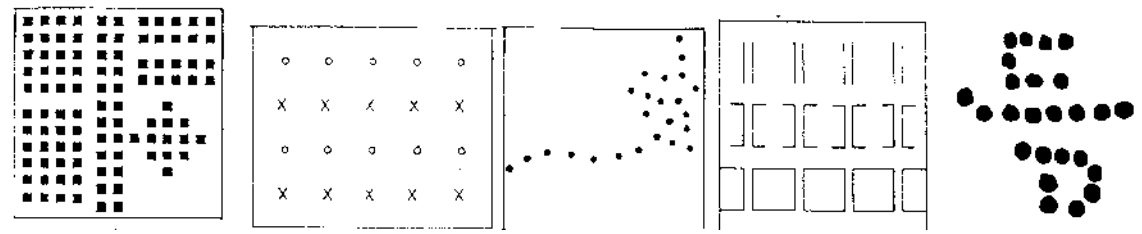
---

[1] Gestalt kuramının en geniş bir biçimde açıklandığı www.gestalttheory.net/archive/wert1.html. Web adresinden alınmıştır.

[2] Gestalt kuramının en geniş bir biçimde açıklandığı www.gestalttheory.net/archive/wert1.html. Web adresinden alınmıştır.

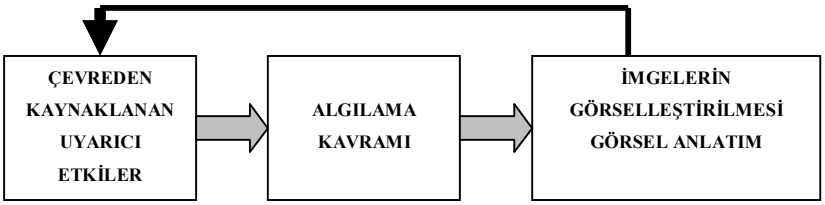
Gestaltçılardan biri olarak Wertheimer uyarıcı çevrenin elemanları arasında kendiliğinden ortaya çıkan organizasyona ilişkin süreçlerin sonucu olarak algılamayı esas alan birkaç organizasyon faktörü geliştirmiştir. Bunlar; yakınlık faktörü, doğruluk faktörü, benzerlik faktörü, kapalılık faktörü, devamlılık faktörü, simetri faktörü, hareket faktörü, deneyim faktörü şeklinde sıralanmakta ve bütünün parçadan farklı olduğunu kanıtlayarak elemanların bir araya geliş ilkelerini incelemektedir (Aydınlı, 1992). Bu doğrultuda Uğur Erkman da Gestalt'a dayanarak görsel organizasyonda bunları;

Yakınlık, Benzerlik, Devamlılık, Kapalılık, Orta yön ilkeleri olarak sınıflandırmaktadır (Erkman,1973). (Şekil 4.4) incelendiğinde yakınlık ile birbirine yakın olan elemanların görsel bir grup oluşturma eğiliminde olduğu; benzerlik ile benzer özelliklere sahip elemanların gruplaştığı; devamlılık ile iyi devamlılığı olan elemanların iyi görülebilecek nitelikte oldukları; kapalılık ile tamamlanmasına az kalmış cisimlerin bütünmüş gibi algılandıkları ve ortak yön ilkesi ile aynı yönde değişme gösteren yada hareket eden öğelerin gruplaşma eğiliminde olduğu görülmektedir.

Şekil 4.4 Erkman'a göre görsel organizasyon ilkeleri

Duyularla hissedilen yaşanan olgular, varolan bir davranış biçimine neden olmakta ve bir gerçeğin olgusal açıklamasını yansıtmaktadır. Bu da obje (nesne) ve süje (özne) arasındaki ilişki sonucu ortaya çıkan tepki ile somut olarak değerlendirilmektedir. Olgusal yaklaşıma göre nesne özneden bağımsız değildir. Algılama sonucu ortaya çıkan tepki, objenin fiziksel özelliklerinden kaynaklanmaktadır (Aydınlı, 1992). Aydınlı bunu görsel iletişim süreci olarak ele almıştır (Şekil 4.5).

Şekil 4.5 Görsel iletişim süreci (Aydınlı,1992)

Buna göre de çevremizi saran görsel etkinliğin bizde oluşturduğu görsel etki çevremizi saran her türlü donanımın kendi uyarıcı özelliklerine bağlıdır diyebiliriz.

Görsel mesaj değeri ,dolayısıyla görsel değeri fazla olan alan çalışmaları görsel etkinlik açısından bir çeşitlilik oluşturur. Duygu ve düşüncelerimizi harekete geçiren soyut veya somut biçimlendirmeler olan görsel sanatlar[1] başta olmak üzere; estetik kaygılar taşıyan ve görsel etkinlik bakımından yüksek değere sahip uyarıcıları,mesajları içeren her alanın kendine özgü bir görsel etki değerlendirmesine sahip olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla resim, heykel, grafik, fotoğrafçılık, mimari, animasyon, makyaj, yazılı anlatımlar …vb alanlar buna örnek gösterilebilir (Şekil 4.6), (Şekil 4.7), (Şekil 4.8), (Şekil 4.9), (Şekil 4.10).

Şekil 4.6. Yazılı anlatımla oluşturulmuş görsellik.yazı kullanılarak çekilmek istenen dikkat[2]

Şekil 4.7 Fotoğrafçılık amaçlı oluşturulmuş bir photoshop çalışması. Bebek fotoğrafı kullanılarak zombi ve çizgi karakter oluşturulması[3]

[1] Tanım. Uluslar arası formda oluşturulmuş web ansiklopedisi http://tr.wikipedia.org adresinden alınmıştır.

[2] Anonim . Yazarın arşivinden alınmıştır.

[3] Anonim.. Yazarın arşivinden alınmıştır.

Şekil 4.8 Heykel sanatında görsellik.
Harmandalı oynayan efe[1]

Şekil 4.9 Resim sanatında görsellik
Resimde üç boyutluluk kullanılarak oluşturulmuş devamlılık etkisi[2]

Şekil 4.10 Makyaj yapılarak oluşturulmuş estetik görünüm[3]

Görsel çevre etkenleri, üç boyutlu bir mekansal düzenleme kapsamında ele alındığında mekansal algı ortaya çıkmaktadır. Mekan kavramı insan-çevre sisteminin analizi için uygun koşulları sağlayan bir ortam olarak kabul edilmektedir. İnsan, çevresini amaçlarına özdeşleştirerek ve aynı zamanda çevrenin sağladığı koşullara kendini uydurarak bulunduğu mekana anlam kazandırmaktadır (Aydınlı ,1986).

[1] Heykel. http://www.zaferaliderya.com/anitheykeller.html
[2] Anonim. Yazarın arşivinden alınmıştır
[3] Anonim. Yazarın arşivinden alınmıştır

4.1.1.Mekanın görsel algısı

Sanat eserlerinde sanatçı, eserini amaçlı bir şekilde örgütleyip belirli çağrışımlar uyandırması için önceden hesaplamalar yapmakta ve bütün bunların eseri izleyen üzerindeki algıya bağlı yorum ve çağrışımlara dayandırılması gerektiği belirtilmektedir (Erkarslan, 1990). Mimarlığın da aynı zamanda görsel bir sanat olması mimara onun görsel açıdan etkilerini hesap etmek zorunluluğunu getirmektedir. Bu da mimariyi oluşturan mekanların tasarımında mekanı oluşturan elemanlara bağlı olarak insan üzerinde oluşacak etki ve bu doğrultudaki algısal durumu değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Mekanın algılanmasının işitme, görme, dokunma ve içsel duyu (Balkan,1996) yoluyla gerçekleştiğini bilmekteyiz. Mimari bir mekanın algılanmasında bu faktörlerin hepsinin birlikte değerlendirilmesi söz konusu olmaktadır. Bunlar içinde en önemlisi olarak kabul edilen görsel algı ve dolayısıyla mekanın görsel algısı, mekanı oluşturan her türlü donanımın yüklendiği görsel özelliğe bağlı olmakta ve bu ölçüde değerlendirilmektedir.

Algılama kişiden kişiye değişebilecek bir durumdur. Bununla birlikte belirli değerlendirmeler yapılabilmesi için tasarımlardaki özelliklerin belirli birtakım genel algısının olduğunu varsayılmaktadır. Bu durumu Denel (1981) "*Her ne kadar algı biçimi bireylerin kişiliklerine göre farklılıklar gösterebilecek olsa da, tasarımın büyük bir çoğunlukla benzer bir biçimde algılandığını doğru bir hipotez olarak kabul etmek zorundayız. Aksi düşünüldüğünde görsel iletişimin anlamı olması olanak dışıdır*" şeklinde ifade etmektedir. Denel (1981) ayrıca, klasik görsel psikolojinin görsel analizde bir bütünün ayrılabilir en küçük parçalarının incelenmesi sonucu bütün hakkında tam bir bilgi sahibi olunabileceği görüşünün yanı sıra; algılanması zor, karmaşık ve büyük yapıtları algılamakta parçacı tutumla yani tümevarımla olabileceğini belirtmektedir.

İnsanın görsel dünyasının gelişmesi ve görsel algı yapısal özelliklerin algılanmasıyla başlar. Öyle ki karenin kareliği, üçgenin üçgenliği birtakım tanımlarla ifadesini bulan kavramlardır.Yapısal nitelikler de bireyin doğru sayıp ilk yaptığı görsel algı olduğundan yapısallıkta görülebilecek bozukluklar yanlış anlamaya da neden olabilmektedir. Denel

(1981) bu durumda Görsel algının mekanik ve yaratıcı bir yanının olmadığını belirtmektedir.

Farklı biçimler ve onların farklı düzenlemelerinin insan üzerinde yapacağı etkide önemli olmaktadır. Bununla ilgili olarak yapılmış bir çalışmada Yılmaz (2004) görselliğe bağlı olarak oluşan manipülatif etkiler bazında biçim ve biçimsel düzenlemelerle ilgili olarak biçim farklılıkları ve bu biçimlerin farklı düzenlemelerinin mekan algısındaki psikolojik etkisi büyük olduğunu, bununla birlikte gerek mekanı sınırlayan biçim gerek mekanda kullanılan diğer elemanlar ve bunların çevreleriyle ilişkileri kullanıcı üzerinde psikolojik etki oluşturduğu sonucunu vurgulamaktadır.

Sonuç olarak görsel tasarımın duygusal ve zihinsel etkileri, görsel algılama ile meydana gelmektedir. Mimaride de görsel etki mimariyi başka bir deyişle yapılaşmış çevreyi görsel anlamda da kullanan kullanıcılar üzerinden değerlendirilebilecektir.Aytem (2005) bu anlamda mekan kavramı ile ilişkili olarak bir mekan tasarımında, işlevselliğin yanında görsel açıdan yaratılan memnuniyet duygusunun, o mekanın kullanıcıları için her türlü psikolojik ve fizyolojik gereksinimlerinin karşılanması anlamına geldiğini belirtmektedir.

4.1.2.Mimaride görsel etki ve özellikleri

‘‘Mimarlık?
Kulaklarınızla işittiğiniz renkler;
Gözlerinizle gördüğünüz sesler;
Avuçlarınızla dokunduğunuz boşluklar;
Dilinizdeki mekanın tadı;
Ölçülerin kokusu;
Taş’ın özsuyudur.’’
Marcel Breuer (Aydınlı ,1993)

Bir insan ürünü olan ve yaşadığımız ortamın belirli görünümlerini düzenleyen mimari insan ve çevresi arasındaki ilişkileri de düzenler, kontrol eder ve aynı zamanda insan eylemlerine elverişli bir ortamın oluşturulmasında rol alır (Erkman, 1973). Dolayısıyla mimarlığın amacı olan ‘tatminkar bir çevre’ ancak içinde yer alan ekipman, eylem ve eylem alanları ile ilişkili gereksinmeler setinin karşılanması ile tanımlanabilir.

Bu gereksinmeler setinin ise fiziksel, mekansal, termal, görsel, işitsel-kimyasal, biyolojik ve psikolojik görünümlerden oluştuğu (Aydınlı, 1986) belirtilmektedir.

Görselliğin mimaride kullanımı simgesellik ve estetiklik oluşturması kapsamında bir tasarım çabası içinde olmayı gerektirir. İnsanlar binaların içlerine girmeseler bile onları dıştan algılar ve yapının kitlesi, cephesi, söylemi, rengi malzemeleri, ayrıntıları vb. öğeleri aracılığı ile estetik yönden etkilenir (Kortan, 1999). Dolayısıyla mimarinin görsellik anlamında sanatsal özelliği ön plandadır (Resim 4.2). Bunun değerlendirilmesi ise mimarlığın hem bir sanat hem de teknik bir olgu olması bakımından, onu normatif ve pozitif bilimlerle ilişkili olarak değerlendirmeyi anlamlı kılmaktadır.

Resim 4.2, görsel sanat ve yapısal teknik olarak mimari
Bora Bora Pearl Beach,Polinezya, Pierre-Jean Picart[1]

Bireyin sahip oldu değer yargıları, bir yapıya yada yapılı çevreye anlam kazandıran bir özellik olarak, mimarlıkta estetik değerlerin somut verilerle incelenebileceğini ortaya koymakta, estetiğin mimarlık içindeki önemli yerini belirlemektedir.Geçmişten günümüze kadar değişik şekillerde ifade edilen farklı mimarlık tanımlarında görülen ortak özellik, mimarlığın duygusal ve tinsel değerler taşıması gerektiğidir ki bu değerlerin hemen hepsi estetiğin kapsamı içinde yer almaktadır (Kurtçu,1999).

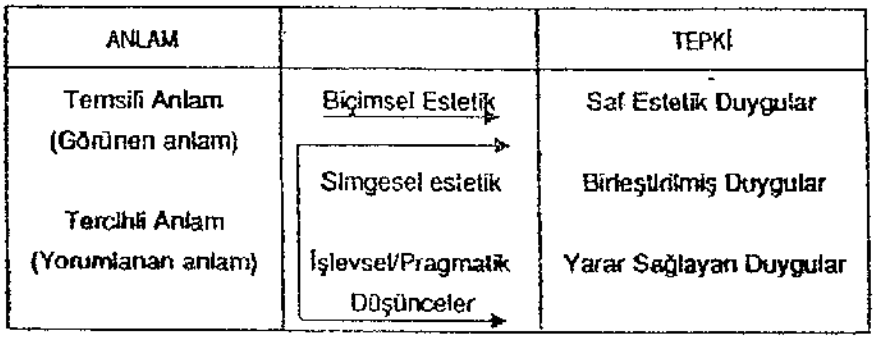
[1] www.pearlresorts.com

Estetik, özel ve derin bir görsel kalite ifade eden güzellik kavramıyla ilişkili olarak kullanılır. Bu bakımdan basit bir ifadeyle görsel etkinin insan zihni ve duygularında meydana getirdiği olumlu ve güzellik duygusunun estetikliği oluşturduğunu söyleyebiliriz. Görsel etkinin mimaride estetiklik bakımından değerlendirmesi ile ilgili olarak Aydınlı(1993) gerek fiziksel gerekse psikolojik tepkiler bazında mimari ile insan arasındaki ilişkileri üç şekilde değerlendirme ile ele almıştır. Buna göre;

> "*Estetik değerlendirme çabaları yapılı çevre ve insanlar arasındaki simgesel, duyusal ve biçimsel etkileşimler bağlamında tartışılmaktadır. Duyusal estetik çevreden kaynaklanan duyumların haz verip vermemesi ile ilgilenir. Bu olgu kişinin algı sisteminin canlandırılmasını içermektedir. Mimarlıkta biçimsel estetik uyarıcı kaynakların görsel değerlendirilmesine dayanmaktadır ve Gestalt algı teorisi özellikle de organizasyon ilkeleri bağlamında anlam kazanmaktadır. Buna bağlı olarak biçimsel estetik haz duyma ve duymama gibi karşıt duygularla değerlendirilmektedir. Bu duyguların üç farklı karşıt niteliği; 1-Zevk-Acı 2-Heyecan–Sakinlik 3-Rahatlama-Gerilim olarak etkinlik oluşturmaktadır.*
>
> *Simgesel estetik, mimari mekan ve formu birleştiren anlamı vurgulamaktadır. Uyarıcının fiziksel özelliklerine karşın yorumlayanın zihninde oluşan süreçlere ve değerlendirmelere öncelik verilmektedir. İçeriksel bir anlam önem kazanmakta ,bu bağlamda 'güvenilir' 'iyi' 'modern' 'korkunç' 'neşeli', 'sıkıcı', 'gizemli' gibi sıfatlar mimari yapıtın deneyimini nitelendirmek için kullanılmaktadır*" (Aydınlı,1993).

Bu doğrultuda Aydınlı (1993) Alp (1979)'e dayanarak uyarıcının sahip olduğu etkiyi anlam olarak ele almakta ve estetiklik çerçevesinde tepkilerin duygular şeklinde ifade edildiğini belirtmektedir (Tablo 4.1).

Tablo 4.1 Anlam-Tepki ilişkisi (Aydınlı, 1993)

Gestalt okulu ise estetik açıdan görsel etkinlik yaratan iki farklı görüş belirtmektedir. Bunlardan ilki belirli insan duruş biçimleri ve davranışları ile bazı cansız nesnelerin doğal ve içsel olarak bazı duygusal süreç ve durumlarla paralellik gösterdiğini açıklar. Örn: yapraklarını döken ağacın insanda üzüntü duygusu vermesi gibi. İkinci görüş 'iyi biçim kümelenmesi'dir. Koffka (1935)'nın 'pragnanz' kanununa göre 'iyi' terimi, algısal enerjinin 'iyi' gestalt oluşturmasını veya maksimum etki veren örüntü içinde organize edilmesini açıklamaktadır. Bu gibi örüntüler, düzen, simetri, basitlik gibi nitelikleri içermektedir (Aydınlı, 1993). Gestalt teorisi mimaride görsel etkinlik ve dolayısıyla estetik değerlendirme açısından bu anlamda önemlidir.

Görsel etki oluşturmada mimari çevreyi oluşturan elemanların uyarıcı özelliklerinin önemini ve de bunlarda meydana gelen değişimlerin görsel etkide de değişikliğe sebep olacağından söz etmiştik. Bu anlamda estetiklik ve görsel değerlendirmeye yönelik yapılan çalışmalarda biçim, ölçü, sayı, doku, malzeme, renk, ışık, oran,konum, yönelim, görsel süredurum gibi özelliklere yer verildiği görülmektedir. Tablo 4.2 literatürlerde yer alan görsel özelliklerin kimler tarafından tanımlandığını göstermektedir.

Tablo 4.2.Görsel özelliklerin adlandırılması

Biçim,Ölçü,Sayı,Doku ve malzeme,Renk ve ışık	Görsel Özellikler	Erkman,1973
Renk ,Doku,Biçim,Ölçek\Oran,	Görsel Ögeler	Aydınlı,1992
Biçim,Ölçü,Renk,Doku	Görsel Ögeler	Çellek ,2003
Şekil,Ebat,Renk,Doku,Konum,Yönelim,Görsel Süredurum	Görsel Özellikler	Ching,2004

Ching (2004) şekil, konum, yönelim ve görsel süredurum (devamlılık) tanımlarıyla biçimi daha da detaylandırmaktadır. Diğer çalışmalarda bu özellikler Biçimin ve onu görsel anlamda kullananlar açısından ele alınmakta ve 'biçim' özelliği olarak belirtilmektedir. Erkman (1973) bu nitelemelerin yanı sıra sayı sınıflaması altında donanım sayısına değinmektedir. Dolayısıyla Erkman'ın yapmış olduğu tanımlama diğerlerini kapsar özelliktedir. Bununla birlikte ölçü ve sayı nitelemelerini daha açık bir ifade ile Oran-Ölçek ve kullanılan Donanım sayısı olarak değerlendirmenin daha anlaşılır bir niteleme olacağı düşünülmüştür. Bu anlamda mimari çevreden gelen gerek çevresel gerekse tek binayı oluşturan elemanların gönderdikleri uyarıcıların artış yada eksilişleri bu elemanların bazı özelliklerinde meydana gelen değişim sonucu oluşmaktadır. Bu özellikler aşağıdaki gibi nitelenebilmektedir (Şekil 4.11);

Şekil 4.11 Görsel özellikler

Görsel Etki konusu çok geniş bir alanı kapsamakla beraber görsel etkide rol oynayan bu özelliklerden her biri kendi içinde farklı değerlendirme ve analiz yöntemlerine bağlı olarak incelenmektedir. Biçim özelliği bunlardan diğer özellikleri de içine alan bir yapıya sahip olarak en önemlisi olarak kabul edilebilmektedir. Çünkü biçimin kendisinde oran, ölçek, doku ve malzeme söz konusu olmaktadır. Görsel etkide rol oynayan bu özellikler aşağıdaki şekilde kısaca tanımlanabilir;

Biçim: Biçim diğer tüm özellikleri içinde barındıran bir özellik olarak görsel etkide ilk izlenimin oluşmasını sağlar. Nitekim adlandırmalar da bu bakımdan genel anlamda biçimlere yönelik yapılır ve bu daha çok insanların bütünsel değerlendirme çabası olarak (gestalt) görülmektedir. Mimarinin de ortamı oluşturan yapısal düzenlemeler olması bakımından biçimin görselliği üzerinde çalışması temel gereklilik olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla biçim görsel etki ve buna bağlı olarak algılamada en önemli özellik olarak kullanılmaktadır.

Oran ve Ölçek: Ölçü ve oran ilişkisine bağlı olarak değişen mimari kişinin görüş alanı ve algılama şekline göre ilişkilendirilir. Farklı oran yada mekan ölçeğine bağlı olarak insanda oluşan etki farklı olabilmektedir. Mimaride bu anlamda insan ölçeği üzerinden bir değerlendirme söz konusudur. Bunun genel anlamda belirlenmesi gelenek ve kültürle paralel olarak insanların benimsedikleri yaşayış tarzının da bir göstergesi olabilmektedir. Günümüzde farklı görsel etkiler elde etmek maksadıyla insan ölçeğinin üzerinde yada aşağısında tasarımlarla karşılaşabilmekteyiz.

Donanım Sayısı: Donanım sayısı azlık–çokluk bakımından mekanın görsel etkisi üzerinde rol oynayan ve algısal olarak da değişik sonuçlara yöneltebilen bir diğer özelliktir. Donanım sayısına bağlı olarak çok büyük mekanlarda oluşan görsel algı ile küçük mekanlarda oluşan görsel algı aynı benzer özelliklere sahip olabilir. Mimaride bu özellik daha çok iç mekanlar üzerinden değerlendirilmekte ve iç mekanı oluşturan ekipmanlar olarak ele alınmaktadır. Bununla birlikte dış mekan ve yapıların dış cepheleri anlamında kullanılan karakter, malzeme, araç gereç, şekil sayısı gibi özellikler üzerinden de değerlendirme yapılabilir.

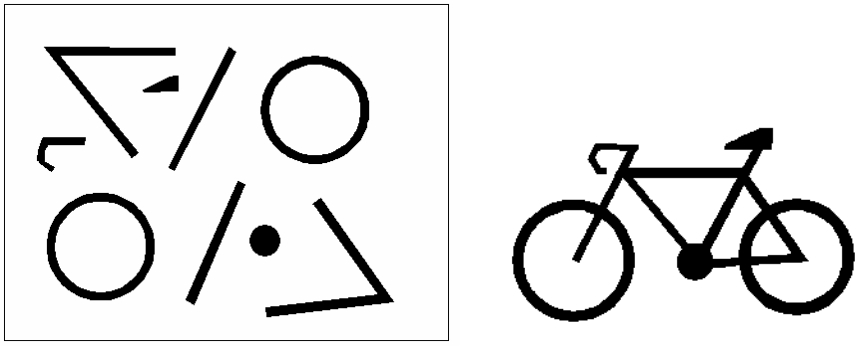
Doku ve Malzeme: Doku ve malzeme mekanı oluşturan yapının temel unsuru olarak görsel etkide bu anlamda önem taşır. Her dokunun görsel etki bakımından insanda meydana getireceği duygu ve anlam farklılığı bu ölçüde mekana yansır. Bu da büyük ölçüde mekanın görsel etkisinde farklılıklar oluşturmakta ve bu anlamda kullanılmaktadır.

Işık ve Renk: Belli bir ışık seviyesi olmadan görsel çevre değerlendirmesi yapılamaz. Özellikle renkler bu anlamda ışıkla birlikte varolmaktadırlar. Mimaride ışığın şiddeti ve yönü görsel algıyı istediği yöne kaydırabilmesi bakımından etkindir. Rengin görsel etkideki önemi özellikle renk tipi ve tonuna bağlı olarak gelişen görsel sonuçlar bakımından ilgi çekicidir. Bir genelleme yapmaktan ziyade her rengin insanlarda farklı şekilde duygu ve düşüncelere sebep olduğu aşikardır. Mimariye yansıyan renk kavramı da bu duygu ve düşüncelerin mimari üzerinden anlatım çabası içinde bulunmasından kaynaklanmaktadır.

4.2 Görsel Etki Unsuru Olarak Biçim ve Biçimsel Analiz

Biçimin tanımı üzerine çeşitli tanımlamalar yapılabilir.Bunlardan bazıları;

Biçim "*bir nesnenin çevre çizgilerinin düzeni, görünümü, şekli*" (Meydan Larousse, 1969) veya biçim "*ne olana karşıt nasıl olanının tanımıdır*"(Felsefe Terimleri Sözlüğü, 1972) şeklinde tanımlanabilir. Başka bir deyişle birtakım sebepler doğrultusunda bir araya gelen elemanlar biçim oluşturmaktadırlar (Şekil 4.12).

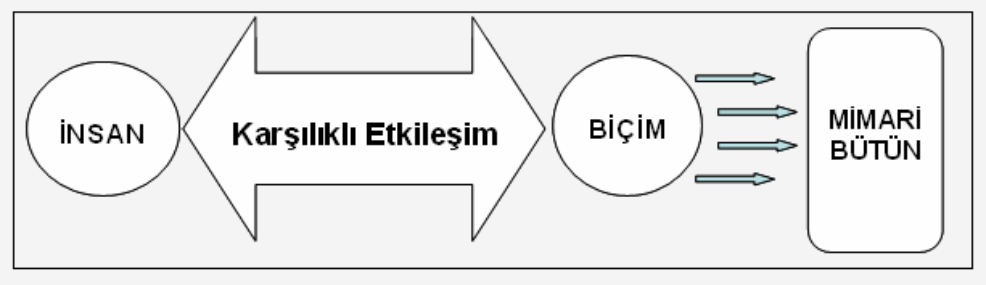

Şekil 4.12 Birtakım elemanların bir araya gelerek biçim oluşturması

Yine 'biçim' Hasol (1993)'a göre 'Somut sanatlarda belli bir temanın plastik veya grafik açıdan dile getirilişi' şeklinde, Ching (2004) e göre ise "Sanat ve tasarımda sıklıkla bir eserin biçimsel yapısını-ki bu yapı tutarlı bir imgeyi üretmek için bir kompozisyonun elemanlarını ve parçalarını koordine etme ve düzenleme tarzıdır" şeklinde ifade edilmektedir.

Bir mimarinin oluşmasını, yapılacak eylem ve gereksinimleri kurgulamayı ifade eden işlev ve yapı elemanlarının çeşitli şekillerde bir araya getiriliş ve kullanımını ifade eden tekniğin etkilediği açıktır. Fakat bu ögeler biçim yolu ile ifade edilmektedirler. Bu anlamda bir mimari bütünün üç ana ögesi olarak kabul edilen 'işlev' 'teknik' ve 'biçim' birbiriyle bağıntılar kurarak ve estetik kazanarak şekillenirler ve bu şekilde mimari bir eserden söz edilebilir (Aytem, 2005). Mimaride biçimlendirme sürecini üç aşamada değerlendiren Kurtçu (1999) bunu işlevsel biçimin bulunması, işlevsel biçimin insanda en fazla doygunluk yaratacak düzeye eriştirilmesi ve işlevsel biçime simgesel bir anlam kazandırılması olarak açıklamaktadır. Dolayısıyla işlevi mimari biçimin oluşturulmasında en temel özellik olarak belirtmektedir. Bununla birlikte işlevlere göre biçim belirlemek ve bu biçimleri o işlevlere göre en uygun çözümler olarak sunma fikrinin çok sağlıklı bir sonuç getireceği söylenemez. Nitekim biçimsel tercihlerine istediği işlevi yükleyebilen ve bu anlamda bir işlev için yüzlerce biçimsel seçenek oluşturabilen günümüz mimarlarını görmekteyiz. Z. Hadid, M. Botta , F.Gehry vb…olarak sıralayabiliriz.

Genel anlamda biçim, nesnelere ayırt edici özellikler veren maddi ögelerin kurgusu olarak tanımlanırsa; mimari biçim, mimarinin ayırt edilme özelliğini oluşturan kurgu olarak belirtilebilir (Aytem, 2005). Biçimin tasarlanmasında kullanılan düşünme araçlarını Turthan (1987) soyuttan somuta doğru mevcut ayrıntılı imgeler, davranışlar, somut kavramlar (imgesel kavramlar) ve soyut (sözel) kavramlar olarak sıralamaktadır. Dolayısıyla biçimin insanla ilişkisi biçimin insana gönderdiği mesajlar ve bunların idrak yoluyla insan tarafından alınması ile olmaktadır. İnsan biçimin gönderdiği mesajları kapsayan işaretleri tek işaretler olarak değil, bir 'sembol sistemler grubu' halinde idrak eder. İnsanın biçim karşısında gösterdiği tepkinin nitelikleri bu ilişkinin olumlu yada olumsuz oluşunu belirler (Erkman,1973).

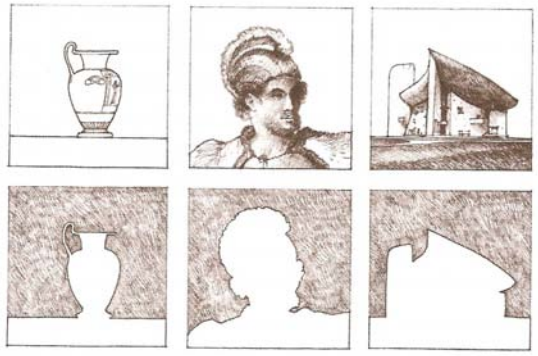

Şekil 4.13 Mimari bütün ve insan ilişkisi (Erkman, 1973'den alınmış ve yeniden çizilmiştir)

Bölüm 4.1 de de söz edildiği üzere algı psikolojisinde Gestalt Teorisi olarak bilinen (biçimci kuram) göze çarpmaktadır. Kuramın ana kavramı Gestalt biçim-şekil kavramı olup biçim "Tümün yada bütünün ayrılmış herhangi bir parçası" olarak tanımlanmaktadır (Ertürk, 1984). Yine bu kapsamda Gestalt psikologları biçime, fiziksel, fizyolojik ve davranışsal açıdan bakmaktadırlar ve vurgu algının dinamik özellikleri üzerinde oluşmaktadır. Biçimin dinamizmini önce fiziksel sistemler içinde sonra algılamada açıklayarak 'izomorfizm' (eşbiçimcilik) prensiplerini ortaya koymuşlardır. Bu da görsel biçimin etkisini önce biçimin fiziksel durumu üzerinden sonra da algısal durum üzerinden açıklanmasını doğrulamaktadır. Ertürk (1984) Zusne (1970)'nin çalışmasını kaynak alarak Gestalt ilkelerine ilişkin birtakım sınıflamalardan söz etmektedir.

-Bazı açılardan düzenlemenin sahip olabileceği en önemli özellik biçimdir.
-Görsel biçimler ya dinamik yada onların gerisindeki dinamik süreçlerin çıkıntılarıdır.
-İlk ve en basit düzenlemeler zemin üzerindeki niteliklerdir. Tüm görsel biçimler şekillendirilmiş bir kısım ve zemin adı verilen bir arka plan olmak üzere en az iki ayrılabilir yana sahiptirler.
-Görsel biçimler biçimin örgütlediği bir yada daha fazla ağırlık merkezine sahiptirler. Ağırlık merkezinin biçim üzerindeki etkisi önemlidir.
-Görsel biçimler kimliklerini yitirmeden görsel alan üzeride bir başka noktaya, bir başka bölgeye, başka bir yönlenmeye,başka bir renge dönüştürülebilirler.
-Görsel biçimler değişime karşı durma eğilimindedirler, bozucu güçlere karşı yapılarını korurlar.
-Biçimler egemen koşulların olanak verdiği iyi olurlar.
-Görsel biçimler yenilerini üretmek üzere birleşebilirler. Basit biçimler karmaşık olanlardan, aynı güçte olanlar farklı güçte olanlardan daha kolay birleşirler.
-Görsel biçimin bir yanındaki değişiklik biçimin diğer kesimlerini ve yanlarını etkiler.Görsel biçimin bir kısmının değiştirilmesi tüm biçimi değiştirir. Biçim ne kadar iyiyse etkisi o kadar güçlüdür.
-Görsel biçimler bir bütün gibi ortaya çıkma ve yok olma eğilimindedirler.
-Görsel biçimler ,biçim almamış bütünlere göre akılda kalmalarını kolaylaştıran ard etkiler bırakırlar.Daha önce biçimin bütünüyle görülmüş olan bir biçim parçası,yeniden bir biçim parçası olarak görüldüğünde, biçimin tümünü hatırlatma eğilimindedir (üretim yasası).
-Olgusal mekanlar 'ısotropic' değildirler. Farklı yönlerde farklı özellikler taşır.

Gestalt psikolojisi aklın görsel çevreyi anlamak için basitleştirdiğini doğrulamaktadır. Verili herhangi bir biçimsel kompozisyonda, görüş alanımızdaki konu nesnesini en basit ve en düzenli şekillere indirgemeye yöneliriz (Aydınlı,1986). Ching (2004) şekil üzerine "*biçimin görünümünü etkileyen başlıca özelliğe işaret eder ki bu bir figürün veya biçimin sınırlarını zorlayan çizgilerin veya dış hatların bir konfigürasyonu veya göreli bir düzenlemesidir*" ifadesini kullanmaktadır (Şekil 4.14).

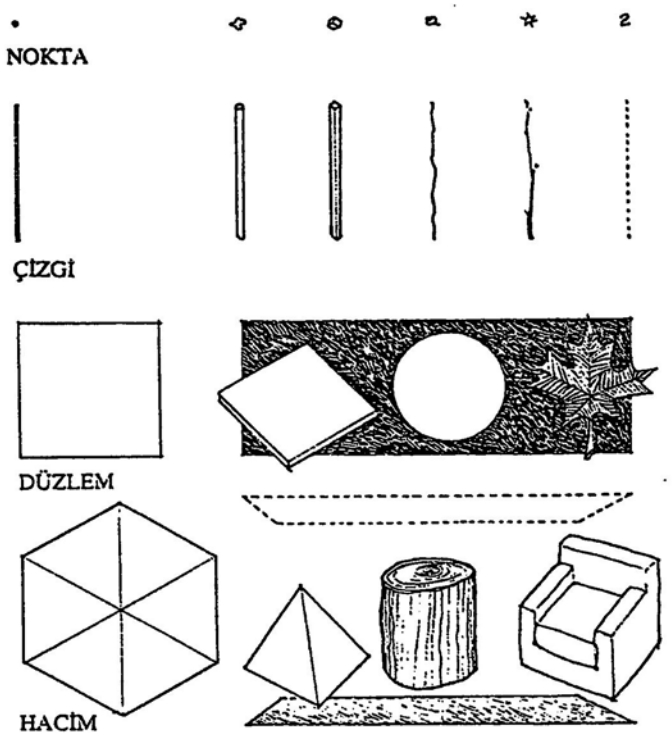
Şekil 4.14 Biçim-şekil ayrımı, (Ching, 2004)

Biçimler bilinçli kullanıldıklarında kullanıcıda istenilen etkiyi oluşturabilmektedir. Bazı biçimler güçlü görsel etkilere sahip olabilmektedir. Aydınlı (1993), bu görsel ilişkiyle alakalı olarak biçimin değerlendirilmesinde ortaya çıkan memnuniyet duygusu veya özgün bir tatmin olma duygusunun, biçimin fiziksel özelliklerinin bir yansıması olduğunu bunun yanı sıra biçimlerin dikkat çekme, merak uyandırma, heyecan, coşku veya nefret duyguları oluşturduğunu belirtmiştir. Tüm bu duyguların da gözleyen ve gözlenen arasındaki görsel ilişki sürecinde gerçekleştiğini vurgulamaktadır (Aydınlı,1993).

Saarinen (1985)'e göre mimaride tasarım ürünü olan biçim, bir tür iletişim aracı olarak nitelemekte ve bu iletişimin belirli bir zamanda olabilecek olmasının yanında farklı zaman dilimlerinde de olabileceğini öne sürmektedir. Bu anlamda biçimi, bizden önce yaşamış olan insanların düşüncelerini, duygularını, emellerini, yansıttıkları 'Sessiz bir dil' olarak nitelemektedir (Balkan, 1996). Bu anlamda mimariye bir sanatçı gözüyle yaklaşarak "mimari heykel" kavramından etkilenen Gehry'nin bu sessiz dili biçimsel ifadelerle anlattığına dikkat çekilmektedir. Gehry için mimarlık görselliği bakımından

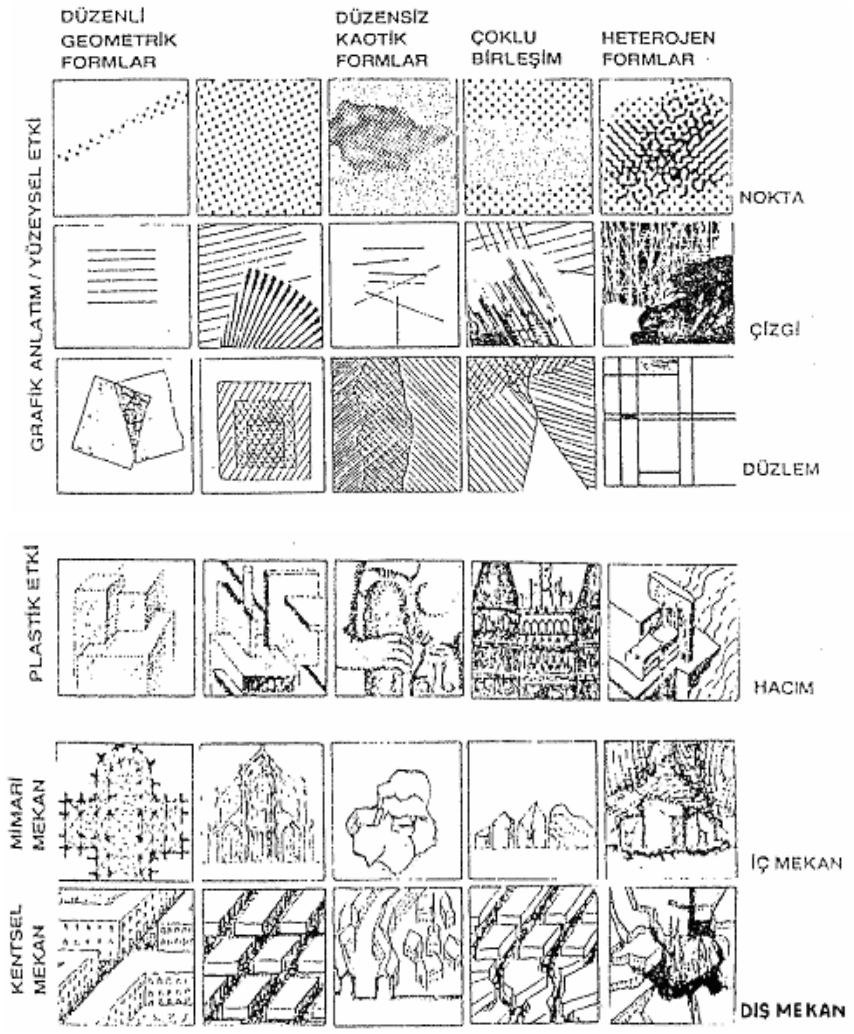
heykel sanatı ile bağdaşmakta heykelin insanla görsel iletişiminde olduğu gibi mimari biçimin insanla ilişkisinde de benzer bir bağ oluşturmak istemektedir (Yücesan, 2004).

Nesnenin (kitlenin) veya boşluğun(mekanın) sahip olduğu biçimsel bütünsel genel düzeni olarak da form tanımlaması yapılır (Onat, 1991). Formu oluşturan temel elemanlar olarak nokta, çizgi, düzlem, hacim kavramları ön plana çıkmaktadır (Şekil 4.15).

Şekil 4.15 Formun temel elemanları, (Tavşan, 2000)

Aydınlı (1992) gerek iç mekan, gerekse dıştan algılanan dış mekan–form etkisinin yaratılmasında bir mimarın başvurduğu kompozisyon öğeleri ve bunların biçimsel değişimlerini Krier (1988)'e dayandırarak değerlendirmektedir. Bu anlamda yüzeysel etki ,plastik etki ve mekan etkisi olarak iç ve dış çevreler şeklinde ele almaktadır. Yüzeysel etkide nokta, çizgi ve düzlem kavramlarını düzenli ve düzensiz formlar olarak değerlendirmekte, plastik etkide ise hacim olarak ele alarak yine düzenli ve düzensiz sınıflaması adı altında ele almaktadır. Bununla birlikte tüm bu ögeler mekansal etki bazında iç ve dış mekanlar olarak iki başlıkta incelenmektedir (Şekil 4.16.).

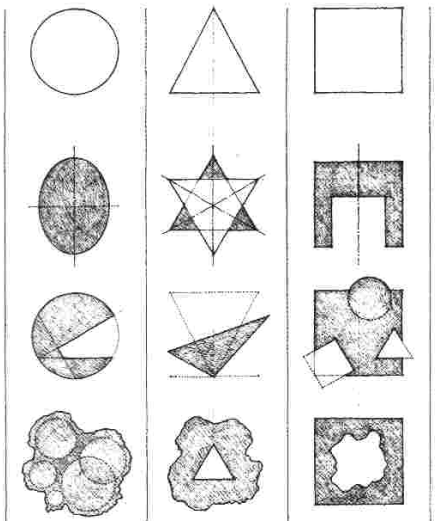

Şekil 4.16 Mekansal etki yaratan kompozisyon ögeleri (Aydınlı,1992)

Mimari biçimlenişin kaynakları fiziki (İklim, yer şekli ve yapım gereçleri), Sosyo-Kültürel (Kültür, Din, İdeoloji ve politika, İşlev) ve mimari biçimin oluşumuna etki eden düzenler olarak (Geleneksel, topolojik, Geometrik, Pragmatik ve Analitik) olarak belirtilmektedir (Ataç, 2006). Formu oluşturan mimari biçimlerin sınıflandırılmasında ise fonksiyondan yola çıkarak oluşturulan, formdan yola çıkarak oluşturulan ve form ve fonksiyonun dengelenmesi sonucu ortaya çıkan biçimler (Yakan, 1999) sınıflaması getirilmektedir. Bu durum aslında tümdengelim ve tümevarım stratejilerinin bir başka şekli olarak da düşünülebilmektedir. Bunlarla birlikte görsel etkinin değerlendirilmesi biçimi oluşma sebepleri üzerinden değil, oluşturulmuş biçimin etki etme sebepleri üzerinden bir araştırmayı gerektirmektedir. Dolayısıyla görsel etki değerlendirmesinde biçimsel adlandırma ve bu adlandırma neticesinde sahip olunan görselliğe bağlı olarak -genel anlamda- yapmış olduğu düşünülen etki söz konusu olmaktadır.

Balkan (1996) mimari biçimleri, tasarımı yönlendiren biçimler olarak ele almış ve bunları kurallara bağlı biçimler ve taklide bağlı biçimler olarak iki ana grupta incelemiştir. Kurallara bağlı biçimlerin oluşmasında geometri ve geometrinin getirdiği kurallar; genel bilgi, gelenekler, yapım teknikleri ve inançlar söz konusu olurken; taklide bağlı biçimler var olan mevcut biçimlerin tekrarına, taklidine bağlı tasarımları içermektedir. Bu bir ögenin taklidi, önceden yapılmış olanın taklidi, kurgunun taklidi, doğanın taklidi, imgenin ve objenin taklidi olabilir değerlendirmesi getirilmektedir (Balkan,1996).

F.Ching (2004) ise görsel alanımızdaki mimari biçimleri düzenli ve düzensiz biçimler olarak ele almıştır. Bunları düzgün geometrik biçimler ve onların düzensiz kullanımları şeklinde açıklamaktadır (Şekil 4.17).

Şekil 4.17 Düzenli ve Düzensiz Biçimler (Ching, 2004)

Düzenli biçimlerde biçim, çeşitli ekleme yada eksiltmelere maruz kalsa bile orijinal bütünün modeli insan zihninde oluşturulabilmekte, düzensiz biçimlerde ise bu durum genellikle asimetrik ve daha dinamik görünümde belirli bir düzene bağlı kalmaksızın serbestçe gelişmektedir (Usta,1994). Mimaride serbest formlar veya irrasyonel formlar olarak da değerlendirilebilen bu düzensiz formlar Bülent Özer (1986)'in de ifadesiyle akıl ve mantık kuralları tarafından kolayca açıklanamazlar. Bununla birlikte kitlenin veya mekanın formundan söz edilebileceği gibi, parçaların yada elemanların formlarından da söz edilebilmektedir.

Formlar genel anlamda ‘Geometrik Formlar’ ve ‘Serbest Formlar’ olarak iki grupta incelenmektedirler (Aydınlı, 1986). Form analizinde formun adlandırıldığı tip görsel anlamda onun yüklendiği anlamları değerlendirmekte kolaylık sağlayacaktır. Ayrıca şu da belirtilmelidir ki formun organizasyonu da görsellik anlamında önemli olmaktadır. Paker (1992) müzik mantık ve dil çerçevesinde Schoenberg (1967)’e dayandırdığı bir görüşte mimari strüktürle alakalı olarak sanat ve tasarımcının sezgisel anlayışının varlığına değinmekte ve formun estetik algıda bir anlam taşıması halinde organize edilmiş olacağından söz etmektedir. Ona göre ‘Form’ bir yaşam organizasyonuna benzer, fonksiyon elemanlarını içerir. Anlaşılabilir bir form yaratmak için temel istekler ‘mantık’ ve ‘ilişki’ dir (Paker, 1992). Bu da görsel organizasyon sayesinde başka bir deyişle görsel düzenlemeye bağlı olarak gelişmektedir.

Mimaride görsel etki unsuru olarak biçimin incelenmesinde bu anlamda geometrik form, serbest form ve formun sahip olduğu görsel düzenin tanımlanması gerekmektedir.

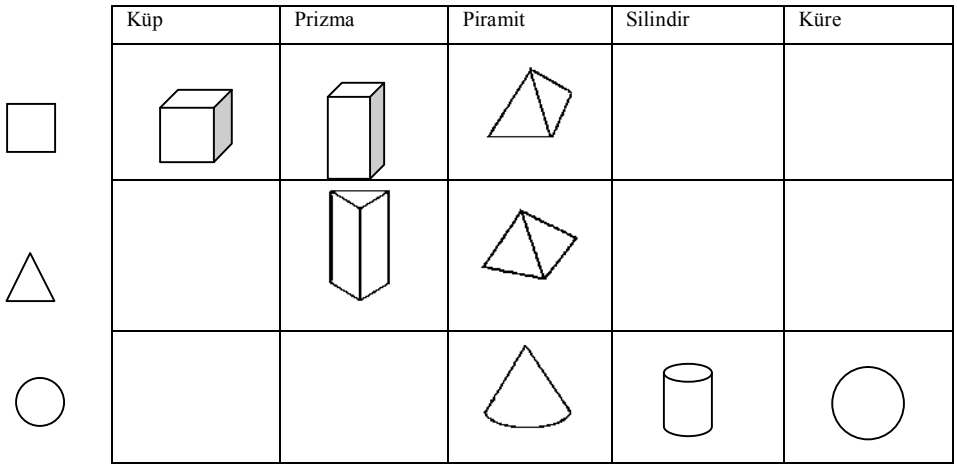
4.2.1 Geometrik form

Asal geometrik şekiller olarak daire, üçgen ve karedir. Diğer geometrik şekillerin ise bunlardan türeyen varyasyonlar olduğu kabul edilmektedir (Ching, 2004) (Şekil 4.18).

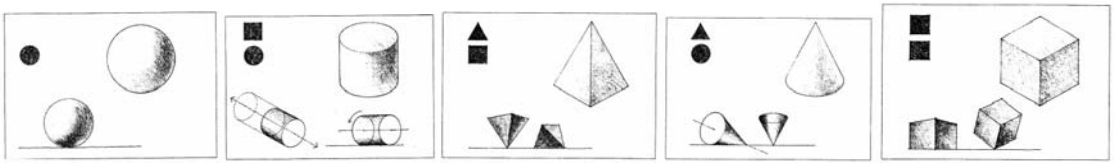

Şekil 4.18 Asal şekiller (Ching, 2004)

Gerçekte tüm formların geometrik asal formlardan elde edildiği ve mimaride de bu asal geometrik formları işleme ve kullanma tekniklerinin göz önünde bulundurulduğu aşikardır. Asal formlardan en yaygın olanlarını Onat ise prizmatik formlar olarak değerlendirmektedir (Onat,1991) (Şekil 4.19).

Şekil 4.19 Asal şekiller ve asal formlar (Onat, 1991)

Şekil 4.20 Asal şekiller ve onlardan elde edilen asal formlar (Ching,2004)

`…küpler, koniler ,silindirler veya piramitler ışığın gereğince ortaya çıkarttığı önemli asal biçimlerdir; bunların imgesi açık ve elle tutulur ve belirsizlikten uzaktır. Bunların çok güzel,hatta çok güzel şekiller olmalarının nedeni de işte budur.'' LE CORBUSİER

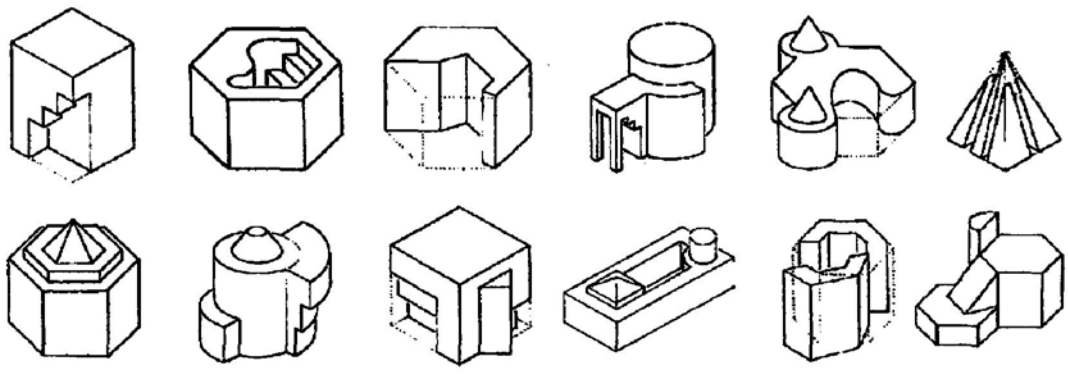
Bu konuda Yılmaz (2004) Divanlıoğlu (1980)'na dayanarak biçimin en dengeli hali olarak kabul edildiği için saf geometrik biçimleri insanoğlunun görmeyi arzu ettiği biçimler olarak belirtmektedir ve bu sebepten dolayı insan iç huzurunu ve dengesini saf geometrik biçimlerde özdeşleştirir değerlendirmesini getirmektedir. Dolayısıyla biçimsel olarak asal geometrilerin insan üzerindeki etkisinin çok belirgin olabileceğine değinmekle, her alanda olduğu gibi mimaride de bu biçimlerin varlığının görülmek isteneceği görüşünü destekleyici olmaktadır.

Balkan (1996) geometrik bir biçim olarak kareyi değerlendirirken "Kare ve kareden türeyen küp ideal birim tipini gösterir. Plan olarak kare, en basit, en akılcı ve yaşanabilir mekanların yapımı için en kolay yararlanılabilen biçimdir" demektedir. Yine Palladio'ya dayandırılan mimari biçimlerde Paladio'nun aşağıdaki yorumuna dikkat çekilmektedir;

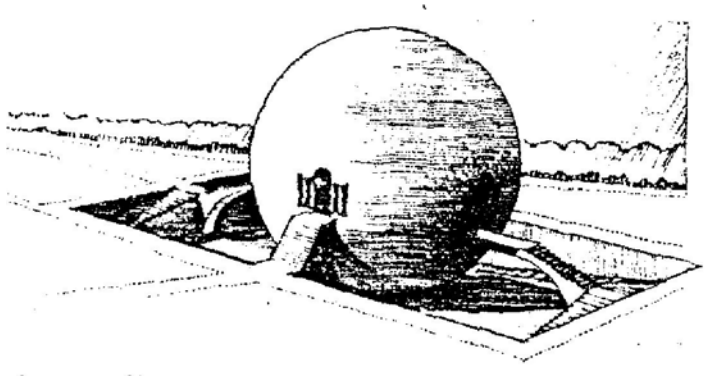
> '*Dini yapılar yuvarlak, dörtgen, altıgen, sekizgen ya ada daha çok kenarlı poligon olabilir…Ancak en güzeli en alımlısı daire ve karedir. Onun için Vitrivius bu iki biçim üzerinde durmuş, özellikle daireye her zaman önde yer vermiştir. Kiliselerimizi daire biçiminde tasarlamalıyız. Çünkü daire birliğin simgesidir…*' (Balkan,1996).

Estetik ağırlıklı yapılan mimari tasarımlarda özellikle bu temel biçimlerin belirgin bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu anlamda yapılan bir çalışmada Ustaömeroğlu (1998) "Temel biçimlerin (Kare, üçgen ve daire) birlikte düzenlendiği sistemler sonsuz biçimsel zenginlik oluşturmaktadır ve bunların bilinçli kullanımı ile oluşturulan tasarımlar, izleyen üzerinde istenilen görsel etkinin oluşturulmasını sağlamaktadır" ifadesini kullanmaktadır.

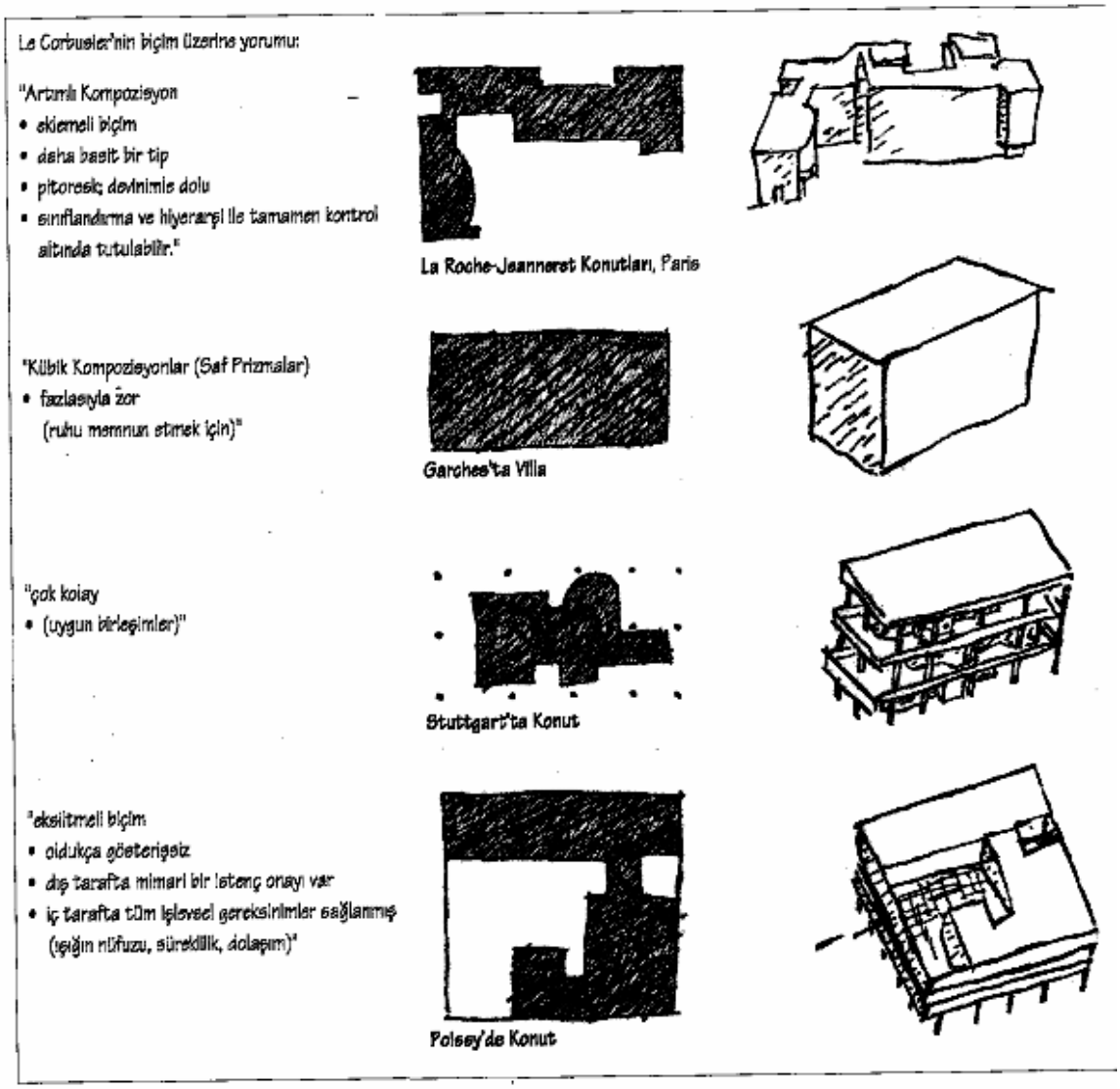
Mimaride temel biçimlerin, asal formların çeşitli müdahalelere maruz bırakılarak tasarımlar oluşturulması söz konusu olabilmektedir. Bunlar eklemeler yada boşaltmalar şeklinde gelişerek oluşturulabilir. Bunların bir arada kullanımı ise daha kapsamlı ve işlenmiş formların oluşmasını sağlayacaktır. Yine asal formların birinin yada birkaçının bölme, parçalama, birleştirme gibi seçeneklerle kullanılması söz konusu olabilmektedir (Onat, 1991) (Şekil 4.21). Bu durumda oluşan etkide kullanılan geometrinin görsel etkilerinin yanı sıra düzenleme biçiminin, organizasyonun da görsel etkisinin olacağı aşikardır. Claude-Nicholas Ledoux küre biçiminde tasarladıkları tahıl deposu yapısında küre formun neredeyse tamamen saf halini uygulama yoluna gitmiştir (Şekil 4.22).

Şekil 4.21 Asal formlara uygulanan işlemler (Onat, 1991)

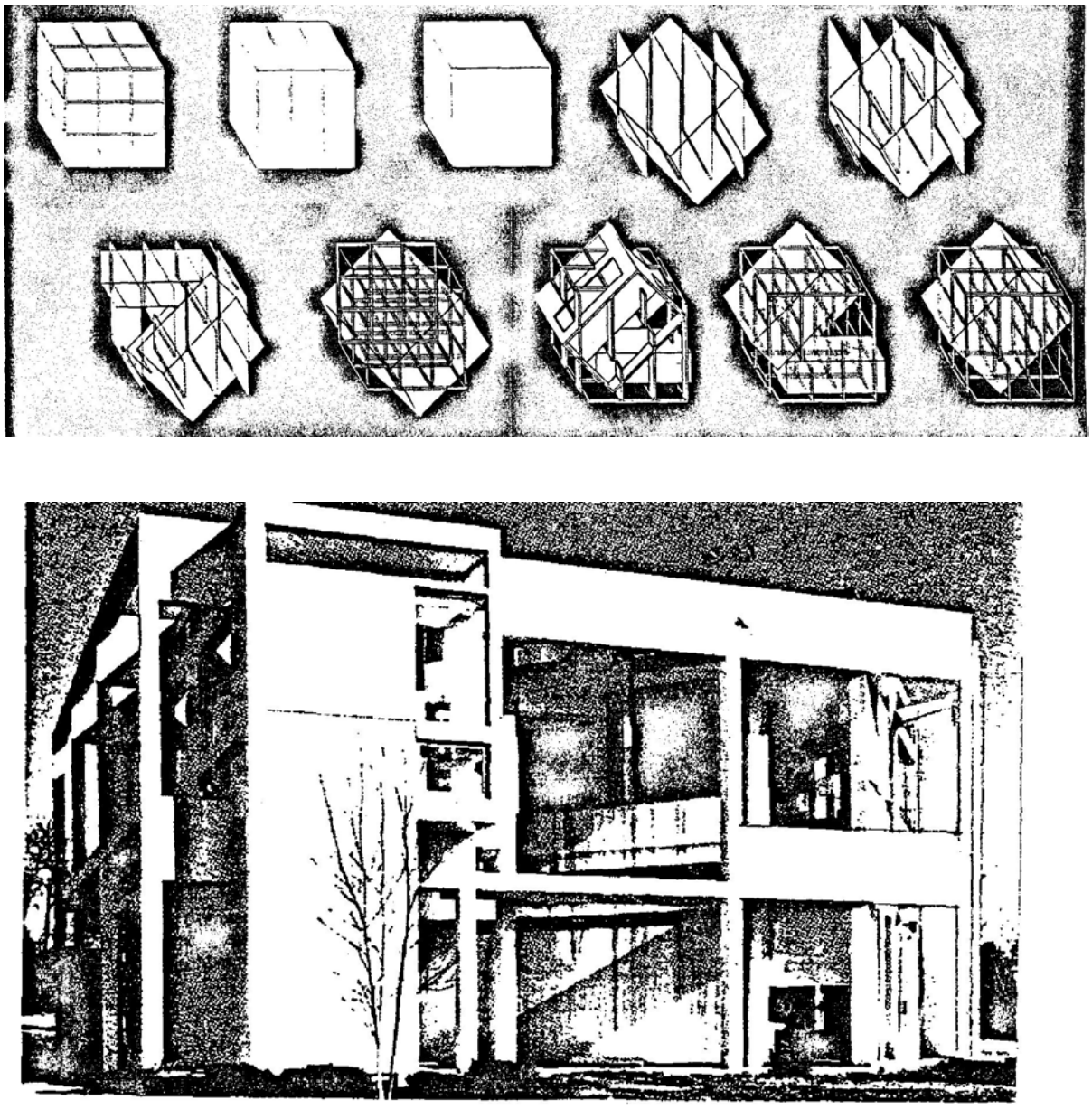

Şekil 4.22 Tahıl deposu, Claude-Nicholas Ledoux, (Balkan,1996)

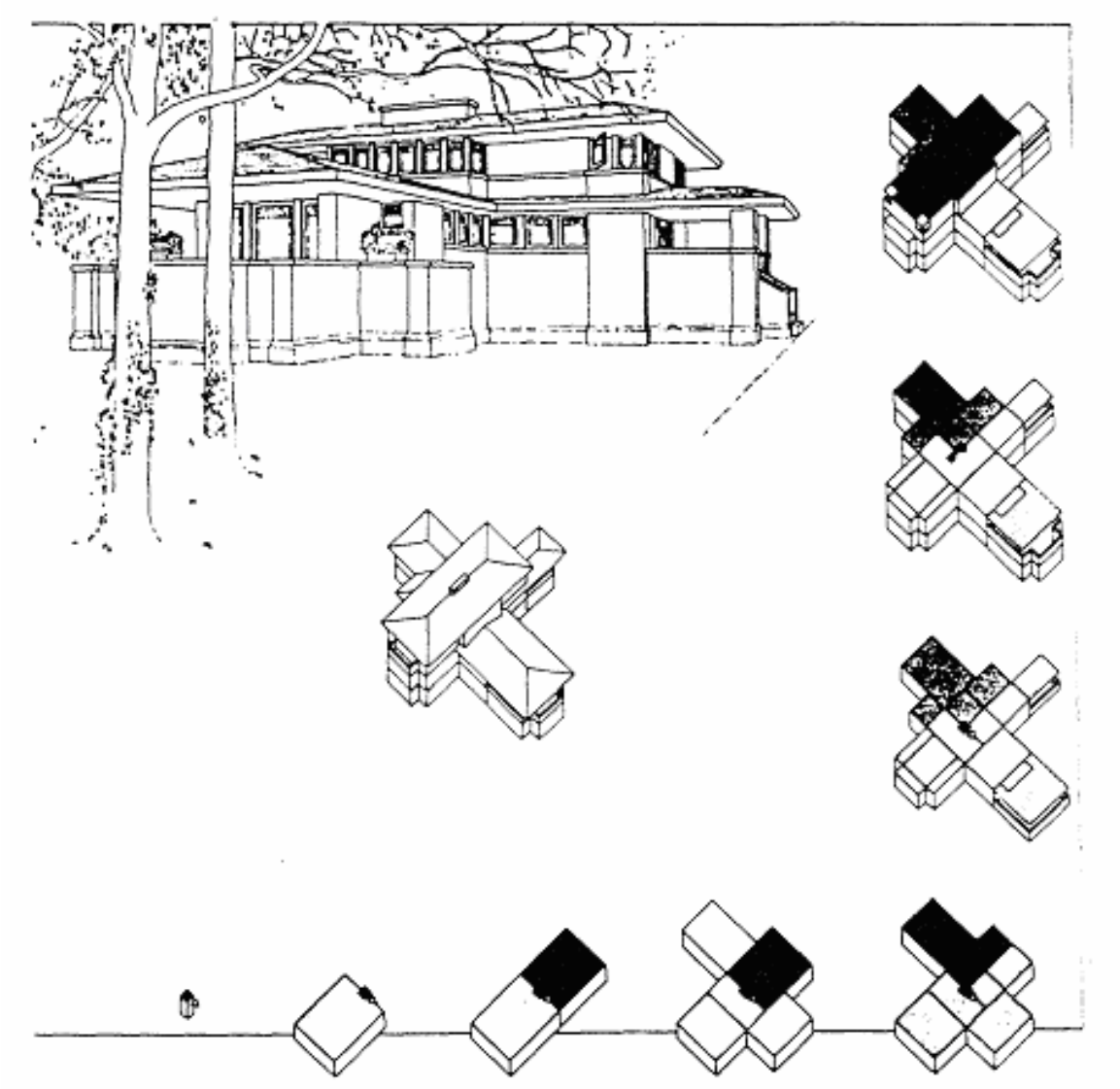
Şekil 4.23 Le Corbusier'in Biçim Üzerine Yorumu (Ching, 2004)

Peter Eisenman Ev III yapısının tasarımında asal formlardan küpü esas alan bir tasarım uygulama yoluna gitmektedir. Eisenman'ın küpün devinimine bağlı olarak tasarladığı yapıda ekleme ve eksiltme yoluna sıkça başvurduğu görülmektedir (Şekil 4.24).

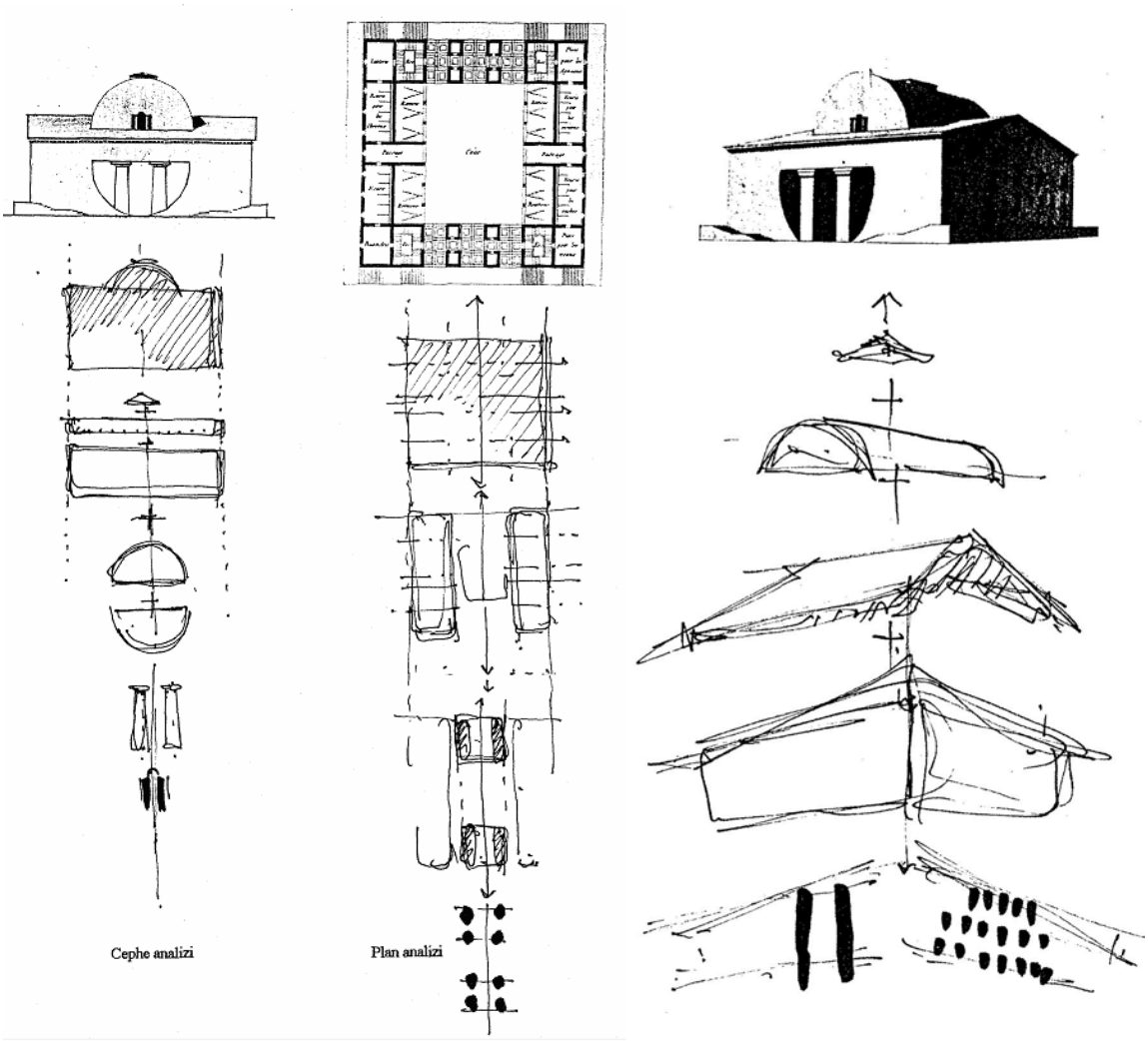
Şekil 4.24 P.Eisenman'ın Ev III'e ait biçimsel oluşum aşamaları ve cephe görünümü (Turuthan, 1987)

Stiny evinin tasarlanmasında yine kareden türeyen prizmatik bir formun eklemeler yapmak suretiyle oluşturulması bu anlamda başka bir örnek olarak gösterilebilmektedir (Şekil 4.25).

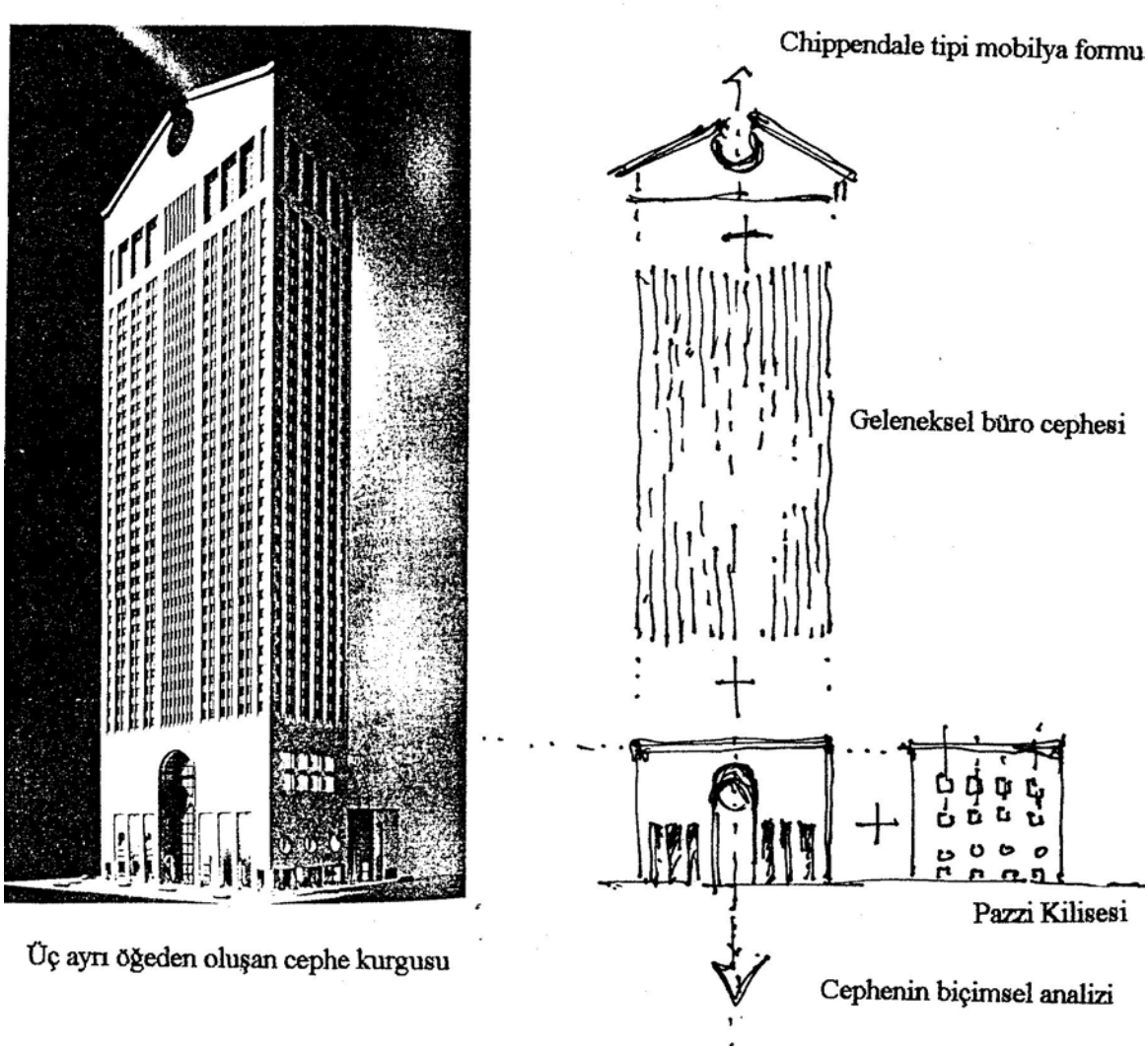

Şekil 4.25 Stiny evinin tasarlanmasında belli başlı aşamalar, (Gücüyener, 1998)

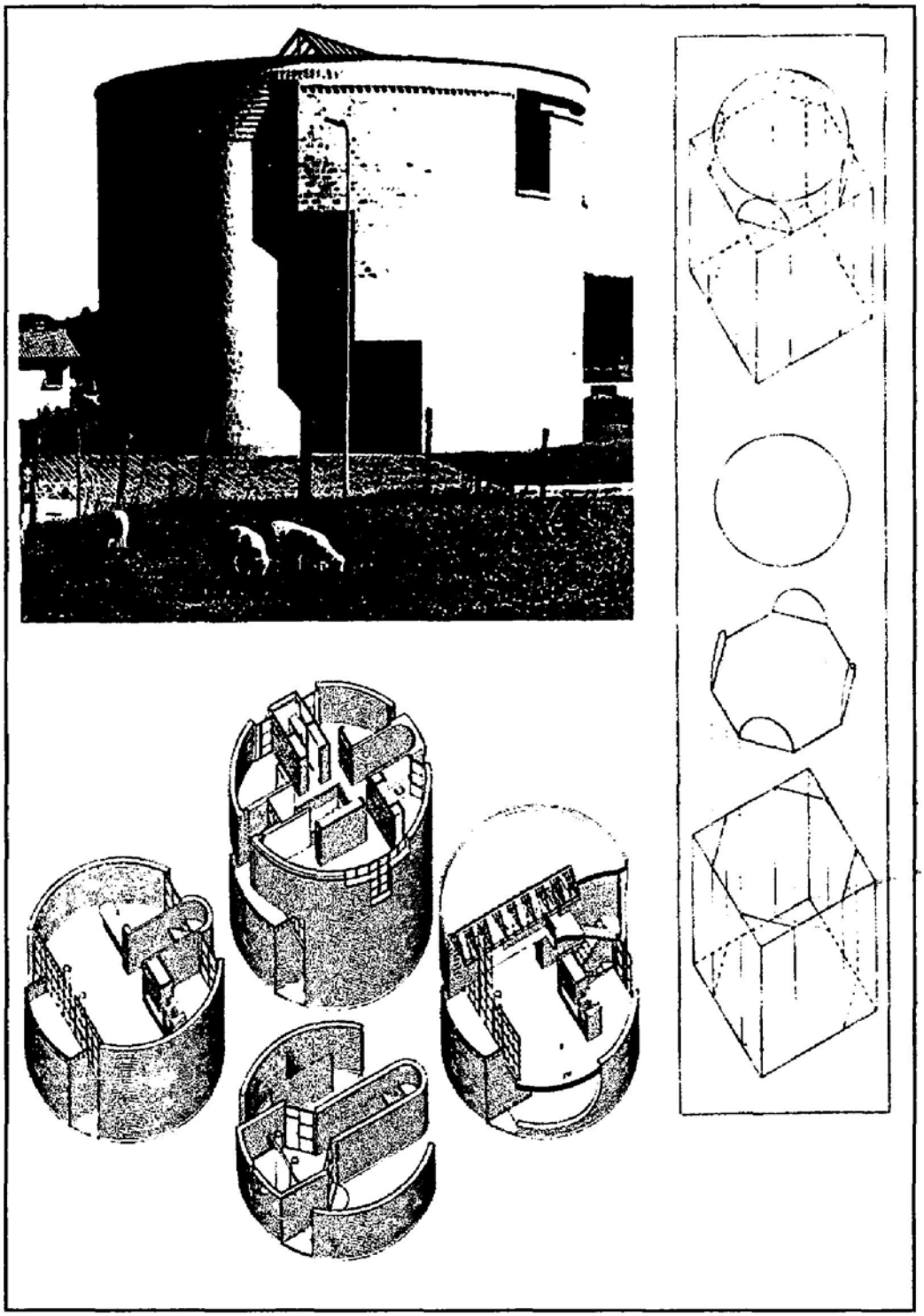
Ledoux'un Şampanya evini (Şekil 4.26), Johnson'un Amerikan telefon ve telgraf binası (Şekil 4.27) ve Botta'nın Casa Rotonda yapısına (Şekil 4.28) bakıldığında da geometrinin kullanımına bağlı olarak benzer şekil ve form ayrımlarının rahatlıkla yapılabileceği görülebilmektedir.

Şekil 4.26 Şampanya evi, Ledoux, (Balkan, 1996)

Şekil 4.27 American Telefon ve Telgraf Binası, Philip Johnson, (Balkan, 1996)

Şekil 4.28 Mario Botta'nın Casa Rotonda yapısı (Tavşan,2000)

4.2.2 Serbest form

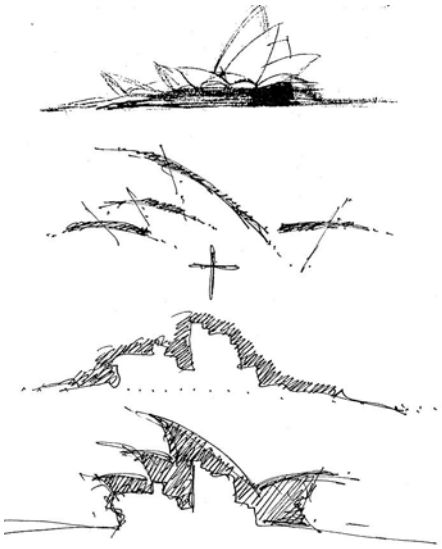
Mimaride daha çok organik ve hümanist görüşler doğrultusunda yapılan tasarımların sahip olduğu biçimsel düzenlemeler olarak yer alan "serbest formlar" tasarımcının oluşturmak istediği anlam, etkiye göre değişkenlik gösterebilmektedir. Serbest form anlayışının başlıca niteliklerini Usta (1994) Enis Kotran (1986)'a dayandırarak şöyle açıklamaktadır;

*Sayısal imgelem ve duygularla sonuca varmak,
*Doğa ile yakın ilişkiler kurmak,
*Mevcut koşullara göre özel, tek defaya özgü çözümler aramak,
*Düzgün geometrik formlara karşı çıkmak, serbest dinamik formlar aramak,
*Salt güzellik ve mükemmel oranlar aramayı reddetmek, sağduyunun ürünü olan kabul edilebilir güzellik aramak,
*Kişisel yaratıcı ifadeler aramak, spontane olmak, subjektif olaylara değer vermek.

(Usta, 1994).

Kuşkusuz mimari tasarımda herhangi bir şeyden esinlenerek tasarıma gidilmesi mümkün olmakta hatta bir bakıma mimari tasarımın gereklerinden olarak kabul edilmektedir. Antoniades (1992) mimari anlamda esinlenmenin çoğu zaman doğru ve gerekli olduğunu vurgulamaktadır (Balkan, 1996). Bunun serbest form biçiminde oluşması doğadaki herhangi bir öge, kurgu yada simgenin taklidi olarak da düşünülebilir. Turuthan (1987) mimari tasarlamada bu imgeler aracılığıyla oluşan bütünün, yani ilk biçimin, adım adım gelişerek ve ayrıntılarla kesinleştirilerek somutlaştırıldığı bu anlamda bütünü irdeleyen tümdengelimli bir stratejinin söz konusu olduğunu belirtmektedir.

Yelkenliden esinlenilmiş bir proje olarak J.Utzon tarafından tasarlanan Sydney Opera binası bu anlamda yelkenlinin taklidi olarak serbest formda tasarlanmış bir yapı özelliğinde değerlendirilebilmektedir (Şekil 4.29), (Resim 4.3).

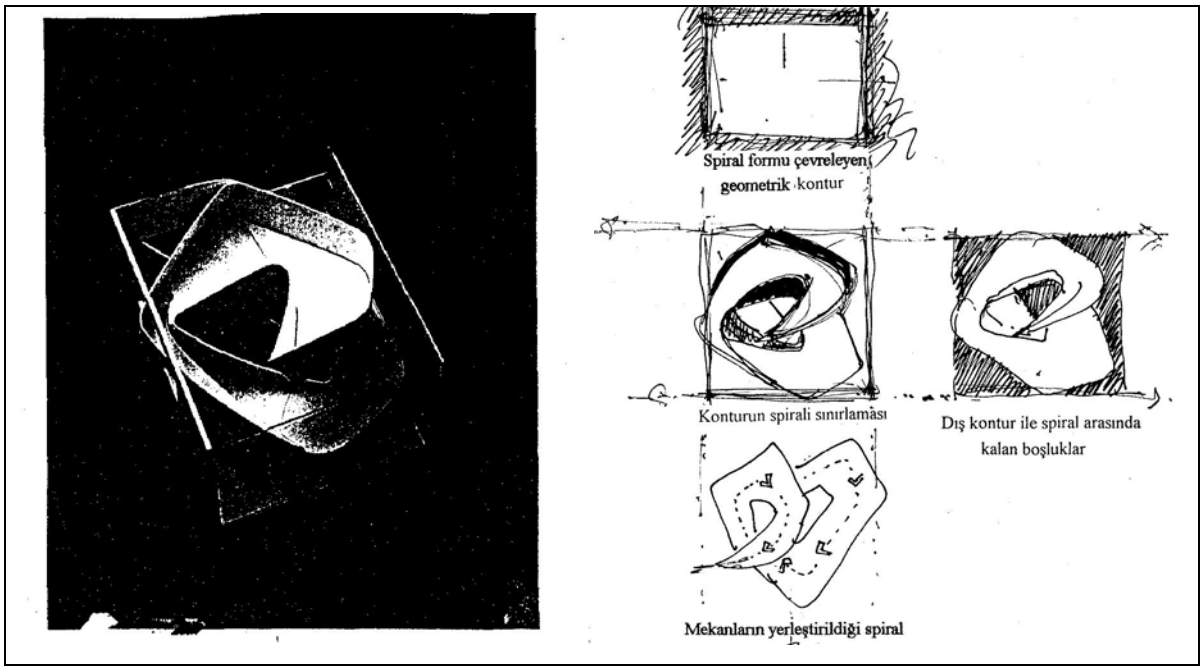

Şekil 4.29 Yelkenlilerden esinlenme (Balkan, 1996)

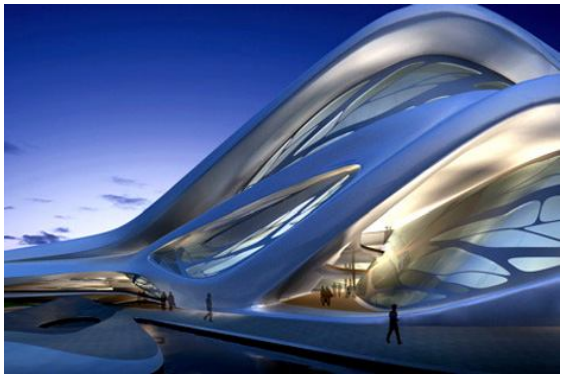
Resim 4.3 Sidney Opera Binası, J.Utzon*[1]

Günümüz mimarlarından Zaha Hadid'in mimariye genel bakışı itibariyle serbest formları tercih ettiği söylenebilmektedir. Tasarımcı dekonstrüktivist yaklaşımı ile farklılık oluşturmayı hedefleyen projelere imza atarken yapıların dikkat çekiciliğinin özellikle biçime bağlı olarak değerlendirildiği gözlenmektedir.

Şekil 4.30 Berlin'de bir konut, Zaha Hadid, (Balkan, 1996

*[1] Resim http://www.sydney.com.au/operahouse.htm

Resim 4.4 Abu Dhabi Gösteri Sanatları Merkezi, Zaha Hadid [1]

Resim 4.5 Tuvalet formlu konut, Sim Jae-duck, Kore[2]

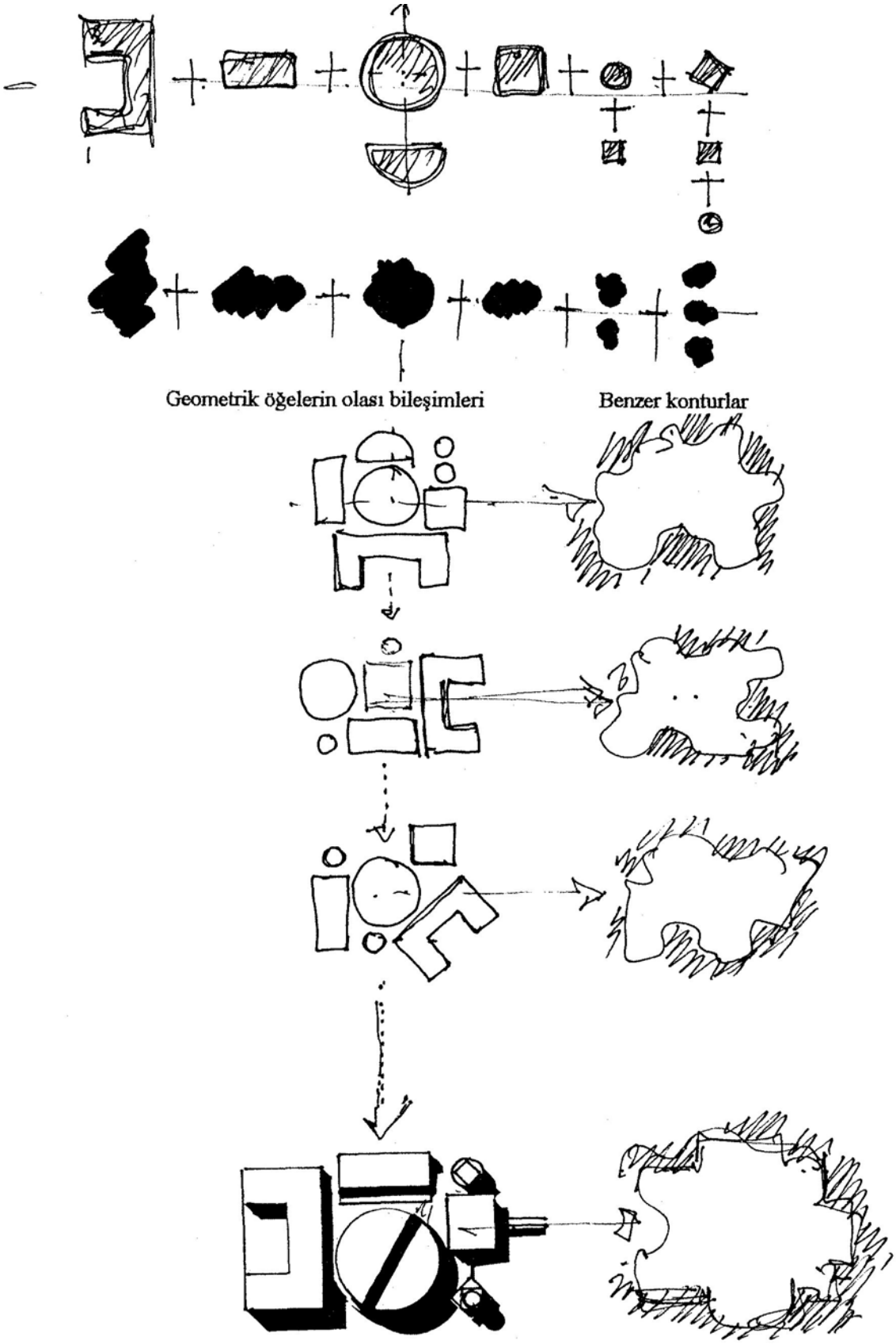

Resim 4.6 Massachusetts Teknoloji Enstitüsü, F. Gehry, ABD [3]

Resim 4.7 IAC İnteraktif genel merkezi, F. Gehry ,ABD [4]

*[1] Resim http://www.yankodesign.com/index.php/2007/02/02/abu-dhabi-performing-arts-centre-by-zaha-hadid
*[2] Resim http://blog.fazai38.com/?p=188
*[3] Resim http://populuxebooks.com/blog/index.php/2007/
*[4] Resim http://populuxebooks.com/blog/index.php/2007

Şekil 4.31 Geometrik biçim ve onun serbest biçimsel ifadesi ,Los Angeles Filarmoni Binası, James Stirling, (Balkan, 1996)

4.2.3 Görsel düzen

Görsel düzenleme biçimin genel oluşumunu belirleyici bir özelliktir ve bu yönüyle düzenleme tipleri başka bir deyişle organizasyon tiplerinin adlandırılması da düzen şekillerine göre olmaktadır. Görsel düzenlemede bir mimarın eksensellik, simetri, asimetri, hiyerarşi, ritim ve tekrar, ana tema ve transformasyon ilkelerinden faydalanıldığı bilinmektedir (Usta,1994). Bu ilkeler göz önüne alınarak çeşitli organizasyon gruplamaları üzerinde düşünülmüştür. Uraz (1993) mimari biçimin oluşumuna etki eden düzen ve düzenlemeler olarak bunları Geleneksel, Topolojik ve Geometrik (Tablo 4.3) olarak gruplandırırken Ataç (2006) Uraz'ı da kaynak alarak Töresel-geleneksel Düzen (Tipolojik), Topolojik Düzen, Geometrik Düzen (Dizimsel), Pragmatik Düzen (Yararsalcı), Analojik Düzen (benzeşimsel) şeklinde nitelemektedir.

Tablo 4.3.Biçimin oluşumuna etki eden düzen ve düzenlemeler (Uraz, 1993)

Töresel Geleneksel Düzen	**Topolojik Düzen**	**Geometrik Düzen**
Tipin Tekrarı Tipoloji, Çoğulcu, Türeyen Örgütlenme Benzeşim Modelleri	Merkezi Düzenler Doğrusal Düzenler Radyal Düzenler Küme Düzenler Izgara Düzenler	İşlemsel Geometrik Düzenler Çarpışan Geometrik Düzenler
Düzenleme Kuralları		
Aksiyel Kuruluş, Simetri, Karşıtlık Yineleme, Şekil-Zemin		

Tipolojik Düzende Biçim değişmez imgeler yoluyla elde edilir yada başka bir ifadeyle belli bir kültüre ait kişilerce tasarımın neye benzeyeceğinin bilinmesi söz konusudur. Kültürel kaynaklı oluşan tipolojik düzenlemeler görsel anlamda kültürün bir yansıması olarak değerlendirilebilmektedir. Bununla ilgili olarak Broadbent (1974-1979) tipolojik yaklaşım tasarımcının tasarım probleminin çözümünde bilinen yapı formlarının kalıplaşmış imajlarına başvurmasıdır değerlendirmesinde bulunmakta ve yapının biçimiyle vermek istediği anlam arasındaki ilişki daha önceden öğrenilmiş olduğundan aynı ve benzer biçimler oluşturarak bu anlama ters düşme olasılığından kaçınılmadığını belirtmektedir (Turuthan,1987). Tasarımcıların bu düzeni daha çok dini yapılarda ve

geleneksel çevrelerde uyguladıklarını söyleyebiliriz. Geleneksel Türk mimarisinde bulunan ortalama iki- üç katlı, dar, uzun pencereli cumbalı evler (Resim 4.8), ortalama tek katlı, sivri köşeli ve sivri çatılı Japon evleri (Resim 4.9) bu anlamda akla gelebilecek en belirgin örnekler olarak gösterilebilmektedir.

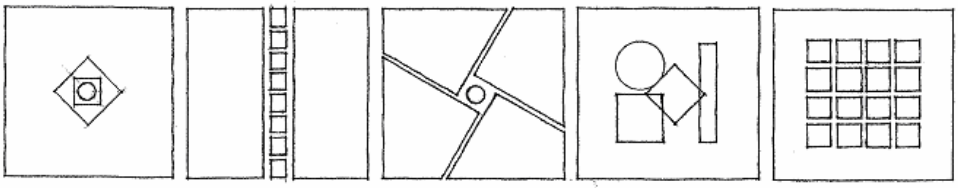
Resim 4.8 Geleneksel Safranbolu evi [1]
Türk konut mimarisi

Resim 4.9 Geleneksel Japon konut mimarisi [2]

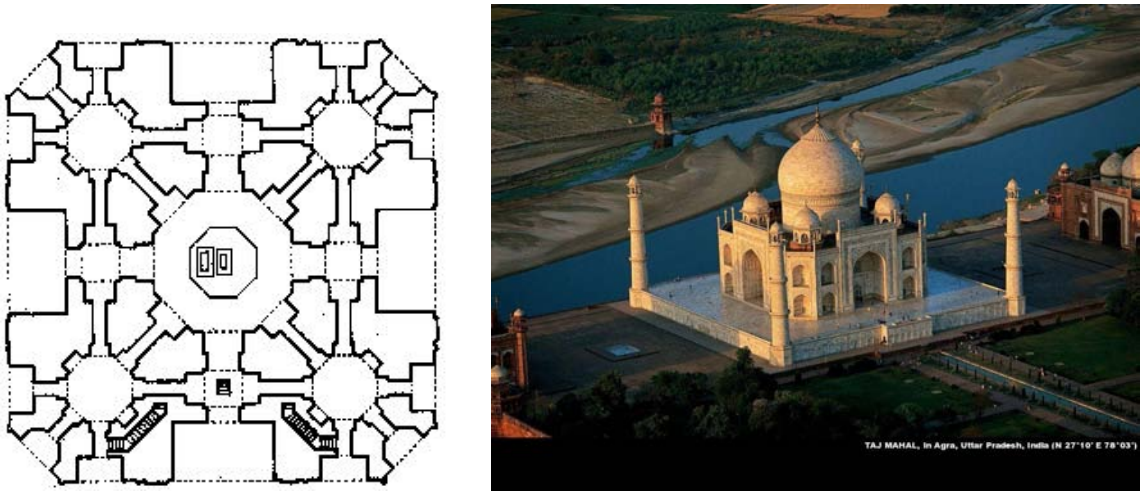
Bilindiği gibi biçim her zaman tekil geometrilerden oluşmayabilir. Çeşitli geometrilerin bir araya gelişlerine bağlı olarak yeni bir biçim oluşturulabilir. Topolojik Düzen bunu parçaların kompozisyonu olarak ele alınmaktadır (Ataç, 2006). Bu düzenlemeyi Ching (2004) mekansal organizasyonlar adı altında merkezi, çizgisel, ışınsal, kümeli, gridal olarak gruplandırmaktadır (Şekil 4.34). Mimaride kullanılan geometrik uygulamalarda başka bir deyişle geometrinin biri yada birkaçının ekleme, boşaltma, birleştirme gibi yöntemlerle bir araya getirilmesinde bu düzenlemelerin kullanıldığını belirtmiştik. Görsel düzenlemeleri bu şekilde adlandırılmalarını gerektirmekte ve görsel etkilerinin de adlandırıldıkları biçimde olduğu düşünülmektedir.

merkezi biçim çizgisel biçim ışınsal biçim kümeli biçim gridal biçim

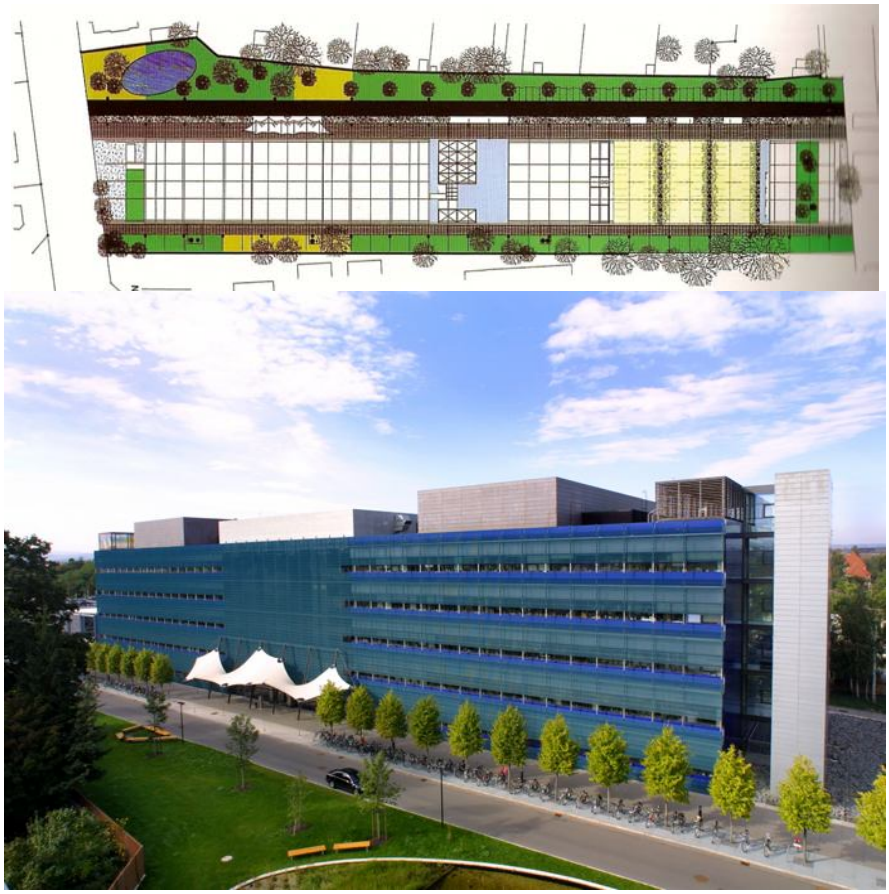

Şekil 4.32 Mekansal Organizasyon (Ching, 2004)

[1] Resim (blog.mynet.com)
[2] Resim (www.esentepe.k12.tr)

Resim 4.10 Merkezi biçim,Tac Mahal, Hindistan [1]

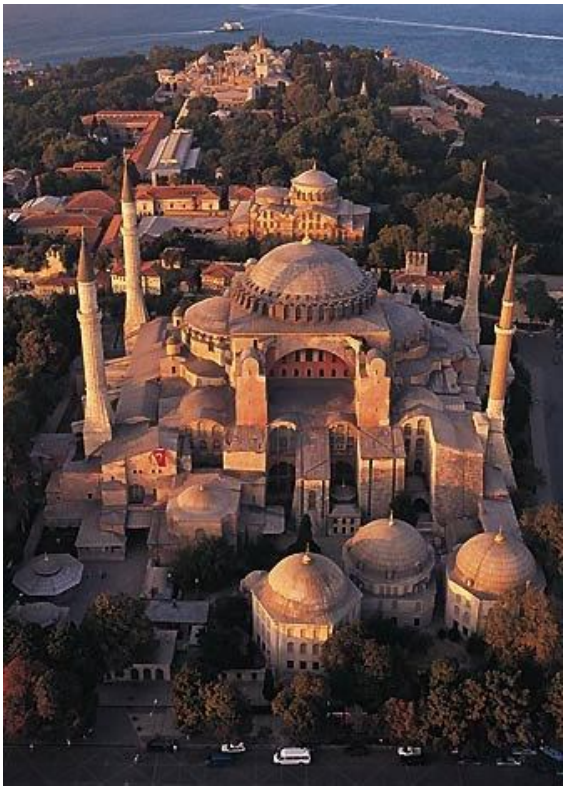
Resim 4.11 Çizgisel Biçim Örneği, Max Planck Moleküler Hücre Biyolojisi ve Genetik Enstitüsü, Dersden, Almanya [2]

[1] Resim www.funxite.com

[2] Resim http://cluster-12.mpi-cbg.de/bioinformatics_group/collaborations.html

Resim 4.12 Işınsal Biçim Örneği, Kuala Lumpur Uluslararası Havaalanı, Malezya [1]

Resim 4.13 Kümeli Biçim Örneği, Ayasofya Müzesi, İstanbul [2]

[1] Resim http://www.takenaka.co.jp/takenaka_e/airport_e/e_kul/kuindex.htm

[2] Resim http://nilaytorum.googlepages.com/turkiyefotograflar

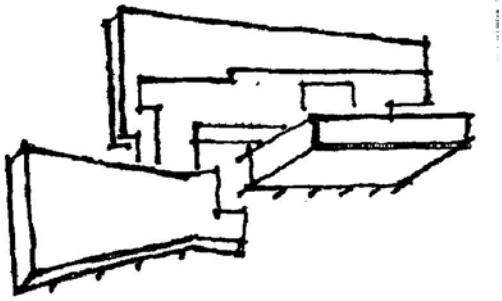
Resim 4.14 Gridal Biçim Örneği, AYKOSAN Atölyeleri, İstanbul [1]

Geometrik düzen (Dizgesel) geometrinin getirdiği yasa ve kurallara uygunluk olarak yada Broadbent in deyimiyle "biçimin iki veya üç boyutlu geometrik sistemler aracılığı ile meydana getirilmesidir" şeklinde tanımlanabilir (Ataç, 2006). Bu düzende daha çok geometrik oranlar sisteminin kullanıldığı bilinmektedir. Geometrik düzenin görselliği de kullanılan geometrinin getirdiği anlam ve etki nispetinde değerlendirilebilmektedir.

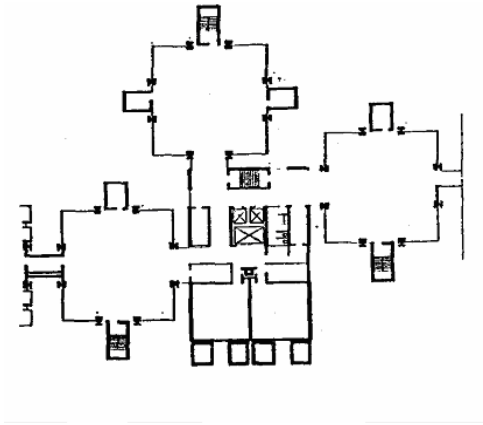
Geometrik biçim, soyut bir ön kabul olarak ele alınmakta ve ayrıntılarla geliştirilirken somutlaştırılmaktadır. Tasarımcı, soyut bir kavramın ifadesi olan ve kendinden başka bir şeye benzemeyen yararsal ve anlamsal değerlendirmelerin ötesinde olan biçimi amaçladığı için yeni bir düzen yaratma durumundadır ve bunu istek ve ihtiyaçlar çerçevesinde tasarımın salt mantıksal kuruluşundaki düzen ve geometriyle oluşturur. Günümüzün modüler örnekleri birer geometrik düzenleme örnekleridir (Turuthan, 1987). Bu anlamda geometrik düzene bağlı olarak oluşturulmuş tasarımların bazıları şekil 4.33, şekil 4.34, şekil 4.35, şekil 4.36 da örneklenmektedir.

[1] Resim Tasarım dergisi (sayı 152)

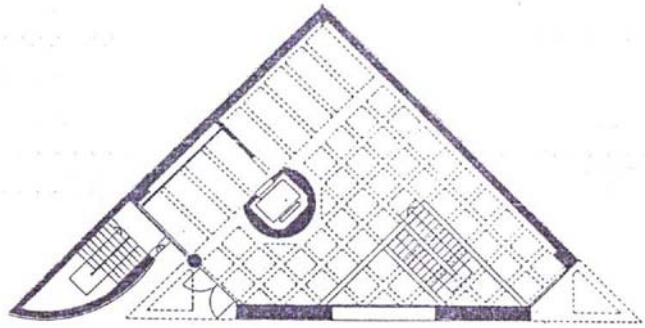
Geometrik düzen örnekleri

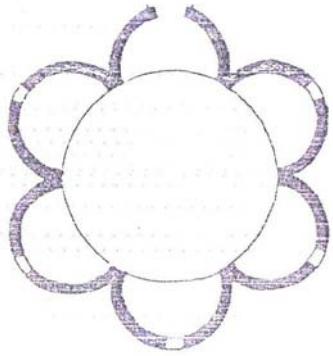
Şekil 4.33 Unesco Yapısı, Lecorbusier
(Turuthan,1987)

Şekil 4.34 Richards Tıp merkezi,
(Turuthan,1987)

Şekil 4.35 Tokyo Sanat Galerisi M Botta 1985
(Ataç,2006)

Şekil 4.36 Splato'da Trinite Kilisesi,
(Ataç,2006)

Pragmatik düzen (Yararsalcı) inşa etmeye en elverişli çözüme ulaşmak için, neden ile sonuç arasındaki bağlantıyı esas alan bir biçimlendirme anlayışına dayanmaktadır (Uraz,1993). Bu yüzden görsellikten çok malzeme ve işlevin gerektirdiği en uygun biçimi vurgulamaktadır. Belli iklim ve yaşam koşulları çerçevesinde özelliği önceden keşfedilmiş malzemelerin kullanıldığı dolayısıyla yaratıcılık yönü olmayan ve eski biçimlerin benzerlerini tekrar eden bir biçimlendirme düzeni olarak değerlendirilmektedir (Resim 4.15), (Şekil 4.37).

Bununla birlikte şu da belirtilmelidir ki yeni malzemelerin kullanılma biçimleri veya bilinen malzemelerin geleneksel kullanımlarından daha farklı bir biçimde nasıl

kullanılacağı bu düzenden yola çıkarak oluşturulabilmektedir (Turuthan, 1987). Tablo 4.4 bu anlamda yöresel mimari malzemenin getirdiği biçimsel düzen olarak Doğu Karadeniz geleneksel mimarisini örneklemektedir.

Pragmatik örnekler

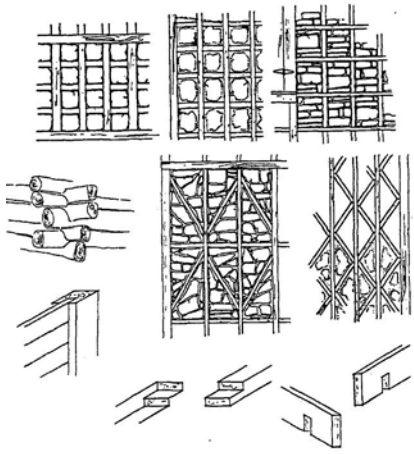

Resim 4.15 İglo (www.alaska.net)

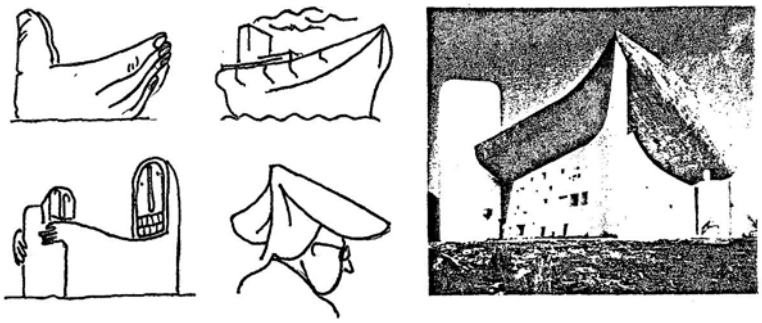
Şekil 4.37 Doğal malzemelerle oluşturulmuş barınak (Tavşan,2000)

Tablo 4.4 Doğu Karadeniz yöresel mimarisi

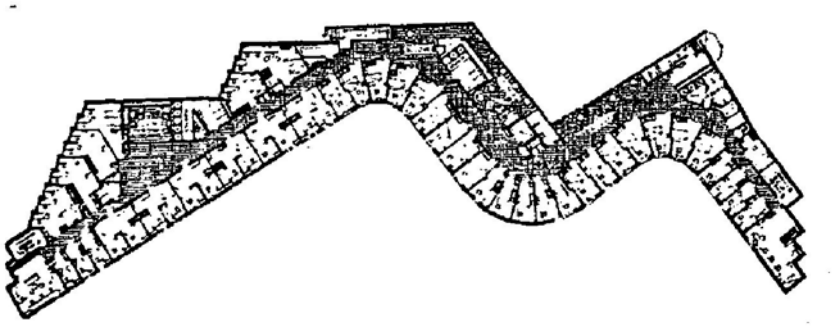
	
Yöresel malzemenin getirdiği biçimsel düzen	Yöresel mimaride kullanımı

Analojik düzen (Benzeşimsel) tasarımcının zihninde yaratıcı düşünce ve kavramları başlatmak için, benzetme süreçleri soyut yada somut imge veya imgelerin kullanılmasıdır (Şekil 4.38). Benzerliğin devralınması, yaratıcılık ve sezgisellik, analojik tasarımın en belirgin özellikleridir (Ataç, 2006). Benzerlik diğer tasarım ürünleri, kişisel olmayan imgeler, kişisel imgeler ve soyut kavramlar olabilmektedir (Turuthan, 1987). Görsel anlamda bu tür biçimler benzetildikleri nesne, kurgu, imge, doğanın etkisini yüklenmektedir (Resim 4.16), (Resim 4.17), (Resim 4.18), (Resim 4.19). Mesela tasarımcının fonksiyonu kavramlaştırarak biçimle somutlaştırması ilginç yeni biçimler oluşturabilmektedir. Tıpkı Aalto'nun teknoloji enstitüsü yurdunda, öğrenci yatakhanesi

fonksiyonu birimleri arası kapanma ama bu arada manzaraya açılma şeklinde ele alarak bunu genç insanların hareketli aktif hayat kavramlarıyla destekleyerek biçime yansıtması gibi (Turuthan,1987) (Şekil 4.39). Ayrıca mimarideki organik biçimlerin yine bu anlamda anolojik düzenlemeye bağlı olarak şekillendiğini söyleyebiliriz.

Şekil 4.38 Ronchamp Şapeli ve yapılan benzetmeler (Ünügür, 1989)

Şekil 4.39 Teknoloji Enstitüsü Yurdu,Aalto,1947 (Turuthan,1987)

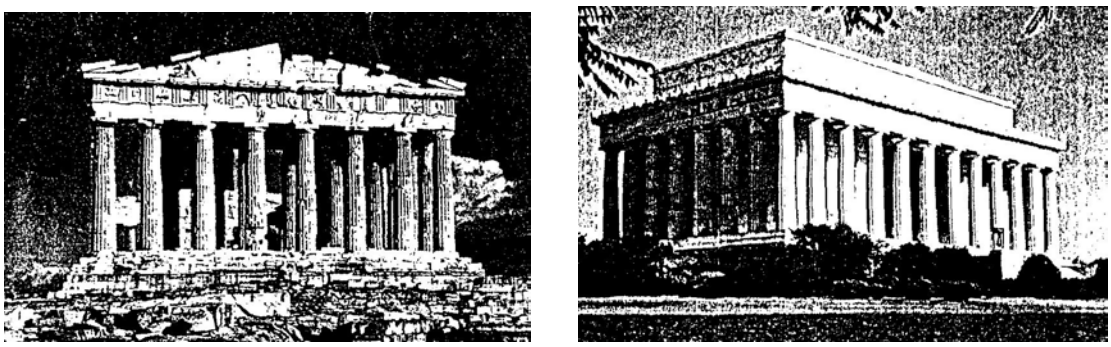

Resim 4.16 Uçmaya hazırlanan kuş benzetmesi TWA Binası [1]

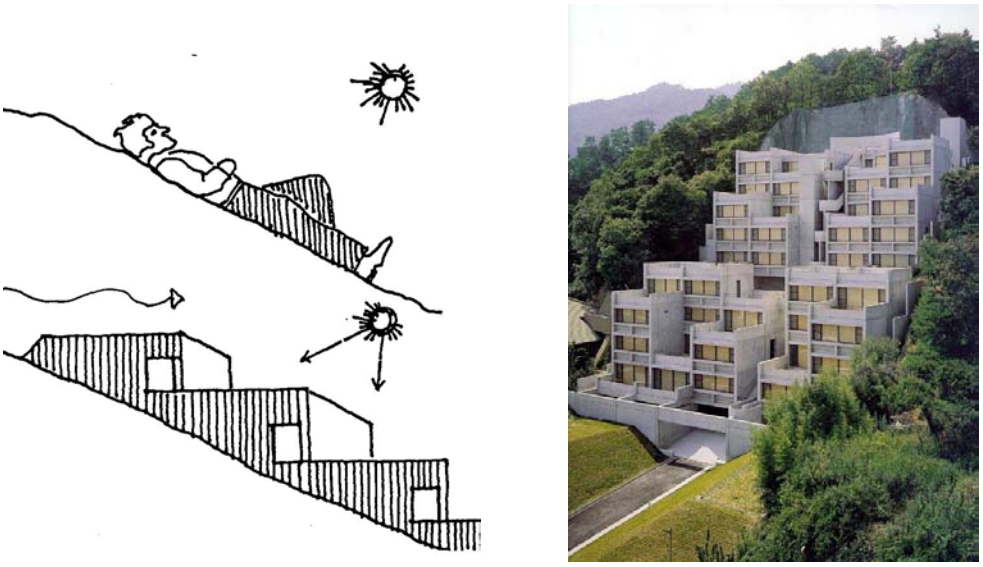
[1] Resim http://en.structurae.de/structures/data/index.cfm?ID=s0000428

Resim 4.17 Ayakkabı onarım dükkanı (Shoe repair shop), California [1]

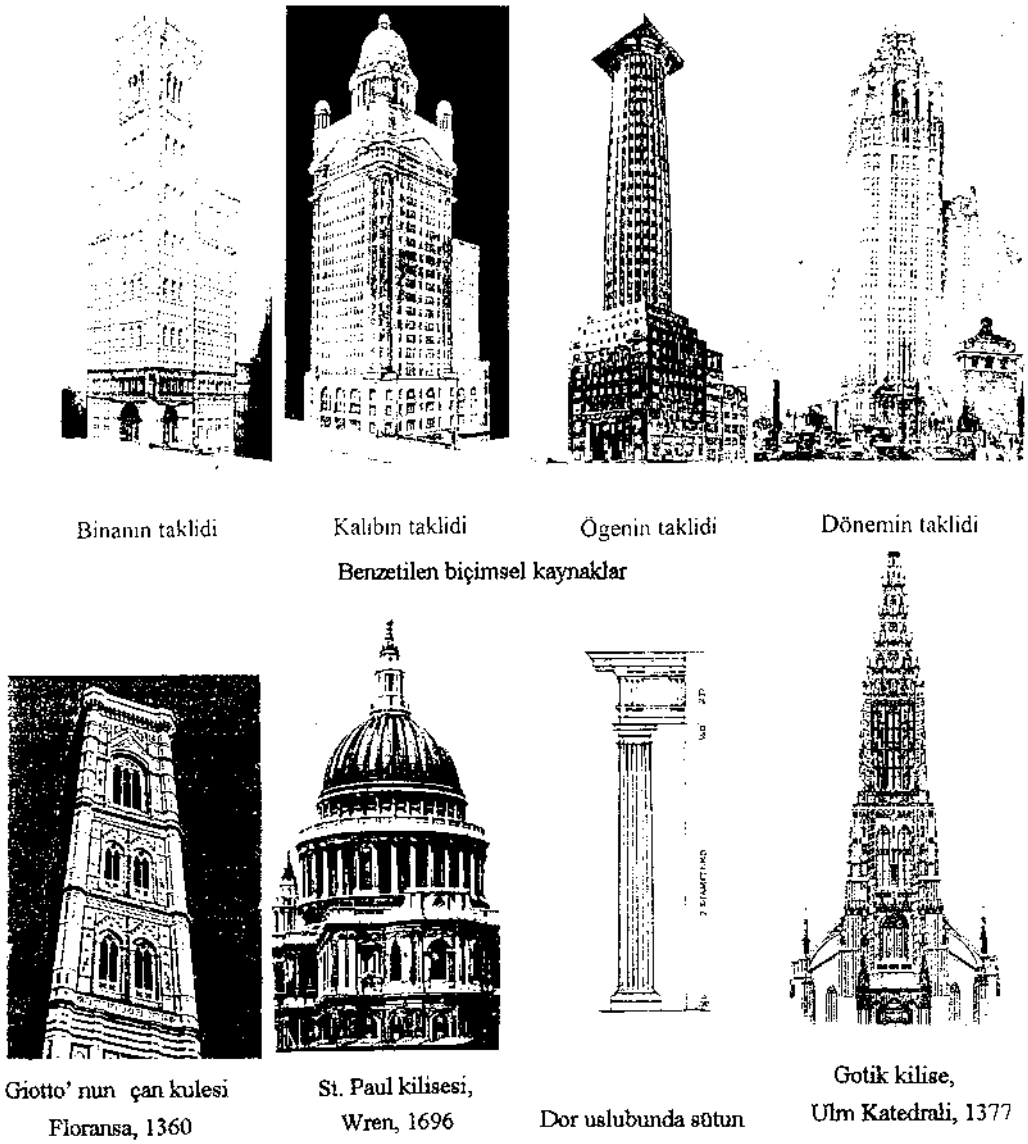

Resim 4.18 Parthenon ve Parthenon'un taklidi olarak Lincoln Anıtı, (Balkan,1996)

Resim 4.19 Güneşe yönelen insan benzetmesi, Rokko Konutları, T.Ando[2]

[1] Resim www.roadsiteamerica.com
[2] Resim www.todoarquitectura.com

Şekil 4.40 Chicago Tribüne gazetesi için önerilen biçimsel tasarımlar, Benzetmeler (Balkan,1996)

4.3.Anlamsal Değerlendirme Çalışmaları

Mimari ve insan arasındaki ilişkileri değerlendirmek, incelemek ve anlam vermek adına çok çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda temel amaç şüphesiz insanın mimari çevreyi nasıl algıladığı yada anlamlandırdığı yönünde bilgi elde etmek olmuştur.Bu doğrultuda yapılan çalışmalar çeşitli araştırma tekniklerinin kullanılmasını gerekli kılmakta ve mimari psikoloji kapsamında kullanılmaktadır.

Ertürk (1984) Mimari Psikoloji araştırmaları kapsamında I.Altman (1973)'a dayandırarak insanın çevreyi nasıl algıladığı, nasıl bildiği yada anlam verdiğine ilişkin araştırmaları ve fiziksel çevreyle bütünleşen güdüsel durum araştırmalarını algı-Biliş-Güdü modeli olarak ele alır. Bunun araştırma teknikleri olarak da Soru kağıtları (Anketler), Sıralama ölçekleri, Biliş haritaları ve 'Repertory Grid' tekniğinden söz etmektedir. Bu doğrultuda bu teknikler aşağıdaki şekilde tanımlanabilmektedir.

Anket : Önceden hazırlanmış soruların yazılı olarak üzerinde inceleme yapılan insanlara doğrudan yöneltilmesi ve sonuçlarının değerlendirilmesidir.

Sıralama Ölçekleri: Büyükten küçüğe derece yada puanları sıralayarak birinci, ikinci, üçüncü gibi seçme işlemleridir.

Biliş Haritaları: Organizmaya çevresini keşfetme imkanı verilirse, çok sayıda uyarıcı 1 – uyarıcı 2 ve Uyancı 1 -Tepki 1 -Uyarıcı 2 bağlaşımları kazanabilir. Organizma bu kazandığı bilgiyi birbirinden ayrı, bağımsız birimler halinde değil, organize edilmiş bilgi halinde saklar. Organizmanın çevreye ilişkin organize edilmiş bu bilgi türüne bilişsel harita adı verilmektedir. Organizma bilişsel haritasını kullanarak diğer koşullar eşit olduğunda kendisini en kısa şekilde amaca ulaştıran yolu seçmektedir.

Repertory Grid: Kişinin kurgu sisteminin nasıl çalıştığını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Bu sistemde denekten düşünme ve düşünüleni tanımlayan sözcükleri bulması istenir. Bu da ana kurguyu sağlar. Bu ana kurgular daha sonra bir çizelge üzerine yerleştirilir ve kişinin diğer değerlendirmeleri de bu çizelge üzerine not edilir.

Görsel etkinin niteliğini ve derecesinin etki sonucu oluşacak tepkinin ölçüsü nispetinde olacağını ve bunun duygu veya davranışlar olarak sonuçlanacağını belirtmiştik. Robert Plutchik bu anlamda yaptığı araştırmalar sonucu korku, öfke, sevinç, üzüntü, merak, nefret gibi duygularla, bu duygulara karşılık saptadığı sekiz davranışı içeren birincil duygu ifadeleri kümesinden bahsetmektedir (Aytem, 2005) (Tablo 4.5).

Tablo 4.5 Birincil duygu ve davranışlar,(Aytem,2005)

Davranış	**Duygu**
Yıkıntı	Öfke
Yenileme	Sevinç
Katılma	Kabul
Alışma	Hayret
Koruma	Korku
İhtiyaç	Sıkıntı
Reddetme	Nefret
Araştırma	Merak

Damasio, duygulara benzer biçimde hisleri de bölümlendirmiştir. Mutluluk, üzüntü, öfke, korku ve tiksinme ona göre temel evrensel duygularla ilgili hislerdir ve önceden düzenlenmiş, doğuştan gelen beden hali tepkisinin profiline karşılık gelmektedir. İkinci bir his çeşidi ise bu beş temel duygunun ince çeşitlenmeleri olan duygular olmaktadır. Aşırı canlılık ve haz mutluluğun çeşitlemeleri; melankoli ve isteksizlik üzüntü çeşitlemeleri, panik ve utanma da korkunun çeşitlemeleridir ve bu ikinci tür hisler deneyimlerle ayarlanmaktadır. İkinci tipteki bu duygular mekasal uyarıcının hissedilmesi ile uyanan duyguları ifade etmektedir. Sıcak-soğuk, neşeli-sıkıcı, güzel-çirkin gibi nitelikleri tanımlayan sıfat çiftlerinden oluşmaktadır (Aytem,2005).

Ertürk (1984) mimari mekanın algılanmasına yönelik yaptığı bir araştırmada yapıların sözlü anlatımları üzerine yapılan araştırmalar olarak Sanoff (1968), Hershberger (1972), Seaton ve Collins (1972), S.Danford ve E.P.Willems (1975), Küller (1975), İmamoğlu(1979)' un çalışmalarına değinmektedir (Tablo 4.6), (Tablo 4.7), (Tablo 4.8), (Tablo 4.9), (Tablo 4.10), (Tablo 4.11), (Tablo 4.12). Bu çalışmalarda algısal farklılaşma ölçekleri kullanılarak , çevrenin sıfatlar yardımı ile nasıl algılandığı dolayısıyla fiziksel çevrenin nasıl etkiye sahip olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Anlamsal farklılaşmada duruma uygun olan karşıt sıfat çiftleri yer almaktadır.

Tablo 4.6 Fiziksel çevrenin görsel niteliklerini belirlemede Sanoff (1968)'un çalışmasından elde edilmiş faktör grupları (Ertürk, 1984)

FAKTÖRLER	**SIFATLAR**
I.(Çağrışımsal bileşenler)	İlginç- İlginç değil Neşeli- Neşesiz Hoş- Hoş değil Doyurucu- Doyurucu değil Yeni- Eski Dinamik- Statik Uyarıcı- Uyarıcı değil Yüksek- Alçak Hoşgörülü- Hoşgörüsüz
II.(Anonim algısal bileşenler)	Gergin- Gevşek Sakin- Şiddetli Sertlik- Yumuşaklık Basitlik-Karmaşıklık Bireysel- Evrensel Armoni-Armoni değil
III.(Fiziksel bileşenler)	Yayılı – Toplu Birlik- Çeşitli Biçimsel- Biçimsel değil Açık- Belirsiz Kavranabilirlik-Çelişiklik Simetrik- Simetrik değil

Tablo 4.7 Danford ve Willems (1975) in oluşturduğu anlamsal Farklılıklar Ölçeği , (Ertürk,1984)

ANLAMSAL FARKLILAŞMA ÖLÇEĞİ			
BETİMLEYİCİ SIFATLAR (descriptive adjectives)		DUYGUSAL SIFATLAR (affective adjectives)	
Güzel	Çirkin	Rahat	Rahatsız
Düzenli	Düzensiz	Güçlü	Güçsüz
Düzgün	Kaba	Kaygısız	Kaygılı
Zengin	Fakir	Enerjik	Durgun
Canlı	Renksiz	Heyecanlı	Sıkıntılı
Hoş	Hoş değil	Hoşnut	Rahatsız
Temiz	Kirli	Özgür	Kısıtlı
Aydınlık	Karanlık	Mutlu	Mutsuz

Tablo 4.8 Hershberger (1972)'in oluşturduğu yapıların sözlü anlatımlarının beş farklı araştırmacı tarafından bulunan çözümlemeleri, (Ertürk, 1984)

ARAŞTIRMACILARIN KULLANDIKLARI SIFATLAR					
Yapının boyutları	Vielhauerkasmar (1970)	Canter (1968)	Craik (1968)	Hershberger (1972)	Collins (1969)
ESTETİK		Etkileyici Eşsiz İlginç	Dinamik Farklı İlginç	Heyecanlı Eşsiz İlginç	Anlamlı Eşsiz İlginç
DOSTLUK	Güzel Çekici Alımlı	Yumuşak Arkadaşça Davet edici	Uygar Neşeli Sevinçli	Yumuşak Arkadaşça Rahat	Eğlenceli Mutlu Sevinçli
ORGANİZASYON	Organize Elverişli Düzenli	Düzenli Tutarlı Açık		Düzenli Denetimli Açık	Donanmış Eşgüdümlü Bütün
GÜÇ		Sert Kaba Koyu		Kütlevi Yalçın Kalıcı	
MEKAN	Hacimli Büyük Geniş	Ferah Değişebilir Esnek		Ferah Büyük Esnek	Yaşanabilir İçinde yaşanan Sınırlandırılmış
SÜSLÜ	Parlak Renkli Neşeli		Tutucu Renkli Tuhaf	Cömert Zengin Abartılı	Dokulu Parlak renkli Gösterişli
TEMİZLİK	Temiz Tertipli Temiz		Kirli Niteliksiz Müsamahalı		Dağınık Ölçülü hacimli
ÖLÇÜ	Büyük Kocaman		Büyük Kocaman Yaygın	Büyük Normlara uygun Gururlu	Büyük Büyük Hacimli

Tablo 4.9 Küller (1975)'in çevre algılaması için önerdiği faktör grupları, (Ertürk, 1985)

FAKTÖRLER	SIFATLAR
HOŞLUK	Çirkin Uyarıcı Güvenli Sıkıcı Zarif İyi Hoş Kaba
KARMAŞIKLIK	Karmaşık Durgun Canlı Bileşik
BİRLİK	İşlevsel Sade Uygun Bütün
KAPALILIK	Kapalı Açık Örtülü Havadar
GÜÇLÜK	Erkek Cılız Güçlü Dişi
SOSYAL STATÜ	Pahalı İyi görünümlü Basit Abartılı
BAĞLILIK	Modern Ebedi Yaşlı Yeni
ORJİNAL	Garip Sıradan Sürprizli Özel

Tablo 4.10 Seaton ve Collins (1972)'in oluşturduğu altı araştırmacının çevresel betimleyicilerine ilişkin faktör yapıları, (Ertürk, 1984)

	FAKTÖRLER		
	I	II	III
VİELHAUER	Hoş Cazip Davet edici Neşeli	Temiz Düzenli Tertipli Organize	Hacimli Özgür uzam Tenha Rahat
CANTER	Hoş İlginç Canlı Etkin	Tertipli Temiz Tutarlı Açık Değişmez	Ferah Kalıcı Değişebilir
HERSHBERGER	Neşeli Davet edici Güzel Etkin Heyecan verici İlginç	Düzenli Temiz Açık Akılcı Basit	Sert Cesur Çok derin Yalçın İyi
CRAİK	Kasvetli Kederli Anlamsız Hüzünlü Neşeli	Sakin Samimi Uygar	Büyük Kocaman Uzatılmış Geniş
COLLİNS	İlginç Davet edici Dinamik Heyecan verici Hayat dolu	Barışçıl Sessiz Düzenli Temiz Güvenli	Ferah Hacimli Dağınık değil Açık
JANİSKEE	İlginç Güzel Hoş Etkileyici	Sürekli Durağan Sakin Değişmez	Yakın- Uzak Merkezi Erişilebilir

Tablo 4.11 İmamoğlu (1979)'nun önerdiği anlamsal farklılıklar ölçeği , (Ertürk,1984)

ANLAMSAL FARKLILIKLAR ÖLÇEĞİ	
Karışık, sıkış tepiş	Düzenli
İyi planlanmış	Kötü planlanmış
Ufacık	Kocaman
Davet edici	İtici
Büyüklüğü yetersiz	Büyüklüğü yeterli
Kötü dengelenmiş	İyi dengelenmiş
Uyumsuz	Uyumlu
Büyük	Küçük
İçinde yaşanabilir	İçinde yaşanamaz
Dar	Geniş
Kötü düzenlenmiş	İyi düzenlenmiş
Kapalı	Açık
Boş	Dolu
Dinlendirici	Tedirgin edici
Rahatsız	Rahat
Ferah	Sıkıntı verici
Tenha	Tıkış tıkış, Kalabalık
İyi ölçülendirilmiş	Kötü ölçülendirilmiş
Kısıtlı uzam	Özgür uzam

Tablo 4.12 Hershberger (1972)'in kullandığı Mimari çevrenin anlamını ölçmede kullanılan anlamsal ölçek, (Ertürk,1984)

FAKTÖRLER	SIFATLAR
ESTETİK	Tek, eşsiz - Genel
DOSTLUK	Dostça - Düşmanca
ORGANİZASYON	Düzenli - Karışık
GÜÇLÜLÜK	Sert - Nazik
MEKAN	Gevşek - Sıkı
SÜS	Süslü - Sade
RENKLİLİK	Renkli - Tekdüze
TEMİZLİK	Temiz - Pis
ÖLÇÜ	Büyük - Küçük
ISI	Sıcak - Soğuk
AYDINLATMA	Aydınlık - Karanlık
GİZLİLİK	Özel - Genel
ŞEKİL	Açılı - Yuvarlak
HAVALANDIRMA	Havalı - Havasız
GÜRÜLTÜ	Sessiz - Gürültülü
KATILIK	Esnek - Katı
BİÇİMSELLİK	Biçimsel - Nedensel
DOKU	Kaba - Düzgün
ZAMAN	Eski - Yeni
YARARLILIK	Faydalı - Faydasız

Aydıntan (2001) algısal şiddetin ölçülmesine ilişkin, sözlü anlatımda kullanılacak sıfat çiftlerinin 3, 5 yada 7'ye bölünerek karşıt çiftler arasındaki derecelendirme yapılmasına bağlı olarak oluşturulabilecek ölçüm tekniğinden bahsetmektedir. Bu anlamda sıfat çifti Aşağıdaki şekilde derecelendirilebilmektedir.

	Çok	Orta	Az	Eşdeğer	Az	Orta	Çok	
	3	2	1	0	-1	-2	-3	
İYİ	…..	…..	…..	……	…..	…..	…..	KÖTÜ

Köse (2002) Yapı cephe karakterinin insanda uyandırdığı etkiye dair yapılan bir çalışmada seçilen sıfat grupları ve anlamsal farklılaşma ölçeğini Tablo 4.13 deki gibi değerlendirmiştir.

Tablo 4.13 Yapının cephe karakterinin insanda uyandırdığı etkiye dair yapılan bir çalışmada seçilen sıfat grupları ve anlamsal farklılaşma ölçeği;(Köse,2002)

	+3 çok	+2 oldukça	+1 biraz	0 nötr	-1 biraz	-2 oldukça	-3 çok	
Dışa dönük	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	İçe dönük
Kuralsız	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Kurallı
Duygusal	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Akılcı
Bağlamsız	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Bağlamcı
Lider olma	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Tabi olma
Güçlü	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Zayıf
Özgün	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Popülist
Baskın	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Çekinik
Gizemli	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Okunaklı
Dinamik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Durgun
Yenilikçi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Bilindik
İz bırakan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Unutulan

4.4.Biçimsel Etki ve Anlamları

İnsan duyguları nedeniyle etkilenmektedir. Mimaride görsellik anlamında önemli olan oluşturulan mekan yada mekanların kullanıcı –ki izleyici de bir bakıma görsellik anlamında kullanıcı sayılabilir- üzerindeki duygu oluşumunu sağlayabilmesidir. Kotran (1986) 'Mimarlıkta esas olan birinci eleman fonksiyondur; ancak duygusuz fonksiyon sadece konstrüksiyon olacaktır. Amaç fonksiyon + dinamizmdir' demektedir (Aytem, 2005). Bu dinamizmi oluşturacak görselliği sağlamak da tasarımcının temel görevlerinden biri olacaktır.

Görsel algılama kişiden kişiye değişen bir kavram olduğuna göre görsel etkide ve bu doğrultuda biçime bağlı görsel etkide de mimari biçimin insanlar üzerindeki etkisi, anlamı kişilerin algısına, algılama şekline göre değişebilmektedir. Bununla birlikte görsel bazı özelliklerin belirli etkilerinin olduğu kabul edilmektedir değilse tasarımların oluşturmak istediği etki diye bir kavramın olması mümkün olamayacağını belirtmiştik. Bu durumla ilgili olarak Taşıdığı görsel mesajlar ve anlamları bakımından basit şekillerin farklı durum değerlendirmesi yapılarak insan üzerinde oluşturduğu etkiye dair değerlendirmeler yapılmıştır.

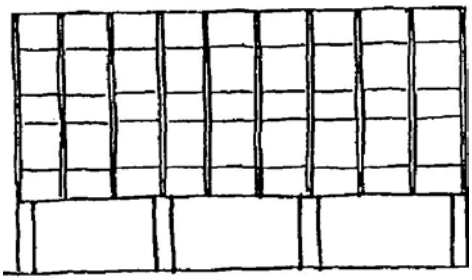
L. Kahn ve Tarih (2002) adlı çalışmada Kahn'ın mimari form üzerine yaptığı şu değerlendirme dikkat çekicidir;

> *"Form hayretten gelir. Hayret, yapmış olduğumuzun nasıl (kısmıyla) temasımızda kökenlenir. Biri duyumsar ki doğa neyle yaptığının sürecini kaydeder. Bu demektir ki böyle yaparak nasıl yaptığının da kaydını tutar. Bu kayıtla temas bizde hayret uyandırır. Bu hayret bilgiye erişir. Fakat bilgi her zaman başka bir bilgiyle bağlantılıdır. Ve bu ilişki düzeninin bir duyumudur. Tüm şeylerin var edicisi bir harmoninin ilişkilendirilciliğinin bir duyumudur. Bilgiden düzen hissine…biz o zaman hayrete göz kırparız…"*

Semra Aydınlı (1986), dikdörtgen formların dengeli ve dinamik etki; dar açılı formların dengesiz ve rahatsız etki yarattığı; dairesel formların ise rahatlatıcı ve dinlendirici bir etki yaptığını belirtmektedir. Yine bu anlamda Turuthan (1987) Lasseu (1980) 'ya dayandırdığı yapı biçimsel ifadesinde ağır ve kalıcı- hafif ve değişken ifadelerini yapısal biçimde örneklemektedir (Şekil 4.41), (Şekil 4.42). Bununla birlikte köşeli biçimsel formların sert ,daire silindir ve serbest biçimlerin yumuşak karaktere sahip biçimler olacağını vurgulamaktadır.

Şekil 4.41 Ağır ve kalıcı yapı, (Turuthan, 1987)

Şekil 4.42 Hafif ve değişken yapı , (Turuthan, 1987)

Ünügür (1989) formun fiziko-psikolojik yorumu üzerine yapılan araştırmaların aşağıdaki sonuçlar neticesinde gerçekleştiğini belirtmektedir. Ünügür'e göre bunlar:

"*Yatay çizgi = devamlılık, rasyonellik, durağanlık*
Düşey çizgi = sonsuzluk
Düz hat = rijitlik, kuvvet
Eğri hatlar =esneklik, yumuşaklık, tereddüt
Spiral =dünyasal sorunlardan kopma, yükselme
Küp = bütünlük , eşitlik
Daire =üstünlük, sonsuz denge
Elips =hareket"

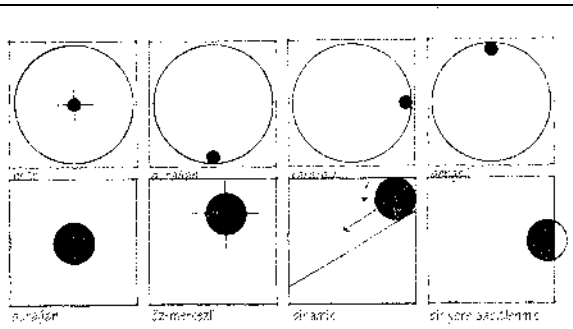
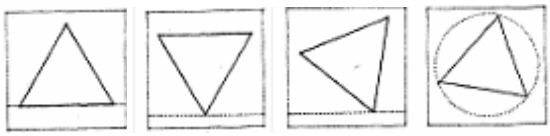
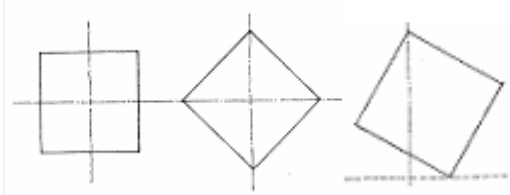
Biçimsel algı üzerine yapılan çalışmalardan biri olarak Zevi (1990) Einfühlung kuramından bahsetmektedir. Bu kuram, sanatsal duygulanma izleyicilerin biçimleri tanımlamasıdır ve mimari biçimler içlerinde birtakım ruh hallerinin kopya edilmesi yada canlandırmak suretiyle görsel anlamda mimariyi kullanan üzerinde 'simgesel bir sevgi' oluşturur. Bunun sebebi de insanlarda tepkilerin oluşmasına neden oldukları şeklinde açıklanmaktadır. Einfühlung'un kuramında biçimler ve insanların onları algılayışlarından bahsedilmektedir. Yine bu kurama göre;

- Küp ve türevleri boyutlarının eşit ve hemen kavranabilir olmasından dolayı izleyene bütünlük sunar ve kesin doğruluk hissi vermektedir.
- Daire, küre ve yarım küre kubbeler, yetkinlik ve en son yasayı sunmaktadır.
- Elips iki merkez tarafından gelişerek gözün dinlenmesine fırsat vermediği için devingen ve tasalı bir hissiyat oluşturur (Zevi, 1990)

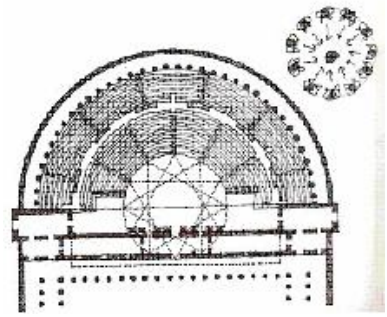
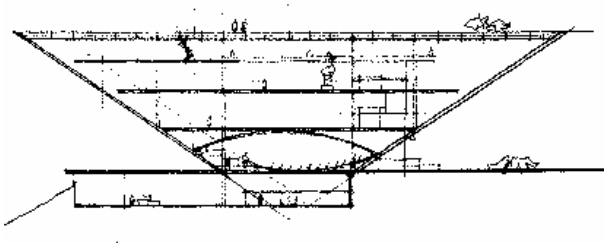
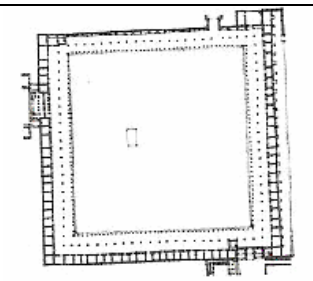
Dairenin biçimsel analizi ve gelişim süreci üzerine yapılan bir çalışmada Emriye Muhçu(2003) dairenin simgesel/kavramsal özellikleri olarak beş özelliğe dikkat çekmektedir.Bunlar; Güç (Tinsel Güçler,Mitsel Güç), Evren/Evrensellik, Eşitlik, Anıtsallık, Sonsuzluk şeklinde belirtilmiştir.

F.D.K.Ching (2004) ise asal şekiller olarak ele alarak bir anlamlandırma getirmektedir (Tablo 4.14), (Tablo 4.15).

Tablo 4.14 Ching'in asal şekil yorumu

Daire, merkezi ve normal olarak durağan ve kendi çevresi içinde öz –merkezli içedönük bir figürdür. Bir dairenin bir alanın ortasına yerleştirilmesi onun merkeziyetçi özelliğini pekiştirecektir. Onu düz yada açılı şekiller ile birleştirmek, yada çevresi boyunca bir eleman yerleştirmek, ona görünür bir dönme hareketi kazandırabilir değerlendirmesini yapmaktadır	
Üçgen, durağanlığı anlatır. Kenarlarından birinin üzerine yaslandığında ,üçgen son derece durağan bir şekildir. Buna karşı uçlarından biri üzerine çevrildiğinde, ya kıl payı bir denge durumunda kalır yada iki taraftan birine doğru düşme eğilimi gösterir.	
Kare ise, sadeliği ve ussallığı temsil eder. Seçilmiş bir yönelimi olmayan durağan ve nötr bir şekildir. Diğer dikdörtgenlerin hepsi kareden türeyen varyasyonlardır, yükseklik yada genişlik ilavesi ile normdan sapmalar olarak düşünülebilir. Üçgen gibi kare de bir kenarı üzerinde durduğunda istikrarlı, köşelerinin birisi üzerine oturtulduğunda ise dinamiktir.	

Tablo 4.15 Mimaride asal şekil yorumu (Ching,2004)

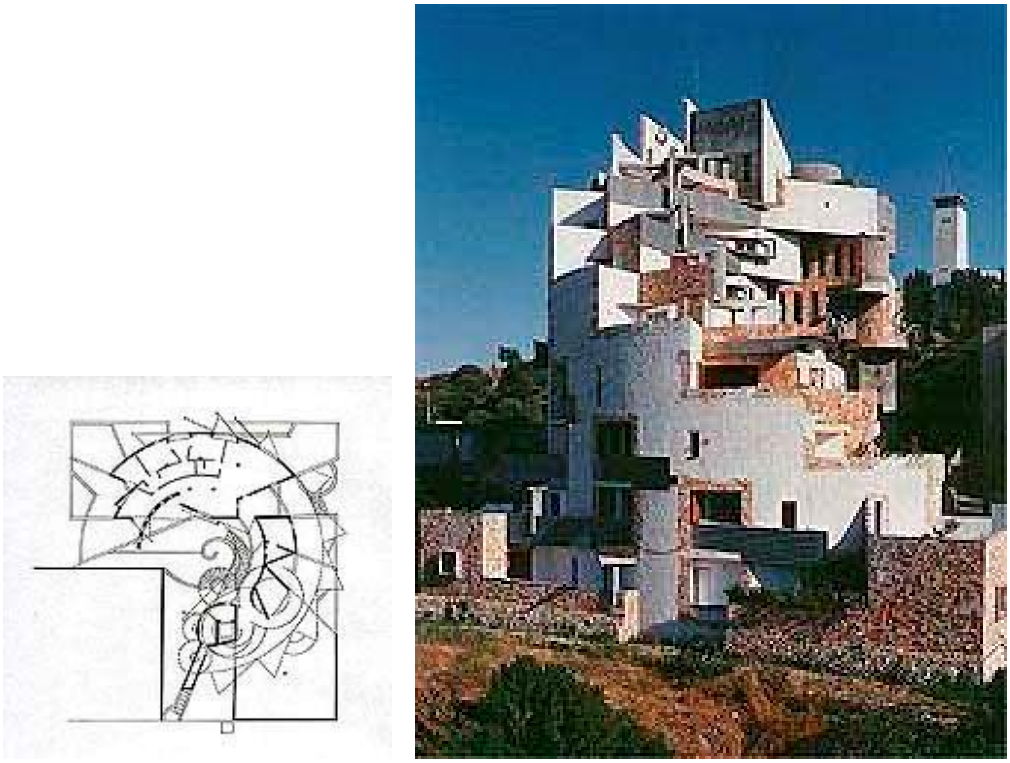
	Asal şekillerin mimaride yorumlanışına örnek olarak verilebilecek daire biçimli çalışma Vitrivius'a göre Roma tiyatrosu
	Asal şekillerin mimaride yorumlanışına örnek olarak verilebilecek üçgen biçimli çalışma Modern Sanatlar Müzesi , Caracas, Venezüella, Oscar Niemeyer
	Asal şekillerin mimaride yorumlanışına örnek olarak verilebilecek kare biçimli çalışma Efes Agorası

Asal geometrilerin mimaride kullanımlarına ilişkin oluşturulabilecek bazı örnekler bu anlamda aşağıdaki şekilde değerlendirilebilmektedir.

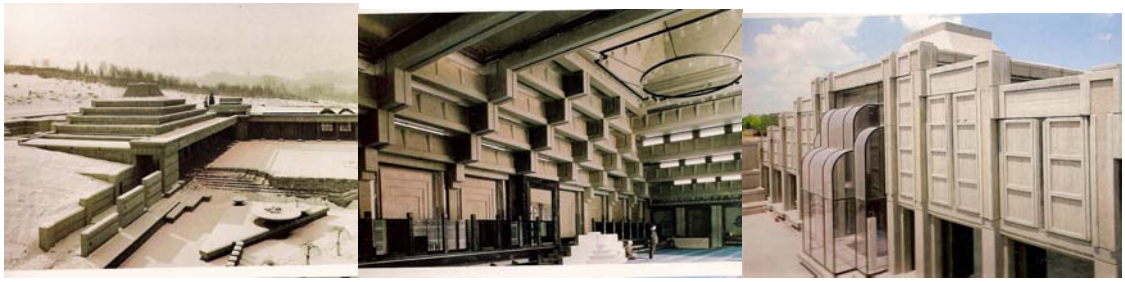

Resim 4.20 Dönme-Anıtsallık Etkisi,Tokyo Üniversitesi Merkez Avlusu [1]

[1] Resim Tasarım dergisi 135 sayı

Resim 4.21 Yükselme Etkisi,Spiral Apartman, Tel Aviv [1]

Resim 4.22 Kesin geometriler ve net çizgisellik ile oluşturulmuş otoriter etki, TBMM Cami, Ankara[2]

Resim 4.23 İç mekanda içedönüklük ve hareket etkisi,Wilkinson evi , Portland,Oregon-USA [3]

[1] Resim http://www.arcspace.com/architects/zvi_hecker/spiral/index.htm
[2] Resim Dekorasyon dergisi 4.sayı
[3] Resim Tasarım dergisi 148.sayı

Resim 4.24 Merkezi ve Durağan etki, Mikerinos Piramitleri- Mısır[1]

Resim 4.25 Merkezi ve Durağan etki, Eyfel Kulesi, Fransa[2]

Resim 4.26 Dinamik etki, Dönme etkisi, Royal Bale Okulu Köprüsü,Londra [3]

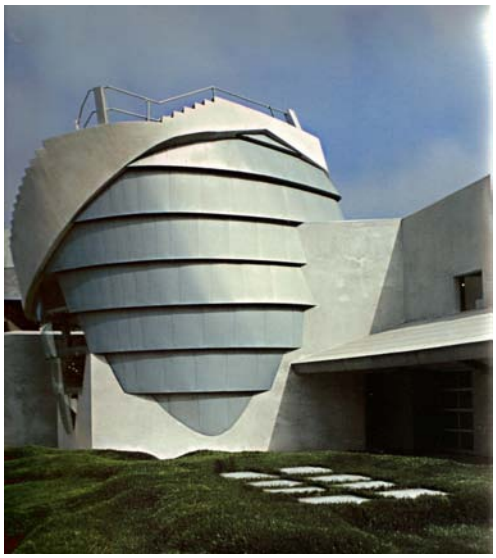

Resim 4.27 Hareket etkisi oluşturulmuş prizmatik yapı oluşumu, Fiera di Milano, Milano [4]

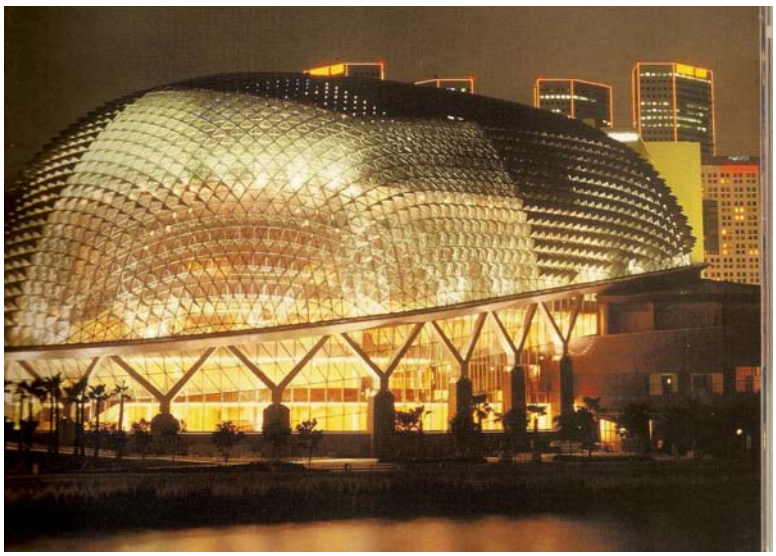
[1] Resim yazarın kendi arşivinden alınmıştır
[2] Resim www.ntvmsnbc.com
[3] Resim Tasarım dergisi 140.sayı
[4] Resim www.yapı.com.tr

İnsanlar doğada görmeye alışkın oldukları ve içgüdüsel olarak benimsedikleri birtakım ögeler ve bileşenleri, kendi yaşam ortamlarında da görmek isteyeceklerdir. Bu anlamda doğada yer alan serbest formlar adı altında organik biçimlerden söz edilmişti. Mimaride doğadaki organizmaları andırır karaktere sahip olan yapılar (Hasol, 1993) olarak organik mimari adı altında nitelenebilen bu formlar üzerine yaşayan organizma etkisi oluşturarak ilgi odağı oluşturmayı amaçladıkları söylenebilir (Resim 4.28), (Resim 4.29), (Resim 4.30), (Resim 4.31).

Resim 4.28 The Beehive (Kovan) Culver City,Kaliforniya [1]

Resim 4.29 Singapur sanat merkezi [2]

[1] Resim Tasarım dergisi 144.sayı
[2] Resim Tasarım dergisi 141.sayı

Resim 4.30 Casa Battlo, Katalan, İspanya[1]

Resim 4.31 İç mekanda oluşturulmuş organizma etkisi, J-Pop Kafe,Tokyo[2]

Manipülatif etkiler açısından yapılan bir araştırmada Yılmaz (2004) araştırmaları kapsamında bazı biçimsel özelliklere bağlı olarak duygu değerlendirmeleri oluşturmaktadır. Bu değerlendirmeler incelendiğinde biçime bağlı olarak Tablo 4.16 de olduğu gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4.16 Biçimsel düzenlemeler ve onların duygusal etkileri

Dengesiz biçimler	Gerilim duygusu
Basitlik, yumuşak çizgiler, kavisli biçimler,rahat şekiller	Rahatlık,gevşeme,dinlenme,huzur duyguları
Eğimli, eğri ve kırık düzlemler, mantıksız, dengesiz biçimler	Korku duygusu
Yuvarlak biçimler, açılarla kavislerin birlikteliği	Sevgi duygusu
Alçak, yatay biçimlere zıtlık oluşturacak biçimler	Saygı ve hayranlık duygusu
Yumuşak akıcı biçimler ve düzenlemeler	Neşe duygusu
Zorlayıcı olmayan strüktürel seçimler	İçe kapanma ve düşünme
Cesur biçimler	Dinamik ve hareket duygusu

[1] Resim Mimarlık dergisi 10.sayı

[2] Resim Tasarım dergisi 141.sayı

Ayrıca yatay ve dikey biçimler olarak ele alındığı taktirde; yatay biçimlerin huzur, genişlik, rahatlık ve sükunet hissi; dikey biçimlerin bizden büyük oldukları taktirde ululuk, yücelik hissi oluşturduğu belirtilmektedir (Yılmaz,2004).

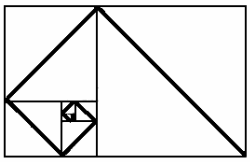
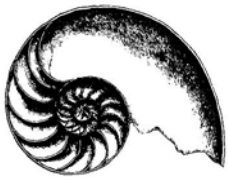
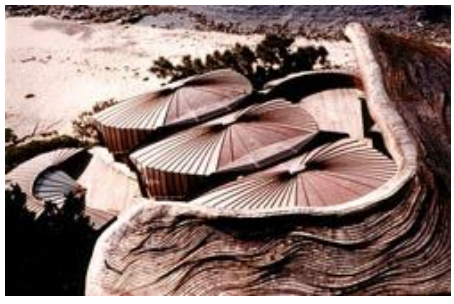
4.5.Bölüm Değerlendirilmesi

Çevremizi saran her şeyin bir enerji düzeyi ve bu enerjinin sahip olduğu bir etkiden söz edilmektedir. Görsel olarak başka bir deyişle görme duyusuyla elde edinilen bilgilerin, mesajların alınması sonucu insanlar üzerinde birtakım sonuçlar oluşmakta ve bu görsel etki olarak değerlendirilmektedir. Mimari de görsel etki oluşturan bir alan olarak etrafımızı saran yapılı çevreyi oluşturmaktadır. Gerek kullanıcı gerekse tasarlanmak istenen nesne göz önüne alınarak yapılan mimari tasarımın bu anlamda strüktürel ve teknik değerler, fonksiyonel değerler, sembolik ve estetik değerler olarak üç ana grupta değerlendirildiği göz önüne alınacak olursa mimarinin görsellik yada görsel etki açısından değerlendirilmesinde sembolik ve estetik değeri bakımından bir çalışma oluşturulması gereklidir. Bu anlamda taşıdığı değerler ne olursa olsun, her mimarlık ürünü görsel bir simge olarak çevre içinde ve dolayısıyla kültür stoğu içinde yerini almakta ve birtakım mesajlar yada anlamlar ifade etmektedir. Mimaride görsel özellikleri belirlemek ve değerlendirmek açısından çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu bakımdan yapılan çalışmalar içerisinden en kapsamlısı olarak Biçim, Oran-Ölçek, Donanım sayısı, Doku ve malzeme, Renk ve Işık olarak sıralanmaktadır

Mekanın görsel algısında sahip olunan görsel özelliklerin her birinin ayrı ayrı etkileri olduğu düşünülürse bir mekanın görsel etkisini değerlendirmek o mekandaki tüm görsel özelliklerin ayrı ayrı analiz edilmesini gerektirecektir. Ancak tüm özelliklerin analizi sonucu bir mekanın görsel etkisinden söz edilebilir. Bununla birlikte çalışmamız itibariyle bunlar içinde en önemli olarak kabul edilen görsel algı faktörü üzerinde durulmaktadır. Görsel algı faktörü içinde de özellikle biçime bağlı görsel uyarıcılardan kaynaklananlar başka bir deyişle biçime bağlı görsel etki oluşumu çalışmamızın ana kurgusunu oluşturmaktadır. Bu bakımdan araştırma çerçevesinde mimari mekanların, mimari yapıların değerlendirilmesinde biçime bağlı görsel değerlendirilmesi söz konusu olmakta ve bu yönde değerlendirmeleri içermektedir.

Biçim, izleyenin yada görsel kullanıcının bir cismi tanımlayabilmesini sağlayan en önemli özelliktir. Biçim ve onun insanla ilişkisi üzerine Gestalt algı psikolojisinin çalışmaları önemli olmaktadır. Gestalt biçimi fiziksel, fizyolojik ve davranışsal olarak ele almakta ve algı psikolojisi kapsamında değerlendirmektedir. Bu anlamda biçimsel bütünlük ön plana çıkmaktadır ve temelde bütün kendisini meydana getiren parçalardan daha çoktur anlayışı vardır. Mimaride biçim, biçimsel bütünsel genel düzeni ifade eden form tanımlaması ile birlikte kullanılmakta ve biçim gruplamaları yapılmaktadır. Biçimsel analizde biçimin nasıl oluştuğu ve hangi nitelikte olduğuna ilişkin bir değerlendirme gereklidir. Biçim ve oluşumlarına yönelik yapılan çalışmalar iki tip biçimsel ifade olduğundan bahsetmektedir. Bu durum düzenli ve düzensiz biçimler olarak belirtilmekte ve mimaride geometrik formlar ve serbest formlar olarak adlandırılmaktadır. Mimaride görsel oluşumları açısından kurallı yada taklide dayalı biçimler olarak belirtilen mimari biçimler bu anlamda temel geometrik formlar ve onların çeşitli düzenlemeleri şeklinde yada doğadaki biçimleri andırır karaktere sahip veya düzensiz biçimlendirmeler olarak Serbest formlar şeklinde ifade edilmektedir. Tablo 4.17 bu anlamda geometrik ve serbest forma örnek oluşturmaktadır.

Tablo 4.17 Geometrik ve serbest form

Geometrik Form	Serbest Form
	
Meterology Center –Alvaro Siza 	Price Residance-Bart Prince
Asal Biçimler olarak daire ,üçgen ve kare ve bunlardan türeyen diğer geometrileri içerir. Geometrinin düzenli kullanımına bağlıdır.	Doğada yer alan biçimler yada düzensiz geometrilerle oluşturulmuş serbest form oluşumunu savunan biçimlerdir.

Mimaride görsel düzenleme görsel etkinlik açısından değerlendirilmesi gereken diğer bir kriterdir. Bu düzenlemeler tipolojik, topolojik, geometrik, pragmatik ve analojik olarak ele alınmış ve kullanılan biçimler bu düzenlemeler adı altında nitelenmiştir. Tipolojik düzenleme bir anlamda çağrışımsal yada daha önceden yapılmış olana, geleneksel olana gönderme yapan bir görsellik ifade etmektedir. Eski Türk evlerinin geometrik yapısı, görünüşü gibi… Topolojik düzenleme biçimsel düzenlemede yerleşim düzenlemesi ile alakalı olarak bir görsel tanımlama getirilmektedir. Bunlar merkezi, çizgisel, kümeli, ışınsal, gridal gibi görsel biçimlendirmeler şeklinde sıralanmaktadır. Topoğrayada görünen geometrik, organik hatta her ikisinin kullanılabildiği tasarımlarda yerleşimsel görselliğini ifade etmektedir. Geometrik düzen geometrinin getirdiği kurallar çerçevesince şekillenen biçimsel düzen olarak ifade edilebilir. Bir yapının üçgen, kare vb. ifadelerle nitelenmesini sağlamaktadır. Pragmatik düzen daha çok malzemenin elverdiği en uygun biçimsel düzen olarak günümüze kadar yapılagelmiş en uygun biçimsel görünüm olarak ifade edilmektedir. Analojik düzen ise benzerlik oluşturma kapsamında doğal biçimler, nesneler yada daha önce tasarlanmış herhangi bir biçime gönderme yapan görsel unsurları, simgeleri ifade eden biçim düzeni olmaktadır.

Tablo 4.18 mimaride biçim oluşumuna etki eden görsel düzenlemeleri özetlemektedir. Biçimsel ifadenin ne olduğunun tanımlanması biçimsel anlam ve etkinin değerlendirilmesi açısından önemlidir. Biçimin sahip olduğu görsellik onun anlam ve etkisi üzerinde söz sahibi olmaktadır.

Tablo 4.18 Mimaride biçim oluşumuna etki eden görsel düzenlerler

Görsel Düzen				
Tipolojik	**Topolojik**	**Geometrik**	**Pragmatik**	**Analojik**
Geleneksele atıfta bulunan geometrik şekilleniş	Geometrik yada organik biçimlenişin topografya düzeninde bir araya gelme şekli	Geometrinin getirdiği kurallar çerçevesinde oluşan şekil	Malzemeye odaklı Geometrik yada organizmayı andırır yapıda şekilleniş	Doğada yer alan organizmalara benzeme çabasında olan şekilleniş

Çevre ile etkileşim, kişinin davranışlarının belirlenmesinde önemlidir. Öyle ki kişi çevresine karşı yargısını farklı tepkilerle, biçimsel ve simgesel olarak göstermektedir. Çevreyle iletişimde insanoğlu çevreden aldığı uyarıları, etkileri duygular şeklinde ifade etmektedir. Dolayısıyla etkinin derecesi de bu duygunun yoğunluğu yada farklılığı

nispetinde oluşmaktadır. Biçime bağlı bazı özelliklerin insanlar üzerinde oluşturacağı etki üzerine değerlendirmeler getiren çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Her ne kadar kişiden kişiye değişen algı farklılıkları olacağı muhtemel olmakla beraber genel anlamda bazı biçimsel ifadelerin belirli etkileri ve buna bağlı olarak benzer algısal ve duygusal durumların oluşacağı genel bir yargıdır. Biçimleri geometrik ve serbest olarak iki grupta düşündüğümüz zaman yapılan değerlendirmeleri tablo 4.19'daki gibi oluşturabilmekteyiz.

Geometrik formda olduğu gibi temel şekillerinden bahsedilemeyen serbest formların değerlendirilmesinde formu oluşturan elemanların eğrisel, yumuşak, kavisli, açılı, düz akıcı, kırık vb kullanımlarına ilişkin tanımlamalara rastlanmaktadır. Bunları üzerinden bir genelleme yapılacak olursa eğrisel, açılı ve düz çizgiler, düzlemler ve hacimlerden oluşan serbest formlar olarak değerlendirilebilmektedir (Tablo 4.19).

Araştırmacıların insanların çevreyi algılayış biçimlerini değerlendirmek amacıyla çeşitli yöntem ve teknikler geliştirildiği gözlenmiştir. Anket, sıralama ölçekleri, biliş haritaları, repertory grid olarak belirtilen bu teknikler yardımıyla kişilerin çevrelerini algılama ve buna bağlı olarak oluşturdukları tepkiler değerlendirilmektedir. Öyle ki bu tepkilerin genel anlamda duygular ve sonrasında davranışlar olarak ifade edildiği belirtilmektedir.Alan çalışmasında bu yönde bir anket çalışması oluşturulmuştur.

Mutluluk, üzüntü, öfke, korku ve tiksinme olarak beş temel duygu ele alınmakta ve diğer duyguların bu temel duyguların çeşitlenmeleri olmaktadır. Mekansal etkide bu ikincil duyguların ifade edildiği ve karşıtları ile birlikte değerlendirildiği gözlenmiştir. Çeşitli araştırmacılar mimari yapıların sözlü anlatımlarını oluşturmak amacıyla bu sıfat çiftlerinden yararlanmış ve bu anlamda anlamsal farklılıklar oluşturularak yapıların görsel niteliklerinin belirlenmesine çalışılmıştır. Bu anlamda alan çalışmasında da sıfat çiftleri olarak bir araştırma planlanmıştır ve bu sıfat çiftleri önceki araştırmalarda yapının sözlü anlatımına dayalı yapılan sorgulayıcı sıfat çiftleri içinden biçimsel sorgulayıcı sıfat çiftleri olarak seçilmiştir. Dolayısıyla mimaride görsel etki ve biçim üzerine yapılmış tüm değerlendirmeler alan çalışmasının oluşturulması açısından önemli olmakta ve en önemlisi sonuçlarının değerlendirilebilmesi açısından bir kriter oluşturmaktadır.

Tablo 4.19 Biçime bağlı etki araştırmaları

BİÇİMSEL ADLANDIRMA		**ETKİLER**							
		Aydınlı (1986)	**Ching (2004)**	**Einfühlung Kuramı (Zevi, 1990)**	**Muhçu (2003)**	**Turuthan (1987)**	**Ünügür (1989)**	**Yılmaz (2004)**	**Genel görüş**
Geometrik form	*Kare*	Dengeli dinamik	Sadelik Ussallık	Bütünlük Doğruluk		Sert	Bütünlük Eşitlik		
	Üçgen	Dengesiz rahatsız	Durağan			Sert			
	Daire	Rahatlık Dinlendirici	Merkezi Durağan	Yetkinlik En son yasa	Güç Evrensellik Eşitlik Anıtsallık Sonsuzluk	Yumuşak	Üstünlük Sonsuz denge	Sevgi	
Serbest form	*Eğrisel çizgiler*	Rahatlık Dinlendirici				Yumuşak	Esneklik Yumuşaklık Tereddüt	Rahatlık Gevşeme Dinlenme Huzur	
	Açılı çizgiler	Dengesiz Rahatsız				Sert		Korku	
	Düz çizgiler						Rijitlik Kuvvet	Saygı	
	Organik								Benzetilen organizma

5-MİMARİDE BİÇİM ÖZELLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ; ALAN ÇALIŞMASI

Mimar ve mimar olmayan kullanıcıların örnekleme alanı olarak seçildiği alan çalışmasında, Antalya kent merkezinde yer alan ve biçimsel anlamda diğer alışılageldik binalardan farklı bir etki sergilediği düşünülen beş bina ele alınmıştır. Seçilen binaların tasarımcı(sı/ları)nın kullanıcı/algılayan üzerinde bırakmak istedikleri etki tespit edilerek, algılayanlar üzerindeki etkilerle karşılaştırma yoluna gidilmiştir. Bu bölümde araştırma alanı olarak seçilen yapıların seçim nedeni, biçimsel değerlendirme için oluşturulmuş anket çalışması ve anket uygulama sonucu elde edilen verilere yer verilmiştir. İlk olarak kullanılan teknik ve anket çalışmasında kullanılacak sıfatların seçimleri üzerinde durulmaktadır. Sonrasında yapıların seçimi ve anket çalışmasının uygulanmasına yönelik bilgilendirme yapılmaktadır. Bu doğrultuda hazırlanan anket çalışmasının sonuçları her yapının ayrı bir şekilde ele alınmasına bağlı olarak belirtilmektedir. Çalışma, seçilen beş binanın tasarımcı(sı/ları)nı, 50 mimar, 50 diğer meslek gruplarından oluşan kullanıcıyı kapsamaktadır. Diğer meslek grupları en az dört yıllık üniversite mezunu olan öğretmen, inşaat mühendisi, makine mühendisi, doktor ve turizm meslekleriyle uğraşan sayısal olarak homojen olan bir grubu oluşturmaktadır. Çalışmada rasgele seçilen kulacıların anket sorularını cevaplandırmada kendi düşüncelerine yer verdikleri kabul edilmiştir. Seçilen binaların fonksiyonlarına göre bir sınıflandırma yapılmamış, farklı mimari biçimlere sahip olma, birbirlerine benzememe ve oluşturulan sıfatlara göre biçimsel değerlendirmeye tabii tutulabileceği kabul edilmiştir.

5.1. Kullanılan Teknik ve sıfatların seçimi

Mimari yapıların biçime bağlı görsel etkisinin insan üzerindeki etkisinin incelenmesi kapsamında yapılan araştırmada anket yönteminden yararlanılmış, kapalı uçlardan oluşan bir soru formu ve anlamsal farklılaşma ölçeği kullanılmıştır. İlk olarak görsel kullanıcının resimde yer alan yapıyla ilgili olarak anlamsal farklılaşma ölçeğini kullanarak değerlendirmeler yapması istenmiştir. "Anlamsal değerlendirme çalışmaları" bölümünde araştırmacıların elde ettikleri sıfatlar doğrultusunda biçimsel etkiyi değerlendirmede kullanılabilecek sıfat çiftinden oluşan bir liste elde edilmiştir. Bu 19 sıfatlık liste karşıt sıfat çiftlerini barındıran beşli likert ölçek ile hazırlanmıştır[1]. Ölçeğin aralık genişliği verilen değerler üzerinden (Tablo 5.1) ele alınmış, 3,41 değerinin üzerindeki sonuçlar dikkate alınarak, sonuçlar yorumlanmıştır. Bununla birlikte elde edilecek anket neticesinde

[1] Anket sorularının hazırlanmasında ve ölçeğin belirlenmesinde Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim üyesi Sayın Doç. Dr. Ali Murat Sünbül Bey'in görüşleri esas alınmıştır.

istatistiksel bir sonuç oluşturulmak istenmektedir. Bu kapsamda SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) istatistik programından yararlanılmıştır. İstatistiksel analizlerde (SPSS 11 for Windows) veriler değer olarak ifade edilmiştir. Araştırmada sıralı likert ölçek kullanıldığından parametrik olmayan test koşulları dikkate alınmış, ortalama değerler üzerinden, regresyon ve ki kare analizleri gerçekleştirilmiştir. Gruplar arası (mimar ve diğer meslek grupları) karşılaştırmalarda ki kare testi uygulanmış ve anlamlılık aranmıştır.

Tablo – 5.1. Beşli likert ölçeğin aralık genişliği

Ağırlık	Seçenekler	Sınır
5	Kesinlikle katılıyorum	4,21–5,00
4	Katılıyorum	3,41–4,20
3	Kısmen katılıyorum	2,61–3,40
2	Katılmıyorum	1,81–2,60
1	Hiç katılmıyorum	1,00–1,80

Tablo 5.2. Biçime Bağlı Görsel Değerlendirmede Kullanılan sıfat grupları ve seçim nedenleri.

SIFAT ÇİFTLERİ	**SEÇİM NEDENİ**
Basit Karmaşık	Yapının seçilebilir ve kolay tanımlanabilir bir biçime mi yoksa zor tanımlanabilen bir yapı olarak mı değerlendirilmesi açısından seçilen bir sıfat çiftidir.
Dinamik Durgun	Yapının ilk bakışta cephesel ve kütlesel hareketlerle insanda uyandırdığı canlılık ve heyecan yada sakin ve stabil bir etkinin araştırılması kapsamında seçilmiştir
Güçlü Güçsüz	Yapının çevresine hakim ve baskın bir özellik taşıyarak gücünü simgelemekte olduğu mu yoksa sönük ve silik bir tutumla zayıf bir özellikte mi olup olmadığı araştırılmak istenmektedir.
Davet Edici İtici	Yapının çevresine hakim ve baskın bir özellik taşıyarak gücünü simgelemekte olduğu mu yoksa sönük ve silik bir tutumla zayıf bir özellikte mi olup olmadığı araştırılmak istenmektedir.
Dengeli Dengesiz	Bu sıfat çiftiyle yapının dengeli bir kütlesel yerleşime sahip olarak mı yoksa dengesizlik içerisinde bir etkiye bağlı olarak mı değerlendirildiği araştırılacaktır
Uyumlu Uyumsuz	Yapıyı oluşturan parçaların birbiriyle olan ilişkileri açısından uyumlu yada uyumsuzluğunun araştırılması kapsamında seçilmiştir
Yaşanabilir Yaşanamaz	Yapının yaşanabilir bir özelliğe bağlı olarak mı yoksa yaşanamaz fakat farklılık oluşturan bir özelliğe sahip olarak mı etkilediği araştırılacaktır.
Dolu Boş	Yapısal biçimin etkisinin biçimin kapalı oluşuna bağlı olarak doluluk etkisinde mi yoksa açık biçimsel özelliğe sahip olarak boş etkisine mi sahip olduğu araştırılacaktır.
Süslü Sade	Bu sıfat çiftiyle yapının sade bir biçime sahip olup olmadığı yada çok fazla detaylandırılarak süslendirilmiş bir etkide olup olmadığı araştırılacaktır
Güvenli Güvensiz	Yapının sahip olduğu biçimsel bütünsel genel düzeni olarak güven verici yada güvensizlik oluşturup oluşturmadığı araştırılacaktır
Zarif Kaba	Yapının sahip olduğu biçimin zarif yada kaba bir etkiye sahip olarak değerlendirilip değerlendirilmediği araştırılacaktır
Orijinal Popülist	Yapının sahip olduğu biçimin alışılagelmiş sıradan biçimsel ifadeler şeklinde mi yoksa orijinal bir biçimsel tasarıma mı sahip olduğu araştırılacaktır
Özgür Kısıtlı	Yapının sahip olduğu biçimsel ifadenin insanda özgürlük mü yoksa kısıtlanmışlık mı olarak algılandığını araştırmak amacıyla seçilmiştir
Dışadönük İçedönük	Yapının sahip olduğu kütleselliğin dış dünyaya açılan bir ifade sonucu dışavurumcu özellik sergilediği mi yoksa kendi içine kapanıp içedönük bir etki mi gösterdiği araştırılacaktır.
Kurallı Kuralsız	Yapının belli mimari kurallar temeline bağlı olup olmadığı araştırılacaktır
Duygusal Akılcı	Yapının tasarım anlayışına bağlı olarak yapısal düzende lirik ve şiirsel bir ifade sunumuyla duygusal bir etki mi oluşturduğu yoksa rasyonel ve rijit çözümlerle akılcı bir tutum mu sergilediği araştırılacaktır.
Baskın Çekinik	Yapının çevre içindeki silüetinin liderlik ve özgürlük özellikleri mi taşıdığı yoksa kendini ifade zorluğu çekerek çekinik bir tutum mu sergilemekte olduğu araştırılacaktır.
Gizemli Okunaklı	Yapının sahip olduğu biçimsel ifadenin insan üzerinde mistik ve sürpriz bir etki mi bıraktığı yoksa açık ve net niteliğiyle okunaklı bir tutum mu sergilediği araştırılacaktır.
İz Bırakan Unutulan	Yapının bellekte uzun süreli ve kalıcı olarak mı yer aldığı yoksa kısa süreli geçici bir izlenim sonucunda kolaylıkla unutulan yapılardan mı olduğu araştırılacaktır

5.2 Yapıların Seçimi

Mimaride görsel etkinin biçim üzerinden araştırılmasına yönelik olarak yapılan çalışmada Antalya ilindeki mimari yapılar üzerinden farklı biçimsel oluşumların denendiği ve bu anlamda kullanıcılar açısından en çok bilindiği ve dikkat çektiği düşünülen beş yapının belirlenmesi uygun görülmüştür. Bu yapılar sırasıyla Antalya Sabancı Kongre ve Ticaret Merkezi (Cam Piramit), 112 Acil Çağrı Merkezi, Antalya Mimarlar Odası, Erciyes Yapı Market ve Antalya Su ve Atıksu idaresi Genel Müdürlüğü (ASAT) yapılarıdır. Tek tip yapı araştırmasından ziyade tamamen görselliğin ön planda tutulmasının bir göstergesi olması açısından çeşitli fonksiyonlarda hizmet veren yapıların seçilmesi diğer bir seçim kriterini oluşturmaktadır. Bu anlamda biçime bağlı görsel etkisi değerlendirilmek istenen yapılar ve fonksiyonları üzerine aşağıdakiler söylenebilmektedir;

Antalya Sabancı Kongre ve Ticaret Merkezi (Cam piramit): Türkiye'de günümüzde turizmle birlikte kongre ve fuar merkezi olarak da adını duyuran Antalya ilinin ilk fuar ve kongre ve ticaret merkezi olma özelliğinde olan Sabancı Kongre ve Ticaret Merkezi 1997 yılında tamamlanmış ve kullanılmaya başlanmıştır. UMO Mimarlık (Levent Aksüt- Yaşar Marulyalı) tarafından tasarlanmış kongre ve ticaret merkezi yaklaşık 4500 metrekarelik bir alana oturmaktadır. Yapı bodrum ve zemin kat olmak üzere iki katlıdır ve zemin katın üzeri Piramit uzay çatı ile örtülmüştür. Halk arasında bu özelliğinden dolayı Cam Piramit olarak adlandırılan yapıda piramidin yerden yüksekliği 22.76 metredir. Yapı içerisinde 4000m2, 386m2 ve 281m2 büyüklüğünde üç ayrı salon mevcuttur.

112 Acil Çağrı Merkezi: Antalya'da 112 Acil Çağrı Sistemi çerçevesinde tüm Acil Servislerin kumanda ve kontrol merkezlerini de içine alan Asayiş, Yangın ve Sağlık konularında da acil hizmet vermekte olan merkezi yapı 2007 tarihinde hizmete açılmıştır. Aselsan Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş tarafından inşa edilen yapının projesi bayındırlık il müdürlüğü görevlilerince tasarlanmış olup 2500m2 lik bir alana inşa edilmiştir. Polis, Jandarma, İtfaiye ve Acil Sağlık Hizmetleri ve afet yönetim merkezinden oluşan hizmet bölümlerinden oluşan yapı biçimsel mimarisi ile diğer yapılardan farklı bir görselliğe sahip olma özelliğinden dolayı halkın dikkatini çektiği düşünülmektedir.

Antalya Mimarlar Odası: Gültekin Mimarlık tarafından 1993 yılında tasarlanan yapı 320 m2 lik bir alana inşa edilmiş olup 1300m2 kullanım alanına sahiptir. Yapı içerisinde çok amaçlı salon, sergi salonu, fuayeler, şu an kütüphane ve ofisler olarak kullanılan bölünebilir kullanım alanları ve terasta kafeterya mekanı mevcuttur. Prizmatik bir kütlesel form içine farklı eğimlerde ve boyutlarda yerleştirilmiş prizmatik formların oluşturduğu geometrik bir görünüm sunmakta olan yapının bu özelliğinden dolayı farklı ve akılda kalıcı bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir

Erciyes Yapı Market: Semih Şanlılar tarafından tasarlanan yapı 2005-2007 yılları arasında inşa edilmiş olup biri 8 diğeri 9 katlı iki kule yapıdan oluşmaktadır. 3000m2 taban alanına kurulmuş yapıda toplam 16000m2 kullanım alanı mevcuttur. Zeminde yapı market ve kulelerde ofis mekanları yer almaktadır. Antalya mimari yapılaşması içerisinde farklı bir biçimsel görsellik oluşturan yapının bu özelliğinden dolayı da halk arasında tercih edilir mekanlarından biri olduğu düşünülmektedir.

Antalya Su ve Atık Su İdaresi Genel Müdürlüğü (ASAT): Mimari tasarımı Şevket Altındal ve Ufuk Parlakdağ tarafından yapılan ASAT hizmet binası Akçadağ inşaat tarafından 2006-2008 yılları arasında tamamlanmıştır. 2006 Akdeniz mimarlık ödülünü de alan yapı akıllı bina olarak tasarlanmış olup; kreş, kütüphane, 350 kişilik konferans ve toplantı salonu, 200 kişilik açık ve kapalı otopark, Scada kontrol odası, dinlenme salonu, çocuk oyun alanlarından oluşmaktadır. Zemin, bodrum ve asma kat dahil 12 kat yer almaktadır. 16000m2 arsa alanında 22000m2 inşaat alanı bulunmaktadır. Antalya ilinde biçimsel görselliği bakımından diğer yapılardan ayrı olarak düşünülebilecek ASAT binası bu bakımdan alan çalışmasında değerlendirilebilecek yapılardan biri olarak düşünülmüştür.

5.3.Anket Yönteminin Uygulanması

Mimari tasarım sürecinde biçimin oluşmasına etki eden faktörlerin bilinmesi, zihinsel süreçte benimsenen geometrik ve serbest formların algıdaki etkisi, tasarımcının ulaşmak istediği hedefle örtüştüğünde doğru ürünler elde edilmiş olmakta, simgesellik, estetik olma, dikkat çekme,vb. tasarım hedeflerine ulaşılmış olmaktadır. Anket çalışması ile tasarımcının kullanıcı üzerinde bırakmak istediği görsel etki ile kullanıcıların algıladıkları arasında bir ilişkinin var olup olmadığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu anlamda çalışma 3 aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada binanın tasarımcı veya tasarımcılarıyla mail aracılığıyla yada sözlü olarak görüşülmüş, mimar ve diğer meslek gruplarına yöneltilen sorular görüşme yoluyla aktarılmıştır. Tasarımcıların tasarladıkları binalarla kullanıcılarda bırakmak istedikleri görsel etki belirlenmiş, ikinci aşamada ise mimarlara ve ardından diğer meslek gruplarına anket sorularını cevaplandırmaları istenmiştir. Diğer meslek grupları ve mimarlar rasgele seçilmiş katılımcılardır. Ortak özellikleri Antalya kentinde yaşıyor olmaları ve seçilen binaları en azından görsel olarak algılamış olmalarıdır. Her ne kadar ankette binalara ilişkin tanıtıcı fotoğraflar olsa da binaların doğrudan bilinmesi alınan cevapların güvenilirliği açısından önemlidir.

Anket çalışması 50 mimar ve 50 diğer meslek grubundan olmak üzere 100 kişi üzerinde yapılmıştır. Böylelikle tasarımcının biçimde oluşturmak istediği etki ile görsel kullanıcı üzerinde biçime bağlı oluşan görsel etkinin karşılaştırılması yapılmak istenmektedir. Bu durum yapının amaçlanan etkiyi oluşturup oluşturmaması yönünden veriler elde edilmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte algıda biçimlerin görsel etkisinin algılayıcı nitelikleri bakımından fark oluşturup oluşturmadığı, tasarımcı niteliğiyle mimarın ve diğer görsel kullanıcıların algısal farklılıkları ortaya konularak da açıklanabilecektir. Seçilen binaların geometrik özellikleri ve kullanıcının bu özellikleri nasıl nitelendirdiği de elde edilecek diğer bir sonuç olarak belirtilebilmektedir. Seçilen yapıların resimlerinin yer aldığı anket çalışmasında her bir yapı için ayrı anket sorgulaması uygulanmıştır. Anket çalışmasında görsel kullanıcının yapıyla ilgili olarak kendileri üzerlerinde uyandırdığı etkiyi seçilen sıfatlar üzerinden değerlendirerek derecelendirmesi istenmiştir. Dolayısıyla niteliklerin hangisinin nasıl ve ne derecede etkiye sahip olduğu belirlenmektedir. Elde edilen sonuçlar sıfat çiftleri olarak ele alınmak suretiyle değerlendirilebilmektedir. Bununla birlikte yapının gözlemcide oluşturduğu en güçlü etkinin araştırılmasına yönelik bir soru hazırlanmış olup yapının sahip olduğu biçimsel etki üzerinde en belirgin sıfatın araştırılması üzerine sorulmuştur.

5.3.1. Güvenilirlik analizi

Ölçme aracını oluşturan ifadelerin birbirleriyle tutarlılık gösterip göstermediğini belirlemek için öncelikle güvenilirlik analizi gerçekleştirilmiştir. Güvenilirlik katsayısı 0 ile 1 arasında değerler almakta ve bu değer 1'e yaklaştıkça güvenilirlik artmaktadır. Çalışmada, yaygın olarak kullanılan Alfa (Cronbach) yöntemi ile güvenilirlik katsayıları, seçilen binalara ilişkin sıfat değişkenleri üzerinden değerlendirilmiştir.

Cam Piramit (Antalya Sabancı Kongre ve Ticaret Merkezi) ∞=0,86
112 Acil Çağrı Merkezi ∞=0,86
Mimarlar Odası Antalya Şube Binası ∞=0,82
Erciyes Yapı Market ∞=0,89
ASAT Genel Müdürlüğü ∞=0,84

Güvenilirlik katsayı değerleri $0,80<\infty<1$ arasında olduğunda ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu belirtilmektedir (Ural ve Kılıç, 2005). Çalışmamızda da ölçme aracının yüksek derecede güvenilir olduğu elde edilen ∞ değerleri ile ortaya konulmuştur.

5.3.2. Regresyon Analizi

Regresyon analizleri bağımlı değişken ile bağımlı değişken üzerinde etkisi olduğu düşünülen bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin aranmasında kullanılan matematiksel bir analiz işlemidir. Regresyon analizleri cinsiyet (bağımlı değişken) ve toplam ortalama değerler (bağımsız değişken) üzerinden gerçekleştirildiğinde anlamlı bir sonuç elde edilmemiştir. Cinsiyet ve binaların kullanıcılar üzerindeki biçimsel etkisi arasında bir ilişki söz konusu olmamıştır. Regresyon analizleri mimar ve diğer katılımcılar için ortalama değerler üzerinden yapıldığında aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 5.3. Binalar ve katılımcı grubuna ilişkin regresyon değerleri.

	Antalya Sabancı Kongre ve Ticaret Merkezi	**112 Acil Çağrı Merkezi**	**Mimarlar Odası Antalya Şubesi**	**Erciyes Yapı Market**	**ASAT Genel Müdürlüğü**
p	0,002	0,000	0,000	0,000	0,000
r	0,299	0,362	0,400	0,400	0,371
p<0,05 anlamlılık ölçütü.					

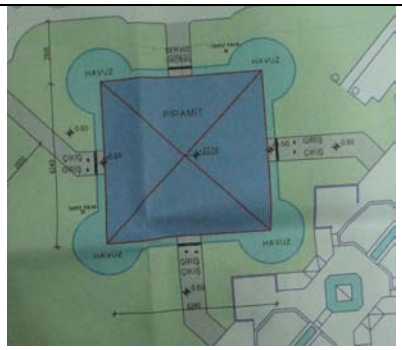
Tablo 5.3 deki sonuçlar değerlendirildiğinde mimar katılımcılar ve diğer katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki söz konusudur ($p<0,05$). Katılımcı grupları arasında binaların biçimsel değerlendirmesi yönünden pozitif yönlü kuvvetli bir ilişkinin olduğunu **r** değerlerine göre (Cam Piramit r=0,299, 112 Acil Ç.M. r=0,362, Mimarlar Od. Antalya Şub. R=0,400, Erciyes Yapı Market r=0,400, ASAT Genel Müd. r=0,371) ortaya çıkmaktadır. Binalara ilişkin analizlerde Chi-square değerlerine yer verilecektir.

5.4 Çalışma Kapsamında Ele Alınan Binalara İlişkin Analizler ve Bulgular

Bu bölümde binalara ilişkin anket ile elde edilen analiz sonuçlarına ve bulgulara yer verilecektir.

5.4.1. Antalya Sabancı Kongre ve Ticaret Merkezi (Cam Piramit)

Tablo 5.4 Cam Piramit, geometrik nitelikleri ve tasarımcısının görüşleri.

Tasarımcının Tasarımını Değerlendirmesi:

Cam piramit projesinin tasarım sürecinde alınan kararlar ve izlenen yol üzerine tasarımcılarından Mimar Yaşar Marulyalı aşağıdaki değerlendirmeyi getirmiştir;

"*Çok amaçlı kullanılan bir yapıdır. Sergi, konferans ve konser salonu olarak kullanılmaktadır. 1997 yılı sonlarında ilk açıldığı zaman dünya ormancılık kongresine ev sahipliği yapmıştır. Konferans ve konser salonu olarak kullanıldığında 2.400 kişi almaktadır. 4.500 senelik Mısır piramitlerin yarattığı hayranlık ve bunun asırlarca sürmesi, böyle bir formun oluşmasında önemli rol oynamıştır. Piramit formu Antalya'dan batıya bakışta muhteşem Bey dağlarına uyum sağlar. Antalya'nın simgesi olması düşünülmüştür. 60 x 60 kolonsuz bir mekan elde edilmesi istediğinden, prefabrik bir çelik strüktürle piramit formunun oluşması ile yapıda stabilite sağlanmıştır. Transparan bir yapı arzu edilmiştir. Tasarım sürecinde oldukça titiz bir çalışma yapılmıştır. Sürekli değişen fonksiyonlara cevap aranırken, aynı zamanda formu oluşturma arayışları devam etmiştir.*"

Yapıyı görsel olarak algılayanlarda çevreye ***uyumlu, yaşanabilir, iz bırakan*** ve ***dışadönük*** bir etki oluşturmayı istediklerini vurgulayan Marulyalı, yapıdaki en güçlü etkiyi ***iç mekan etkisi*** olarak belirtmiştir.

Görüşmelerin değerlendirilmesi:

Bina biçimsel olarak geometrik forma sahip olduğu ve asal formlardan biri olan piramidin benimsendiği görülmektedir. Görsel düzenleme açısından geometrik düzende merkezi biçim olarak tasarlanmıştır. Tasarımcının görüşleri doğrultusunda Mısır piramitlerinin yarattığı hayranlığın ve bu durumun asırlarca sürmesinin Antalya'nın simgesi olacak ve bunun yıllarca sürdürülebilecek bir yapının biçimsel oluşumunda etken olduğu vurgulanmıştır. Bu durumda tasarımcıların daha çok sezgisel bir yöntem ve ikonik bir yaklaşım doğrultusunda yapı tasarımında Mısır piramitlerini andırır karaktere sahip bir strüktürel seçimde (piramit) karar kıldıkları söylenebilmektedir.

Cam Piramit için katılımcıların sıfatlara ilişkin yapmış oldukları derecelendirme frekans değerleri tablo 5.5 ve 5.6'da görülmektedir. Tablolardaki koyu renkli sıfatlar tasarımcı hedefleridir. Tablo 5.7 ise ki kare (chı-square) test sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 5.5 Gruplamaya göre katılımcıların Cam Piramit için frekans değerleri.

	Mimar										**Diğer meslek grupları**										**Genel**				
	Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılmıyorum		Hiç katılmıyorum		Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılmıyorum		Hiç katılmıyorum		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f / %** *	**f / %** *	**f / %** *	**f / %** *	**f / %** *
Basit	21	42	20	40	6	12	3	6	0	0	9	18	12	24	22	44	5	10	2	4	30	32	28	8	2
Dinamik	0	0	8	16	12	24	16	32	14	28	1	2	10	20	17	34	13	26	9	18	1	18	29	29	23
Güçlü	5	10	26	52	12	24	5	10	2	4	7	14	20	40	16	32	5	10	2	4	12	46	28	10	4
Davet Edici	5	10	17	34	20	40	7	14	1	2	10	20	23	46	9	18	5	10	3	6	15	40	29	12	4
Dengeli	16	32	21	42	8	16	4	8	1	2	18	36	21	42	8	16	3	6	0	0	34	42	16	7	1
Uyumlu	4	8	15	30	18	36	7	14	6	12	7	14	25	50	12	24	5	10	1	2	11	40	30	12	7
Yaşanabilir	0	0	6	12	18	36	18	36	8	16	4	8	18	32	14	28	10	20	4	8	4	24	32	28	12
Dolu	6	12	12	24	13	26	12	24	7	14	6	12	14	28	12	24	15	30	3	6	12	26	25	27	10
Süslü	0	0	1	2	1	2	22	44	26	52	1	2	8	16	10	20	17	34	14	28	1	9	11	39	**40**
Güvenli	1	2	14	28	20	40	8	16	7	14	11	22	18	36	12	24	7	14	2	4	12	32	32	15	9
Zarif	0	0	10	20	24	48	12	24	4	8	10	20	16	32	17	34	6	12	1	2	10	26	41	18	5
Orijinal	2	4	3	6	8	16	16	32	21	42	4	8	19	38	16	32	7	14	4	8	6	22	24	23	25
Özgür	3	6	6	12	21	42	13	26	7	14	7	14	19	38	16	32	7	14	1	2	10	25	37	20	8
Dışa Dönük	5	10	6	12	23	46	10	20	6	12	3	6	12	24	22	44	7	14	6	12	8	18	45	17	12
Kurallı	24	48	18	36	5	10	3	6	0	0	5	10	26	52	13	26	4	8	2	4	29	44	18	7	2
Duygusal	6	12	0	0	24	48	10	20	10	20	2	4	8	16	17	34	15	30	8	16	8	8	41	25	18
Baskın	10	20	26	52	11	22	3	6	0	0	2	4	16	32	22	44	7	14	3	6	12	42	33	10	3
Gizemli	3	6	8	16	7	14	15	30	17	34	3	6	18	36	16	32	7	14	6	12	6	26	23	22	23
İz Bırakan	9	18	20	40	11	22	4	8	6	12	4	8	29	58	13	26	2	4	2	4	13	49	24	6	8

f = frekans değerleri
* = Kişi sayısı 100 olduğundan f aynı çıkmaktadır.

Tablo 5.6 Gruplamaya göre katılımcıların Cam Piramit için frekans değerleri.

Mimar										Diğer meslek grupları										Genel					
Hiç katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum		Hiç katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum		Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	* f / %	* f / %	* f / %	* f /%	* f / %	
21	42	20	40	6	12	3	6	0	0	9	18	12	24	22	44	5	10	2	4	30	32	28	8	2	Karmaşık
0	0	8	16	12	24	16	32	14	28	1	2	10	20	17	34	13	26	9	18	1	18	29	29	23	Durgun
5	10	26	52	12	24	5	10	2	4	7	14	20	40	16	32	5	10	2	4	12	46	28	10	4	Güçsüz
5	10	17	34	20	40	7	14	1	2	10	20	23	46	9	18	5	10	3	6	15	40	29	12	4	İtici
16	32	21	42	8	16	4	8	1	2	18	36	21	42	8	16	3	6	0	0	34	42	16	7	1	Dengesiz
4	8	15	30	18	36	7	14	6	12	7	14	25	50	12	24	5	10	1	2	11	40	30	12	7	Uyumsuz
0	0	6	12	18	36	18	36	8	16	4	8	18	32	14	28	10	20	4	8	4	24	32	28	12	Yaşanamaz
6	12	12	24	13	26	12	24	7	14	6	12	14	28	12	24	15	30	3	6	12	26	25	27	10	Boş
0	0	1	2	1	2	22	44	26	52	1	2	8	16	10	20	17	34	14	28	1	9	11	39	**40**	Sade
1	2	14	28	20	40	8	16	7	14	11	22	18	36	12	24	7	14	2	4	12	32	32	15	9	Güvensiz
0	0	10	20	24	48	12	24	4	8	10	20	16	32	17	34	6	12	1	2	10	26	41	18	5	Kaba
2	4	3	6	8	16	16	32	21	42	4	8	19	38	16	32	7	14	4	8	6	22	24	23	25	Popülist
3	6	6	12	21	42	13	26	7	14	7	14	19	38	16	32	7	14	1	2	10	25	37	20	8	Kısıtlı
5	10	6	12	23	46	10	20	6	12	3	6	12	24	22	44	7	14	6	12	8	18	45	17	12	İçedönük
24	48	18	36	5	10	3	6	0	0	5	10	26	52	13	26	4	8	2	4	29	44	18	7	2	Kuralsız
6	12	0	0	24	48	10	20	10	20	2	4	8	16	17	34	15	30	8	16	8	8	41	25	18	Akılcı
10	20	26	52	11	22	3	6	0	0	2	4	16	32	22	44	7	14	3	6	12	42	33	10	3	Çekinik
3	6	8	16	7	14	15	30	17	34	3	6	18	36	16	32	7	14	6	12	6	26	23	22	23	Okunaklı
9	18	20	40	11	22	4	8	6	12	4	8	29	58	13	26	2	4	2	4	13	49	24	6	8	Unutulan

f = frekans değerleri

* = Kişi sayısı 100 olduğundan f aynı çıkmaktadır.

Tablo 5.7 CAM PIRAMIT Chi-Square Test sonucu	Basit Karmaşık	Dinamik Durgun	Güçlü Güçsüz	Davet edici İtici	Dengeli Dengesiz	Uyumlu Uyumsuz	Yaşanabilir Yaşanamaz	Dolu Boş	Süslü Sade	Güvenli Güvensiz	Zarif Kaba	Orijinal Popülist	Özgür Kısıtlı	Dışadönük İçedönük	Kurallı Kuralsız	Duygusal Akılcı	Baskın Çekinik	Gizemli Okunaklı	İz bırakan Unutulan
Mimar-Diğer	**0,001***	0,481	0,793	0,089	0,868	0,077	**0,007***	0,712	**0,001***	**0,008***	**0,003***	**0,000***	**0,004***	0,549	**0,001***	**0,015***	**0,003***	**0,004***	0,171
Bay-Bayan	0,603	0,578	0,770	0,108	0,581	0,295	0,389	0,338	0439	0,718	0,094	0,443	0,795	0,148	0,794	0,528	0,451	0,808	0,733
	* **P<0,05**																		

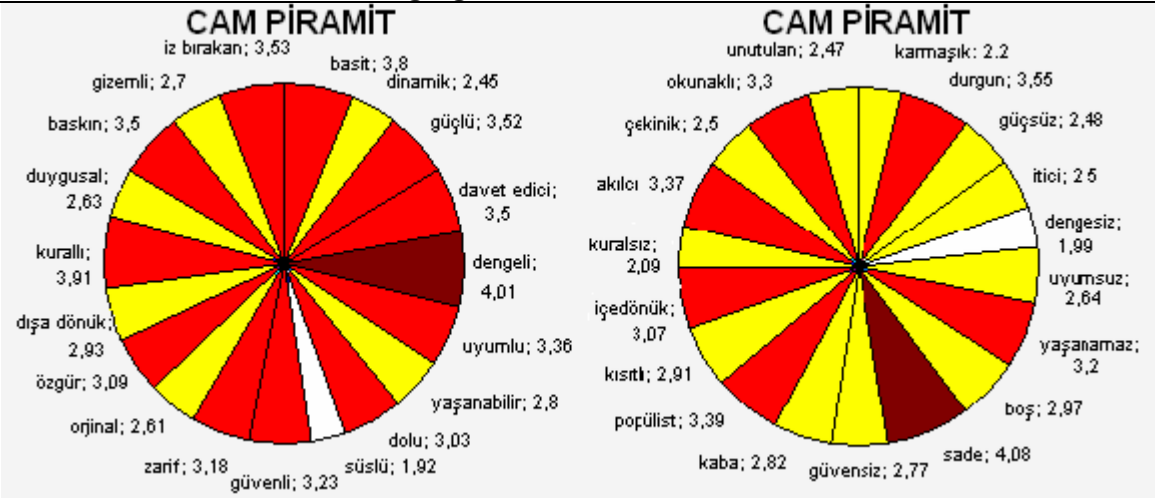
Tablo 5.8 ise ortalama değerleri vermektedir.

Tablo 5.8 Katılımcıların cam Piramit için ortalama değerleri

SIFATLAR	Mimar		Diğer meslek grupları		Bay		Bayan		Genel		KARŞIT SIFATLAR	Mimar		Diğer meslek grupları		Bay		Bayan		Genel	
	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S		$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S
Basit	**4,18**	0,87	**3,42**	1,03	**3,72**	1,05	**3,92**	0,98	**3,80**	1,02	Karmaşık	1,82	0,87	2,58	1,03	2,27	1,05	2,07	0,98	2,20	1,02
Dinamik	2,28	1,05	2,62	1,06	2,47	1,13	2,41	0,96	2,45	1,06	Durgun	**3,72**	1,05	3,38	1,06	**3,52**	1,13	**3,58**	0,96	**3,55**	1,06
Güçlü	**3,54**	0,95	**3,50**	0,99	**3,45**	1,02	**3,61**	0,87	**3,52**	0,96	Güçsüz	2,46	0,95	2,50	0,99	2,54	1,02	2,28	0,87	2,48	0,96
Davet Edici	3,36	0,92	**3,64**	1,10	3,39	1,14	**3,66**	0,77	**3,50**	1,02	İtici	2,64	0,92	2,36	1,10	2,60	1,14	2,33	0,77	2,50	1,02
Dengeli	**3,94**	0,99	**4,08**	0,87	**3,90**	1,01	**4,17**	0,79	**4,01**	0,93	Dengesiz	2,06	0,99	1,92	0,87	2,09	1,01	1,82	0,79	1,99	0,93
Uyumlu	3,08	1,12	**3,64**	0,92	3,27	1,14	**3,48**	0,91	3,36	1,05	Uyumsuz	2,92	1,12	2,36	0,92	2,72	1,14	2,51	0,91	2,64	1,05
Yaşanabilir	2,44	0,90	3,16	1,09	2,68	1,07	2,97	1,03	2,80	1,06	Yaşanamaz	**3,56**	0,90	2,84	1,094	3,31	1,07	3,02	1,03	3,20	1,06
Dolu	2,96	1,24	3,10	1,14	2,98	1,25	3,10	1,09	3,03	1,19	Boş	3,04	1,24	2,90	1,14	3,01	1,25	2,89	1,09	2,97	1,19
Süslü	1,54	0,64	2,30	1,11	1,90	1,01	1,94	0,94	1,92	0,98	Sade	**4,46**	0,64	**3,70**	1,11	**4,09**	1,01	**4,05**	0,94	**4,08**	0,98
Güvenli	2,88	1,04	**3,58**	1,10	3,24	1,14	3,20	1,10	3,23	1,12	Güvensiz	3,12	1,04	2,42	1,10	2,75	1,14	2,79	1,10	2,77	1,12
Zarif	2,80	0,85	**3,56**	1,01	3,14	0,94	3,23	1,11	3,18	1,00	Kaba	3,20	0,85	2,44	1,01	2,85	0,94	2,76	1,11	2,82	1,00
Orijinal	1,98	1,09	3,24	1,06	2,54	1,31	2,71	1,14	2,61	1,24	Popülist	**4,02**	1,09	2,76	1,06	**3,45**	1,31	3,28	1,14	3,39	1,24
Özgür	2,70	1,05	**3,48**	0,97	3,01	1,10	3,20	1,05	3,09	1,08	Kısıtlı	3,30	1,05	2,52	0,97	2,98	1,10	2,79	1,05	2,91	1,08
DışaDönük	2,88	1,09	2,98	1,05	2,91	1,20	2,94	0,85	2,93	1,07	İçedönük	3,12	1,09	3,02	1,05	3,08	1,20	3,05	0,85	3,07	1,07
Kurallı	**4,26**	0,87	**3,56**	0,92	**3,90**	0,99	**3,92**	0,92	**3,91**	0,96	Kuralsız	1,74	0,87	2,44	0,92	2,09	0,99	2,07	0,92	2,09	0,96
Duygusal	2,64	1,17	2,62	1,06	2,55	1,14	2,74	1,06	2,63	1,11	Akılcı	3,36	1,17	3,38	1,06	**3,44**	1,14	3,25	1,06	3,37	1,11
Baskın	**3,86**	0,80	3,14	0,92	**3,47**	1,02	**3,53**	0,78	**3,50**	0,93	Çekinik	2,14	0,80	2,86	0,92	2,52	1,02	2,46	0,78	2,50	0,93
Gizemli	2,30	1,26	3,10	1,11	2,63	1,27	2,79	1,21	2,70	1,25	Okunaklı	**3,70**	1,26	2,90	1,11	3,36	1,27	3,20	1,21	3,30	1,25
İz Bırakan	**3,44**	1,23	**3,62**	0,85	**3,57**	1,10	**3,46**	0,99	**3,53**	1,05	Unutulan	2,56	1,23	2,38	0,85	2,42	1,10	2,53	0,99	2,47	1,05
	$\bar{x}$ (mean-ortalama)=3,10 S=0,47																				

Yapılan anket neticesinde Cam piramit biçimsel yapısını görsel kullanıcıların sade ve dengeli olarak tanımladığı gözlenmektedir. Bu doğrultuda katılımcıların asal formlardan biri olarak ele alınan piramit formuna sahip biçimsel düzenlemeyi sade ($\bar{x}$=4,08) ve dengeli ($\bar{x}$= 4,01) olarak algıladıkları ve piramit formun bu yönde bir etkiye sahip olduğu söylenebilmektedir. Bununla birlikte tanımlı kabul edilebilir değerlerin kurallı ($\bar{x}$=3,91), basit ($\bar{x}$=3,80), durgun ($\bar{x}$=3,55), iz bırakan ($\bar{x}$=3,53), güçlü ($\bar{x}$=3,52), davet edici ($\bar{x}$=3,50), baskın ($\bar{x}$=3,50) olarak sıralandığı görülmektedir.Toplam 100 katılımcının görüşleri doğrultusunda elde edilen ortalama değer grafikleri aşağıdaki gibidir.

Grafik 5.1 Cam Piramit ortalama değer grafikleri

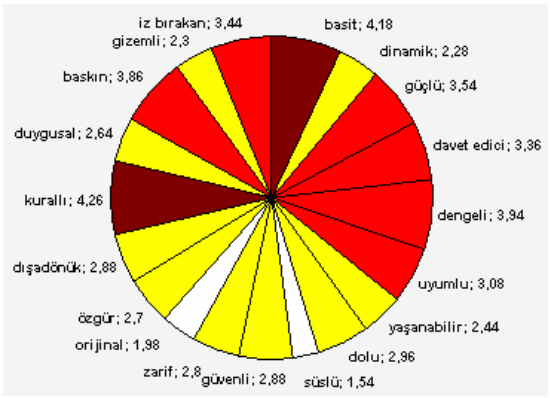
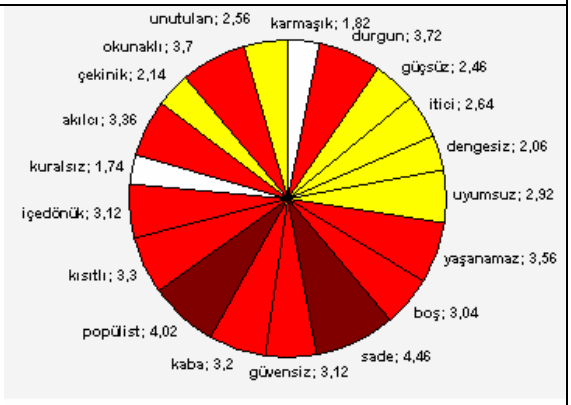
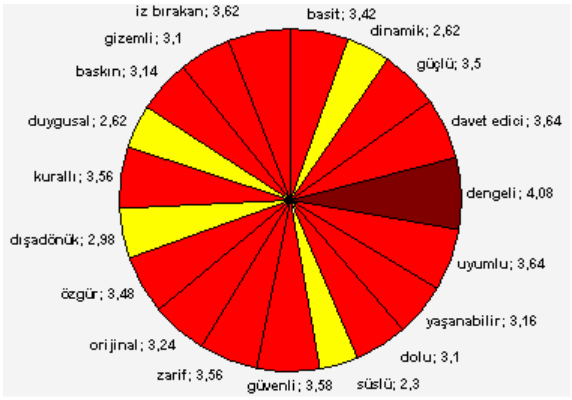
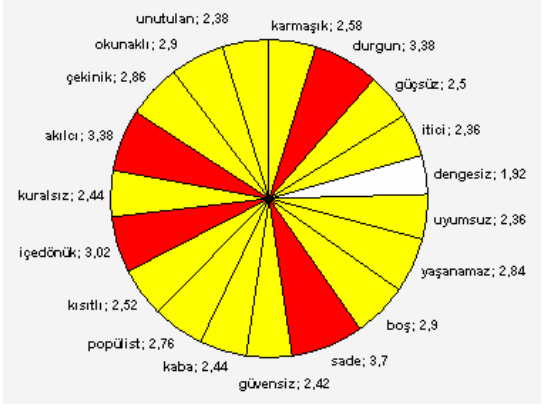

Yüzdelikleri bakımından kesin değerlerde en yüksek değeri sadelik (%40) etkisi oluşturmaktadır. Yine yüzdelikleri bakımından eşdeğer nitelikte kabul edilebilecek en yüksek değeri %45 ile dışadönük-içedönük sıfat çiftinin oluşturduğu gözlenmiştir.

Mimar ve diğer meslek grupları arasında değerlendirme açısından farklılıklar regresyon analizi ve farklılıklar olduğu bölüm 5.3.2 de belirtilmişti. Chi- square testine bağlı olarak "p" değerleri (p<0,05) karşılaştırılmıştır. Buna göre mimarlar ve diğer meslek gruplarının değerlendirmelerinde basit-karmaşık ($\chi^2_{hes=}$ 0,001, p<0,05), yaşanabilir-yaşanamaz ($\chi^2_{hes=}$ 0,007, p<0,05), süslü-sade ($\chi^2_{hes=}$ 0,001, p<0,05), güvenli-güvensiz ($\chi^2_{hes=}$ 0,008, p<0,05), zarif-kaba ($\chi^2_{hes=}$ 0,003, p<0,05), orijinal-popülist ($\chi^2_{hes=}$ 0,000, p<0,05), özgür-kısıtlı ($\chi^2_{hes=}$ 0,004, p<0,05), kurallı-kuralsız ($\chi^2_{hes=}$ 0,001, p<0,05), duygusal-akılcı ($\chi^2_{hes=}$ 0,015, p<0,05), baskın-çekinik ($\chi^2_{hes=}$ 0,003, p<0,05), gizemli-okunaklı ($\chi^2_{hes=}$ 0,004, p<0,05) sıfat çiftlerinde anlamlı bulunmuştur. Dolayısıyla Cam Piramit formunun mimar ve diğer meslek grupları arasında bu sıfat çiftleri açısından farklı olarak algılandığı görülmektedir. Bununla birlikte ortalamaları göz önüne alındığı

taktirde mimarlar Cam Piramit formunun sahip olduğu etkiyi basit ($\bar{x}$=4,18), kurallı ($\bar{x}$=4,26), sade ($\bar{x}$=4,46) ve popülist ($\bar{x}$=4,02) olarak tanımlarken diğer meslek grupları piramit formu denge ($\bar{x}$=4,08) etkisi olarak ele almaktadırlar. Bu durum ortalama değer sonuçları grafik 5.2 de görüldüğü gibi elde edilmiştir.

Grafik 5.2 Cam Piramit için katılımcıların ortalama değerleri.

	sıfatlar (pozitif)	**sıfatlar (negatif-karşıt)**
MİMARLAR		
DİĞER MESLEK SAHİPLERİ		

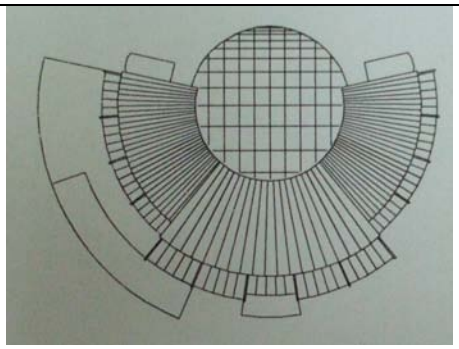
Yüzdelikleri bakımından mimarların cevaplandırdığı kesin değerlerde en yüksek değeri %52 ile sadelik oluşturmaktadır. Bu durum diğer meslek gruplarında ise %36 ile dengeli olarak görülmektedir. Yine yüzdelikleri bakımından karşıt sıfatlar olarak eşdeğer nitelikte kabul edilebilecek en yüksek değer mimarlarda zarif-kaba (%48) ve duygusal-akılcı (%48) sıfat çifti olurken, diğer meslek gruplarında ise basit-karmaşık (%44), dışadönük-içedönük (%44) ve baskın-çekinik (%44) sıfat çiftinin olduğu gözlenmektedir.

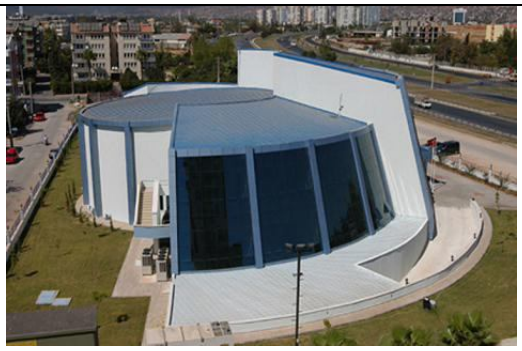
61 erkek 39 bayan katılımcının değerlendirme yaptığı anket sonuçlarında cinsiyet farkının değerlendirme açısından farklılık oluşturduğu söylenemez. Chi-square testine bağlı olarak tüm sıfat çiftlerinde bay-bayan "p" değerleri p>0,05 olarak görülmektedir. Bu durum cinsiyetin değerlendirme açısından farklılık oluşturmadığını ifade etmektedir.

Bununla birlikte ortalamalar dikkate alındığında Cam Piramit formunun etkisi erkeklerde sade ($\bar{x}$=4,09) olarak tanımlanırken, bayanlarda sade ($\bar{x}$=4,05) ve dengeli ($\bar{x}$=4,17) olarak tanımlandığı gözlenmektedir.

5.4.2. 112 Acil Çağrı Merkezi

Tablo 5.9 112 Acil Çağrı Merkezi geometrik nitelikleri ve tasarımcısının görüşleri.

Tasarımcının Tasarımını Değerlendirmesi:

Antalya Bayındırlık İl Müdürlüğü görevlilerince tasarlanan 112 Acil Çağrı Merkezi projesinin tasarım sürecinde alınan kararlar ve izlenen yol üzerine tasarımda görev alan ve isim belirtilmesini istemeyen tasarımcısı tarafından aşağıdaki yönde bir değerlendirme getirilmiştir.

" *Söz konusu yapının tasarımında acil durumlarda kullanılması nedeniyle kullanıcı üzerinde öncelikle güvenli,okunaklı, kurallı, dolu, yaşanabilir bir etki bırakması hedeflenmiştir"*

Yapının tasarlanırken belli başlı fonksiyonları bir merkezde toplama düşüncesinden yola çıkılarak bütüncül bir yöntem (tümdengelim) uygulandığını dile getiren tasarımcı görsel olarak algılayanlarda **güvenli, okunaklı, kurallı, dolu** ve **yaşanabilir** bir yapısal biçimliliğe sahip olmasının planlandığını belirtmiştir. Bu anlamda en güçlü görsel etkiyi **güvenli** olarak tanımlamaktadır.

Görüşmelerin değerlendirilmesi:
Biçimsel analizi açısından geometrik formda tasarlanmıştır. Merkezde silindirik bir form ve onun çevresinde oluşturulmuş silindirik bir formun ekleme ve çıkarma yöntemi kullanılarak farklı boyuttaki parça formlarının merkezi form etrafında şekillenmesinden yola çıkılarak oluşturulduğu gözlenmektedir. Bu bakımdan geometrik düzende merkezi biçime sahip olarak tasarlanmış bir yapıdır. Daireden türeyen prizmatik bir form olan silindirin temel form olarak benimsendiği söylenebilmektedir. Tasarımcının görüşleri doğrultusunda belirlenen fonksiyonel özellikler neticesinde şekillenen bir strüktürel formdan söz edilmektedir. Bu doğrultuda farklı fonksiyonları merkezi bir form etrafında oluşturma düşüncesinden yola çıkılarak algoritmik bir yaklaşımın benimsendiği söylenebilmektedir. Tasarımcı bu anlamda oluşturduğu formal düzenlemeye bağlı olarak gizemli ve dikkat çekici bir etkiyi amaçlamaktadır.

112 Acil Çağrı Merkezi için katılımcıların sıfatlara ilişkin yapmış oldukları derecelendirme frekans değerleri tablo 5.10 ve 5.11'de görülmektedir. Tablolardaki koyu renkli sıfatlar tasarımcı hedefleridir. Tablo 5.12 ki kare (chı-square) test sonuçlarını göstermektedir

Tablo 5.10 Gruplamaya göre katılımcıların 112 Acil Çağrı Merkezi için frekans değerleri.

	Mimar										**Diğer meslek grupları**										**Genel**				
	Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılmıyorum		Hiç katılmıyorum		Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılmıyorum		Hiç katılmıyorum		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	*** f / %**	*** f / %**	*** f / %**	*** f / %**	*** f / %**
Basit	4	8	17	34	14	28	12	24	3	6	2	4	6	12	19	38	21	42	2	4	6	23	33	33	5
Dinamik	3	6	22	44	16	32	7	14	2	4	5	10	31	62	9	18	5	10	0	0	8	54	25	12	2
Güçlü	0	0	13	26	23	46	11	22	3	6	5	10	28	56	12	24	5	10	0	0	5	41	35	16	3
Davet Edici	1	2	12	24	20	40	8	16	9	18	4	8	23	46	13	26	8	16	2	4	5	35	33	16	11
Dengeli	0	0	14	28	20	40	10	20	6	12	5	10	24	48	13	26	5	10	3	6	5	38	33	15	9
Uyumlu	0	0	9	18	26	52	8	16	7	14	3	6	23	46	13	26	6	12	5	10	3	32	39	14	12
Yaşanabilir	0	0	9	18	21	42	18	36	7	14	1	2	23	46	14	28	8	16	4	8	1	32	35	26	11
Dolu	3	6	12	24	26	52	7	14	2	4	10	20	24	48	6	12	9	18	1	2	13	36	32	16	3
Süslü	0	0	5	10	4	8	29	58	12	24	1	2	15	30	7	14	22	44	5	10	1	20	11	51	**17**
Güvenli	0	0	11	22	24	48	11	22	4	8	1	2	25	50	14	28	9	18	1	2	1	36	38	20	5
Zarif	0	0	3	6	18	36	21	42	8	16	5	10	5	10	19	38	18	36	3	6	5	8	37	39	11
Orijinal	0	0	5	10	17	34	17	34	11	22	3	6	16	32	18	36	11	22	2	4	3	21	35	28	13
Özgür	1	2	17	34	19	38	7	14	6	12	2	4	21	42	14	28	11	22	2	4	3	38	33	18	8
Dışa Dönük	1	2	20	40	19	38	3	6	7	14	3	6	25	50	10	20	11	22	1	2	4	45	29	14	8
Kurallı	7	14	27	54	10	20	5	10	1	2	1	2	25	50	14	28	8	16	2	4	8	52	24	13	3
Duygusal	1	2	2	4	17	34	23	46	7	14	0	0	8	16	13	26	21	42	8	16	1	10	30	44	15
Baskın	4	8	27	54	13	26	5	10	1	2	2	4	22	44	9	18	13	26	4	8	6	49	22	18	5
Gizemli	2	4	4	8	10	20	22	44	12	24	1	2	14	28	21	42	13	26	1	2	3	18	31	35	13
İz Bırakan	1	2	11	22	16	32	16	32	6	12	4	8	18	36	14	28	11	22	3	6	5	29	30	27	9

f = frekans değerleri
* = Kişi sayısı 100 olduğundan f aynı çıkmaktadır.

Tablo 5.11 Gruplamaya göre katılımcıların Cam 112 Acil Çağrı Merkezi için frekans değerleri.

Mimar										**Diğer meslek grupları**										**Genel**					
Hiç katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum		Hiç katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum		Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	*** f / %**	*** f / %**	*** f / %**	*** f /%**	*** f / %**	
4	8	17	34	14	28	12	24	3	6	2	4	6	12	19	38	21	42	2	4	6	23	33	33	5	Karmaşık
3	6	22	44	16	32	7	14	2	4	5	10	31	62	9	18	5	10	0	0	8	54	25	12	2	Durgun
0	0	13	26	23	46	11	22	3	6	5	10	28	56	12	24	5	10	0	0	5	41	35	16	3	Güçsüz
1	2	12	24	20	40	8	16	9	18	4	8	23	46	13	26	8	16	2	4	5	35	33	16	11	İtici
0	0	14	28	20	40	10	20	6	12	5	10	24	48	13	26	5	10	3	6	5	38	33	15	9	Dengesiz
0	0	9	18	26	52	8	16	7	14	3	6	23	46	13	26	6	12	5	10	3	32	39	14	12	Uyumsuz
0	0	9	18	21	42	18	36	7	14	1	2	23	46	14	28	8	16	4	8	1	32	35	26	11	Yaşanamaz
3	6	12	24	26	52	7	14	2	4	10	20	24	48	6	12	9	18	1	2	13	36	32	16	3	Boş
0	0	5	10	4	8	29	58	12	24	1	2	15	30	7	14	22	44	5	10	1	20	11	51	**17**	Sade
0	0	11	22	24	48	11	22	4	8	1	2	25	50	14	28	9	18	1	2	1	36	38	20	5	Güvensiz
0	0	3	6	18	36	21	42	8	16	5	10	5	10	19	38	18	36	3	6	5	8	37	39	11	Kaba
0	0	5	10	17	34	17	34	11	22	3	6	16	32	18	36	11	22	2	4	3	21	35	28	13	Popülist
1	2	17	34	19	38	7	14	6	12	2	4	21	42	14	28	11	22	2	4	3	38	33	18	8	Kısıtlı
1	2	20	40	19	38	3	6	7	14	3	6	25	50	10	20	11	22	1	2	4	45	29	14	8	İçedönük
7	14	27	54	10	20	5	10	1	2	1	2	25	50	14	28	8	16	2	4	8	52	24	13	3	Kuralsız
1	2	2	4	17	34	23	46	7	14	0	0	8	16	13	26	21	42	8	16	1	10	30	44	15	Akılcı
4	8	27	54	13	26	5	10	1	2	2	4	22	44	9	18	13	26	4	8	6	49	22	18	5	Çekinik
2	4	4	8	10	20	22	44	12	24	1	2	14	28	21	42	13	26	1	2	3	18	31	35	13	**Okunaklı**
1	2	11	22	16	32	16	32	6	12	4	8	18	36	14	28	11	22	3	6	5	29	30	27	9	Unutulan

f = frekans değerleri
* = Kişi sayısı 100 olduğundan f aynı çıkmaktadır.

Tablo 5.12 112 ACIL ÇAĞRI MERKEZI Chi-Square Test Sonucu	Basit Karmaşık	Dinamik Durgun	Güçlü Güçsüz	Davet edici İtici	Dengeli Dengesiz	Uyumlu Uyumsuz	Yaşanabilir Yaşanamaz	Dolu Boş	Süslü Sade	Güvenli Güvensiz	Zarif Kaba	Orijinal Popülist	Özgür Kısıtlı	Dışadönük İçedönük	Kurallı Kuralsız	Duygusal Akılcı	Baskın Çekinik	Gizemli Okunaklı	İz bırakan Unutulan
Mimar-Diğer	0,053	0,176	**0,001***	**0,024***	**0,019***	**0,007***	**0,000***	**0,000***	**0,031***	**0,026***	**0,090***	**0,003***	0,354	**0,009***	0,180	0,259	0,123	**0,000***	0,235
Bay-Bayan	0,667	0,713	0,498	0,648	0,162	0,768	0,442	**0,001***	0,100	0,525	**0,042***	0,280	0,750	0,394	0,882	0,516	0,699	0,267	0,331
	* P<0,05																		

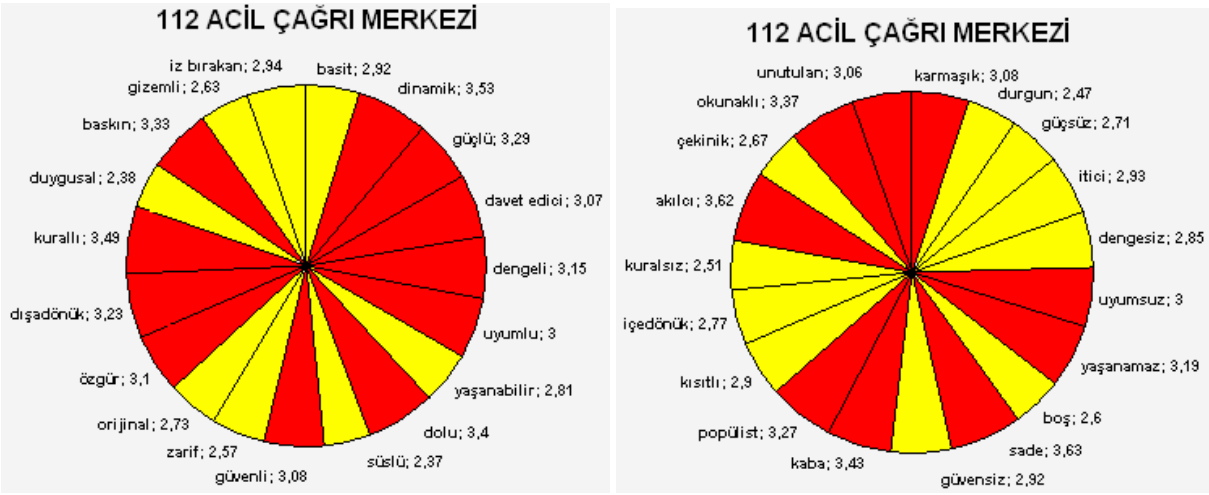
Tablo 5.13 ise ortalama değerleri vermektedir.

Tablo 5.13 Katılımcıların 112 Acil Çağrı Merkezi için ortalama değerleri

SIFATLAR	Mimar		Diğer meslek grupları		Bay		Bayan		Genel		KARŞIT SIFATLAR	Mimar		Diğer meslek grupları		Bay		Bayan		Genel	
	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S		$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S
Basit	3,14	1,06	2,70	0,88	2,93	1,06	2,89	0,91	2,92	1,00	Karmaşık	2,86	1,06	3,30	0,88	3,06	1,06	3,10	0,91	3,08	1,00
Dinamik	3,34	0,93	**3,72**	0,78	**3,52**	0,94	**3,53**	0,78	**3,53**	0,88	Durgun	2,66	0,93	2,28	0,78	2,47	0,94	2,46	0,78	2,47	0,88
Güçlü	2,92	0,85	**3,66**	0,79	3,18	0,94	**3,46**	0,82	3,29	0,90	Güçsüz	3,08	0,84	2,34	0,79	2,82	0,94	2,53	0,82	2,73	0,90
Davet Edici	2,76	1,07	3,38	0,98	3,01	1,10	3,15	1,03	3,07	1,07	İtici	3,24	1,07	2,62	0,98	2,98	1,10	2,84	1,03	2,93	1,07
Dengeli	2,84	0,97	**3,46**	1,01	3,18	0,95	3,10	1,16	3,15	1,03	Dengesiz	3,16	0,97	2,54	1,01	2,81	0,95	2,89	1,16	2,85	1,03
Uyumlu	2,74	0,92	3,26	1,08	2,96	1,04	3,05	1,02	3,00	1,03	Uyumsuz	3,26	0,92	2,74	1,08	3,03	1,04	2,94	1,02	3,00	1,03
Yaşanabilir	2,44	0,83	3,18	1,00	2,70	0,97	2,97	1,01	2,81	0,99	Yaşanamaz	**3,56**	0,83	2,82	1,00	3,29	0,97	3,02	1,01	3,19	0,99
Dolu	3,14	0,88	**3,66**	1,06	3,14	0,90	**3,79**	1,03	3,40	1,00	Boş	2,86	0,88	2,34	1,06	2,85	0,90	2,20	1,03	2,60	1,00
Süslü	2,04	0,85	2,70	1,07	2,21	1,03	2,61	0,96	2,37	1,02	Sade	**3,96**	0,85	3,30	1,07	3,78	1,03	3,38	0,96	**3,63**	1,02
Güvenli	2,84	0,86	3,32	0,86	3,03	0,96	3,15	0,77	3,08	0,89	Güvensiz	3,16	0,86	2,68	0,86	2,96	0,96	2,84	0,77	2,92	0,89
Zarif	2,32	0,81	2,82	1,04	2,59	1,08	2,53	0,75	2,57	0,96	Kaba	**3,68**	0,78	3,18	1,04	**3,44**	1,08	**3,46**	0,75	3,43	0,95
Orijinal	2,32	0,93	3,14	0,96	2,78	1,05	2,64	1,01	2,73	1,03	Popülist	**3,68**	0,93	2,86	0,96	3,21	1,05	3,35	1,01	3,27	1,03
Özgür	3,00	1,03	3,20	0,96	3,06	1,01	3,15	0,98	3,10	1,00	Kısıtlı	3,00	1,02	2,80	0,96	2,93	1,01	2,74	0,98	2,90	0,99
DışaDönük	3,10	1,05	3,36	0,96	3,26	0,98	3,17	1,07	3,23	1,01	İçedönük	2,90	1,05	2,64	0,96	2,73	0,98	2,82	1,07	2,77	1,01
Kurallı	**3,68**	0,91	3,30	0,90	**3,52**	0,95	**3,43**	0,88	**3,49**	0,92	Kuralsız	2,32	0,91	2,70	0,90	2,47	0,95	2,56	0,88	2,51	0,92
Duygusal	2,34	0,84	2,42	0,94	2,31	0,94	2,48	0,82	2,38	0,89	Akılcı	**3,66**	0,84	**3,58**	0,94	**3,68**	0,94	**3,51**	0,82	3,62	0,89
Baskın	**3,56**	0,86	3,10	1,09	3,29	1,06	3,38	0,90	3,33	1,00	Çekinik	2,44	0,86	2,90	1,09	2,70	1,06	2,61	0,90	2,67	1,00
Gizemli	2,24	1,04	3,02	0,84	2,60	1,03	2,66	1,00	2,63	1,02	**Okunaklı**	**3,76**	1,04	2,98	0,84	3,39	1,03	3,33	1,00	3,37	1,02
İz Bırakan	2,70	1,01	3,18	1,06	2,78	1,11	3,17	0,94	2,94	1,06	Unutulan	3,30	1,04	2,82	1,06	3,21	1,11	2,82	0,94	3,06	1,06
	$\bar{x}$ (mean-ortalama)=3,10 S=0,47																				

Yapılan anket neticesinde 112 Acil Çağrı Merkezi biçimsel yapısı üzerine görsel kullanıcıların belirgin biçimsel tanımlamalar getirmediği gözlenmektedir. Bununla birlikte genel ortalamalar göz önüne alındığında tanımlı kabul edilebilecek değerleri sade ($\bar{x}$=3,63), akılcı ($\bar{x}$=3,62) ve dinamik ($\bar{x}$=3,53) etkilerin aldığı görülmektedir. Buna göre ortalama değer grafikleri aşağıdaki gibidir.

Grafik 5.3 112 Acil Çağrı Merkezi ortalama değer grafikleri

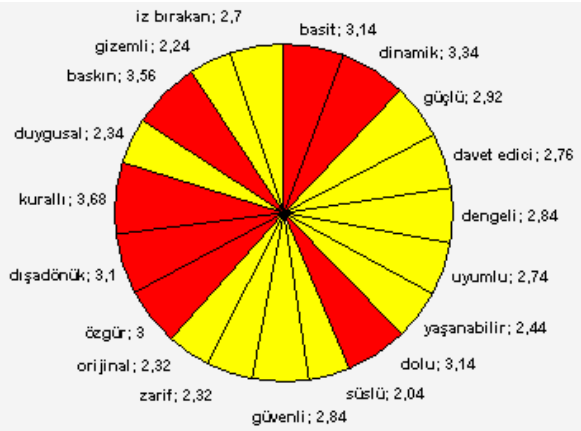
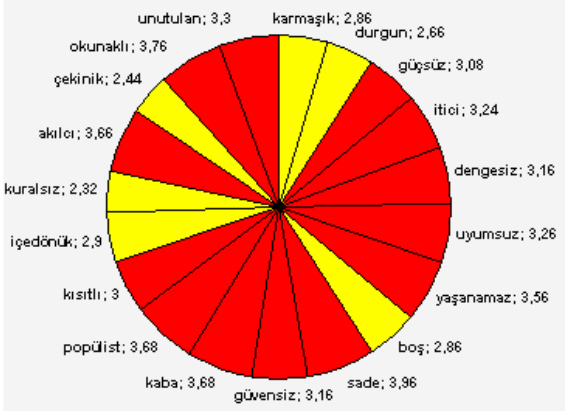
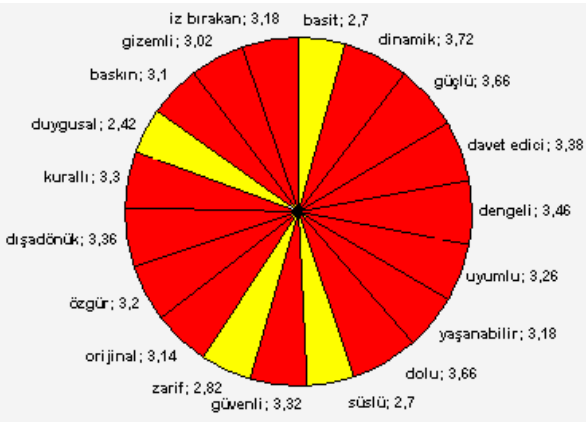
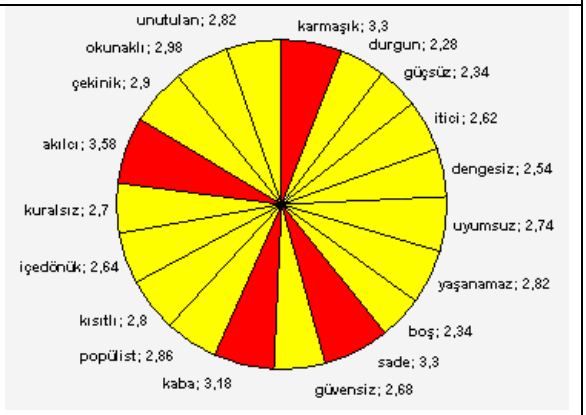
Yüzdelikleri bakımından kesin değerlerde en yüksek değer %17 ile sade olarak görülmektedir. Yine yüzdelikleri bakımından karşıt sıfatlar olarak eşdeğer nitelikte kabul edilebilecek en yüksek değer ise uyumlu-uyumsuz (%39) sıfat çiftinin olduğu görülmüştür.

50 mimar ve 50 diğer meslek grubunun yer aldığı toplam 100 katılımcı arasında mimar ve diğer meslek gruplarının değerlendirmesi açısından farklılıklar gözlenmektedir. Chi-square testine bağlı olarak "p" değerleri ($p<0,05$) karşılaştırılmıştır. Buna göre mimarlar ve diğer meslek gruplarının değerlendirmelerinde güçlü-güçsüz ($\chi^2_{hes=}$ 0,001, $p<0,05$), davet edici-itici ($\chi^2_{hes=}$ 0,024, $p<0,05$), dengeli-dengesiz ($\chi^2_{hes=}$ 0,019, $p<0,05$), uyumlu-uyumsuz, ($\chi^2_{hes=}$ 0,007, $p<0,05$), yaşanabilir-yaşanamaz ($\chi^2_{hes=}$ 0,000, $p<0,05$), dolu-boş ($\chi^2_{hes=}$ 0,000, $p<0,05$), süslü-sade ($\chi^2_{hes=}$ 0,031, $p<0,05$), güvenli-güvensiz ($\chi^2_{hes=}$ 0,026, $p<0,05$), orijinal-popülist ($\chi^2_{hes=}$ 0,003, $p<0,05$), dışadönük-içedönük ($\chi^2_{hes=}$ 0,009, $p<0,05$), gizemli-okunaklı ($\chi^2_{hes=}$ 0,000, $p<0,05$) sıfat çiftlerinde anlamlı bulunmuştur. Dolayısıyla 112 Acil Çağrı merkezi formunun mimar ve diğer meslek grupları arasında bu sıfat çiftleri açısından farklı olarak algılandığı gözlemlenmiştir. Genel bir tanımlama getirilmemekle birlikte ortalamaları göz önüne alındığı taktirde mimarlar 112 Acil Çağrı Merkezi formunun sahip olduğu etkide en yüksek değerleri sırasıyla sade ($\bar{x}$=3,96), okunaklı ($\bar{x}$=3,76), popülist ($\bar{x}$=3,68), kurallı ($\bar{x}$=3,68), kaba ($\bar{x}$=3,68), akılcı ($\bar{x}$=3,66), yaşanamaz ($\bar{x}$=3,56), baskın

($\bar{x}$=3,56) etkileri olarak değerlendirirken; diğer meslek grupları sırasıyla dinamik ($\bar{x}$=3,72), güçlü ($\bar{x}$=3,66), dolu ($\bar{x}$=3,66), akılcı ($\bar{x}$=3,58), dengeli ($\bar{x}$=3,46) etki olarak ele almaktadırlar (Grafik 5.4).

Yüzdelikleri bakımından mimarların cevaplandırdığı kesin değerlerde en yüksek değeri sade (%24) ve okunaklı (%24) etkiler oluşturmaktadır. Bu durum diğer meslek gruplarında ise dolu (%20) olarak görülmektedir. Yine karşıt sıfatlar olarak eşdeğer nitelikte kabul edilebilecek en yüksek değer mimarlarda uyumlu-uyumsuz (%52) ve dolu-boş (%52) sıfat çifti olurken, diğer meslek gruplarında ise gizemli-okunaklı (%42) sıfat çifti olmuştur.

Grafik 5.4 112 Acil Çağrı Merkezi için katılımcıların ortalama değerleri.

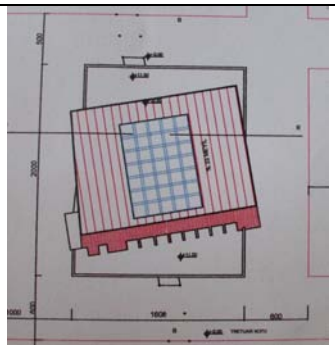
	sıfatlar (pozitif)	**sıfatlar (negatif-karşıt)**
MİMARLAR		
DİĞER MESLEK SAHİPLERİ		

61 erkek 39 bayan katılımcının değerlendirme yaptığı anket sonuçlarında Chi-square testine bağlı olarak sıfat çiftlerinden sadece dolu-boş ($\chi^2_{hes=}$ 0,001, p<0,05), zarif- kaba ($\chi^2_{hes=}$ 0,042, p<0,05) etki değerlendirmelerinde "p" değerleri anlamlı görülmüştür. Bu iki sıfat çifti haricinde cinsiyetin değerlendirme açısından genelde farklılık oluşturmadığını ifade edilebilir. Ortalamalar dikkate alındığında 112 Acil Çağrı Merkezi formunun etkisi

üzerine en yüksek değerler erkeklerde sade ($\bar{x}$=3,78), akılcı ($\bar{x}$=3,68), dinamik ($\bar{x}$=3,52) ve kurallı ($\bar{x}$=3,52) olarak değerlendirilirken, bayanlarda dolu ($\bar{x}$=3,79), dinamik ($\bar{x}$=3,53), akılcı ($\bar{x}$=3,51), güçlü ($\bar{x}$=3,46), kaba ($\bar{x}$=3,46) ve kurallı ($\bar{x}$=3,43) etkiler olduğu söylenebilmektedir.

5.4.3. Antalya Mimarlar Odası

Tablo 5.14 Antalya Mimarlar Odası geometrik nitelikleri ve tasarımcısının görüşleri.

Tasarımcının Tasarımını Değerlendirmesi:

Mimarlar odası projesinin tasarım sürecinde alınan kararlar ve izlenen yol üzerine Gültekin mimarlıktan Birol Gültekin; "*Projeye 1992 yılında düzenlenen bir yarışma süreci ile başladık. Proje bu yarışma sonunda birincilik ödülüne layık görüldü. Her ne kadar inşaat süresi boyunca ekonomik problemler yaşanmış olsa da oluşturulan tasarımdan taviz vermemeye çalıştık. Çevredeki kötü kentsel doku oluşumu, yapıyı tasarlarken içedönük bir şemayı seçmemize yol açtı. Çok katlı apartman bloklarının arasında temelde birbirine geçmiş iki küpün oluşturduğu sade bir kompozisyon oluşturulmuştur. Tüm iç mekan bir atriumun çevresinde organize edilmiş; bu da içeride hem yatayda hem düşeyde yaratılmak istenen şeffaflığı getirmiştir. Atriumun düşey sürekliliği ve değişik kat izleri zengin bir iç mekan oluşturmuştur.*" şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.

Binayı görsel olarak algılayanlarda **basit, dinamik, güçlü, davet edici, dengeli, uyumlu, yaşanabilir, boş, sade, güvenli, zarif, orijinal, özgür, içedönük, kurallı, akılcı, baskın, okunaklı** ve **iz bırakan** etkilerin hedeflendiğini belirten Gültekin en güçlü görsel etkiyi ise **içedönüklük** olarak tanımlamaktadır.

Görüşmelerin değerlendirilmesi:

Biçimsel analizi açısından geometrik formda tasarlanmış yapı merkezde prizmatik bir form ve ona eklenmiş prizmatik formların farklı boyutlarda ve farklı açılarda kullanılmasıyla oluşturulmuştur. Geometrik düzende merkezi biçim olarak tasarlanmıştır. Kare ve kareden türeyen formların oluşturduğu gözlenen yapıda asimetri ve düzensizlik içinde düzen oluşturma eğilimi olduğu söylenebilmektedir. Tasarımcının görüşleri üzerine dış çevreden bağımsız ve içte zengin mekan oluşturma düşüncesi doğrultusunda alınan kararlarla algoritmik bir yaklaşım sergilediği ve bu anlamda kübik bir tasarım strüktüründe tasarım probleminin çözümlendiği görülmektedir. Tasarımcı bu yönde basit, dinamik, güçlü, davet edici, dengeli, uyumlu, yaşanabilir, boş, sade, güvenli, zarif orijinal, özgür, içedönük, kurallı, akılcı, baskın, okunaklı ve iz bırakan etkileri amaçlamaktadır.

Antalya Mimarlar Odası için katılımcıların sıfatlara ilişkin yapmış oldukları derecelendirme frekans değerleri tablo 5.15 ve 5.16'da görülmektedir. Tablolardaki koyu renkli sıfatlar tasarımcı hedefleridir. Tablo 5.17 ki kare (chı-square) test sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 5.15 Gruplamaya göre katılımcıların Mimarlar Odası için frekans değerleri.

	Mimar										**Diğer meslek grupları**										**Genel**				
	Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılmıyorum		Hiç katılmıyorum		Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılmıyorum		Hiç katılmıyorum		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	*** f / %**	*** f / %**	*** f / %**	*** f / %**	*** f / %**
Basit	2	4	12	24	21	42	12	24	3	6	0	0	7	14	15	30	15	30	13	26	2	19	36	27	16
Dinamik	12	24	29	58	6	12	1	2	2	4	13	26	17	34	11	22	7	14	2	4	**25**	46	17	8	4
Güçlü	5	10	29	58	10	20	6	12	0	0	8	16	17	34	12	24	11	22	2	4	13	46	22	17	2
Davet Edici	4	8	32	64	6	12	5	10	3	6	6	12	12	24	18	36	10	20	4	8	10	44	24	15	7
Dengeli	2	4	16	32	16	32	12	24	4	8	2	4	8	16	20	40	13	26	7	14	4	24	36	25	11
Uyumlu	1	2	17	34	22	44	9	18	1	2	1	2	19	38	16	32	13	26	1	2	2	36	38	22	2
Yaşanabilir	1	2	16	32	16	32	14	28	3	6	1	2	18	36	15	30	10	20	6	12	2	34	31	24	9
Dolu	1	2	29	58	17	34	3	6	0	0	1	2	22	44	15	30	12	24	0	0	2	51	32	15	0
Süslü	1	2	12	24	15	30	17	34	5	10	3	6	16	32	18	36	11	22	2	4	4	28	33	28	7
Güvenli	0	0	23	46	19	38	8	16	0	0	0	0	18	36	15	30	15	30	2	4	0	41	34	23	2
Zarif	1	2	11	22	22	44	14	28	2	4	1	2	12	24	17	34	17	34	3	6	2	23	39	31	5
Orijinal	6	12	16	32	15	30	12	24	1	2	4	8	23	46	11	22	9	18	3	6	10	39	26	21	4
Özgür	3	6	21	42	20	40	6	12	0	0	0	0	26	52	14	28	6	12	4	8	3	47	34	12	4
Dışa Dönük	4	8	7	14	21	42	17	34	1	2	2	4	15	30	19	38	11	22	3	6	6	22	40	28	4
Kurallı	2	4	30	60	8	16	6	12	4	8	1	2	11	22	13	26	20	40	5	10	3	41	21	26	9
Duygusal	0	0	3	6	20	40	20	40	7	14	0	0	8	16	18	36	16	32	8	16	0	11	38	36	15
Baskın	3	6	28	56	18	36	0	0	1	2	1	2	14	28	20	40	10	20	5	10	4	42	38	10	6
Gizemli	1	2	12	24	20	40	15	30	2	4	5	10	5	10	19	38	18	36	3	6	6	17	39	33	5
İz Bırakan	7	14	29	58	8	16	5	10	1	2	7	14	19	38	13	26	8	16	3	6	14	48	21	13	4

f = frekans değerleri
* = Kişi sayısı 100 olduğundan f aynı çıkmaktadır.

Tablo 5.16 Gruplamaya göre katılımcıların Mimarlar odası için frekans değerleri.

Mimar										**Diğer meslek grupları**										**Genel**					
Hiç katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum		Hiç katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum		Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	* **f /%**	* **f / %**	* **f / %**	* **f /%**	* **f / %**	
2	4	12	24	21	42	12	24	3	6	0	0	7	14	15	30	15	30	13	26	2	19	36	27	16	Karmaşık
12	24	29	58	6	12	1	2	2	4	13	26	17	34	11	22	7	14	2	4	**25**	46	17	8	4	Durgun
5	10	29	58	10	20	6	12	0	0	8	16	17	34	12	24	11	22	2	4	13	46	22	17	2	Güçsüz
4	8	32	64	6	12	5	10	3	6	6	12	12	24	18	36	10	20	4	8	10	44	24	15	7	İtici
2	4	16	32	16	32	12	24	4	8	2	4	8	16	20	40	13	26	7	14	4	24	36	25	11	Dengesiz
1	2	17	34	22	44	9	18	1	2	1	2	19	38	16	32	13	26	1	2	2	36	38	22	2	Uyumsuz
1	2	16	32	16	32	14	28	3	6	1	2	18	36	15	30	10	20	6	12	2	34	31	24	9	Yaşanamaz
1	2	29	58	17	34	3	6	0	0	1	2	22	44	15	30	12	24	0	0	2	51	32	15	0	**Boş**
1	2	12	24	15	30	17	34	5	10	3	6	16	32	18	36	11	22	2	4	4	28	33	28	7	**Sade**
0	0	23	46	19	38	8	16	0	0	0	0	18	36	15	30	15	30	2	4	0	41	34	23	2	Güvensiz
1	2	11	22	22	44	14	28	2	4	1	2	12	24	17	34	17	34	3	6	2	23	39	31	5	Kaba
6	12	16	32	15	30	12	24	1	2	4	8	23	46	11	22	9	18	3	6	10	39	26	21	4	Popülist
3	6	21	42	20	40	6	12	0	0	0	0	26	52	14	28	6	12	4	8	3	47	34	12	4	Kısıtlı
4	8	7	14	21	42	17	34	1	2	2	4	15	30	19	38	11	22	3	6	6	22	40	28	4	**İçedönük**
2	4	30	60	8	16	6	12	4	8	1	2	11	22	13	26	20	40	5	10	3	41	21	26	9	Kuralsız
0	0	3	6	20	40	20	40	7	14	0	0	8	16	18	36	16	32	8	16	0	11	38	36	15	**Akılcı**
3	6	28	56	18	36	0	0	1	2	1	2	14	28	20	40	10	20	5	10	4	42	38	10	6	Çekinik
1	2	12	24	20	40	15	30	2	4	5	10	5	10	19	38	18	36	3	6	6	17	39	33	5	**Okunaklı**
7	14	29	58	8	16	5	10	1	2	7	14	19	38	13	26	8	16	3	6	14	48	21	13	4	Unutulan

f = frekans değerleri
* = Kişi sayısı 100 olduğundan f aynı çıkmaktadır.

Tablo 5.17 ANTALYA MİMARLAR ODASI Chi-Square Test Sonucu	Basit Karmaşık	Dinamik Durgun	Güçlü Güçsüz	Davet edici İtici	Dengeli Dengesiz	Uyumlu Uyumsuz	Yaşanabilir Yaşanamaz	Dolu Boş	Süslü Sade	Güvenli Güvensiz	Zarif Kaba	Orijinal Popülist	Özgür Kısıtlı	Dışadönük İçedönük	Kurallı Kuralsız	Duygusal Akılcı	Baskın Çekinik	Gizemli Okunaklı	İz bırakan Unutulan
Mimar-Diğer	**0,028***	0,058	0,113	**0,002***	0,410	0,775	0,769	0,090	0,353	0,157	0,882	0,448	0,072	0,202	**0,003***	0,409	**0,001***	0,990	0,291
Bay-Bayan	0,187	0,061	**0,018***	0,215	0,635	0,148	0,289	0,122	0,065	**0,009***	0,166	0,377	0,155	0,399	0,541	0,464	0,657	0,122	0,160
	* P≤0,05																		

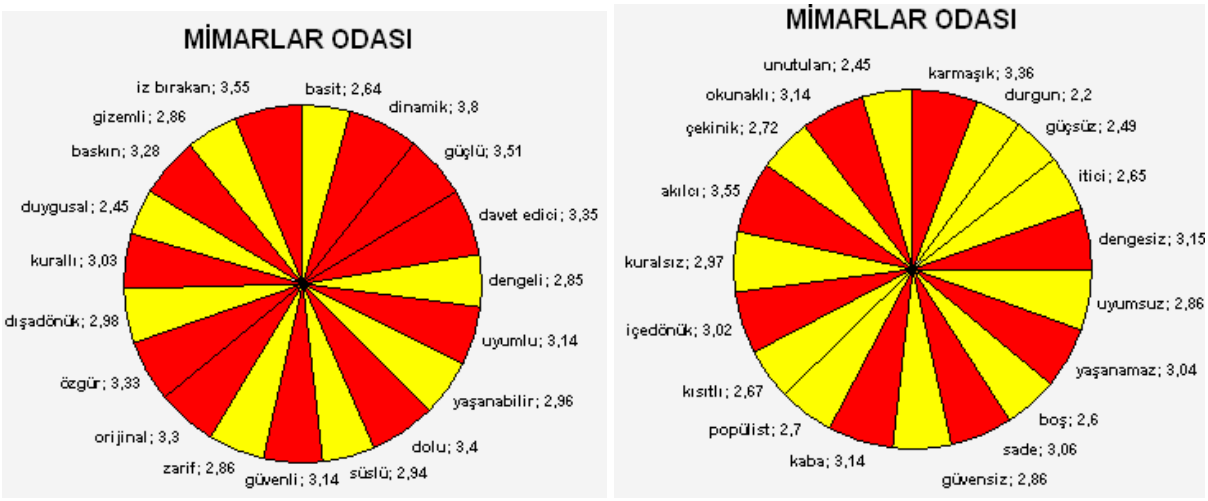
Tablo 5.18 ise ortalama değerleri vermektedir.

Tablo 5.18 Katılımcıların Mimarlar Odası için ortalama değerleri

SIFATLAR	Mimar		Diğer meslek grupları		Bay		Bayan		Genel		KARŞIT SIFATLAR	Mimar		Diğer meslek grupları		Bay		Bayan		Genel	
	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S		$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S
Basit	2,96	0,94	2,32	1,01	2,80	1,02	2,38	0,98	2,64	1,03	Karmaşık	3,04	0,94	**3,68**	1,01	3,19	1,02	**3,61**	0,98	3,36	1,03
Dinamik	**3,96**	0,90	**3,64**	1,13	**3,62**	1,00	**4,07**	1,03	**3,80**	1,03	Durgun	2,04	0,90	2,36	1,13	2,37	1,00	1,92	1,03	2,20	1,03
Güçlü	**3,66**	0,82	3,36	1,12	3,27	1,01	**3,87**	0,83	**3,51**	0,98	Güçsüz	2,34	0,82	2,64	1,12	2,72	1,01	2,12	0,83	2,49	0,98
Davet Edici	**3,58**	0,99	3,12	1,11	3,22	1,09	**3,53**	1,02	3,35	1,07	İtici	2,42	0,99	2,88	1,11	2,77	1,09	2,46	1,02	2,65	1,07
Dengeli	3,00	1,03	2,70	1,03	2,78	1,05	2,94	1,02	2,85	1,03	Dengesiz	3,00	1,03	3,30	1,03	3,21	1,05	3,05	1,02	3,15	1,03
Uyumlu	3,16	0,81	3,12	0,89	2,96	0,87	**3,41**	0,75	3,14	0,85	Uyumsuz	2,84	0,81	2,88	0,89	3,03	0,87	2,58	0,75	2,86	0,85
Yaşanabilir	2,96	0,96	2,96	1,06	2,78	1,03	3,23	0,93	2,96	1,01	Yaşanamaz	3,04	0,96	3,04	1,06	3,21	1,03	2,76	0,93	3,04	1,01
Dolu	**3,56**	0,64	3,24	0,84	3,27	0,77	**3,58**	0,71	3,40	0,76	**Boş**	2,44	0,64	2,76	0,84	2,72	0,77	2,41	0,71	2,60	0,76
Süslü	2,74	1,00	3,14	0,96	2,83	1,01	3,10	0,96	2,94	1,00	**Sade**	3,26	1,00	2,86	0,96	3,16	1,01	2,89	0,96	3,06	1,00
Güvenli	3,30	0,73	2,98	0,91	3,04	0,93	3,28	0,64	3,14	0,84	Güvensiz	2,70	0,73	3,02	0,91	2,95	0,93	2,71	0,64	2,86	0,84
Zarif	2,90	0,86	2,82	0,94	2,80	0,96	2,94	0,79	2,86	0,89	Kaba	3,10	0,85	3,18	0,94	3,19	0,96	3,10	0,79	3,14	0,89
Orijinal	3,28	1,03	3,32	1,05	3,19	1,01	**3,46**	1,07	3,30	1,03	Popülist	2,72	1,03	2,68	1,05	2,80	1,01	2,53	1,07	2,70	1,03
Özgür	**3,42**	0,78	3,24	0,95	3,18	0,95	**3,56**	0,68	3,33	0,87	Kısıtlı	2,58	0,78	2,76	0,95	2,81	0,95	2,43	0,68	2,67	0,87
DışaDönük	2,92	0,94	3,04	0,96	2,86	0,99	3,15	0,87	2,98	0,95	**İçedönük**	3,08	0,94	2,96	0,96	3,13	0,99	2,89	0,87	3,02	0,95
Kurallı	3,40	1,03	3,06	0,90	3,39	1,12	2,97	1,01	3,23	1,07	Kuralsız	2,60	1,03	2,94	1,00	2,60	1,12	3,02	1,01	2,97	1,07
Duygusal	2,38	0,80	2,52	0,95	2,47	0,84	2,41	0,93	2,45	0,88	**Akılcı**	**3,62**	0,78	**3,48**	0,95	**3,52**	0,84	**3,56**	0,93	**3,55**	0,88
Baskın	**3,64**	0,69	2,92	0,98	3,24	0,97	3,33	0,83	3,28	0,92	Çekinik	2,36	0,69	3,08	0,98	2,75	0,97	2,66	0,83	2,72	0,92
Gizemli	2,90	0,88	2,82	0,91	2,81	1,00	2,92	0,70	2,86	0,89	**Okunaklı**	3,10	0,88	3,18	0,91	3,18	1,00	3,07	0,70	3,14	0,89
İz Bırakan	**3,72**	0,90	3,38	1,10	3,39	1,08	**3,79**	0,86	**3,55**	1,01	Unutulan	2,28	0,90	2,62	1,10	2,60	1,08	2,20	0,86	2,45	1,01
	$\bar{x}$ (mean-ortalama)=3,10 S=0,47																				

Yapılan anket neticesinde Antalya Mimarlar Odası biçimsel yapısı üzerine görsel kullanıcıların belirgin biçimsel tanımlamalar getirmediği gözlenmektedir. Bununla birlikte genel ortalamalar göz önüne alındığında tanımlı kabul edilebilecek değerleri dinamik ($\bar{x}$=3,80) , iz bırakan ($\bar{x}$=3,55), akılcı ($\bar{x}$=3,55) ve güçlü ($\bar{x}$=3,51) etkilerinin aldığı görülmektedir (Grafik 5.5).

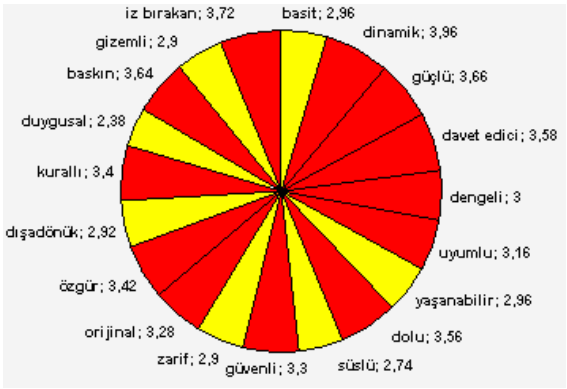
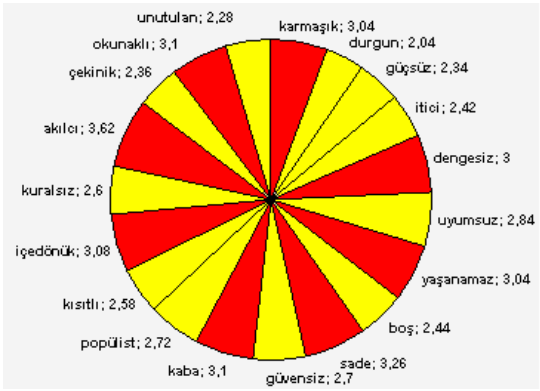
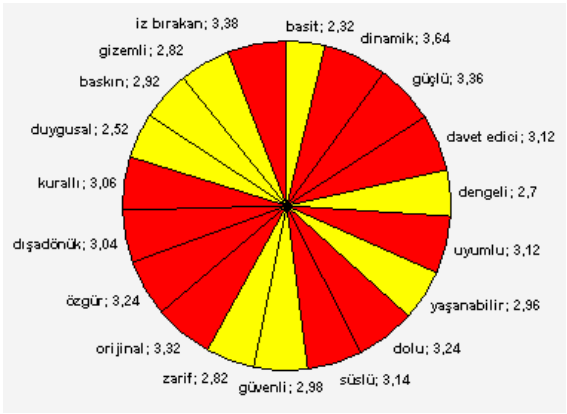
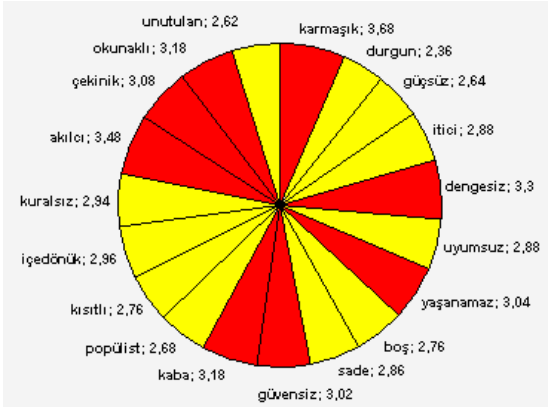
Grafik 5.5 Antalya Mimarlar Odası ortalama değer grafikleri

Yüzdelikleri bakımından kesin değerlerde en yüksek değer %25 ile dinamik olarak görülmektedir. Yine yüzdelikleri bakımından karşıt sıfatlar olarak eşdeğer nitelikte kabul edilebilecek en yüksek değeri %40 ile dışadönük-içedönük sıfat çifti oluşturmaktadır

50 mimar ve 50 diğer meslek grubunun yer aldığı toplam 100 katılımcı arasında mimar ve diğer meslek gruplarının değerlendirmesi açısından farklılıklar gözlenmektedir. Chi-square testine bağlı olarak "p" değerlerine ($p<0,05$) göre mimarlar ve diğer meslek gruplarının değerlendirmelerinde basit-karmaşık ($\chi^2_{hes=}$ 0,028, $p<0,05$), davet edici-itici ($\chi^2_{hes=}$ 0,002, $p<0,05$), kurallı-kuralsız ($\chi^2_{hes=}$ 0,003, $p<0,05$), baskın-çekinik ($\chi^2_{hes=}$ 0,001, $p<0,05$) sıfat çiftleri anlamlı bulunmuştur. Bu duruma bağlı olarak Mimarlar Odası formunun mimar ve diğer meslek grupları arasında bu sıfat çiftleri açısından farklı algılandığı gözlemlenmiştir. Ortalamaları göz önüne alındığı taktirde mimarlar Antalya Mimarlar Odası formunun sahip olduğu etkide en yüksek değerleri sırasıyla dinamik ($\bar{x}$=3,96), iz bırakan ($\bar{x}$=3,72), güçlü ($\bar{x}$=3,66), baskın ($\bar{x}$=3,64), akılcı ($\bar{x}$=3,62), davet edici ($\bar{x}$=3,58), dolu ($\bar{x}$=3,56), özgür ($\bar{x}$=3,42) etkileri olarak değerlendirirken; diğer meslek grupları sırasıyla karmaşık ($\bar{x}$=3,68) dinamik ($\bar{x}$=3,64) ve akılcı ($\bar{x}$=3,48) etki olarak ele almaktadırlar (Grafik 5.6).

Grafik 5.6 Mimarlar Odası için katılımcıların ortalama değerleri.

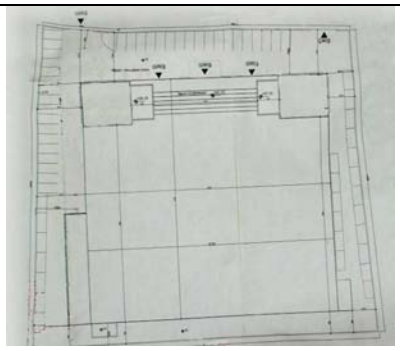
	sıfatlar (pozitif)	sıfatlar (negatif-karşıt)
MİMARLAR		
DİĞER MESLEK SAHİPLERİ		

Yüzdelikleri bakımından mimarların cevaplandırdığı kesin değerlerde en yüksek değeri dinamik (%24) etki oluşturmaktadır. Bu durum diğer meslek gruplarında ise dinamik (%26) ve karmaşık (%26) olarak görülmektedir. Yine yüzdelikleri bakımından karşıt sıfatlar olarak eşdeğer nitelikte kabul edilebilecek en yüksek değer mimarlarda uyumlu-uyumsuz (%44) ve zarif-kaba (%44) sıfat çifti olurken, diğer meslek gruplarında ise dengeli-dengesiz (%40) ve baskın-çekinik (%40) sıfat çiftinin olduğu görülmektedir.

61 erkek 39 bayan katılımcının değerlendirme yaptığı anket sonuçlarında Chi-square testine bağlı olarak sıfat çiftlerinden sadece güçlü-güçsüz ($\chi^2_{hes=}$ 0,018, $p<0,05$), güvenli-güvesiz ($\chi^2_{hes=}$ 0,009, $p<0,05$) etki değerlendirmelerinde "p" değerleri $p<0,05$ görülmüştür. Bunlar haricinde cinsiyetin değerlendirme açısından genelde farklılık oluşturmadığı söylenebilmektedir. Ortalamalar dikkate alındığında Mimarlar Odası formunun etkisi üzerine en yüksek değerler erkeklerde dinamik ($\bar{x}$=3,62) ve akılcı ($\bar{x}$=3,52) olarak değerlendirilirken, bayanlarda dinamik ($\bar{x}$=4,07) olarak tanımlamakta ve güçlü ($\bar{x}$=3,87), iz bırakan ($\bar{x}$=3,79), karmaşık ($\bar{x}$=3,61), dolu ($\bar{x}$=3,58), özgür ($\bar{x}$=3,56), akılcı ($\bar{x}$=3,56), davet edici ($\bar{x}$=3,53) ve orijinal ($\bar{x}$=3,46) etkileri yüksek değerlerde sıralamaktadır.

5.4.4. Erciyes Yapı Market

Tablo 5.19 Erciyes Yapı Market geometrik nitelikleri ve tasarımcısının görüşleri.

Tasarımcının Tasarımını Değerlendirmesi:

Erciyes yapı market projesinin tasarım süreci üzerine tasarımcısı Semih Şanlılar "*Erciyes iş merkezi Erciyes elektrik toptan satışı ile birlikte perakende satışa başlama isteği doğrultusunda belirlenen arsa üzerinde bir yapı kompleksi yapılmak istenilmiştir. Arsanın ihtiyaç olan alanı karşılamamasından dolayı zorunlu olarak dikey yapılanmaya gidilmiştir. Arsanın ana arter yol üzerinden geride kalmasının getirdiği dezavantaj da göz önüne alınarak tasarım yapılmıştır. Bu anlayış ile işverenin hem kendi ihtiyacı olan hem de dışarıya hitap edebileceği ofis katları düzenlenerek proje tasarımında dikey bir yapılanma içine gidilmiştir. Bu sayede insanların ana yoldan yapının algılanması sağlanmıştır. Yapı market bölümünün geniş açıklıklı bir yapılanmaya ihtiyaç duyması ile büro katları yapının doğu ve batı kısımlarında konumlandırılmıştır. Market girişinin üst kısmında görsel etkiyi güçlendirmek için hem görsel hem de fonksiyonel olarak restaurant konumlandırılmıştır. İki ofis binası köprü ile birleştirilerek görsel etki güçlendirilerek ofislerin birbirine bağlantısı sağlanılmış, binaya cephe açısından dengeli bir görünüm kazandırılmak istenilmiştir* ." değerlendirmesinde bulunmuştur.

Yapıyı tasarlarken görsel olarak algılayanlarda **güçlü, dengeli** ve **iz bırakan** etkilerin oluşmasının hedeflendiğini belirten Şanlılar, yapıdaki en güçlü görsel etkiyi yapının **güçlü** görünmesi olarak vurgulamaktadır

Görüşmelerin değerlendirilmesi:

Biçimsel analizi açısından geometrik form kullanılarak tasarlanmış yapı prizmatik bir formun kenarında simetrik olarak fakat farklı boyutlarda ele alınan iki prizmatik formun yer almasına bağlı olarak biçimlenmiştir. Geometrik düzende çizgisel biçimde tasarlanmış bir yapı olarak Tasarımcının görüşleri doğrultusunda fonksiyona cevap vermesi, çevresel algılanmanın sağlanması ve güç unsuru oluşturma düşüncesine bağlı olarak algoritmik bir yaklaşım sergilendiği söylenebilmektedir. Tasarımcının bu doğrultuda prizmatik formları dikey kullanıma bağlı olarak güç göstergesi olarak ele aldığı ve bu anlamda tasarım süreci içerisinde prizmatik strüktürel seçimlerde karar kıldığı görülmektedir. Bu yönde güçlü , dengeli ve iz bırakan etkiler amaçlandığı belirtilmiştir. Kareden türeyen prizmatik formun hakimiyeti gözlenen tasarımda simetrinin ağırlıkta olduğu söylenebilmektedir.

Erciyes Yapı Market için katılımcıların sıfatlara ilişkin yapmış oldukları derecelendirme frekans değerleri tablo 5.20 ve 5.21'de görülmektedir. Tablolardaki koyu renkli sıfatlar tasarımcı hedefleridir. Tablo 5.22 ki kare (chı-square) test sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 5.20 Gruplamaya göre katılımcıların Erciyes Yapı Market için frekans değerleri.

	Mimar										**Diğer meslek grupları**										**Genel**				
	Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılmyorum		Hiç katılmyorum		Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılmyorum		Hiç katılmyorum		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmyorum	Hiç katılmyorum
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	*** f / %**	*** f / %**	*** f / %**	*** f / %**	*** f / %**
Basit	14	28	25	50	8	16	3	6	0	0	4	8	8	16	24	48	9	18	5	10	18	33	32	12	5
Dinamik	2	4	6	12	15	30	25	50	2	4	8	16	27	54	8	16	6	12	1	2	10	33	33	31	3
Güçlü	3	6	8	16	20	40	17	34	2	4	6	12	21	42	18	36	4	8	1	2	9	29	38	21	3
Davet Edici	0	0	12	24	21	42	11	22	6	12	4	8	25	50	11	22	10	20	0	0	4	37	33	21	6
Dengeli	7	14	13	26	22	44	4	8	4	8	13	26	24	48	7	14	6	12	0	0	20	37	29	10	4
Uyumlu	1	2	10	20	18	36	19	38	2	4	3	6	28	56	13	26	6	12	0	0	4	38	31	25	2
Yaşanabilir	1	2	7	14	23	46	15	30	4	8	2	4	24	48	18	36	6	12	0	0	3	31	41	21	4
Dolu	0	0	17	34	23	46	8	16	2	4	2	4	29	58	14	28	4	8	1	2	2	46	37	12	3
Süslü	1	2	6	12	15	30	21	42	7	14	4	8	14	28	19	38	12	24	1	2	5	20	34	33	8
Güvenli	1	2	11	22	24	48	12	24	2	4	5	10	31	62	10	20	4	8	0	0	6	44	34	16	2
Zarif	0	0	5	10	16	32	23	46	6	12	2	4	21	42	15	30	12	24	0	0	2	26	31	35	6
Orijinal	0	0	3	6	12	24	24	48	11	22	4	8	17	34	12	24	14	28	3	6	4	20	24	38	14
Özgür	2	4	3	6	25	50	13	26	7	14	2	4	13	26	20	40	13	26	2	4	4	16	45	26	9
Dışa Dönük	2	4	12	24	27	54	7	14	2	4	2	4	18	36	18	36	9	18	3	6	4	30	45	16	5
Kurallı	4	8	33	66	8	16	3	6	2	4	4	8	27	54	12	24	6	12	1	2	8	60	20	9	3
Duygusal	0	0	5	10	17	34	16	32	12	24	0	0	10	20	16	32	18	36	6	12	0	15	33	34	18
Baskın	2	4	20	40	20	40	5	10	3	6	1	2	13	26	22	44	10	20	4	8	3	33	42	15	7
Gizemli	0	0	3	6	6	12	24	48	17	34	0	0	12	24	22	44	10	20	6	12	0	15	28	34	**23**
İz Bırakan	1	2	5	10	22	44	17	34	5	10	2	4	17	34	17	34	12	24	2	4	3	22	39	29	7

f = frekans değerleri
* = Kişi sayısı 100 olduğundan f aynı çıkmaktadır.

Tablo 5.21 Gruplamaya göre katılımcıların Erciyes Yapı Market için frekans değerleri.

Mimar										**Diğer meslek grupları**										**Genel**					
Hiç katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum		Hiç katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum		Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	* **f / %**	* **f / %**	* **f / %**	* **f / %**	* **f / %**	
14	28	25	50	8	16	3	6	0	0	4	8	8	16	24	48	9	18	5	10	18	33	32	12	5	Karmaşık
2	4	6	12	15	30	25	50	2	4	8	16	27	54	8	16	6	12	1	2	10	33	33	31	3	Durgun
3	6	8	16	20	40	17	34	2	4	6	12	21	42	18	36	4	8	1	2	9	29	38	21	3	Güçsüz
0	0	12	24	21	42	11	22	6	12	4	8	25	50	11	22	10	20	0	0	4	37	33	21	6	İtici
7	14	13	26	22	44	4	8	4	8	13	26	24	48	7	14	6	12	0	0	20	37	29	10	4	Dengesiz
1	2	10	20	18	36	19	38	2	4	3	6	28	56	13	26	6	12	0	0	4	38	31	25	2	Uyumsuz
1	2	7	14	23	46	15	30	4	8	2	4	24	48	18	36	6	12	0	0	3	31	41	21	4	Yaşanamaz
0	0	17	34	23	46	8	16	2	4	2	4	29	58	14	28	4	8	1	2	2	46	37	12	3	Boş
1	2	6	12	15	30	21	42	7	14	4	8	14	28	19	38	12	24	1	2	5	20	34	33	8	Sade
1	2	11	22	24	48	12	24	2	4	5	10	31	62	10	20	4	8	0	0	6	44	34	16	2	Güvensiz
0	0	5	10	16	32	23	46	6	12	2	4	21	42	15	30	12	24	0	0	2	26	31	35	6	Kaba
0	0	3	6	12	24	24	48	11	22	4	8	17	34	12	24	14	28	3	6	4	20	24	38	14	Popülist
2	4	3	6	25	50	13	26	7	14	2	4	13	26	20	40	13	26	2	4	4	16	45	26	9	Kısıtlı
2	4	12	24	27	54	7	14	2	4	2	4	18	36	18	36	9	18	3	6	4	30	45	16	5	İçedönük
4	8	33	66	8	16	3	6	2	4	4	8	27	54	12	24	6	12	1	2	8	60	20	9	3	Kuralsız
0	0	5	10	17	34	16	32	12	24	0	0	10	20	16	32	18	36	6	12	0	15	33	34	18	Akılcı
2	4	20	40	20	40	5	10	3	6	1	2	13	26	22	44	10	20	4	8	3	33	42	15	7	Çekinik
0	0	3	6	6	12	24	48	17	34	0	0	12	24	22	44	10	20	6	12	0	15	28	34	**23**	Okunaklı
1	2	5	10	22	44	17	34	5	10	2	4	17	34	17	34	12	24	2	4	3	22	39	29	7	Unutulan

f = frekans değerleri
* = Kişi sayısı 100 olduğundan f aynı çıkmaktadır.

Tablo 5.22 ERCIYES YAPI MARKET Chi-Square Test Sonucu	Basit Karmaşık	Dinamik Durgun	Güçlü Güçsüz	Davet edici İtici	Dengeli Dengesiz	Uyumlu Uyumsuz	Yaşanabilir Yaşanamaz	Dolu Boş	Süslü Sade	Güvenli Güvensiz	Zarif Kaba	Orijinal Popülist	Özgür Kısıtlı	Dışadönük İçedönük	Kurallı Kuralsız	Duygusal Akılcı	Baskın Çekinik	Gizemli Okunaklı	İz bırakan Unutulan
Mimar-Diğer	**0,000***	**0,000***	**0,004***	**0,001***	**0,002***	**0,001***	**0,001***	0,061	**0,014***	**0,000***	**0,000***	**0,000***	**0,048***	0,486	0,603	0,282	0,445	**0,000***	**0,046***
Bay-Bayan	0,300	0,950	0,860	**0,009***	0,229	0,592	0,155	0,889	0,336	0,137	**0,002***	0,981	0,420	0,174	0,500	0,066	0,676	**0,012***	0,011
	* **P≤0,05**																		

Tablo 5.23 ise ortalama değerleri vermektedir.

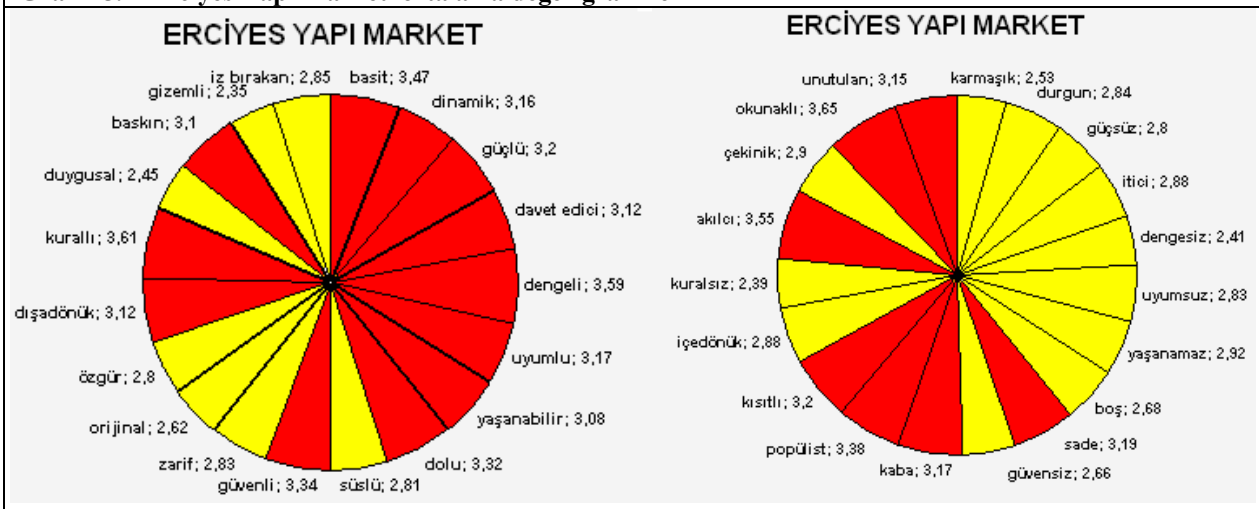
z

Tablo 5.23 Katılımcıların Erciyes Yapı Market için ortalama değerleri

SIFATLAR	Mimar		Diğer meslek grupları		Bay		Bayan		Genel		KARŞIT SIFATLAR	Mimar		Diğer meslek grupları		Bay		Bayan		Genel	
	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S		$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S
Basit	**4,00**	0,83	2,94	1,03	**3,44**	1,14	**3,51**	0,96	**3,47**	1,07	Karmaşık	2,00	0,83	3,06	1,03	2,55	1,14	2,48	0,96	2,53	1,07
Dinamik	2,62	0,90	**3,70**	0,95	3,09	1,05	3,25	1,09	3,16	1,07	Durgun	3,38	0,90	2,30	0,95	2,90	1,05	2,74	1,09	2,84	1,07
Güçlü	2,86	0,94	**3,54**	0,88	3,24	1,01	3,12	0,92	3,20	0,97	Güçsüz	3,14	0,94	2,46	0,88	2,75	1,01	2,87	0,92	2,80	0,97
Davet Edici	2,78	0,95	**3,46**	0,90	3,09	0,85	3,15	1,18	3,12	0,98	İtici	3,22	0,95	2,54	0,90	2,90	0,85	2,84	1,18	2,88	0,98
Dengeli	3,30	1,07	**3,88**	0,93	**3,52**	1,01	**3,69**	1,10	**3,59**	1,04	Dengesiz	2,70	1,07	2,12	0,93	2,47	1,01	2,30	1,10	2,41	1,04
Uyumlu	2,78	0,88	**3,56**	0,78	3,13	0,93	3,23	0,90	3,17	0,92	Uyumsuz	3,22	0,88	2,44	0,78	2,86	0,93	2,76	0,90	2,83	0,92
Yaşanabilir	2,72	0,88	**3,44**	0,76	3,06	0,89	3,10	0,91	3,08	0,89	Yaşanamaz	3,28	0,88	2,52	0,76	2,90	0,88	2,89	0,91	2,92	0,89
Dolu	3,10	0,81	**3,54**	0,78	3,36	0,81	3,25	0,84	3,32	0,82	Boş	2,90	0,81	2,46	0,78	2,63	0,81	2,74	0,84	2,68	0,82
Süslü	2,46	0,95	3,16	0,95	2,67	0,88	3,02	1,15	2,81	1,01	Sade	**3,54**	0,95	2,84	0,95	3,32	0,88	2,97	1,15	3,19	1,01
Güvenli	2,94	0,84	**3,74**	0,75	3,29	0,84	**3,41**	0,96	3,34	0,89	Güvensiz	3,06	0,84	2,26	0,75	2,70	0,84	2,58	0,96	2,66	0,89
Zarif	2,40	0,83	3,26	0,87	2,68	0,92	3,05	0,97	2,83	0,95	Kaba	3,60	0,83	2,74	0,87	3,31	0,92	2,94	0,97	3,17	0,95
Orijinal	2,14	0,83	3,10	1,09	2,57	1,07	2,69	1,10	2,62	1,08	Popülist	**3,86**	0,83	2,90	1,09	**3,42**	1,07	3,30	1,10	3,38	1,08
Özgür	2,60	0,94	3,00	0,92	2,78	1,01	2,82	0,85	2,80	0,95	Kısıtlı	3,40	0,94	3,00	0,92	3,21	1,01	3,17	0,85	3,20	0,95
DışaDönük	3,10	0,83	3,14	0,96	3,03	0,94	3,25	0,81	3,12	0,90	İçedönük	2,90	0,83	2,86	0,96	2,96	0,94	2,74	0,81	2,88	0,90
Kurallı	**3,68**	0,86	**3,54**	0,88	**3,60**	0,80	**3,61**	0,98	**3,61**	0,87	Kuralsız	2,32	0,86	2,46	0,88	2,39	0,80	2,38	0,98	2,39	0,87
Duygusal	2,30	0,95	2,60	0,94	2,40	0,95	2,51	0,96	2,45	0,95	Akılcı	**3,70**	0,95	3,40	0,94	**3,59**	0,95	**3,48**	0,96	**3,55**	0,95
Baskın	3,26	0,92	2,94	0,93	3,16	0,96	3,00	0,88	3,10	0,93	Çekinik	2,74	0,92	3,06	0,93	2,83	0,96	3,00	0,88	2,90	0,93
Gizemli	1,90	0,83	2,80	0,94	2,21	0,89	2,56	1,11	2,35	0,99	Okunaklı	**4,10**	0,83	3,20	0,94	**3,78**	0,89	**3,43**	1,11	**3,65**	0,99
İz Bırakan	2,60	0,88	3,10	0,95	2,72	1,05	3,05	0,72	2,85	0,94	Unutulan	3,40	0,88	2,90	0,95	3,27	1,05	2,94	0,72	3,15	0,94
	$\bar{x}$ (mean-ortalama)=3,10 S=0,47																				

Yapılan anket neticesinde Erciyes Yapı Market biçimsel yapısı üzerine görsel kullanıcıların belirgin biçimsel tanımlamalar getirmediği gözlenmektedir. Bununla birlikte genel ortalamalar göz önüne alındığında tanımlı kabul edilebilecek değerleri okunaklı ($\bar{x}$=3,65), kurallı ($\bar{x}$=3,61), dengeli ($\bar{x}$=3,59) ve akılcı ($\bar{x}$=3,55) etkilerin aldığı görülmektedir. Ortalama değer grafikleri aşağıdaki gibi gösterilmektedir

Grafik 5.7 Erciyes Yapı Market ortalama değer grafikleri

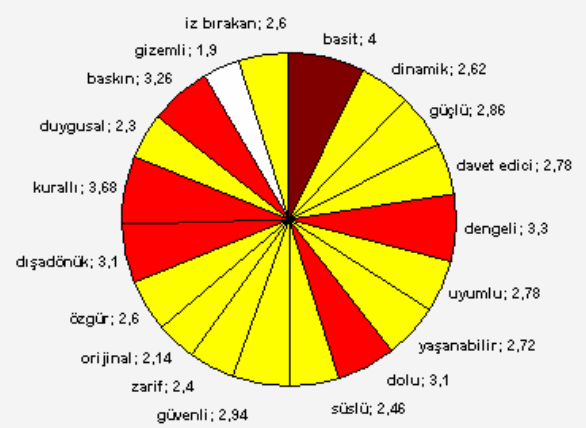
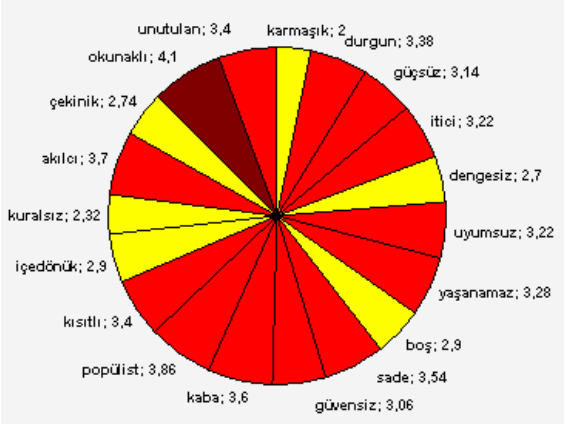
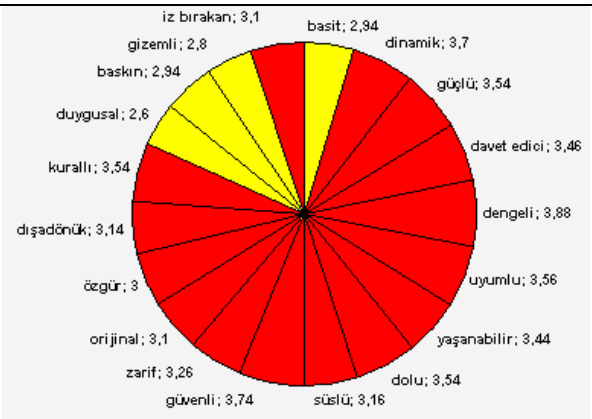
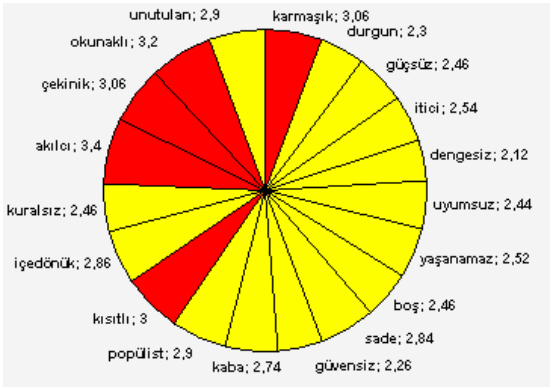
Yüzdelikleri bakımından kesin değerlerde en yüksek değer %23 ile okunaklı olarak görülmektedir. Yine karşıt sıfatlar olarak eşdeğer nitelikte kabul edilebilecek en yüksek değeri özgür-kısıtlı (%45) ve dışadönük-içedönük (%45) sıfat çifti oluşturmaktadır.

Mimar ve diğer meslek gruplarının değerlendirmesi açısından farklılıklar gözlenmiştir. Chi-square testine bağlı olarak "p" değerlerine ($p<0,05$) göre mimarlar ve diğer meslek gruplarının değerlendirmelerinde basit-karmaşık ($\chi^2_{hes=}$ 0,000, $p<0,05$), dinamik-durgun ($\chi^2_{hes=}$ 0,000, $p<0,05$), güçlü-güçsüz ($\chi^2_{hes=}$ 0,004, $p<0,05$), davet edici-itici ($\chi^2_{hes=}$ 0,001, $p<0,05$), dengeli-dengesiz ($\chi^2_{hes=}$ 0,002, $p<0,05$), uyumlu-uyumsuz ($\chi^2_{hes=}$ 0,001, $p<0,05$), yaşanabilir-yaşanamaz ($\chi^2_{hes=}$ 0,001, $p<0,05$), süslü-sade ($\chi^2_{hes=}$ 0,014, $p<0,05$), güvenli-güvensiz ($\chi^2_{hes=}$ 0,000, $p<0,05$), zarif-kaba ($\chi^2_{hes=}$ 0,000, $p<0,05$), orijinal-popülist ($\chi^2_{hes=}$ 0,000, $p<0,05$), özgür-kısıtlı ($\chi^2_{hes=}$ 0,048, $p<0,05$), gizemli-okunaklı ($\chi^2_{hes=}$ 0,000, $p<0,05$), iz bırakan-unutulan ($\chi^2_{hes=}$ 0,046, $p<0,05$) sıfat çiftleri anlamlı bulunmuştur. Buna göre Erciyes Yapı Market formunun mimar ve diğer meslek grupları arasında bu sıfat çiftleri açısından farklı algılandığı söylenebilmektedir. Ortalamaları göz önüne alındığı taktirde mimarlar Erciyes Yapı Market formunun sahip olduğu etkiyi okunaklı ($\bar{x}$=4,10) ve basit ($\bar{x}$=4,00) olarak tanımlamakta ve en yüksek değerleri sırasıyla popülist ($\bar{x}$=3,86), akılcı ($\bar{x}$=3,70), kurallı

($\bar{x}$=3,68), kaba ($\bar{x}$=3,60) ve sade ($\bar{x}$=3,54) etkileri olarak değerlendirmektedir. Diğer meslek gruplarında tanımlama getirilmezken dengeli ($\bar{x}$=3,88), güvenli ($\bar{x}$=3,74), dinamik ($\bar{x}$=3,70), uyumlu ($\bar{x}$=3,56), güçlü ($\bar{x}$=3,54), dolu ($\bar{x}$=3,54), kurallı ($\bar{x}$=3,54), davet edici ($\bar{x}$=3,46), yaşanabilir ($\bar{x}$=3,44) yüksek değerler olarak sıralanmaktadır (Grafik 5.8).

Yüzdelikleri bakımından mimarların cevaplandırdığı kesin değerlerde en yüksek değeri okunaklı (%34) etki oluşturmaktadır. Bu durum diğer meslek gruplarında ise dengeli (%26) olarak görülmektedir. Yüzdelikleri bakımından karşıt sıfatlar olarak eşdeğer nitelikte kabul edilebilecek en yüksek değer mimarlarda %54 ile dışadönük-içedönük sıfat çifti, diğer meslek gruplarında ise %48 ile basit-karmaşık (%48) sıfat çiftinin olduğu görülmektedir.

Grafik 5.8 Erciyes Yapı Market için katılımcıların ortalama değerleri.

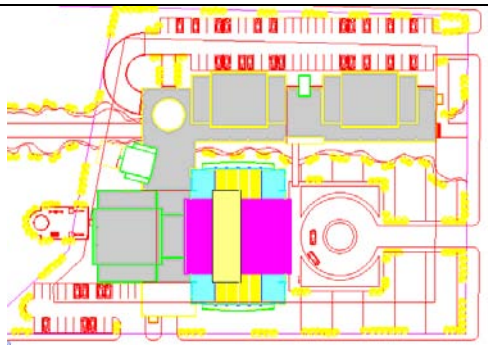
	sıfatlar (pozitif)	**sıfatlar (negatif-karşıt)**
MİMARLAR		
DİĞER MESLEK SAHİPLERİ		

61 erkek 39 bayan katılımcının değerlendirme yaptığı anket sonuçlarında Chi-square testine bağlı olarak sıfat çiftlerinden davet edici-itici ($\chi^2_{hes=}$ 0,009, p<0,05), zarif-kaba ($\chi^2_{hes=}$ 0,002, p<0,05), gizemli-okunaklı ($\chi^2_{hes=}$ 0,012, p<0,05) ve iz bırakan-unutulan ($\chi^2_{hes=}$ 0,011, p<0,05) etki değerlendirmelerinde "p" değerleri p<0,05 olarak görülmektedir. Bu sıfat

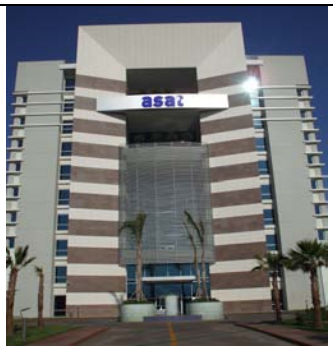
çiftleri haricinde değerlendirmede cinsiyet açısından farklılık olmadığı söylenebilmektedir. Ortalamalar dikkate alındığında yapı formunun etkisi üzerine en yüksek değerler erkeklerde okunaklı ($\bar{x}$=3,88), kurallı ($\bar{x}$=3,88), akılcı ($\bar{x}$=3,88), dengeli ($\bar{x}$=3,88) olarak, bayanlarda bu durum dengeli ($\bar{x}$=3,88) , kurallı ($\bar{x}$=3,88), basit ($\bar{x}$=3,88) olarak sıralamaktadır.

5.4.5. ASAT

Tablo 5.24 ASAT geometrik nitelikleri ve tasarımcısının görüşleri.

Tasarımcının Tasarımını Değerlendirmesi:

Antalya su ve atıksu idaresi genel müdürlük binası (ASAT) projesinin tasarımı üzerine proje tasarımcılarından Ufuk Parlakdağ tasarım süreci ile ilgili olarak şu değerlendirmeyi getirmiştir;

" *İç mekan dokümanları tarafımıza verildikten sonra ilk olarak arsayı etüt ettik. Yöresel özelikleri (iklim-rüzgar-güneş…gibi) düşünerek tasarıma başladık. ASAT binasının, bina fonksiyonunu da hissettirmesini göz önünde tuttuk. Kalıcı, dikkat çekici, çağdaş, flexible ve fonksiyonel bir bina olmasını istedik*"

Binayı görsel olarak algılayanlarda **dinamik, güçlü, davet edici, dengeli, yaşanabilir, güvenli, orijinal** ve **iz bırakan** bir etki oluşturmak istendiğini belirten Parlakdağ yapıdaki en güçlü etkiyi **iz bırakan** ve **fonksiyonellik** olarak belirtmiştir.

Görüşmelerin değerlendirilmesi:

Biçimsel analizi açısından geometrik formda tasarlanan yapı merkezde prizmatik formun ekleme çıkarma işlemi uygulanmasına bağlı olarak iki yanında simetrik olarak yer alan prizmatik formlara bağlı olarak biçimlenmiştir. Geometrik düzende merkezi biçim olarak tasarlanan yapıda kareden türeyen formların ekleme çıkarma yapılarak doluluk boşluk oluşturulduğu söylenebilmektedir. Tasarımcıların görüşleri doğrultusunda çevresel özellikler ve fonksiyonelliğinin ortaya konulmasına bağlı olarak daha çok algoritmik bir yaklaşım sergilenmekte, tasarım strüktürü anlamında ekleme ve çıkarmalarla zenginleştirilmiş prizmatik bir form oluşumuna sahip olduğu söylenebilmektedir.

ASAT için katılımcıların sıfatlara ilişkin yapmış oldukları derecelendirme frekans değerleri tablo 5.25 ve 5.26'te görülmektedir. Tablolardaki koyu renkli sıfatlar tasarımcı hedefleridir. Tablo 5.27 ki kare (chı-square) test sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 5.25 Gruplamaya göre katılımcıların ASAT için frekans değerleri.

	Mimar										**Diğer meslek grupları**										**Genel**				
	Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılmyorum		Hiç katılmyorum		Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılmyorum		Hiç katılmyorum		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmyorum	Hiç katılmyorum
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	* **f / %**	* **f / %**	* **f / %**	* **f / %**	* **f / %**
Basit	2	4	14	28	19	38	12	24	3	6	1	2	5	10	19	38	16	32	9	18	3	19	38	28	12
Dinamik	7	14	26	52	17	34	0	0	0	0	4	8	30	60	14	28	2	4	0	0	11	56	31	2	0
Güçlü	16	32	31	62	3	6	0	0	0	0	7	14	29	58	11	22	1	2	2	4	**23**	60	14	1	2
Davet Edici	12	24	35	70	2	4	1	2	0	0	7	14	27	54	12	24	4	8	0	0	19	62	14	5	0
Dengeli	12	24	24	48	14	28	0	0	0	0	4	8	33	66	11	22	2	4	0	0	16	57	25	2	0
Uyumlu	7	14	31	62	11	22	1	2	0	0	4	8	36	72	8	16	1	2	1	2	11	67	19	2	1
Yaşanabilir	12	24	27	54	9	18	1	2	1	2	3	6	35	70	10	20	2	4	0	0	15	62	19	3	1
Dolu	5	10	30	60	15	30	0	0	0	0	4	8	32	64	13	26	0	0	1	2	9	62	28	0	1
Süslü	4	8	22	44	19	38	5	10	0	0	4	8	25	50	15	30	5	10	1	2	8	47	34	10	1
Güvenli	9	18	29	58	12	24	0	0	0	0	5	10	40	80	4	8	1	2	0	0	14	69	16	1	0
Zarif	7	14	24	48	15	30	4	8	0	0	4	8	28	56	15	30	2	4	1	2	11	52	30	6	1
Orijinal	11	22	24	48	14	28	1	2	0	0	4	8	19	38	19	38	7	14	1	2	15	43	33	8	1
Özgür	8	16	25	50	16	32	1	2	0	0	2	4	21	42	23	46	3	6	1	2	10	46	39	4	1
Dışa Dönük	8	16	18	36	20	40	4	8	0	0	3	6	13	26	24	48	8	16	2	4	11	31	44	12	2
Kurallı	9	18	31	62	10	20	0	0	0	0	2	4	30	60	14	28	4	8	0	0	11	61	24	4	0
Duygusal	1	2	4	8	15	30	21	42	9	18	1	2	5	10	17	34	19	38	8	16	2	9	32	40	17
Baskın	13	26	33	66	3	6	0	0	1	2	2	4	14	28	19	38	10	20	5	10	15	47	22	10	6
Gizemli	4	8	9	18	27	54	9	18	1	2	1	2	9	18	16	32	18	36	6	12	5	18	43	27	7
İz Bırakan	14	28	31	62	4	8	1	2	0	0	3	6	18	36	22	44	6	12	1	2	17	49	26	7	1

f = frekans değerleri
* = Kişi sayısı 100 olduğundan f aynı çıkmaktadır.

Tablo 5.26 Gruplamaya göre katılımcıların ASAT için frekans değerleri.

Mimar										**Diğer meslek grupları**										**Genel**					
Hiç katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum		Hiç katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum		Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	*** f / %**	*** f / %**	*** f / %**	*** f / %**	*** f / %**	
2	4	14	28	19	38	12	24	3	6	1	2	5	10	19	38	16	32	9	18	3	19	38	28	12	Karmaşık
7	14	26	52	17	34	0	0	0	0	4	8	30	60	14	28	2	4	0	0	11	56	31	2	0	Durgun
16	32	31	62	3	6	0	0	0	0	7	14	29	58	11	22	1	2	2	4	**23**	60	14	1	2	Güçsüz
12	24	35	70	2	4	1	2	0	0	7	14	27	54	12	24	4	8	0	0	19	62	14	5	0	İtici
12	24	24	48	14	28	0	0	0	0	4	8	33	66	11	22	2	4	0	0	16	57	25	2	0	Dengesiz
7	14	31	62	11	22	1	2	0	0	4	8	36	72	8	16	1	2	1	2	11	67	19	2	1	Uyumsuz
12	24	27	54	9	18	1	2	1	2	3	6	35	70	10	20	2	4	0	0	15	62	19	3	1	Yaşanamaz
5	10	30	60	15	30	0	0	0	0	4	8	32	64	13	26	0	0	1	2	9	62	28	0	1	Boş
4	8	22	44	19	38	5	10	0	0	4	8	25	50	15	30	5	10	1	2	8	47	34	10	1	Sade
9	18	29	58	12	24	0	0	0	0	5	10	40	80	4	8	1	2	0	0	14	69	16	1	0	Güvensiz
7	14	24	48	15	30	4	8	0	0	4	8	28	56	15	30	2	4	1	2	11	52	30	6	1	Kaba
11	22	24	48	14	28	1	2	0	0	4	8	19	38	19	38	7	14	1	2	15	43	33	8	1	Popülist
8	16	25	50	16	32	1	2	0	0	2	4	21	42	23	46	3	6	1	2	10	46	39	4	1	Kısıtlı
8	16	18	36	20	40	4	8	0	0	3	6	13	26	24	48	8	16	2	4	11	31	44	12	2	İçedönük
9	18	31	62	10	20	0	0	0	0	2	4	30	60	14	28	4	8	0	0	11	61	24	4	0	Kuralsız
1	2	4	8	15	30	21	42	9	18	1	2	5	10	17	34	19	38	8	16	2	9	32	40	17	Akılcı
13	26	33	66	3	6	0	0	1	2	2	4	14	28	19	38	10	20	5	10	15	47	22	10	6	Çekinik
4	8	9	18	27	54	9	18	1	2	1	2	9	18	16	32	18	36	6	12	5	18	43	27	7	Okunaklı
14	28	31	62	4	8	1	2	0	0	3	6	18	36	22	44	6	12	1	2	17	49	26	7	1	Unutulan

f = frekans değerleri
* = Kişi sayısı 100 olduğundan f aynı çıkmaktadır.

Tablo 5.27 ASAT Chi-Square Test Sonucu	Basit Karmaşık	Dinamik Durgun	Güçlü Güçsüz	Davet edici İtici	Dengeli Dengesiz	Uyumlu Uyumsuz	Yaşanabilir Yaşanamaz	Dolu Boş	Süslü Sade	Güvenli Güvensiz	Zarif Kaba	Orijinal Popülist	Özgür Kısıtlı	Dışadönük İçedönük	Kurallı Kuralsız	Duygusal Akılcı	Baskın Çekinik	Gizemli Okunaklı	İz bırakan Unutulan
Mimar-Diğer	0,086	0,335	**0,025**	**0,010**	0,051	0,615	0,098	0,725	0,798	**0,048**	0,593	0,339	0,125	0,148	**0,028**	0,983	**0,000**	**0,025**	**0,000**
Bay-Bayan	0,602	0,546	0,052	0,371	0,122	0,540	0,211	0,582	0,505	0,650	0,276	0,479	0,324	0,307	0,403	0,465	0,129	0,060	0,674
	* **P≤0,05**																		

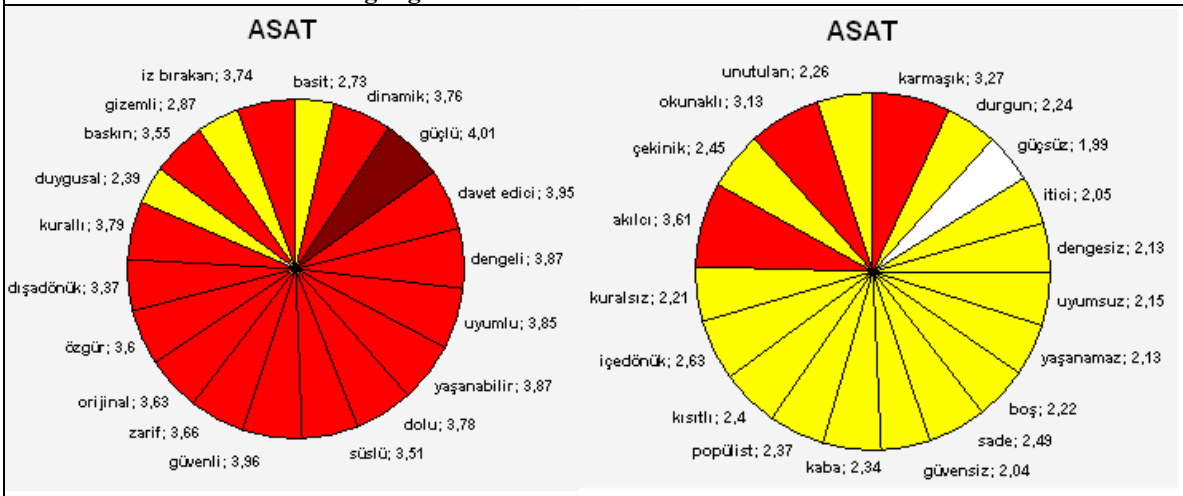
Tablo 5.28 ise ortalama değerleri vermektedir.

Tablo 5.28 Katılımcıların ASAT için ortalama değerleri

SIFATLAR	Mimar		Diğer meslek grupları		Bay		Bayan		Genel		KARŞIT SIFATLAR	Mimar		Diğer meslek grupları		Bay		Bayan		Genel	
	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S		$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S
Basit	3,00	0,96	2,46	0,97	2,73	1,01	2,71	0,99	2,73	1,00	Karmaşık	3,00	0,96	**3,54**	0,97	3,26	1,01	3,28	0,99	3,27	1,00
Dinamik	**3,80**	0,67	**3,72**	0,67	**3,77**	0,71	**3,74**	0,59	**3,76**	0,66	Durgun	2,20	0,67	2,28	0,67	2,22	0,71	2,25	0,59	2,24	0,66
Güçlü	**4,26**	0,56	**3,76**	0,87	**4,13**	0,67	**3,82**	0,88	**4,01**	0,77	Güçsüz	1,74	0,56	2,24	0,87	1,86	0,67	2,17	0,88	1,99	0,77
Davet Edici	**4,16**	0,58	**3,74**	0,80	**3,98**	0,76	**3,89**	0,68	**3,95**	0,72	İtici	1,84	0,58	2,26	0,80	2,01	0,76	2,10	0,68	2,05	0,72
Dengeli	**3,96**	0,72	**3,78**	0,64	**3,90**	0,67	**3,82**	0,72	**3,87**	0,69	Dengesiz	2,04	0,72	2,22	0,64	2,09	0,67	2,17	0,72	2,13	0,69
Uyumlu	**3,88**	0,65	**3,82**	0,69	**3,85**	0,57	**3,84**	0,81	**3,85**	0,67	Uyumsuz	2,12	0,65	2,18	0,69	2,14	0,57	2,15	0,81	2,15	0,67
Yaşanabilir	**3,96**	0,83	**3,78**	0,61	**3,88**	0,68	**3,84**	0,81	**3,87**	0,73	Yaşanamaz	2,04	0,83	2,22	0,61	2,11	0,68	2,15	0,81	2,13	0,73
Dolu	**3,80**	0,60	**3,76**	0,68	**3,83**	0,58	**3,69**	0,73	**3,78**	0,64	Boş	2,20	0,60	2,24	0,68	2,16	0,58	2,30	0,73	2,22	0,64
Süslü	**3,50**	0,78	**3,52**	0,86	**3,54**	0,88	**3,46**	0,71	**3,51**	0,82	Sade	2,50	0,78	2,48	0,86	2,45	0,88	2,53	0,71	2,49	0,82
Güvenli	**3,94**	0,65	**3,98**	0,51	**3,98**	0,56	**3,92**	0,62	**3,96**	0,58	Güvensiz	2,06	0,65	2,02	0,51	2,01	0,56	2,07	0,62	2,04	0,58
Zarif	**3,68**	0,81	**3,64**	0,77	**3,72**	0,79	**3,56**	0,78	**3,66**	0,79	Kaba	2,32	0,81	2,36	0,77	2,27	0,79	2,43	0,78	2,34	0,79
Orijinal	**3,90**	0,76	3,36	0,89	**3,67**	0,88	**3,56**	0,85	**3,63**	0,87	Popülist	2,10	0,76	2,64	0,89	2,32	0,88	2,43	0,85	2,37	0,87
Özgür	**3,80**	0,72	3,40	0,75	**3,63**	0,70	**3,53**	0,85	**3,60**	0,76	Kısıtlı	2,20	0,72	2,60	0,75	2,36	0,70	2,46	0,85	2,40	0,76
DışaDönük	**3,60**	0,85	3,14	0,90	3,34	0,92	**3,41**	0,88	3,37	0,90	İçedönük	2,40	0,85	2,86	0,90	2,65	0,92	2,58	0,88	2,63	0,90
Kurallı	**3,98**	0,62	**3,60**	0,69	**3,86**	0,64	**3,66**	0,73	**3,79**	0,68	Kuralsız	2,02	0,62	2,40	0,69	2,13	0,64	2,33	0,73	2,21	0,68
Duygusal	2,34	0,93	2,44	0,95	2,47	0,88	2,25	1,01	2,39	0,94	Akılcı	**3,66**	0,93	**3,56**	0,95	**3,52**	0,88	3,74	1,01	3,61	0,94
Baskın	**4,14**	0,70	2,96	1,02	**3,72**	0,98	3,28	1,12	**3,55**	1,05	Çekinik	1,86	0,70	3,04	1,02	2,27	0,98	2,71	1,12	2,45	1,05
Gizemli	3,12	0,87	2,62	0,98	3,03	0,96	2,61	0,90	2,87	0,96	Okunaklı	2,88	0,87	3,38	0,98	2,96	0,96	3,38	0,90	3,13	0,96
İz Bırakan	**4,16**	0,65	3,32	0,84	**3,80**	0,83	**3,64**	0,90	**3,74**	0,86	Unutulan	1,84	0,65	2,68	0,84	2,19	0,83	2,35	0,90	2,26	0,86
	$\bar{x}$ (mean-ortalama)=3,10 S=0,47																				

Yapılan anket neticesinde ASAT biçimsel yapısını görsel kullanıcıların güçlü ($\bar{x}$=4,01) olarak tanımladığı gözlenmekte bununla birlikte tanımlı kabul edilebilecek değerleri sırasıyla güvenli ($\bar{x}$=3,96), davet edici ($\bar{x}$=3,95), dengeli ($\bar{x}$=3,87), yaşanabilir ($\bar{x}$=3,87), uyumlu ($\bar{x}$=3,85), kurallı ($\bar{x}$=3,79), dolu ($\bar{x}$=3,78), dinamik ($\bar{x}$=3,76), iz bırakan ($\bar{x}$=3,74), zarif ($\bar{x}$=3,66), orijinal ($\bar{x}$=3,63), akılcı ($\bar{x}$=3,61), özgür ($\bar{x}$=3,60), baskın ($\bar{x}$=3,55) ve süslü ($\bar{x}$=3,51) etkilerin aldığı görülmektedir. Toplam 100 katılımcının görüşleri doğrultusunda elde edilen ortalama değer grafikleri aşağıdaki gibi gösterilmektedir.

Grafik 5.9 ASAT ortalama değer grafikleri

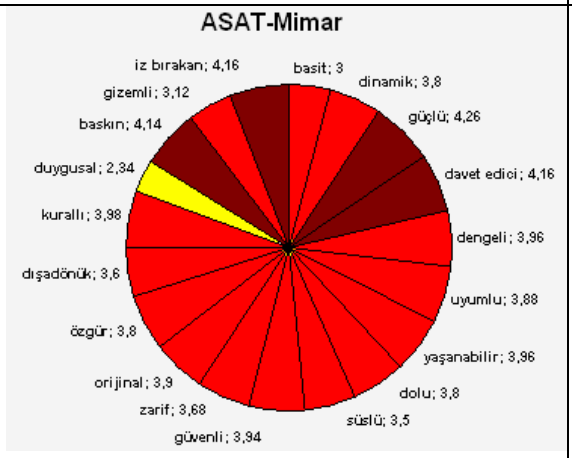
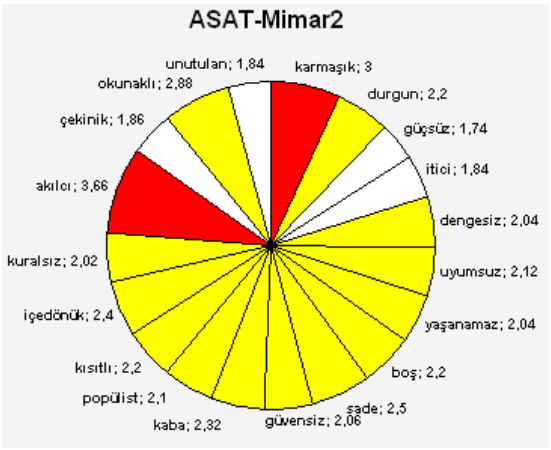
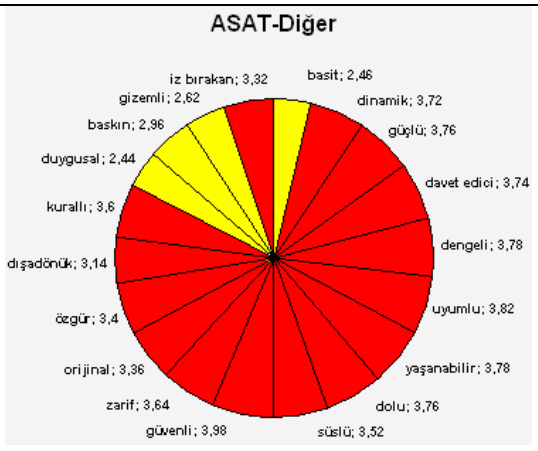
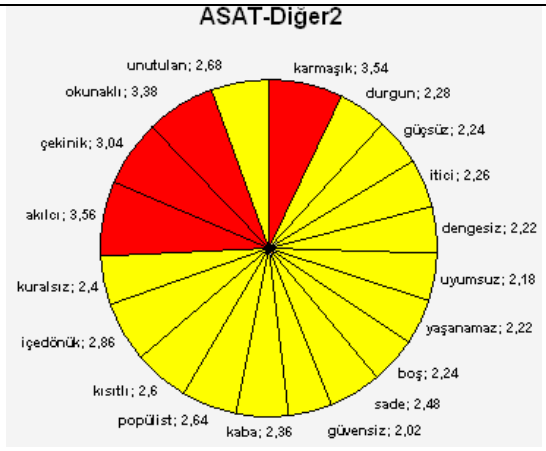
Yüzdelikleri bakımından kesin değerlerde en yüksek değer %23 ile güçlü olarak görülmektedir. Yine yüzdelikleri bakımından karşıt sıfatlar olarak eşdeğer nitelikte kabul edilebilecek en yüksek değeri dışadönük-içedönük (%44) sıfat çifti oluşturmaktadır.

Mimar ve diğer meslek gruplarının değerlendirmesi açısından farklılıklar gözlenmektedir. Chi-square testine bağlı olarak "p" değerlerine göre mimarlar ve diğer meslek gruplarının değerlendirmelerinde güçlü-güçsüz ($\chi^2_{hes=}$ 0,025, p<0,05), davet edici-itici ($\chi^2_{hes=}$ 0,010, p<0,05), güvenli-güvensiz ($\chi^2_{hes=}$ 0,048, p<0,05), kurallı-kuralsız ($\chi^2_{hes=}$ 0,028, p<0,05), baskın-çekinik ($\chi^2_{hes=}$ 0,000, p<0,05), gizemli-okunaklı ($\chi^2_{hes=}$ 0,025, p<0,05), iz bırakan-unutulan ($\chi^2_{hes=}$ 0,000, p<0,05) sıfat çiftleri anlamlı bulunmuştur. Bu duruma bağlı olarak ASAT formunun mimar ve diğer meslek grupları arasında bu sıfat çiftleri açısından farklı algılandığı gözlenmiştir. Bununla birlikte ortalamaları göz önüne alındığı taktirde mimarlar ASAT formunun sahip olduğu etkiyi güçlü ($\bar{x}$=4,26), davet edici ($\bar{x}$=4,16), iz bırakan ($\bar{x}$=4,16), baskın ($\bar{x}$=4,14) olarak tanımlamakta ve en yüksek değerleri sırasıyla kurallı

($\bar{x}$=3,98), dengeli ($\bar{x}$=3,96), yaşanabilir ($\bar{x}$=3,96), güvenli ($\bar{x}$=3,94), orijinal ($\bar{x}$=3,90), uyumlu ($\bar{x}$=3,88), dinamik ($\bar{x}$=3,80), dolu ($\bar{x}$=3,80), özgür ($\bar{x}$=3,80), zarif ($\bar{x}$=3,68), akılcı ($\bar{x}$=3,66), dışadönük ($\bar{x}$=3,60) ve süslü ($\bar{x}$=3,50) etkileri olarak değerlendirmektedir. Diğer meslek gruplarında tanımlama getirilmezken güvenli ($\bar{x}$=3,98), uyumlu ($\bar{x}$=3,82), dengeli ($\bar{x}$=3,78), yaşanabilir ($\bar{x}$=3,78), güçlü ($\bar{x}$=3,76), dolu ($\bar{x}$=3,76), davet edici ($\bar{x}$=3,74), dinamik ($\bar{x}$=3,72), zarif ($\bar{x}$=3,64), kurallı ($\bar{x}$=3,60), akılcı ($\bar{x}$=3,56), karmaşık ($\bar{x}$=3,54) ve süslü($\bar{x}$=3,52) yüksek değerler olarak sıralanmaktadır (Grafik 5.10).

Yüzdelikleri bakımından mimarların cevaplandırdığı kesin değerlerde en yüksek değeri güçlü (%32) etki oluşturmaktadır. Bu durum diğer meslek gruplarında ise karmaşık (%18) olarak görülmektedir. Yüzdelikleri bakımından karşıt sıfatlar olarak eşdeğer nitelikte kabul edilebilecek en yüksek değer mimarlarda %54 ile gizemli-okunaklı sıfat çifti olurken, diğer meslek gruplarında ise %48 ile dışadönük-içedönük sıfat çiftinin olduğu görülmektedir.

Grafik 5.10 ASAT için katılımcıların ortalama değerleri.

	sıfatlar (pozitif)	**sıfatlar (negatif-karşıt)**
MİMARLAR		
DİĞER MESLEK SAHİPLERİ		

61 erkek 39 bayan katılımcının değerlendirme yaptığı anket sonuçlarında Chi-square testine bağlı olarak sıfat çiftlerinden hiçbirinde "p" değeri p<0,05 olarak yer almamaktadır. Bu durum cinsiyetin değerlendirme açısından farklılık oluşturmadığı sonucunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte ortalamalar dikkate alındığında ASAT formunu erkek katılımcılar güçlü ($\bar{x}$=4,13) olarak tanımlarken en yüksek değerleri davet edici ($\bar{x}$=3,98), güvenli ($\bar{x}$=3,98), dengeli ($\bar{x}$=3,90), yaşanabilir ($\bar{x}$=3,88), kurallı ($\bar{x}$=3,86), uyumlu ($\bar{x}$=3,85), dolu ($\bar{x}$=3,83), iz bırakan ($\bar{x}$=3,80), dinamik ($\bar{x}$=3,77), baskın ($\bar{x}$=3,72), zarif ($\bar{x}$=3,72), orijinal ($\bar{x}$=3,67), özgür ($\bar{x}$=3,63), süslü ($\bar{x}$=3,54) ve akılcı ($\bar{x}$=3,52) olarak değerlendirilirken, bayanlarda bu durum tanımlama getirilmeksizin güvenli ($\bar{x}$=3,92), davet edici ($\bar{x}$=3,89), uyumlu ($\bar{x}$=3,84), yaşanabilir ($\bar{x}$=3,84), güçlü ($\bar{x}$=3,82), dinamik ($\bar{x}$=3,74), akılcı ($\bar{x}$=3,74), dolu ($\bar{x}$=3,69), kurallı ($\bar{x}$=3,66), iz bırakan ($\bar{x}$=3,64), orijinal ($\bar{x}$=3,56), zarif ($\bar{x}$=3,56), özgür ($\bar{x}$=3,53) ve süslü ($\bar{x}$=3,46) olarak sıralamaktadır.

5.5 Bulguların Değerlendirmesi

Alan çalışması kapsamında ele alınan yapıların geometrik biçime sahip yapısal düzenlemeler olması bu yapıların geometrik anlam ve etkiler çerçevesinde ele alınmasını sağlamıştır.

Antalya Sabancı Kongre ve Ticaret Merkezi (Cam piramit) tasarımcılarının uyumlu, yaşanabilir, iz bırakan ve dışadönük etkileri amaçladığı belirtilmişti. Elde edilen anket verilerine bağlı olarak sadece iz bırakan sıfatının aldığı değerler yönünde buna ulaşıldığını görmekteyiz. Bu anlamda tasarımcının hedeflerine sınırlı ölçüde ulaştığı ancak hedef olarak belirlemediği halde ikonik bir tasarım yaklaşımıyla seçilen Cam Piramit formunun asal şekillerden biri olarak nitelenen piramit form özellikleri nedeniyle katılımcıda sade ve dengeli kurallı, basit, durgun, iz bırakan, güçlü, davet edici, baskın etkileri oluşturduğu ortaya konulmuştur. Kullanıcıların asal şekilleri ve buna bağlı olarak asal formları daha kolay anlamlandırdığı, çevresindeki formları algılamak için basitleştirdiğinden söz edilmişti. Nitekim diğer biçimsel düzenlemelere göre en az eşdeğer düzeyde cevabın cam piramit anketine verildiği gözlenmiştir. Bu durumda kullanıcıların asal formlardan piramit formuna sahip bir biçim olarak Cam piramit yapısını daha kolay anlamlandırdığı sonucu çıkarılabilmektedir. Karenin dengeli, sade, eşitlik, sert ve

bütünlük; üçgenin ise durağan, sert ve kenarları üzerindeyken denge etkisi oluşturduğu yönündeki araştırmalara yer verilmişti. Kare ve üçgenden türeyen asal bir form olarak piramit formun bu anlamda basit, durgun, dengeli, kurallı, baskın ve davet edici etkilere verilen cevapların çoğunlukta olmasının bu görüşleri desteklediği görülmüştür.

112 Acil Çağrı Merkezi tasarımcılarının tasarımında biçimsel açıdan amaçlanan etkinin güvenli, okunaklı, kurallı, dolu, yaşanabilir etki olduğu belirtilmişti. Yapılan anket neticesinde istenilen düzeyde bir etkiye ulaşıldığı söylenememekle birlikte tasarım amaçları içinde yer almasa da algoritmik bir yaklaşıma bağlı olarak dairesel bir form etrafında şekillenen formlardan oluşan 112 Acil yapısının sade, dinamik ve akılcı etkileri oluşturduğu ortaya konulmuştur. Dairenin rahat, merkeziyetçi, güç gibi özelliklerinden söz eden çalışmalar olduğunu belirtmiştik. 112 Acil Çağrı Merkezi projesinde uygulanan biçimselliğin de dairesel bir merkez ve buna bağlı etrafında şekillenen biçimsel düzenleme olduğu görülmektedir. Biçimsel düzenlemelerde özellikle merkezi biçime sahip mimari organizasyonların merkeziyetçi etkiyi göstermeyi amaçladıkları belirtilmiştir. Bu durum 112 Acil çağrı merkezi projesinin tasarımcı görüşleri doğrultusunda da açıkça ortaya konmaktadır. Bununla birlikte formların açılı olarak kullanımının hareket duygusu getirdiği ve bu anlamda dinamik bir etki oluşturduğuna yer verilmişti. 112 Acil Çağrı merkezi yapısı üzerine kullanıcıların daha çok tanımlayıcı (katılıyorum, kesinlikle katılıyorum) olarak verdiği dinamik ve kurallı etki cevaplarıyla bu durumun desteklendiğini söyleyebilmekteyiz.

Antalya Mimarlar Odası tasarımında tasarımcıların amaçladıkları etkiler olarak basit, dinamik, güçlü, davet edici, dengeli, uyumlu, yaşanabilir, boş, sade, güvenli, zarif, orijinal, özgür, içedönük, kurallı, akılcı, baskın, okunaklı ve iz bırakan etkilerden söz edilmişti. Yapılan anket sonucuna bağlı olarak dinamik, iz bırakan, akılcı ve güçlü sıfatlarının aldığı değerler yönünden kısmen amacına ulaşıldığını görmekteyiz. Bu anlamda belirli kararlar doğrultusunda algoritmik bir yaklaşımla temelde kare form ve onun açılı kullanımının getirdiği biçimsel düzenlemeye sahip olan Antalya Mimarlar Odası tasarımının kare form özellikleriyle dinamik, güçlü ve iz bırakan etkiler oluşturduğu ortaya konulmuştur. Bu durum aynı zamanda kareden türeyen prizmatik form ve prizmatik formların farklı açıda kullanımına bağlı bir sonuç olarak değerlendirilebilmektedir.

Erciyes yapı market projesinin tasarımcısının tasarım hedeflerinde yapıyı görsel olarak algılayanlarda güçlü, dengeli ve iz bırakan etkilerin amaçlandığı belirtilmişti. Alan çalışmasında yapılan anket sonucunda tasarımcının hedeflediği etkiler olmasa da fonksiyona cevap vermesi, çevresel algı ve güç oluşturma istemiyle algoritmik bir yaklaşım doğrultusunda kareden türeyen prizmatik form, düzen ve biçimsel tekrarlılıktan oluşan Erciyes Yapı market formunun; okunaklı, kurallı, dengeli ve akılcı etkilerin aldığı değerler bakımından bu yönde etkiye ulaşıldığı ortaya konulmuş. Bununla birlikte Erciyes yapı market tasarımının sahip olduğu bu etkilerin, kare ve kareden türeyen prizmatik formların neredeyse yalın halleriyle kullanılması başka bir deyişle çok fazla işleme maruz bırakılmadan kullanılması ve tekrarlanması özelliklerine bağlı olarak gerçekleştiği de söylenebilmektedir.

.

ASAT (Antalya Su ve Atıksu Genel Müdürlüğü) proje tasarımcılarının söz konusu tasarımda dinamik, güçlü, davet edici, dengeli, yaşanabilir, güvenli, orijinal ve iz bırakan bir etkiyi amaçladıkları belirtilmişti. Yapılan anket sonucu elde edilen veriler tasarımın neredeyse amaçlanan tüm etkilere ulaştığını ortaya koymaktadır. Çevresel özellik ve fonksiyonelliğin ortaya konulması isteğine bağlı olarak algoritmik bir yaklaşım sergilenerek oluşturulan ASAT yapısının kareden türeyen prizmatik formun kullanımı ve düzeni özelliklerine bağlı olarak güçlü, güvenli, davet edici, dengeli, yaşanabilir, uyumlu, kurallı, dolu, dinamik, iz bırakan, zarif, orijinal, akılcı, özgür, baskın ve süslü etkileri oluşturduğu ortaya konulmuştur. Yapıda kareden türeyen prizmatik formların ekleme ve çıkarma yöntemlerinden etkili şekilde yararlandığı görülmektedir. Özellikle güçlü, davet edici, uyumlu, yaşanabilir ve dengeli etkilerin anket katılımcıları tarafından tanımlayıcı değerlerde (katılıyorum,kesinlikle katılıyorum) yüksek değerler alması, bu anlamda prizmatik formlar ve formların düzeninin getirdiği sonuçlar olarak değerlendirilebilmektedir.

Alan çalışması kapsamında ele alınan yapılarla katılımcılar arasında mimar ve diğer meslek grupları arasında belirgin algısal farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Bu durum mimarların tasarıma bakış açısının diğer meslek gruplarına göre farklı olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Bunun nedeni büyük ölçüde aldıkları eğitim ve yorumlama tekniğine bağlı olarak ilişkilendirilebilmektedir. Mimari eğitim alanların bu anlamda görselliği belli kurallar ve kriterler çerçevesinde ele alarak değerlendirme yapmış oldukları

söylenebilmektedir. Bu durum Cam Piramit anketinde basit-karmaşık, yaşanabilir-yaşanamaz, süslü-sade, güvenli güvensiz, zarif-kaba, orijinal-popülist, özgür-kısıtlı, kurallı-kuralsız, duygusal-akılcı, baskın çekinik, gizemli-okunaklı sıfat çiftlerinde; 112 Acil Çağrı Merkezi biçimsel anketinde güçlü-güçsüz, davet edici-itici, dengeli-dengesiz, uyumlu-uyumsuz, yaşanabilir-yaşanamaz, dolu-boş, süslü-sade, güvenli-güvensiz, orijinal-popülist, dışadönük-içedönük, gizemli-okunaklı; Mimarlar Odası anketinde basit-karmaşık, davet edici-itici, kurallı-kuralsız, baskın-çekinik; Erciyes Yapı Market anketinde basit-karmaşık, dinamik-durgun, güçlü-güçsüz, davet edici-itici, dengeli-dengesiz, uyumlu-uyumsuz, yaşanabilir-yaşanamaz, süslü-sade, güvenli-güvensiz, zarif-kaba, orijinal-popülist, özgür-kısıtlı, gizemli-okunaklı, iz bırakan-unutulan ve ASAT değerlendirmesinde güçlü-güçsüz, davet edici-itici, güvenli-güvensiz, kurallı-kuralsız, baskın-çekinik, gizemli-okunaklı, iz bırakan-unutulan sıfat çiftlerine bağlı algı farklılıkları şeklinde görülmüştür. Dolayısıyla mimar ve diğer meslek gruplarının bu sıfat çiftleri dahilinde farklı değerlendirmeler getirdiği başka bir deyişle farklı algısal özelliklere sahip olduğu söylenebilmektedir.

Bunlarla birlikte katılımcılara göre farklı olan değerler grafiğinde genel anlamda mimar ve diğer meslek grubunun birbirine yakın değerler elde ettiği sıfatlar görülmektedir. Değerler 3,41 değerinin üzerinde olmasa bile 2,61-3,40 aralığında yer alan sıfatların (ki bu aralık "kısmen katılıyorum" a denk düşmektedir) algısal durumları açısından farklar oluştursa da seçilen geometrik formun beklenen etkileriyle aynı yönde etkiye sahip olduğunu söylenebilmektedir.

Cinsiyetin genel anlamda algısal farklılık oluşturmadığı daha çok aynı yönde ve çok farklı olmayan değerlerde sonuçlar ortaya koyduğu görülmüştür. Bu durum bay ve bayanların birbirleriyle aynı fakat farklı değerlerde algısal durumlarının söz konusu olduğu düşüncesini desteklemektedir. Alan çalışmasında Cam piramit ve ASAT yapılarında cinsiyet açısından hiç algısal farklılık oluşmamakla birlikte 112 Acil Çağrı Merkezi anketinde dolu-boş, zarif- kaba, Mimarlar Odası anketinde güçlü-güçsüz, güvenli-güvesiz , Erciyes yapı market anketinde ise davet edici-itici, zarif-kaba, gizemli-okunaklı ve iz bırakan-unutulan sıfat çiftlerinde algısal farklılıklar oluştuğu gözlenmiştir. Bu durum cinsiyetin değerlendirmede kesin belirleyici bir değişken oluşturmadığı dolayısıyla yapıların kimi zaman bazı sıfatlar üzerinden değerlendirilmesinde cinsiyete bağlı algısal farklılık oluşturabileceğini göstermektedir.

6. SONUÇ

Estetik ve görsel değerlendirme için mimari tasarımda rol oynayan görsel özelliklerden biçim ögesinin kullanım şekli ve düzeni oluşturulmak istenen görsel etkide belirleyici rol oynamaktadır. Mimari tanımlamalar bu anlamda biçim üzerinden değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda yapılan alan çalışmasıyla aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Binaların biçimlerine dayalı sonuçlar:

- Asal biçimler diğer biçimsel kompozisyonlara göre daha kolay algılanmakta ve güçlü etki oluşturduğu görüşünü desteklemektedir. Cam piramit örneğinde piramit formun yalın ve dengeli kullanımı bu yönde yapılan çalışmaları destekler mahiyettedir.

- Araştırma kapsamında seçilen yapılar geometrik biçimselliğe sahip yapılardır. Bu anlamda kare ,üçgen ve daireden türeyen biçimselliğe sahip geometrik formlardır. Elde edilen etki sonuçları kare , üçgen ve daire kullanımının getirdiği etkisel görüş çalışmalarını destekler mahiyettedir. Dolayısıyla bina biçiminin kullanıcı üzerinde bıraktığı görsel etki seçilen biçim ve biçimsel düzen açısından değerlendirilmekte ve bu yönde etki tanımlamaları oluşturulmak istenmektedir.

- Geometrik biçimde kare formun kullanımının literatüre dayalı dengeli, dinamik, bütünlük, ussallık, sadelik, doğruluk, eşitlik, sertlik etkilerine ilaveten bu araştırma ile kare ve kareden türeyen formların kullanıldığı Mimarlar odası, Erciyes yapı market ve ASAT örneklerinde ortak etkisel sonuç olarak görülen akılcı etki de tespit edilmiştir. Kare form kullanımı bu yapılar üzerinden dinamik, güçlü, iz bırakan, akılcı, basit, dengeli, kurallı, okunaklı, davet edici, dengeli, uyumlu, yaşanabilir, güvenli, özgür,orijinal, baskın olarak tespit edilmiştir.

- Geometrik biçimde dairesel form kullanımının literatüre dayalı rahat, dinlendirici, merkezi, durağan, güç, anıtsallık, yasa, güç, evrensellik, sevgi, yumuşaklık, denge etkileri bu araştırma ile daireden türeyen bir form olan silindirel formun kullanıldığı 112 Acil çağrı merkezi örneğinde ele alınarak dinamik, kurallı, sade kaba ve akılcı etkilere sahip olduğu tespit edilmiştir.

- Geometrik biçimde üçgen form kullanımının literatüre dayalı dengesiz, rahatsız, durağan, sert etkileri bu çalışma kapsamında asal şekillerden biri olarak ele alınan piramit form üzerinden değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında Sabancı kongre ve ticaret merkezi (Cam piramit) örneğinde ele alınarak sade, dengeli, kurallı, basit, durgun,iz bırakan, güçlü, davet edici, baskın etkilere sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tasarımcı hedefi ve kullanıcı algısına dayalı sonuçlar

- Tasarımcının biçimsel olarak kullanıcı üzerinde bırakmak istediği görsel etki ile kullanıcı algısı arasında çok belirgin farklılıklar olmamakla birlikte tasarımcının istediği yönde etkiler oluşturulduğu söylenebilmektedir. Buna göre;

Cam piramit tasarımcılarının amaçladıkları uyumlu, yaşanabilir, iz bırakan ve dışadönüklük etkileri sade, dengeli, kurallı, basit, durgun,iz bırakan, güçlü, davet edici, baskın olarak sonuçlanmıştır.

112 Acil Çağrı merkezi tasarımcılarının amaçladıkları güvenli, okunaklı, kurallı, dolu ve yaşanabilir etki dinamik, kurallı, sade, kaba, akılcı olarak sonuçlanmıştır.

Antalya Mimarlar odası tasarımcılarının amaçladıkları basit, dinamik, güçlü, davet edici, dengeli, uyumlu, yaşanabilir, boş, sade, güvenli, zarif, orijinal, özgür, içedönük, kurallı, akılcı, baskın, okunaklı, iz bırakan etkileri dinamik, güçlü, iz bırakan, akılcı olarak sonuçlanmıştır.

Erciyes Yapı market tasarımcılarının amaçladıkları güçlü, dengeli, iz bırakan etkileri basit, dengeli, kurallı, akılcı, okunaklı olarak sonuçlanmıştır.

ASAT Genel Müdürlüğü tasarımcılarının amaçladıkları dinamik, güçlü, davet edici, dengeli, yaşanabilir, güvenli, orijinal, iz bırakan etkileri dinamik, güçlü, davet edici, dengeli, uyumlu, yaşanabilir, dolu, süslü, güvenli, zarif, orijinal, özgür, kurallı, akılcı, baskın, iz bırakan olarak sonuçlanmıştır.

Algısal farklılıklara ilişkin elde edilen sonuçlar

- Binayı görsel olarak algılayan mimar kullanıcılar ile diğer meslek grupları arasında algısal farklar olduğu gözlenmiştir. Bu durum tasarım konusunda eğitim almış olan mimar kullanıcıların tasarımı çok boyutlu olarak ele almasından kaynaklandığı söylenebilmektedir. Buna göre;

  Tasarım eğitimi almış kullanıcılarda kare formun bıraktığı etki mimarlar odası örneğinde dinamik, güçlü, davet edici, dolu, özgür, baskın, iz bırakan, akılcı iken; diğer mesleklere sahip kullanıcılarda dinamik, karmaşık, akılcı olarak sonuçlanmıştır. Erciyes yapı market örneğini mimarlar basit, kurallı, sade, kaba, popülist, akıllı, okunaklı olarak değerlendirirken diğer meslek grupları dinamik, güçlü, davet edici, dengeli, uyumlu, yanabilir, dolu, güvenli, kurallı olarak değerlendirmiştir. ASAT örneğinde ise tasarım eğitimi alanların değerlendirmesi dinamik, güçlü, davet edici, dengeli, uyumlu, yaşanabilir, dolu, süslü, güvenli, zarif, orijinal, özgür, dışadönük, kurallı, baskın, iz bırakan, akılcı olurken, diğer meslekten olanlar dinamik, güçlü, davet edici, dengeli, uyumlu, yaşanabilir, dolu, süslü, güvenli, zarif, kurallı, karmaşık, akılcı olarak değerlendirmiştir.

  Tasarım eğitimi almış kullanıcılarda daire formun bıraktığı etki 112 Acil Çağrı Merkezi örneğinde kurallı, baskın, sade, kaba, akılcı, okunaklı olarak sonuçlanırken diğer meslekten olan kullanıcılar dinamik, güçlü, dengeli, dolu, akılcı olarak değerlendirilmiştir.

  Tasarım eğitimi alan kullanıcıların üçgen formu Cam piramit örneğinde basit, güçlü, kurallı, dengeli, baskın, iz bırakan, durgun, yaşanamaz,sade, popülist, okunaklı olarak değerlendirirken diğer meslek grubundan olan kullanıcılarda bu durum basit, güçlü, davet edici, dengeli, uyumlu, güvenli,zarif, özgür, kurallı, iz bırakan, sade etkiler olarak sonuçlanmıştır.

- Binayı görsel olarak algılayan kullanıcılar arasında genel anlamda cinsiyete bağlı algısal farklılık olduğu söylenememektedir. Araştırma kapsamında sadece 112 Acil Çağrı merkezi örneğinde zarif-kaba ve dolu- boş sıfat çiftlerinde; Mimarlar odası örneğinde güçlü-güçsüz ve güvenli güvensiz sıfat çiftlerinde; Erciyes Yapı

Market örneğinde davet edici-itici, zarif- kaba, gizemli- okunaklı sıfat çiftlerinde algısal farklılık söz konusu olmuştur.

Görsel kullanıcı duygu ve düşüncelerinin tasarım kararlarında biçimsel oluşuma etkisi büyüktür. Bu doğrultuda tasarımcı hedefleri ve oluşturulmak istenen etki çerçevesinde karar verilen biçimler (geometrik yada serbest biçim) yada biçimsel düzenlemeler önemli birer tasarım kriteri oluşturmaktadır. Başka bir deyişle oluşturulacak biçim görsel kullanıcıda güçlü etkiler oluşturması doğrultusunda çok önemlidir. Yapılı çevre olarak mimaride mimarların, oluşturulacak projelerde görsel düzen ve buna bağlı olarak görsel etki faktörlerini iyi değerlendirmeleri projenin bu anlamda hedefinde başarılı bir çalışma olmasını sağlamaktadır. Tasarımcının belirleyeceği biçimsel ifade yada form istenilen etki ile örtüştüğünde görsel etkinlik yada mimari açıdan estetiklikten söz edilebilmektedir.

Mimaride fonksiyon ve biçim birlikteliği üzerine biçime giydirilen fonksiyon veya fonksiyona giydirilen biçim olarak çeşitli çalışmalara rastlanmaktadır. Biçimci yaklaşımın daha görselci bir tutum sergilediğini söylemek bu noktada doğru bir bakış açısı olarak değerlendirilmemektedir. Öyle ki her iki durumu da görsellik anlamında iyi kullanan çalışmalara sıklıkla rastlamaktayız. Görselliği güçlü bir tasarım elde etmenin tasarımcının hedeflediği görsel etki yada etkileri iyi değerlendirmesine ve bunu tasarımına başarılı bir şekilde aktarmasına bağlı olduğu söylenebilmektedir.

Mimaride elde edilmek istenen etkisel durumu belli biçimlerle sınırlamak her bireyin algısal durumunun aynı olmasını gerektirmektedir. Böyle bir durumun mümkün olmayacağı aşikardır. Bununla birlikte toplumda genel anlamda kabul gören biçimsel etkilerden söz edilmektedir. Genel kabul gören biçim ve biçimsel düzen etkilerini tasarımcının bu ölçüde tasarım kararlarda değerlendirdiği düşünülmektedir. Nitekim tasarımcıların görüşleri doğrultusunda alan çalışması kapsamında da bu anlamda kullanıcı üzerindeki etkilerin göz önünde tutularak tasarım kararları alındığı söylenebilmektedir.

Yapılı çevre olarak mimaride biçim özelliğini dikkate almak durumunda olan tasarımcı, bu anlamda biçime kullanım şekline bağlı olarak her türlü anlamı ve etkiyi yükleyebilme özelliğine sahiptir. Bu durumun daha çok tasarımcının görselliği iyi kullanabilmesi ve estetik bakış açısı yakalayabilmesi ile ilgili olduğu söylenebilmektedir.

KAYNAKLAR

- Aksoy, E., 1975, “Mimarlıkta Tasarım İletim Denetim”, KTÜ Yayınları, Trabzon

-Asensio,P., 2002, “Alvaro Siza”, Teneues Publishing Company

-Ataç, B., 2006, “Mimari Biçimlenişte Yorum”, YL. Tezi, Trakya Üniversitesi.,Edirne

- Ateşin, H. M.,Hoşkara, Ş. Ö. ,2000, “Evolution of The Built Environment”, EMU Press, North Cyprus

-Aydınlı,S., 1986, “Mekansal Değerlendirmede Algısal Yargılara Dayalı bir Model” , Dr. Tezi, İTÜ yayınları, İstanbul

-Aydınlı, S. , 1992, “Mimarlıkta Görsel Analiz”, İTÜ Yayınları, İstanbul

-Aydınlı, S. , 1993, “Mimarlıkta Estetik Değerler”, İTÜ Yayınları, İstanbul

-Aydıntan, E., 2001, “Yüzey Kaplama Malzemelerinin İç Mekan Algısına Anlamsal Boyutta Etkisi Üzerine Deneysel Bir Çalışma” ,YL. Tezi, KATÜ,Trabzon

-Aytem, N. M., 2005, “Mimari Mekanda Renk Form ve Doku Değişkenlerinin Algılanması”, YL. Tezi, İTÜ, İstanbul

-Balkan, Y., 1996, “Mimari Tasarımda Biçime Bağlı Davranışlar”, Dr. Tezi, Mimar Sinan Ünv., İstanbul

-Bayazıt, N., 1994, “ Endüstri Ürünleri ve Mimarlıkta Tasarlama Metodlarına Giriş”, Literatür Yayıncılık, İstanbul

-Berry, S. , 1991, “Designing With Color”, North Light Boks,US.

-Butterfield, J. , 1993, “The Art Of Light and Space”, Abbeville Press , US

-Camgöz, N. , 2000, “Experimental Research On The Effect Of Color On Attention”, Dr Tezi, Bilkent Ünv., Ankara

-Capellato ,G. , 2004, “Mario Botta Light and Gravity Archıtecture 1993-2003”, Prestel Publishing, Munich-Berlin-London-New York

-Carlson, T. A., 2004, “İnterocular Conflict Resolution and Object Perception: Linking Perceptual Process to The Functional Visual Architecture”,Doctor thesis of Phılosophy,University of Minnesota

-‘Cengiz Bektaş’, 2001, Boyut yayın grubu,İstanbul

-Ching, F.D.K ,2004, “Mimarlık,Biçim,Mekan,Düzen”,YEM Yayınları, İstanbul

-Çağlarca, S.,1993, “Renk ve Armoni Kuralları, İnkılap Kitabevi Yayın San. ve Tic A.Ş.,İstanbul

-Çellek, T., 2003, “Resimde Kompozisyon”, Temel Sanat Eğitimi -Temel Tasarım Ders Notları, www.tulaycellek.com.

-Çellek, T., 2002, “Doku”,Temel Sanat Eğitimi-Temel Tasarım Ders Notları, www.tulaycellek.com.

-Denel, B., 1981, “Temel Tasarım ve Yaratıcılık”, ODTÜ Mimarlık Fak. Yayınları, Ankara

-Erkarslan, Ö., 1990, “Fotoğraf Sanatında Algılama ve Görsel Dilin Kullanımı”, YL. Tezi, Dokuz Eylül Ünv., İzmir

-Erkman, U., 1973, “Mimaride Görsel Etki ve İdrak İlişkileri”, Dr. Tezi, İTÜ Yayınları, İstanbul

-Ersoy, P., 1992, “Mimari Tasarım Kriterlerinin Değişkenliği”,YL. Tezi, İTÜ Basımevi,İstanbul

-Ertürk, S., 1984, “Mimari Mekanın Algılanması Üzerine Deneysel Bir Çalışma”, Dr. Tezi, Karadeniz Üniversitesi Basımevi,Trabzon

-Fueg,F. ,1981, “Mimarinin Temelleri”, Yapı -39 ,İstanbul, sf: 28-35

-Gökçe, N. K. , 2004, “Renk ve Işık İle Tinsel ve Düşünsel Mekanlar”, Sanatta yeterlilik raporu, Hacettepe Üniversitesi Basımevi,Ankara

-Gülgün, B.,Türkyılmaz (Zafer),B., 2001, Peyzaj mimarlığında Antropometri ve Bornova Örneğinde Bir Araştırma”, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, cilt (vol.): 38, no: 2-3, İzmir, sf: 164

-Hasol, D., 1993, “Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü”,YEM yayınları,İstanbul

-Hersberger, R.G.,1972, “Towards a Set of Semantic Scales to Measure the Meaning of Architectural Environments”,Mitchell,W. (eds.), Environmental Design: Research and Practice (EDRA 3) Vol. 1 Los Angeles, University of California, USA

-Islakoğlu, P.M., 2005, “Mimarlıkta Minimalizm” ,EgeMimarlık Dergisi, TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 55. sayı, İzmir, sf:14-19

-Işık,N., 2005, “Yapıda Kullanılan Malzemeye Göre Aydınlatma Gereksinimlerinin Belirlenmesi”, 3.Ulusal Aydınlatma Sempozyumu, EMO (Elektrik Mühendisleri Odası), www.emo.org.tr

-Kalmık, E. , 1964, “Renklerin armoni Sistemleri”, İTÜ Matbaası, İstanbul

-Karadayı, G., 2000, “Kent Kimliğinin Sürdürülebilirliği ve Görsel Etki Değerlendirmesi: Trabzon Örneği”,YL. Tezi, KTÜ,Trabzon

-Keçecioğlu, T. , 1998, “Strateji Nedir?”, Doğruluk Matbaacılık, İzmir

-Kısacık, H. , 1999, “Mimari tasarım Sürecinde Yaratıcılığın Yeri”,YL. Tezi, İTÜ, İstanbul

-Kortan, E., 1999, “Mimarlıkta Estetik Değerler” ,Yapı Dergisi 211. sayı sf: 63-69

-Köse, R., 2002, “Mimar ve Yapısı : Özne ve Nesne Etkileşimlerinin Doğası”,YL. Tezi, KTÜ, Trabzon

-Kuban, D. , 1996, “Çağdaş Tasarımda Yöresel Ögeler”,Yapı Dergisi 175.sayı sf: 75-80

-Kurtçu, G. E., 1999, “Mimari Kütlede Biçimleniş Faktörleri”, YL Tezi, Trakya Ünv., Edirne

-Küçükdoğu, M. Ş., 1976, “İklimsel Konfor ve Aydınlık Seviyesine bağlı Görsel Konfor Gereksinimleri Açısından Pencerelerin Tasarlanmasında Kullanılabilecek Bir Yöntem”, Dr. Tezi, İTÜ,İstanbul

-“Louis I. Kahn ve Tarih” yazı dizisi, 2002, Boyut Yayın grubu,İstanbul

-Manav, B., 2005, “Bir Tasarım Problemi; Aydınlatmada Kalite ve Biyoritm”, 3. Ulusal Aydınlatma Sempozyumu, EMO (Elektrik Mühendisleri Odası), www.emo.org.tr

-Muhçu, E., 2003, “Mimarlıkta Geometrik Bir Biçim ‘Daire’ ve Gelişim Süreci, KTÜ,Trabzon

-Mutlow, J. V., 1997, “ Ricardo Legorreta Architects”, Rizzoli International Publications, New York

-Oğuz, Ş., 1999, “Batı Mimarisinde Estetik’in Geçirdiği Temel Yapısal Değişimler; Mimarlık Düşüncesinde Bir Geçiş Dönemi: 17. ve 18. yy Mimaride Rasyonalist ve Ampirist Estetik”,Yapı Dergisi, YEM Yayınları, sayı 215, sf: 65-66

-Oğuz, Ş., 1999, Batı Mimarisinde Estetik'in Geçirdiği Temel Yapısal Değişimler;Kant ve Kant Sonrası Pozitivizm: Mimarlıkta Anlam Sorunsalının Başlangıcı",Yapı Dergisi, YEM Yayınları, sayı 217, sf: 56-58

-Onat, Esen, 1991, "Mimarlık Form ve Geometri",YEM Yayınları, İstanbul

-Onat, Esen, 2006, "Mimariye Yolculuk" ,YEM Yayınları, İstanbul

-Özer, B., 1974, "Estetik'in Anlamı Kapsamı ve Günümüzdeki Yeri", Yapı Dergisi, YEM Yayınları, sayı 7, sf:33

-Paker, N., 1992, "Mimari Tasarımda Biçimleniş Grameri: Metro İstasyon Tasarımı", YL. Tezi, İTÜ, İstanbul

-Parsa, A. F. , 2007 , "İmgenin Gücü ve Görsel Kültürün Yükselişi", Fotoğrafya dergisi 19.sayı

-Sağocak , M.D., 2005, "Ergonomik Tasarımda Renk", Trakya Ünv.J.Sci, 6(1): 77-83

-Sanoff, H., 1968, "Techniques of evaluation for Designers", Unpublished Monograph. Raleigh North Carolina State University

-Sirel, Ş. , 1992, "Aydınlığın Niteliği",YFU (Yapı Fiziği Uzmanlık Enstitüsü), Kitapçık no: 4

-Sirel, Ş. , 1981, "Renk Dizgeleri Boyalar Dokular",Yapı Fiziği Kürsüsü Yayınları, İDMMA Basımevi, İstanbul

-Tavşan, C., 2000, "Mimari Form Analiz İçin Bir Yöntem Araştırması: Çağdaş Mimarlık Akımlarına Bağlı Son Dönem Müze Yapılarında Uygulanması", Dr. Tezi, KTÜ, Trabzon

-Trucco, T., 1998, "Color: Details and Design", PBC International, Incorporated, New York

-Turgay, O. , 2003, "Mekan Tasarımının Oluşumunda Biçim İçerik Etkileşimine Görsel Değerler Açısından Bir Yaklaşım",YL. Tezi, Hacettepe Ünv. Basımevi, Ankara

-Tunalı , İ. , 2002, "Tasarım Felsefesine Giriş",YEM Yayınları,İstanbul

-Turuthan, T., 1987, "Tasarlama Faaliyeti ve Tasarımcı Nitelikleri Üzerine Bir İnceleme",Dr. Tezi, KTÜ, Trabzon

-Tunalı, İ.,2002, "Tasarım Felsefesine Giriş", YEM Yayınları,İstanbul

-Ural, A., Kılıç, İ. ,2005, "Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi", Detay Yayıncılık, Ankara

-Usta, A., 1994, "Anadolu Türk Mimarlığında Form Analizi",Dr. Tezi, KTÜ,Trabzon

-Ustaömeroğlu, A. A., 1998, "Mimari Tasarım İçin Temel Tasarım Öge ve İlkelerinin Kullanımı İle Oluşturulan Estetik Ağırlıklı Bir Yöntem Araştırması", Dr. Tezi, KTÜ, Trabzon

-Ünügür, S. M., 1989, "Bina Tasarımının Temel İlkeleri", İTÜ Basımevi, İstanbul

-Yakar, Ş., 1999, " Mimari Form Oluşumuna Etki Eden Girdiler ve Tarihsel Süreç İçinde Form Olgusunun İrdelenmesi", YL. Tezi, Yıldız Teknik Ünv., İstanbul

-Yıldırım, K., Başkaya A. A., 2006, "Perceived Crowding in a Cafe/ Restaurant With Different Seating Densities", www.sciencedirect.com.

-Yıldırım, M. T., 2004, "Mimari Tasarımda Biçimlendirme Yaklaşımları ile Bilgisayar Yazılımları İlişkisi", Gazi Ünv. Müh. Mim. Fak. Der. Cilt 19 No:1 sf:59-71

-Yılmaz, A., Özyılmaz,H., Uluçlu, İ., 2005, "Işık ve Gölgenin Yüzey Mekan Aydınlatmasına Etkisinin Örneklerle İrdelenmesi", 3.ULUSAL AYD. SEMPOZYUMU, EMO (Elektrik Mühendisleri Odası), www.emo.org.tr

- Yılmaz, Ö., 2004, "Mimari Mekanda Görsel Algı ve Manipülasyon İlişkilerinin İrdelenmesi", YL. Tezi, Yıldız Teknik Ünv., İstanbul

-Zevi, B., 1990, " Mimariyi Görmeyi Öğrenmek", Çev: Demir Divanlıoğlu, Birsen Yayınevi, İstanbul

- http://www.gestalttheory.net/archive/wert1.html

- http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCzel_sanatlar

- http://tdkterim.gov.tr

- http://tdk.gov.tr

- http://www.antalya.bel.tr/tr/bel_kurumsal/mekanlar/cam_piramit.cfm

RESİMLER

-Dekorasyon 4.sayı, Resim 4.17, TBMM Cami,Ankara,Behruz Çinici

-Mimarlık 10.sayı, Resim 4.25, Antonio Gaudi-Casa Battlo-Katalan-İspanya

-Tasarım 135.sayı, Resim 4.15,Tokyo Üniversitesi Merkez Avlusu, SWA Group

-Tasarım 140.sayı, Resim 4.21, Royal Bale Okulu Köprüsü,Londra,Wilkinson Eyre

-Tasarım 141.sayı, Resim 4.24, Singapur sanat merkezi, Michael Wilford
Resim 4.26, J-Pop Kafe,Tokyo,Fantastic Design Work Inc.

-Tasarım 144.sayı,Resim 4.23, The Beehive (Kovan)Culver City, Kaliforniya, Eric Owen Moss

-Tasarım 148. sayı, Resim 4.18, Wilkinson evi , Portland,Oregon-USA, Robert Oshatz

-Tasarım 152.sayı, Resim 4.11, AYKOSAN Atölyeleri,İstanbul,Piramit Mimarlık

-www.funxite.com, Resim 4.7,Tac Mahal,Agra

-http://nilaytorum.googlepages.com/turkiyefotograflar, Resim 4.10, Ayasofya Müzesi, İstanbul

-http://cluster-12.mpi-cbg.de/bioinformatics_group/collaborations.html, Resim 4.8, Max Planck Moleküler Hücre Biyolojisi ve Genetik Enstitüsü, Dersden, Almanya, Heikkinen-Komonen Architects

- http://www.takenaka.co.jp/takenaka_e/airport_e/e_kul/kuindex.htm, Resim 4.9, Kuala Lumpur Uluslararası Havaalanı,Malezya

- http://www.arcspace.com/architect/zvi hecker/spiral/index.html Resim 4.16,Spiral Apartman,Tel Aviv, Zvi Hecker

- http://www.yapı.com.tr, Resim 4.22, Fiera di Milano, Milano, Zaha Hadid, Arata Isozaki, Daniel Libeskind, Pier Paolo Maggiora

-http://www.ntvmsnbc.com/news/396818.asp, Resim 4.20, Eyfel Kulesi, Fransa

- http://www.pearlresorts.com/, Resim 4.2, Bora Bora Pearl Beach,Polinezya, Pierre- Jean Picart

- http://www.funnycoolstuff.com/2006/08/17/sultan-of-brunei-private-airplane,
Resim 3.1, Brunei sultanına ait altın kaplama uçak,

-www.legorretalegorreta.com ,Resim 3.2, Pershing meydanı, Los Angeles, California

-http://www.sydney.com.au/operahouse.htm, Resim 4.3, Sidney Opera Binası, J.Utzon

-www.esentepe.k12.tr, Resim 4.5, Geleneksel Safranbolu evi

- blog.mynet.com, Geleneksel Japon konut mimarisi

-http://en.structurae.de/structures/data/index.cfm?ID=s0000428, Resim 4.12,TWA Binası

- www.roadsiteamerica.com, Resim 4.13, Ayakkabı onarım dükkanı (Shoe repair shop), California

-www.todoarquitectura.com, Resim 4.14, Rokko Konutları, T.Ando

- Yazarın arşivinden alınan resimler, Resim 4.1, Görsel Senaryo
Resim 4.19, Mikerinos Piramitleri, Mısır

Ek 1. Anket formu

ANKET NO:	MİMARİDE BİÇİME BAĞLI GÖRSEL ETKİ VE İNSAN ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ
CİNSİYET: ( ) Bay ( ) Bayan MESLEK:	
Fotoğrafı aşağıda görülen binanın sizde bıraktığı görsel etkiyi değerlendirmek için size en yakın gelen cevabı **X** olarak belirtiniz.	

Foto 1	Foto 2	Foto 3
DEĞERLENDİRİLEN YAPI		

	Hiç katılmıyorum	**Katılmıyorum**	**Kısmen katılıyorum**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle katılıyorum**
Basit					
Karmaşık					
Dinamik					
Durgun					
Güçlü					
Güçsüz					
Davet edici					
İtici					
Dengeli					
Dengesiz					
Uyumlu					
Uyumsuz					
Yaşanabilir					
Yaşanamaz					
Dolu					
Boş					
Süslü					
Sade					
Güvenli					
Güvensiz					
Zarif					
Kaba					
Orjinal					
popülist					
Özgür					
Kısıtlı					
Dışadönük					
İçedönük					
Kurallı					
Kuralsız					
Duygusal					
Akılcı					
Baskın					
Çekinik					
Gizemli					
Okunaklı					
İz bırakan					
Unutulan					

Resimdeki yapının sizde uyandırdığı en güçlü etkiyi tek sözcük olarak nasıl tanımlarsınız.……

Ek 2. Tasarımcılara uygulanan anket formu

MİMARİDE BİÇİME BAĞLI GÖRSEL ETKİ VE İNSAN ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ

TASARIMCI/ MİMAR**:**

TASARLANAN YAPI:

Tasarlanan yapının tasarım süreci üzerine neler söyleyebilirsiniz? (İzlenen yol, deneyimlenen süreçler vs…)

……

Binayı tasarlarken binayı görsel olarak algılayanlarda;

( ) "**Basit**" bir etki oluşturtsun istedim.
( ) "**Dinamik**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**Güçlü**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**Davet edici**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**Dengeli**" hissedilsin istedim.
( ) "**Uyumlu**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) İçinde "**Yaşanabilir**" hissedilsin istedim
( ) "**Dolu**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**Süslü**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**Güvenli**" hissedilsin istedim
( ) "**Zarif**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**Orjinal**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**Özgür**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**Dışadönük**" bir etki oluşturtsun istedim.
( ) "**Kurallı**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**Duygusal**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**Baskın**" bir etki oluşturtsun istedim.
( ) "**Gizemli**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**İz bırakan**" bir etki oluşturtsun istedim

( ) "**Karmaşık**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**Durgun**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**Güçsüz**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**İtici**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**Dengesiz**" hissedilsin istedim
( ) "**Uyumsuz**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) İçinde "**Yaşanamaz**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**Boş**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**Sade**" bir etki oluşturtsun istedim.
( ) "**Güvensiz**" hissedilsin istedim
( ) "**Kaba**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**Popülist**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**Kısıtlı** " bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**İçedönük**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**Kuralsız**" bir etki oluşturtsun istedim.
( ) "**Akılcı**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**Çekinik**" bir etki oluşturtsun istedim
( ) "**Okunaklı**" bir etki oluşturtsun istedim.
( ) "**Unutulan**" bir etki oluşturtsun istedim

Yapıdaki en güçlü görsel etki ……